

Cahier 2024-3

Een passende plek voor statushouders?

*Ervaringen met de woonomgeving en het
huisvestingsbeleid van Syrische en Eritrese
statushouders*

Cahier 2024-3

Een passende plek voor statushouders?

*Ervaringen met de woonomgeving en het
huisvestingsbeleid van Syrische en Eritrese
statushouders*

M. van der Meer
K. Otten
S.M. Noyon
I.P. Hendriks (Radboud Universiteit Nijmegen)
J.M.D. Schans

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Voorwoord

Migratie en huisvesting behoren tot de grote uitdagingen van onze tijd. Hoewel deze beleidsterreinen onder verschillende ministeries vallen, en vaak ook onafhankelijk van elkaar behandeld worden, zijn er zeker raakvlakken te vinden tussen deze thema's. Het onderhavige onderzoek beweegt zich op dit snijvlak van huisvestings- en migratiebeleid en stelt de vraag hoe statushouders de uitplaatsing naar een woning in de gemeente ervaren en welke factoren hier volgens hen centraal in zouden moeten staan. De resultaten wijzen uit dat ook statushouders zich bewust zijn van de dilemma's op de huidige woningmarkt en begrip hebben voor de moeilijkheden die dit met zich meebrengt in het huisvestingsproces.

Tegelijkertijd illustreren de resultaten dat het vraagstuk van uitplaatsing van statushouders naar gemeenten raakt aan meer beleidsterreinen dan uitsluitend migratiebeleid en volkshuisvesting. Zo komt uit het onderzoek naar voren dat factoren gerelateerd aan de woonomgeving kunnen bijdragen aan het succesvol opbouwen van een leven in Nederland, waarmee dit onderzoek ook kan bijdragen aan integratiebeleid. Verder komt bijvoorbeeld het belang van openbaar vervoer in landelijke gebieden naar voren, een probleem waar ook andere inwoners van Nederland dagelijks mee te maken hebben. Het onderhavige onderzoek biedt niet direct een oplossing voor deze problemen maar illustreert hoe migratie raakt aan verschillende beleidsterreinen en dus vanuit verschillende invalshoeken belicht dient te worden.

Voor het onderzoek is gesproken met 42 mensen met een Syrische en Eritrese achtergrond. Ik wil hen, mede namens de onderzoekers, hartelijk danken voor hun tijd en hun, vaak persoonlijke, verhalen. Zonder hen was het niet mogelijk geweest om dit rapport te schrijven. Ik dank ook onderzoeksbureau Labyrinth, en in het bijzonder Judith Khajavi-Zijlstra, voor het uitvoeren van de focusgroepen en een deel van de interviews met mensen met een Eritrese achtergrond.

Medewerkers van Divosa en het COA hebben het kansrijke koppelingsbeleid en de uitvoeringspraktijk uitgebreid uitgelegd en (COA-medewerkers hebben) het rapport gelezen op feitelijke onjuistheden. Ik dank hen voor hun betrokkenheid en hulp. Als onderdeel van het Longitudinaal Onderzoek Cohort Statushouders (LOCS) is dit onderzoek enige malen besproken in de LOCS klankbordgroep. Ik dank de leden graag voor hun reflecties en inbreng. Tot slot wil ik mijn dank uitspreken aan de begeleidingscommissie voor hun waardevolle bijdrage in alle fases van het onderzoek: dr. Karin Geuijen (Universiteit Utrecht, voorzitter), dr. Rik Huizinga (Universiteit Utrecht), dr. Leen Sterckx (SCP), dhr. Chris Pieterse (DMB) en mw. Eline Schoot (DMB).

Prof. dr. Gerty Lensvelt-Mulders
Directeur WODC

Inhoud

	Samenvatting	9
1	Inleiding	16
1.1	Achtergrond en aanleiding van het onderzoek	16
1.2	Onderzoeksvragen	19
1.3	Beleidscontext	19
1.3.1	Gemeentelijke taakstelling en woningtoewijzing	19
1.3.2	Kansrijke Koppeling	20
1.4	Methoden	22
1.5	Leeswijzer	23
2	Verkenning van de literatuur en theorie	24
2.1	Huisvesting, plaats en integratie	24
2.2	<i>Sense of belonging</i> en 'thuis' maken	26
2.2.1	Empirisch inzicht in 'sense of belonging' en 'thuis' maken	27
2.3	Woonvoorkeuren, woontrajecten en de levensloop	29
2.3.1	Woonvoorkeuren en woontrajecten	29
2.3.2	Woontrajecten en de levensloop	31
2.3.3	Housing pathways en nieuwe richtingen van onderzoek	34
3	Methodologische verantwoording	36
3.1	Kwalitatieve methoden aangevuld met kwantitatieve inzichten	36
3.2	Kwalitatieve methoden: focusgroepen en individuele interviews	36
3.2.1	Focusgroepen	37
3.2.2	Individuele interviews	42
3.2.3	Analyse	49
3.3	Kwantitatieve data en analyses	49
4	Belangrijke factoren voor het opbouwen van een leven in Nederland	52
4.1	Werk	55
4.2	(Taal)onderwijs	57
4.3	Familie	59
4.4	Openbaar vervoer	62
4.5	Sociaal contact in de woonomgeving	65
4.5.1	Sociaal contact met en houding van andere inwoners	67
4.5.2	Buren	69
4.5.3	Andere mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea (<i>co-ethnics</i>)	71
4.6	Voorzieningen	72
4.7	Gemeentelijk beleid op het gebied van participatie	73
4.8	Locatie van (laatste) azc	74
4.9	Verhuizingen en verhuishwensen in relatie tot belangrijke factoren	77
5	Ervaringen met het huisvestingsproces en opvattingen over het huisvestingsbeleid	82
5.1	Verwachtingen en voorkeuren met betrekking tot huisvesting, en de ervaren werkelijkheid	82
5.2	Geen rekening gehouden met voorkeuren en/of persoonlijke situatie	85
5.2.1	De woning en gezinsgrootte	88

5.3	Ervaren druk om de woning te accepteren	93
5.4	Zelf een woning zoeken en ervaringen op de woningmarkt	98
5.4.1	Ervaringen op de woningmarkt	99
5.5	Opvattingen over en adviezen voor het huisvestingsbeleid	104
5.5.1	Respondenten vinden het goed dat statushouders een woning krijgen	104
5.5.2	Rekening houden met de individuele situatie bij uitplaatsing	106
5.5.3	Informatievoorziening, verwachtingsmanagement, en de overgang van azc naar woning	108
5.5.4	De verplichting om de woning te accepteren, en ruimtelijke spreiding	110
6	Conclusies en discussie	114
6.1	Conclusies	114
6.1.1	Belangrijke factoren in de woonomgeving en veranderingen door de tijd	115
6.1.2	Ervaringen met het huisvestingsproces en op de woningmarkt	118
6.1.3	Opvattingen over het huisvestingsbeleid: steun voor Kansrijke Koppeling, maar spanningsveld tussen voorkeuren aangeven en verplichting om woning te accepteren	120
6.2	Discussie in het licht van de maatschappelijke en beleidscontext	121
6.2.1	Plaatsing op een passende plek?	122
6.2.2	Belang van informatievoorziening en verwachtingsmanagement	125
6.3	Richtingen voor vervolgonderzoek	126
	Summary	128
	Literatuur	135
Bijlage 1	Kwantitatieve analyses	140
Bijlage 2	Samenstelling begeleidingscommissie	151

Een passende plek voor statushouders?

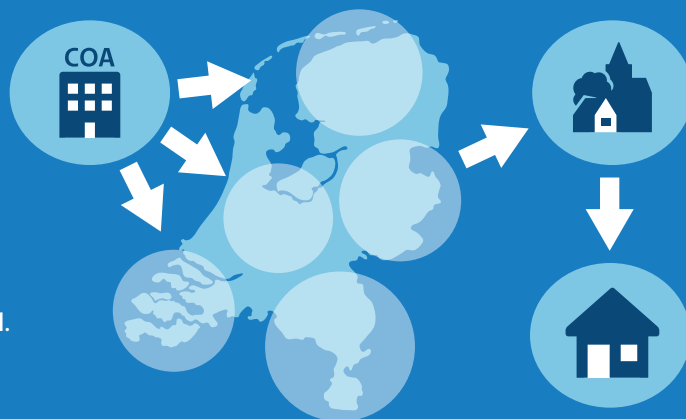
Ervaringen met de woonomgeving en het huisvestingsbeleid van Syrische en Eritrese statushouders die tussen 2014-2017 naar Nederland kwamen

Alle gemeenten in Nederland moeten een bepaald aantal statushouders van een woning voorzien. Het **COA** koppelt een statushouder aan een **arbeidsmarktregio** en **gemeente**, en de gemeente biedt een **woning** aan.

Sinds 2016 bestaat **Kansrijke Koppeling**. Het doel is om statushouders zoveel mogelijk te laten wonen op een plek waar hun **arbeids- en/of opleidingskansen** het **grootst** zijn.

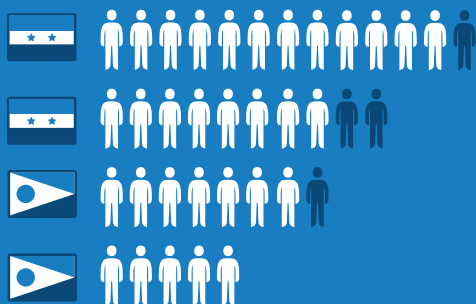
Statushouders kunnen dus **niet zelf bepalen** waar zij komen te wonen. Zij worden **evenredig verspreid over heel Nederland**.

In dit onderzoek staan de **ervaringen** van (voormalig) **statushouders** met het Nederlandse **huisvestingsbeleid** centraal.

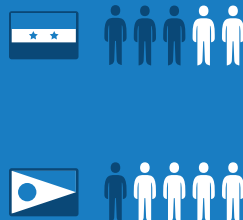

Hoe zijn de ervaringen van respondenten onderzocht?

* Donkerblauw gekleurde respondenten deden mee aan zowel focusgroepen als individuele interviews, in totaal is er met 42 respondenten gesproken

Focusgroepen*

Individuele interviews*

Vragenlijst onder 1.920 Syriërs en CBS-gegevens

Welke zaken in de woonomgeving zijn belangrijk geweest?

Ontevredenheid met de **woning** en **buurt** hangt samen met **slechtere mentale gezondheid**.

Hoe **sterker** mensen aangeven dat het vanuit hun woonomgeving **lastig** is om ergens **zonder auto** te komen, hoe **kleiner** de **kans** is dat ze **werken**.

Wat zijn de ervaringen van respondenten zelf met het huisvestingsbeleid?

Syrische en Eritrese respondenten hebben over het algemeen moeite met het **gebrek aan zeggenschap** over **waar zij in Nederland kwamen te wonen**. De **plicht om een woning te accepteren** wordt als **negatief** ervaren.

In de ervaring van veel respondenten is er **geen rekening gehouden** met hun **voorkeuren** en/of **persoonlijke situatie**. Bij een paar respondenten heeft **niet-passende huisvesting** grote **impact** op hun leven.

Respondenten zijn zich **bewust** van de **hoge instroom** van asielmigranten, evenals van het **woningtekort** waar ook (andere) Nederlanders last van hebben.

Respondenten hebben **niet altijd de juiste informatie**. De bevindingen wijzen op **verschillen in aanpak en informatievoorziening** tussen COA-medewerkers of -locaties, en op een ervaren **gebrek aan transparantie** van het huisvestingsproces.

Wat zijn de conclusies en mogelijke richtingen voor beleid?

Zaken als **werk, familie** en **openbaar vervoer** in de woonomgeving zijn **niet alleen** belangrijk voor **statushouders**, maar ook voor **andere groepen** in de Nederlandse samenleving. Maar, statushouders moeten als **nieuwkomers** in een voor hen nieuwe samenleving **hun weg vinden**. Zij starten met **minder kennis** van het Nederlandse systeem en de woningmarkt en hebben **minder vaardigheden** om deze te **navigeren**. Ook hebben ze **minder toegang** tot sociale hulpbronnen.

Het zou zinvol kunnen zijn om het **kansrijk koppelen** van statushouders aan de gemeente **breder te beschouwen**, waarbij **sociale voorkeuren** en de **nabijheid van familie** een grotere rol kunnen spelen.

Het zou goed zijn statushouders (nog) beter **duidelijk te maken hoe het huisvestingsproces werkt**, zodat er **geen valse verwachtingen** gewekt worden. Ook een **transparanter toewijzingsproces** zou hieraan kunnen bijdragen.

Samenvatting

Dit rapport beschrijft de bevindingen van onderzoek naar de ervaringen van statushouders met het Nederlandse huisvestingsbeleid, en naar factoren in de eerste woonomgeving die in hun ogen bijdragen aan het opbouwen van een nieuw leven in Nederland. Door het bevragen van respondenten van Syrische en Eritrese afkomst die tussen 2014-2017 naar Nederland kwamen kunnen we niet alleen de ervaringen van verschillende herkomstgroepen vergelijken, maar ook de veranderingen in het belang van verschillende factoren door de tijd heen meenemen. De resultaten laten zien dat waar beleid vooral focust op de kansen op de arbeidsmarkt bij de koppeling aan een gemeente, voor statushouders zelf ook veel andere factoren van belang zijn, zoals de aanwezigheid van familie, (taal)onderwijs, openbaar vervoer en verschillende (maatschappelijke) voorzieningen. Individuele kenmerken van mensen en veranderingen in de persoonlijke situatie door de tijd heen zorgen verder voor verschillen in het ervaren belang van deze factoren. Ervaringen met het proces van koppeling aan een gemeente en toewijzing van een woning zijn gemengd. Respondenten hebben over het algemeen moeite met het gebrek aan zeggenschap bij het bepalen van hun woonplaats in Nederland. Veel respondenten geven aan dat er in hun ogen weinig of geen rekening gehouden werd met hun woonvoorkeuren en/of persoonlijke situatie. Een gebrek aan (correcte) informatie over het koppelingsproces lijkt een rol te spelen bij de niet uitgekomen verwachtingen. Tegelijkertijd is er vanuit statushouders begrip voor de krappe situatie op de woningmarkt en is men zich er van bewust dat veel groepen op de Nederlandse woningmarkt lang moeten wachten op een woning.

Uitplaatsingsbeleid

Nadat een asielzoeker een verblijfsvergunning heeft gekregen heeft deze recht op een woning. Het krijgen van een woning markeert vaak de start van het opbouwen van een nieuw leven in Nederland. Vanuit de eerste eigen woning gaan statushouders op zoek naar scholing en werk, en gaan zij deelnemen aan het maatschappelijk leven. Snelle en passende huisvesting is dus van belang voor een goede start in Nederland, maar is in de huidige woningmarkt niet vanzelfsprekend. Het overgrote deel van de statushouders komt terecht in een huurwoning (96%), meestal via een woningcorporatie (sociale huurwoning). Hierdoor ontstaat in de maatschappij soms het idee dat statushouders een zeer groot deel van de beschikbare sociale woningbouw toegewezen krijgen maar recent onderzoek van het CBS laat zien dat in 2021 slechts 6% van alle vrijgekomen corporatiewoningen naar huishoudens met statushouders gingen.¹ De wachttijden voor een sociale huurwoning lopen op, ook voor statushouders, waardoor een steeds groter deel van de opvangplekken in azc's bezet wordt gehouden door mensen met een verblijfsvergunning die wachten op huisvesting.

Het COA maakt de koppeling naar een regio en gemeente waarna de gemeente verantwoordelijk wordt voor het aanbieden van (passende) huisvesting. Er wordt waar mogelijk rekening gehouden met de achtergrondkarakteristieken van de vergunninghouder bij het doorplaatsen naar een azc en vervolgens bij het koppelen aan een gemeente. Tot 2016 werd alleen rekening gehouden met de 'harde' uitplaatsingscriteria: het hebben van werk of het volgen van een opleiding, het

---

¹ Zie [6 procent vrijgekomen corporatiewoningen in 2021 naar statushouders | CBS](#). Geraadpleegd januari 2024.

aanwezig zijn van 1e graads familie, of een medische indicatie. Sinds 2016 werkt het COA met het 'Screening en matching' beleid waarin 'kansrijk koppelen' een belangrijke rol speelt. Hierbij worden niet alleen de hierboven beschreven harde criteria opgehaald maar ook de zg. 'zachte' criteria zoals genoten onderwijs/studie, behaalde diploma's, arbeidsverleden, toekomstdoelen qua arbeid en opleiding en eventueel netwerk in Nederland. Op basis hiervan stelt het COA een advies op voor plaatsing in een van de huidige 35 arbeidsmarktregio's. Als besloten is waar de statushouder het beste geplaatst kan worden wordt er gekeken of het mogelijk is de statushouder al in een azc in de buurt van de beoogde gemeente te plaatsen, aangezien dit bij kan dragen aan een snelle participatie van statushouders in de Nederlandse samenleving. In de praktijk kan lang niet met alle voorkeuren en criteria rekening gehouden worden aangezien de krapte op de woningmarkt en het streven van spreiding van statushouders over Nederland ook een belangrijke rol spelen bij de koppeling aan een gemeente en de toewijzing van een woning. Zeker met de huidige hoge instroom en de grote groep statushouders die nog in afwachting van een woning is, kunnen wat wenselijk zou zijn en wat mogelijk is ver uiteen lopen.

Opzet en methode

Waar al wel enig inzicht is verkregen in de uitvoeringspraktijk van het huisvestingsbeleid en de effecten van het beleid op de arbeidsparticipatie, is er minder bekend over hoe statushouders zelf tegen het beleid aankijken, wat hun ervaringen zijn geweest met het proces van koppeling en het krijgen van een woning, en over wat voor hen van belang geweest is in de woonomgeving bij het opbouwen van hun leven in Nederland. Dit onderzoek wil hier meer inzicht in verschaffen, waarbij specifiek gekeken is naar mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea die tussen 2014 en 2017 in Nederland zijn komen te wonen. Deze doelgroep is namelijk vergelijkbaar met de doelgroep van Longitudinaal Onderzoek Cohort Statushouders (LOCS) project, waar het onderhavige onderzoek deel van uitmaakt.

Het onderzoek combineert kwantitatieve en kwalitatieve data. Allereerst zijn er voor dit onderzoek vier focusgroepen gehouden en tien individuele interviews afgenomen met de doelgroep. In totaal hebben 42 respondenten deelgenomen aan dit kwalitatieve deel van het onderzoek. In de focusgroepen en interviews zijn ervaringen met het huisvestingsproces beschreven en zijn verschillende zaken besproken die voor respondenten van belang zijn geweest om in de woonomgeving te hebben voor het opbouwen van hun leven in Nederland. De kwantitatieve analyses in dit rapport maken gebruik van het grootschalige surveyonderzoek 'Nieuwe Statushouders in Nederland' (NSN) van het LOCS project. In de meest recente ronde van dit survey (NSN2022) zijn verschillende vragen over wonen en huisvesting opgenomen, waardoor inzicht is verkregen in onder andere tevredenheid met de woning en de buurt. Deze gegevens worden in dit rapport gepresenteerd (in boxen) en gaan alleen over de Syrische groep.

Factoren in de woonomgeving die van belang zijn in het opbouwen van een nieuw leven

Uit de focusgroepen en interviews komt naar voren dat de aanwezigheid van werk, familie, (taal)onderwijs, en openbaar vervoer als heel belangrijk worden gezien voor het opbouwen van een leven in Nederland. Maar ook andere (maatschappelijke) voorzieningen, het gemeentelijk beleid op het gebied van inburgering en participatie, en de locatie van het (laatste) azc hebben volgens respondenten een rol hebben gespeeld. De kwantitatieve analyses onder Syriërs in Nederland laten bovendien zien

dat wanneer mensen dichtbij de werkplek, de onderwijsinstelling, en familie wonen zij tevredener zijn met de buurt waarin zij wonen.

Werk

Sinds 2016 wordt bij de uitplaatsing van statushouders specifiek rekening gehouden met de kansen van statushouders op de regionale arbeidsmarkt. Ook respondenten zelf geven aan het belangrijk te vinden om ergens te wonen waar werkgelegenheid is. Hoewel veel respondenten denken dat er meer mogelijkheden op een baan zijn in de stad, laten kwantitatieve gegevens zien dat het hebben van werk niet samenhangt met de mate van stedelijkheid van de woonomgeving. Wel speelt bereikbaarheid een grote rol. Als het voor mensen makkelijk is te reizen tussen woning en werk wordt dit als positief ervaren. Daarbij is de aanwezigheid van goed openbaar vervoer cruciaal.

Onderwijs

Nabijheid tot passend onderwijs wordt erg belangrijk gevonden. Het kan hier gaan om de nabijheid van kwalitatief goede taalscholen en vervolgopleidingen, maar ook om de nabijheid van (middelbare) scholen voor kinderen. Enkele respondenten gaven aan dat zij ver moesten reizen om een taalschool te vinden die ook op een hoger niveau lessen aanbod. Vervolgopleidingen waren soms ook niet in de nabijheid te vinden. Verschillende mensen hebben hierdoor afgezien van ambities om een vervolgopleiding te doen.

Familie

Respondenten die al familie in Nederland hebben spreken over het algemeen de wens uit bij deze familie in de buurt te willen wonen. Hoewel er rekening gehouden wordt bij uitplaatsing met de aanwezigheid van eerstegraads familie, geldt dit niet voor de aanwezigheid van overige familieleden zoals broers en zussen of ooms en tantes, terwijl dit door sommige respondenten wel als wenselijk beschouwd wordt. De nabijheid van familie heeft zowel een praktische component (hulp) als een emotionele (thuisgevoel).

Openbaar vervoer

De aanwezigheid van openbaar vervoer wordt als essentieel gezien. Een gebrek aan openbaar vervoer in bepaalde regio's bemoeilijkt de kansen op passend werk of scholing. Zelfs als er wel openbaar vervoer voorhanden is, kan de prijs hiervan of de lage frequentie van ritten alsnog een obstakel zijn. Een eigen auto is, zeker in de eerste jaren, meestal niet aanwezig waardoor mensen voor veel zaken afhankelijk zijn van het openbaar vervoer.

Sociale contacten

Veel respondenten geven aan het belangrijk te vinden om sociale contacten op te kunnen bouwen in de woonomgeving. Hierbij worden verschillende ervaringen gedeeld. Onder respondenten woonachtig in verschillende kleinere woonplaatsen en dorpen zijn bijvoorbeeld zowel positieve als negatieve ervaringen opgedaan met de houding van buren en buurtgenoten. Sommige mensen hebben goed contact met buren en beschouwen deze als familie, terwijl anderen weinig contact hebben en zich in bepaalde gevallen gediscrimineerd of onwelkom voelen. In een stedelijke omgeving

zijn ook gemengde signalen te vinden. Waar sommige respondenten aangeven zich meer thuis te voelen in de stad wegens de zichtbaarheid van andere migranten, geven enkele respondenten aan het juist vervelend te vinden dat zij in een wijk zijn geplaatst met veel mensen met een migratieachtergrond. Aan de andere kant zijn landgenoten voor sommige respondenten juist van belang geweest door het bieden van hulp in de beginperiode na aankomst in Nederland, of voor het geven van een thuisgevoel in Nederland.

Overige voorzieningen

Respondenten die in een meer stedelijke omgeving terecht zijn gekomen geven wel aan het fijn te vinden dat zij makkelijker naar winkels kunnen gaan die levensmiddelen verkopen die zij ook in het land van herkomst gebruikten. In niet-stedelijke gebieden is een standaard supermarkt vaak al op behoorlijke afstand, en zijn er bijvoorbeeld vaak geen winkels die producten uit het land van herkomst verkopen.

Gemeentelijk beleid integratie en participatie

In de focusgroepen werd ook besproken dat het gemeentelijk beleid op het gebied van inburgering en participatie verschillend is, wat veel invloed kan hebben op de mogelijkheden voor statushouders om zich verder te ontwikkelen. Respondenten gaven aan dat dit verschil impact kan hebben op hun kansen op passend werk. Dit speelt niet alleen tussen gemeenten maar ook op medewerkersniveau binnen gemeenten. Waar volgens hen de ene medewerker gericht is op iemand zo snel mogelijk aan het werk te helpen, kijken anderen meer naar wat nodig is voor werk op niveau, en zijn deze laatsten eerder bereid goedkeuring te geven aan het volgen van een opleiding.

Locatie (laatste) azc

Over het algemeen wordt geprobeerd mensen te plaatsen in een azc in de buurt van de gemeente waaraan de statushouder gekoppeld is. Onder andere door de huidige ongelijke spreiding van azc's over Nederland lukt dit niet altijd. De ervaringen van statushouders zijn gemengd. Sommigen geven aan dat zij het fijn vonden de omgeving waar zij gingen wonen al te kennen. Ook hadden enkele respondenten al sociale contacten opgebouwd in de gemeente waar zij gingen wonen. In andere gevallen was het azc echter te ver van de gemeente om al iets op te kunnen bouwen. Bovendien maakt het uit waar het azc zich bevindt: wanneer er weinig voorzieningen in de omgeving zijn en de mogelijkheden voor openbaar vervoer beperkt, is het volgens respondenten minder bevorderlijk om in de buurt te wonen van het azc voor het opbouwen van een leven.

Individuele kenmerken en levensloop

Naast bovenstaande kenmerken van de woonomgeving kunnen ook individuele kenmerken een rol spelen in woonervaringen en het belang dat mensen hechten aan bepaalde zaken in hun woonomgeving. Individuele kenmerken zijn bijvoorbeeld leeftijd, opleidingsniveau of de aanwezigheid van kinderen in het huishouden. Zo zijn er jonge respondenten die graag in een stad wonen om daar gebruik te maken van opleidings- of werkmogelijkheden, en is het voor respondenten met kinderen belangrijk om een school voor hun kinderen in de buurt te hebben. Daarnaast kunnen levensloopgebeurtenissen, zoals het krijgen van kinderen, ervoor zorgen dat mensen

belangrijke zaken in hun woonomgeving anders gaan beschouwen of prioriteren. Dichter in de buurt van familie wonen wordt dan bijvoorbeeld belangrijker.

In dit onderzoek hebben wij mensen bevestigd die ondertussen al weer langere tijd in Nederland verblijven. Deze longitudinale component laat zien dat het simpelweg verstrijken van de tijd en het proces van het 'zich ergens vestigen' een rol heeft gespeeld in hoe respondenten betekenis geven aan voor hen belangrijke zaken in de woonomgeving. Verschillende respondenten konden vertellen hoe zij zich uiteindelijk thuis zijn gaan voelen in hun woonomgeving doordat zij zich gehecht hebben aan de woonplaats en daarbinnen een sociaal netwerk hebben opgebouwd. Dit wijst op de affectieve dimensie van thuis voelen. Het opbouwen van een leven in Nederland is dan ook niet alleen een proces van positieverwerving in de Nederlandse samenleving, in de zin van het volgen van onderwijs en deelname aan de arbeidsmarkt, maar ook een affectief en emotioneel proces.

Ervaringen met uitplaatsingsbeleid

Terugkijkend geven respondenten over het algemeen aan moeite gehad te hebben met het gebrek aan zeggenschap over waar zij in Nederland kwamen te wonen. Hoewel niet iedereen ontevreden was en kritiek op het uitplaatsingsproces samen kan gaan met tevredenheid met de woning en/of woonplaats, sloot de uitkomst van de koppeling volgens meerdere deelnemers niet aan bij wat er in het gesprek naar voren was gebracht. Het lijkt erop dat juist door het aangaan van het gesprek en het bespreken van voorkeuren en ambities mensen de hoop krijgen dat er naar ze geluisterd wordt, terwijl er in de praktijk veel meer zaken meespelen bij de koppeling aan een gemeente en de toewijzing van een woning.

Hoewel mensen in principe blij zijn dat zij een woning krijgen, geven verschillende personen aan dat de woning die zij kregen te klein was voor hun gezin, ver van familie lag, niet aansloot bij hun ambities op het gebied van werk of onderwijs, of niet in de regio van hun voorkeur was gelegen. Met name in de Eritrese groep kwamen voorbeelden langs van (alleenstaande) ouders met kinderen die geen aparte slaapkamer hadden of die in een wooncomplex woonden wat eigenlijk niet geschikt was voor kinderen. Dit bracht voor deze respondenten veel stress met zich mee.

Uit de kwantitatieve analyses blijkt verder dat veel Syriërs aangeven tevreden te zijn met de woning en de buurt waarin zij wonen. Tegelijkertijd geeft een op de zes respondenten aan stress te ervaren op het gebied van wonen en hangt de mentale gezondheid van mensen van Syrische afkomst significant samen met de tevredenheid met de woning en de buurt.

Een ander belangrijk punt van zorg dat respondenten naar voren brachten was de relatie tussen het krijgen van een woning en het hebben lopen van een gezinsherenigingsprocedure. Verschillende respondenten kregen een woning toegewezen die te klein was om de nog via gezinshereniging komende gezinsleden te huisvesten. Respondenten gaven aan dat (ervaren) beloftes van een grotere woning op een later moment niet ingelost werden en dat mensen langdurig wonen in een te kleine woning voor de nieuwe gezinssituatie.

Het weigeren van een aangeboden woning is vrijwel onmogelijk en bij weigering vervalt in principe ook het recht op opvang. Verschillende respondenten geven aan druk ervaren te hebben om een woning te accepteren waar zij niet achter stonden.

Doorstromen naar een andere woning is na het verkrijgen van de eerste woning de verantwoordelijkheid van de bewoner zelf, en is in de huidige krappe woningmarkt niet makkelijk en soms domweg onmogelijk, mede door een gebrek aan hulpbronnen. Hoewel de kwantitatieve analyses van dit onderzoek laten zien dat een groot gedeelte van de Syriërs de wens heeft om te verhuizen, is het aantal Syrische en Eritrese mensen in Nederland dat verhuisd is in de afgelopen jaren relatief laag.

Tegelijkertijd zijn respondenten zich bewust van de context van hoge instroom van asielmigranten, het woningtekort en de moeite die (andere) Nederlanders hebben met het vinden van een woning. Zij tonen begrip voor het feit dat niet altijd rekening kan worden gehouden met alle individuele omstandigheden, maar geven ook aan de procedure niet transparant te vinden. Respondenten zijn over het algemeen kritisch op de informatievoorziening die zij kregen tijdens het proces van koppeling aan een gemeente en woningtoewijzing. Er zijn verder aanwijzingen dat (niet altijd juiste) informatie over het huisvestingsproces rondgaat binnen de Syrische en Eritrese gemeenschappen, en daarnaast worden ervaringen met het krijgen van een woning onderling gedeeld en vergeleken, wat tot de perceptie kan leiden dat niet iedereen gelijk behandeld wordt.

Concluderend

Omdat verhuizen in de praktijk complex is vanwege de grote krapte op de woningmarkt is het des te belangrijker om statushouders zoveel mogelijk te plaatsen op een voor hen passende plek. Het beleid van Kansrijke Koppeling heeft tot doel om dit te realiseren, waarbij de focus met name ligt op arbeidsmarktparticipatie. Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat het voor statushouders zelf eveneens erg belangrijk is om werk te hebben en om op een plek te wonen waar werkgelegenheid in de buurt is. Tegelijkertijd laat dit onderzoek zien dat er verschillende andere zaken belangrijk zijn in de ogen van mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea en dat het belang hiervan verschilt naar achtergrondkenmerken als leeftijd en gezinssamenstelling.

Uit de bevindingen van dit onderzoek komt naar voren dat respondenten graag zelf hadden willen bepalen waar zij zouden komen te wonen en wat voor hen een passende plek zou zijn geweest. Hoewel zij in gesprekken met COA hun voorkeuren hebben kunnen opgeven, werd hier in de beleving van respondenten vaak geen rekening mee gehouden. Uiteraard is het zo dat door de krapte op de woningmarkt (die sinds de aankomst van het in dit onderzoek bevraagde cohort alleen maar krapper is geworden) en de gemeentelijke taakstelling niet aan alle criteria voldaan kan worden maar aangezien uit dit onderzoek blijkt dat wonen van grote invloed is op allerlei processen die in verband staan met het opbouwen van een leven in Nederland zou het goed zijn meer rekening te houden met de persoonlijke situatie van statushouders. Tegelijkertijd is het belangrijk dat er geen valse verwachtingen gewekt worden over wat mogelijk is. Ook een transparanter toewijzingsproces zou hier aan kunnen bijdragen; mensen begrijpen nu vaak niet waarom sommigen wel in hun voorkeursplaats geplaatst worden en anderen niet. Onder de Eritrese groep leeft bijvoorbeeld de veronderstelling dat Syriërs vaker terecht komen in gewilde locaties. Meer rekening houden met de persoonlijke situatie, betere voorlichting, een transparant proces en verwachtingsmanagement zouden kunnen bijdragen aan een beter proces en minder ontevredenheid bij statushouders. Tegelijkertijd is de realiteit dat voorlopig het spanningsveld tussen de krappe woningmarkt en taakstelling enerzijds en maatwerk en aansluiten bij de individuele situatie van statushouder anderzijds.

Een hele andere optie, statushouders zelf een woning laten zoeken, vergroot de kans op misbruik door verhuurders. Uit onderzoek gedaan in België, waar statushouders na vergunningverlening maximaal vier maanden in de asielopvang mogen verblijven en daarna zelf een woning dienen te zoeken op een eveneens krappe woningmarkt, komt naar voren dat zij grote moeite hebben met het vinden van een woning en daarbij te maken krijgen met uitsluiting en wanpraktijken. Toch zou er geïnvesteerd kunnen worden in het zelf laten zoeken naar een woning, waarbij statushouders ondersteund kunnen worden en misbruik door verhuurders streng gecontroleerd wordt.

Als de locatie van het (laatste) azc waar mensen verbleven in de buurt lag van de uiteindelijke woonplaats, heeft dit in een aantal gevallen bijgedragen aan het goed landen in de gemeente, vanwege het al bekend zijn met de woonomgeving en/of door reeds opgebouwde sociale contacten. Het streven om asielzoekers zoveel mogelijk op te vangen in de regio van koppeling en in de buurt van de gemeente waar iemand uiteindelijk gaat wonen, zal door de invoering van de Spreidingswet vaker voorkomen, aangezien deze wet toeziet op een meer evenwichtige spreiding van de opvang van asielzoekers over Nederland.

Dit onderzoek laat duidelijk zien dat de woning en de woonomgeving belangrijk zijn voor de kwaliteit van leven. Huisvesting vormt een belangrijke basis en bron van stabiliteit in het leven van mensen en staat in verbinding met levensloopebeurtenissen en met andere domeinen, zoals werk en inkomen, sociale contacten, en gezondheid. Wanneer de huisvestingssituatie niet op orde is, kan dit grote gevolgen hebben voor (het welzijn van) mensen. Bovendien hebben problemen rondom huisvesting niet alleen gevolgen voor het welzijn en de participatie van mensen in de Nederlandse samenleving, maar ook voor hun vertrouwen in de Nederlandse overheid. Hoewel dit net zo goed geldt voor andere bevolkingsgroepen, en statushouders in veel opzichten vergelijkbare wensen en voorkeuren als ook vergelijkbare problemen wat betreft wonen hebben, is het grote verschil hierbij echter dat statushouders hun leven nog helemaal moeten opbouwen, en in een voor hen nieuwe samenleving met andere normen en waarden en regels hun weg moeten vinden. In het algemeen starten nieuwkomers met minder kennis van het Nederlandse systeem en de woningmarkt en bezitten zij minder vaardigheden om deze te navigeren. Bovendien hebben zij ook (nog) minder toegang tot sociale en financiële hulpbronnen. Dat maakt hun positie en ervaring van de woonomgeving anders dan die van Nederlanders zonder vluchtelingenachtergrond.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en aanleiding van het onderzoek

Asielzoekers die naar Nederland zijn gekomen en wiens asielaanvraag wordt ingewilligd, krijgen na vergunningverlening als statushouder een woning toegewezen in een van de 342 gemeenten van ons land.² De opvang van asielzoekers en de huisvesting van statushouders zijn al langer zeer actuele kwesties die hoog op de politieke en publieke agenda staan in Nederland. Een peiling van marktonderzoeksbureau Ipsos in oktober 2023 liet zien dat de woningmarkt en immigratie en asiel tot de thema's behoren die mensen het vaakst noemden als belangrijkste verkiezingsthema's, naast gezondheidszorg, de kosten voor levensonderhoud en klimaat.³ Zoals de Adviesraad Migratie (2022) in haar advies over knelpunten bij het huisvesten van statushouders in gemeenten naar voren brengt, kampt Nederland zowel met een wooncrisis als met een crisis in het stelsel van asielopvang. In november 2023 verbleven er bijna 16.000 statushouders in de opvang die wachtten op uitplaatsing naar een gemeente, wat neerkomt op ongeveer een kwart van de bewonerspopulatie binnen de opvang.⁴ De opvangcapaciteit staat mede hierdoor onder grote druk. Gemeenten lopen echter achter op het voldoen aan de taakstelling⁵; zo rapporteerde de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) in november vorig jaar dat er nog 13.000 statushouders gehuisvest moesten worden vóór 2024.⁶ Veel gemeenten kampen echter met een gebrek aan betaalbare en passende woningen voor zowel statushouders als voor andere woningzoekenden.

Het aandeel van statushouders op de woningmarkt is gemiddeld minder dan 10% (Adviesraad Migratie, 2022); in 2021 bedroeg het 6%.⁷ Net als voor andere groepen in Nederland, zorgen de problemen op de woningmarkt er ook voor dat het vinden van een (passende) woning voor statushouders wordt bemoeilijkt. Zij krijgen sinds 1 juli 2017 ook niet meer automatisch voorrang op sociale huurwoningen (zie ook paragraaf 1.3.1).

Bij het huisvesten van statushouders wordt rekening gehouden met verschillende factoren die zouden moeten bijdragen aan een goede start in Nederland zoals arbeidsverleden en opleidingsniveau (zie paragraaf 1.3). Waar eerder onderzoek al een aantal knelpunten in de uitvoering van het uitplaatsingsbeleid heeft aangewezen (Sax et al., 2019; zie ook Adviesraad Migratie, 2022), is er nog weinig bekend over hoe statushouders hier zelf tegenaan kijken. Eerder kwalitatief onderzoek onder Syrische statushouders door Van Liempt en Staring (2020), dat zich breder richtte op ervaringen met participatiebeleid, geeft hier wel een eerste inzicht in en beschrijft ervaringen van respondenten met hun woonplaats en woning. Er wordt geconcludeerd dat statushouders 'weinig tot geen zeggenschap ervaren' over de plek van hun

² Zie [Gemeentelijke herindeling | Gemeenten | Rijksoverheid.nl](#). Geraadpleegd oktober 2023.

³ Zie [Peiling: Stemzekerheid | Verkiezingsthema's | Bestuurlijke hervorming | Ipsos](#). Geraadpleegd januari 2024.

⁴ Dit is berekend op basis van cijfers gepubliceerd door COA, zie: [COA - Capaciteit en bezetting | www.coa.nl](#). Geraadpleegd oktober 2023. Deze cijfers bevatten niet de tijdelijke gemeentelijke opvang, die wordt beheerd door de gemeenten.

⁵ Zie hier cijfers van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over het aantal gehuisveste statushouders per gemeente: <https://open.overheid.nl/documenten/1923aaf1-d9f3-4d11-98df-c8b629348816/file>. Geraadpleegd januari 2024.

⁶ Zie [Tot eind 2023 nog bijna 13.000 statushouders te huisvesten | VNG](#). Geraadpleegd januari 2024.

⁷ Zie [6 procent vrijgekomen corporatiewoningen in 2021 naar statushouders \(cbs.nl\)](#). Geraadpleegd januari 2024.

huisvesting, en dat er meer rekening zou moeten worden gehouden met het kwalificatieprofiel van mensen. Het huidige kwalitatieve onderzoek focust op het thema van huisvesting en gaat dieper in op de ervaringen van uit Syrië en Eritrea afkomstige mensen met wonen en huisvesting in Nederland. Welke factoren gerelateerd aan huisvesting vinden zij zelf van belang voor het opbouwen van hun leven in Nederland en hoe hebben zij het plaatsingsproces ervaren?

Meer kennis over de factoren in de woonomgeving die volgens statushouders zelf bijdragen aan het opbouwen van hun leven in Nederland kan betere matching tussen statushouder en gemeente mogelijk maken, daarmee het huisvestingsproces verbeteren en zo uiteindelijk bijdragen aan de positieverwerving van statushouders. Dit is belangrijk om verschillende redenen. Ten eerste heeft een betere match natuurlijk voordelen voor statushouders zelf. Een woonplaats waar iemand zich thuis voelt en waar deelname aan de Nederlandse samenleving wordt gestimuleerd, draagt bij aan welzijn op individueel niveau. Ten tweede heeft ook de samenleving baat bij statushouders die (kunnen) deelnemen aan bijvoorbeeld de arbeidsmarkt en het sociale leven. Ten derde kan een weloverwogen match helpen om verhuisbewegingen op een later moment te voorkomen. In een krappe (sociale) woningmarkt is het wenselijk dat statushouders direct gehuisvest worden in een plaats die aansluit bij persoonlijke situatie en ambities.

Dit onderzoek is onderdeel van het bredere onderzoeksprogramma longitudinaal onderzoek cohort statushouders (LOCS), dat bestaat uit een registerdatabestand en een grootschalig panel survey onderzoek onder mensen afkomstig uit Syrië, en zowel beschrijvende als verdiepende studies voortbrengt.⁸ Het onderzoeksprogramma volgt een gedeelte van de in totaal bijna 84.000 statushouders die in de periode 2014-2016, een periode van relatief hoge instroom van asielzoekers, een verblijfsvergunning asiel kregen in Nederland, waarbij ontwikkelingen op allerlei terreinen in kaart worden gebracht. In de laatste wave van de survey zijn verschillende vragen over wonen en huisvesting opgenomen, waardoor inzicht is verkregen in onder andere tevredenheid met de woning en buurt, en waar uit Syrië afkomstige mensen dichtbij wonen (zie Box 1.1).

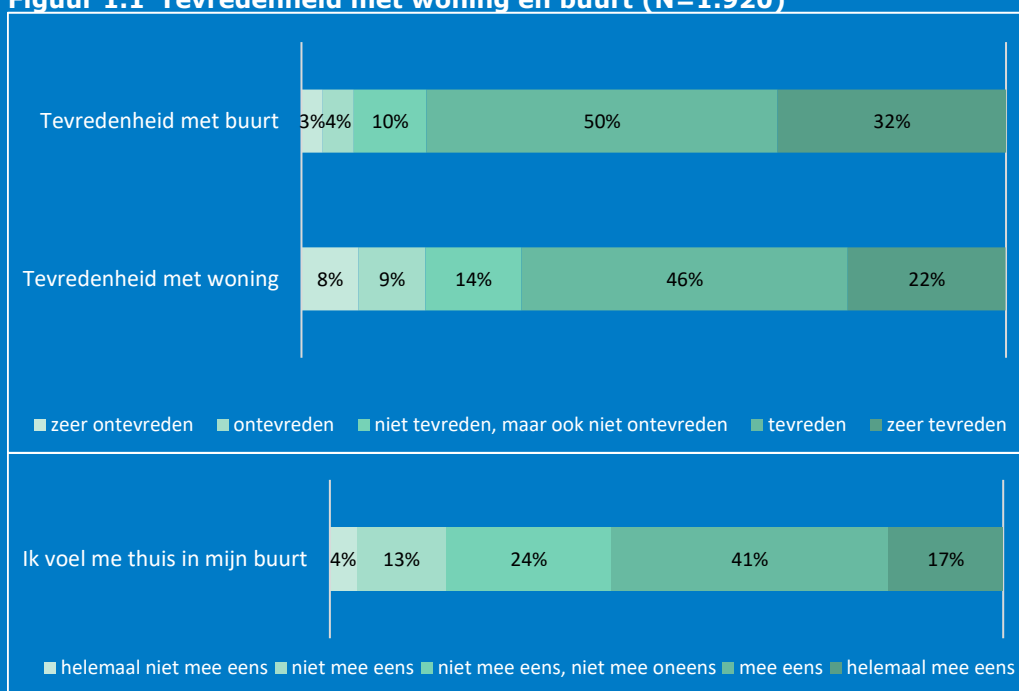
---

⁸ Zie [Syrische statushouders in Nederland | Onderzoek in uitvoering | WODC - Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum](#). Geraadpleegd oktober 2023.

Box 1.1 Tevredenheid met woning en buurt, en waar woont men dichtbij?

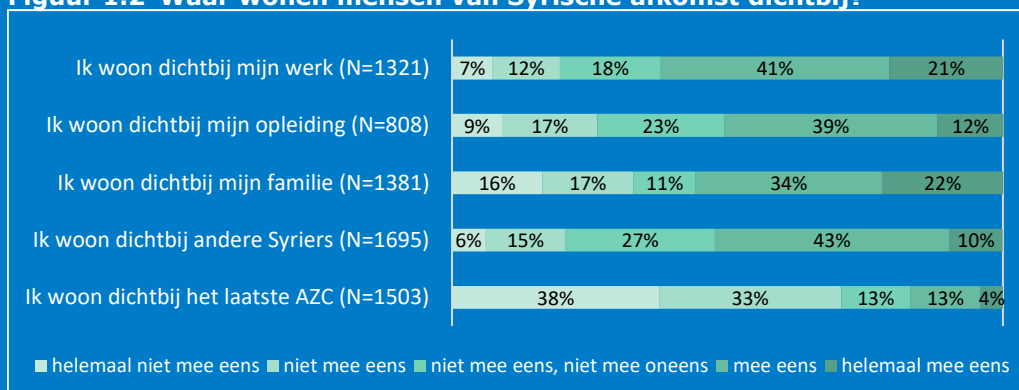
In de 'Nieuwe Statushouders in Nederland' survey van 2022 (NSN2022) is onder een grote en representatieve groep van mensen van Syrische afkomst gevraagd hoe zij wonen en dat ervaren. In Figuur 1,1 wordt weergegeven hoe tevreden zij zijn met hun woning en buurt en of zij zich daar thuis voelen. We zien dat het merendeel tevreden of zeer tevreden is met hun woning (68%), en een nog groter deel met hun buurt (82%). Iets meer dan de helft voelt zich thuis in hun buurt (58%).

Figuur 1.1 Tevredenheid met woning en buurt (N=1.920)

Gegeven het spreidingsbeleid in Nederland (zie paragraaf 1.3) kunnen statushouders, onder wie Syrische, overall in Nederland terecht komen. Aan respondenten van de survey is gevraagd waar zij dichtbij wonen (zie Figuur 1.2). Van de werkenden geeft 62% aan dichtbij hun werk te wonen, van degenen in opleiding geeft 51% aan dichtbij de opleiding te wonen. Iets meer dan de helft woont dichtbij familie en andere Syriërs. Slechts een klein deel woont dichtbij het azc waar ze voorheen woonde (17%).

Figuur 1.2 Waar wonen mensen van Syrische afkomst dichtbij?

Naast de kwantitatieve studies, die alleen focussen op mensen afkomstig uit Syrië, zijn er een aantal kwalitatieve onderzoeken verschenen in het kader van het LOCS-programma: de hierboven aangehaalde studie van Van Liempt en Staring (2020), Vermeulen (2021), en Sterckx en Fessehazion (2018). De twee laatst genoemde onderzoeken betroffen niet alleen mensen van Syrische afkomst maar ook Eritrese; het laatste onderzoek richtte zich volledig op Eritrese statushouders. Ook het huidige kwalitatieve onderzoek richt zich op zowel mensen afkomstig uit Syrië als mensen van Eritrese afkomst, die na de Syrische groep de grootste groep vluchtelingen vormen die tijdens de periode van relatief hoge instroom naar Nederland kwamen (Sterckx & Fessehazion, 2018).

1.2 Onderzoeksvragen

Het huidige onderzoek heeft het doel meer inzicht te bieden in welke aan huisvesting en de woonomgeving gerelateerde zaken voor mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea belangrijk zijn geweest voor het opbouwen van hun leven in Nederland, nadat zij een woning in een gemeente toegewezen hebben gekregen. Daarnaast wordt beoogd meer kennis te verkrijgen over ervaringen met het huisvestingsproces en opvattingen over het huisvestingsbeleid. Daartoe zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- 1 Welke factoren gerelateerd aan huisvesting en de woonomgeving zijn volgens mensen gevlucht uit Syrië en Eritrea zelf van belang voor het opbouwen van hun leven in Nederland?
  - a Verandert het belang van deze factoren over de tijd?
- 2 Hoe hebben mensen gevlucht uit Syrië en Eritrea het huisvestingsproces ervaren?
- 3 Hoe kijken mensen gevlucht uit Syrië en Eritrea aan tegen het huidige huisvestingsbeleid (in algemene zin)?

1.3 Beleidscontext

1.3.1 Gemeentelijke taakstelling en woningtoewijzing

Asielzoekers die een verblijfsvergunning hebben gekregen, ook wel statushouders genoemd, krijgen een woning toegewezen. In Nederland is er een spreidingsbeleid: statushouders worden verdeeld over alle Nederlandse gemeenten naar rato van het aantal inwoners. Gemeenten zijn op grond van de Huisvestingswet 2014 verplicht deze taakstelling te realiseren. De taakstelling wordt halfjaarlijks vastgesteld, waarbij wordt gekeken naar het aantal statushouders in de opvang, hoeveel asielzoekers naar verwachting een verblijfsvergunning zullen krijgen, en naar de taakstelling van de voorafgaande periode.⁹ In de eerste helft van 2024 dienen gemeenten 18.750 statushouders te huisvesten.¹⁰

Het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) koppelt de statushouder aan een arbeidsmarktregio en vervolgens een gemeente. Deze gemeente dient de statushouder vervolgens een passende woonruimte aan te bieden (Rijksoverheid, z.d.b).¹¹

⁹ Zie [COA - Huisvesting van statushouders | www.coa.nl](https://www.coa.nl). Geraadpleegd oktober 2023.

¹⁰ Zie [Druk op de asielopvang houdt aan | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl/nieuwsberichten). Geraadpleegd oktober 2023.

¹¹ Zie [Huisvesting statushouders | Asielbeleid | Rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl/asielbeleid). Geraadpleegd oktober 2023.

Gemeenten mogen zelf bepalen wat voor type woning zij aanbieden aan de statushouder, wat een zelfstandige of gedeelde (huur)woning kan zijn. Vaak betreft het een sociale huurwoning van een woningcorporatie. Wanneer in het geval van gezinshereniging de statushouder al een woning heeft gekregen, wordt er een woningcheck gedaan om te bepalen of het mogelijk is voor de nareizende familie om in dezelfde woning te komen wonen.¹² Waar tot 2017 statushouders voorrang kregen bij de toewijzing van sociale huurwoningen, mag sinds 1 juli 2017 de gemeente zelf bepalen of zij statushouders voorrang geven of niet. Statushouders kunnen ook zelf op zoek gaan naar een woonruimte.¹³

De ruimte om de aangeboden woning te weigeren is 'minimaal en vrijwel enkel gerelateerd aan medische omstandigheden'.¹⁴ Wanneer een statushouder een woning weigert, wordt een zogenoemde woningweigeringsprocedure gestart om te bepalen of de reden van weigering gegrond is. Wanneer de statushouder na ongegrondverklaring van de weigering de woning alsnog niet accepteert, krijgt diegene geen eet- en leefgeld meer en dient de opvang te verlaten. Het aantal weigeringen in de periode 2020-2022 lag onder de 1%.¹⁵ Redenen die voornamelijk worden aangevoerd voor weigering van de woning zijn dat de woning te klein of te duur, of te ver van bijvoorbeeld studie, werk, voorzieningen of familie wordt gevonden, of dat de woning niet voorziet in bepaalde woonbehoeften. De meerderheid van de aangevoerde redenen wordt ongegrond verklaard.

1.3.2 *Kansrijke Koppeling*

In 2015 werd het rapport 'Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten' gepubliceerd (Engbersen et al., 2015). Geadviseerd werd om al zo vroeg mogelijk in de asielprocedure gelijktijdig te focussen op huisvesting, taalverwerving, opleiding en werk, waardoor de integratie en participatie van statushouders kan worden versneld. Naar aanleiding van dit rapport is het 'Uitwerkingsakkoord Verhoogde Asielinstroom' opgesteld (*Kamerstukken II 2015/16*, 19 637, nr. 2182). Hierin is vastgelegd dat in een zo vroeg mogelijk stadium de relevante informatie voor de toeleiding van statushouders tot de arbeidsmarkt in kaart moet worden gebracht (screening) en dat bij de daaropvolgende koppeling van een statushouder aan een gemeente rekening moet worden gehouden met het arbeids- of opleidingspotentieel van de statushouder in de regio (matching). Doel is om een actieve integratie en participatie te realiseren, zodat statushouders zelfstandig en volwaardig kunnen participeren in en een bijdrage kunnen leveren aan de Nederlandse samenleving. In 2016 is om deze reden is de Taskforce Werk en Integratie Vluchtelingen opgezet, waarin samen wordt gewerkt door het kabinet, de gemeenten en de belangrijkste partners uit het veld (*Kamerstukken II 2015/16*, 19 637, nr.2085).

Uit de Taskforce Werk en Integratie Vluchtelingen is het project 'Screening en matching' voortgekomen. Dit project bestaat uit vier onderdelen: (i) Kansrijke Koppeling, (ii) integratie en participatie vanaf dag één, (iii) warme overdracht en doorlopende lijn, en (iv) integrale trajecten.¹⁶ Door middel van Kansrijke Koppeling (KK), het gericht koppelen van statushouders aan een specifieke arbeidsmarktregio en vervolgens een gemeente, wordt gepoogd de arbeidsmarkt- en opleidingskansen van

¹² Zie [COA - Huisvesting van statushouders | www.coa.nl](https://www.coa.nl). Geraadpleegd oktober 2023.

¹³ Zie [Huisvesting statushouders | Asielbeleid | Rijksoverheid.nl](https://www.rijksoverheid.nl). Geraadpleegd oktober 2023.

¹⁴ Zie Antwoorden Kamervragen over woningweigering door statushouders: [Antwoorden Kamervragen over woningweigering door statushouders | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](https://www.rijksoverheid.nl). Geraadpleegd oktober 2023.

¹⁵ Zie Antwoorden Kamervragen over woningweigering door statushouders: [Antwoorden Kamervragen over woningweigering door statushouders | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](https://www.rijksoverheid.nl). Geraadpleegd oktober 2023.

¹⁶ Zie [Project Screening en matching vergunninghouders: Wat is er bereikt tot 2019? - PDF Free Download \(docplayer.nl\)](https://www.rijksoverheid.nl). Geraadpleegd oktober 2023.

statushouders te vergroten. Hierbij wordt verondersteld dat de opleidingsachtergrond en het arbeidsverleden van een statushouder beter aansluit bij de ene arbeidsmarktregio en minder bij de andere (Sax et al., 2019).

Sinds 2016 is het COA gestart met 'Screening en matching op arbeid en opleiding', en daarmee verantwoordelijk voor KK. Een vast onderdeel van KK is het screeningsgesprek, waarin verschillende aspecten die relevant zijn voor de uitplaatsing van de asielzoeker of statushouder¹⁷ in kaart worden gebracht. Het screeningsgesprek wordt gevoerd door een programmabegeleider van het COA. Sinds KK plaatsvindt, worden naast harde criteria, die leidend zijn, ook zachte criteria tijdens dit gesprek uitgevraagd. De huidige harde criteria zijn: eerstegraads familie (relatie ouder-minderjarig kind), medische omstandigheden, een bestaand arbeidscontract van minimaal acht uur per week, toelating ofwel deelname aan een studie, en gezinshereniging (er is een visum tot gezinshereniging verleend). Medische omstandigheden betreffen een medische of psychosociale behandeling waarbij de asielzoeker of statushouder een behandeling volgt in een specifieke gemeente waarvoor diegene minstens vier keer per jaar naar de behandelaar moet reizen.¹⁸ Opleidingsachtergrond, eerdere werkervaring, professionele ambities en de aanwezigheid van een sociaal netwerk vormen zachte criteria, waarbij de eerste twee het zwaarst worden gewogen.¹⁹ Het sociale netwerk en de ambities van de asielzoeker of statushouder worden gezien als middelen voor het doel van (arbeids)integratie.

Tot ongeveer 2016 was er nog geen sprake van *kansrijk* koppelen en werd er bij het uitplaatsen van statushouders enkel rekening gehouden met harde uitplaatsingscriteria. Andere omstandigheden of voorkeuren van statushouders speelden voorheen geen rol in de koppeling tussen statushouder en gemeente. De doelgroep van het huidige onderzoek, namelijk mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea die tussen circa 2014 en 2017 in Nederland zijn komen wonen, viel dus grotendeels niet onder de *Kansrijke* Koppeling.

Op basis van de informatie uit het screeningsgesprek en kennis van verschillende arbeidsmarktregio's geeft de programmabegeleider een regioadvies en verhuist de asielzoeker in principe naar een azc in de betreffende regio.²⁰ Als er sprake is van een hard criterium, dan moet het regioadvies hiermee overeenkomen.²¹ De toewijzing aan een specifieke gemeente wordt in alle gevallen gedaan door de COA regievoerder, die de harde en zachte criteria en het regioadvies meeneemt in die beslissing, waarbij zoveel mogelijk maatwerk geleverd wordt om de koppeling zo kansrijk mogelijk te maken. Zoals te lezen in de Antwoorden Kamervragen over koppeling statushouders aan gemeenten (zie voetnoot 17), werd in 2022 79% van de regioadviezen opgevolgd.

¹⁷ 'Kansrijke' asielzoekers die verblijven op een procesopvanglocatie (pol) krijgen een vroege screening, en 'niet-kansrijke' asielzoekers of asielzoekers die verblijven in een andere opvangvorm krijgen het screeningsgesprek na vergunningverlening. Deze laatste groep omvat ook statushouders die een vergunning hebben gekregen in de Verlengde Asielprocedure (Werkinstructie Vroege Screening vóór vergunningverlening op de pol (december 2022). Vertrouwelijk gedeeld door COA). Met 'kansrijk' wordt verwezen een nationaliteit heeft die een grote kans maakt een verblijfsvergunning te krijgen.

¹⁸ Zie de Antwoorden Kamervragen over koppeling statushouders aan gemeenten: [Antwoorden Kamervragen over koppeling statushouders aan gemeenten | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#). Geraadpleegd januari 2024.

¹⁹ Werkinstructie Vroege Screening vóór vergunningverlening op de pol (december 2022). Vertrouwelijk gedeeld door COA.

²⁰ Dit betreft 'kansrijke' asielzoekers. Wanneer het screeningsgesprek op het azc plaatsvindt met een statushouder die in de Verlengde Asielprocedure een vergunning heeft gekregen, is diegene door de verhuizing naar het azc al gekoppeld aan een regio en wordt diegene vervolgens alleen nog gekoppeld aan een gemeente binnen die regio. Er zijn vijf regio's: Groningen, Friesland en Drenthe (1), Overijssel en Gelderland (2), Flevoland, Utrecht en Noord-Holland (3), Zuid-Holland en Zeeland (4), en Noord-Brabant en Limburg (5). Zie [COA - Huisvesting van statushouders | www.coa.nl](#). Geraadpleegd januari 2024.

²¹ Werkinstructie Vroege Screening vóór vergunningverlening op de pol (december 2022). Vertrouwelijk gedeeld door COA.

Dat regioadviezen niet altijd worden opgevolgd, kan voortkomen uit het feit dat regiovoerders ook rekening moeten houden met de taakstelling van gemeenten, en de ene regiovoerder daar meer prioriteit aan geeft dan aan het regioadvies op basis van zachte criteria (zie Sax et al., 2019).

In principe worden statushouders geplaatst in een azc in de buurt van de gemeente waaraan zij gekoppeld zijn. Van daaruit kunnen zij beginnen met het inburgeringstraject bij de gemeente terwijl zij nog in afwachting zijn van een woning. In de praktijk lukt het echter niet altijd om statushouders in de buurt van de gekoppelde gemeente op te vangen. Dit heeft te maken met de hoge instroom, een gebrek aan voldoende opvanglocaties en studiefaciliteiten, capaciteitstekorten bij COA en gemeenten, en samenwerking tussen COA en gemeenten.²² Volgens zowel Sax et al. (2019) als de Adviesraad Migratie (2022) is het dan ook problematisch dat de meeste azc's in de minder dicht bevolkte provincies in het noorden, oosten en zuiden van het land liggen. Het gevolg is dat statushouders geen lokaal netwerk kunnen opbouwen in de buurt van de gemeente waaraan zij gekoppeld zijn en er dus geen continuïteit is tussen opvang en huisvesting in de gemeente, wat de integratie kan belemmeren.

In dit licht is De Wet gemeentelijke taak mogelijk maken asielopvangvoorzieningen, ook wel de 'Spreidingswet' genoemd, relevant. Deze wet, die op het moment van het schrijven van dit rapport is aangenomen door het Parlement, ziet toe op een wettelijke taak voor gemeenten om asielopvangvoorzieningen te bieden. Een 'evenwichtige spreiding' van asielzoekers over het land vormt een van de uitgangspunten. Hoewel het nog steeds de bedoeling is dat gemeenten vrijwillig opvangplekken aanbieden, betekent de wet dat COA daar niet meer van afhankelijk is.²³

Sinds 2020 loopt er bij COA het project 'Kansrijke Koppeling en AI'²⁴, naar aanleiding van een aanbeveling van het Centraal Planbureau (zie Gerritsen et al., 2018) om de mogelijkheden van data gedreven toewijzing en het gebruik van een algoritme te verkennen bij de KK. Het project, dat in samenwerking met het Immigration Policy Lab wordt uitgevoerd, is inmiddels uit de onderzoeksfase; op het moment van schrijven zijn de voorbereidingen voor het uitvoeren van een pilot gaande.

1.4 Methoden

Dit onderzoek maakt gebruik van kwalitatieve onderzoeksmethoden, aangevuld met een aantal beschrijvende en verklarende analyses van de kwantitatieve surveydata en registerdata van het LOCS-programma. De kwalitatieve dataverzameling, uitgevoerd in samenwerking met onderzoeks- en adviesbureau Labyrinth, bestaat uit vier focusgroepen en tien individuele interviews met mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea die tussen circa 2014 en 2017 in Nederland zijn komen wonen.

²² Zie de Antwoorden Kamervragen over koppeling statushouders aan gemeenten: [Antwoorden Kamervragen over koppeling statushouders aan gemeenten | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#). Geraadpleegd december 2023.

²³ Zie [Wet gemeentelijke taak mogelijk maken asielopvangvoorzieningen \(36.333\) - Eerste Kamer der Staten-Generaal; Kamerbrief over Wetsvoorstel gemeentelijke taak mogelijk maken asielopvangvoorzieningen | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#). Beide geraadpleegd december 2023.

²⁴ Zie [COA - AI zorgt voor betere match statushouder aan gemeente | www.coa.nl](#). Geraadpleegd oktober 2023.

1.5 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 beschrijft relevante literatuur en theorie ter inbedding van de onderzoeksvragen. Vervolgens zullen in hoofdstuk 3 de methoden van dit onderzoek verder toegelicht worden. De hoofdstukken 4 en 5 vormen het empirisch gedeelte van dit rapport en zetten de bevindingen uiteen. Tot slot volgen in hoofdstuk 6 de conclusies en discussie, waarin de onderzoeksvragen beantwoord worden en de bevindingen worden besproken in het licht van eerdere onderzoeken en de maatschappelijke en beleidscontext.

2 Verkenning van de literatuur en theorie

In dit hoofdstuk worden relevante onderzoeksgebieden, eerdere bevindingen en theorieën uiteengezet. Daarbij is niet zozeer het doel om volledig te zijn in het overzicht van de literatuur, maar om de belangrijke concepten uit het onderzoeksvragen van dit onderzoek toe te lichten en in te bedden.

2.1 Huisvesting, plaats en integratie

De vraag welke aan huisvesting gerelateerde zaken mensen met een vluchtelingenachtergrond belangrijk vinden in het opbouwen van hun leven in Nederland en hoe deze zaken veranderen door de tijd heen, kan worden ingebed in verschillende literatuurgebieden. Zo kunnen huisvesting en het opbouwen van een leven in Nederland worden beschouwd in de context van (structurele) integratie in Nederland (voor een kritische bespreking van het concept van integratie, zie bijv. Spencer & Charsley, 2021). In het bekende model van domeinen van integratie van vluchtelingen ontwikkeld door Ager en Strang (2008) vormt huisvesting een van de zogenoemde markeringen en middelen van integratie, naast werk, onderwijs en gezondheid. Manting et al. (2022, p. 6) stellen dat 'goede en betaalbare huisvesting een noodzakelijke basisvoorwaarde voor de inburgering en integratie van migranten' is.

In Nederland is er sprake van een spreidingsbeleid van statushouders, waarbij elke Nederlandse gemeente een bepaald aantal statushouders van huisvesting dient te voorzien (zie ook paragraaf 1.3). Statushouders komen dus overal in Nederland te wonen. Gesteld kan worden dat het krijgen van een woning een belangrijk moment is in het leven van statushouders: het markeert het moment dat zij écht kunnen beginnen aan het opbouwen van hun leven in Nederland (zie ook Van Liempt & Miellet, 2021; Van Liempt & Staring, 2020). Woonplaatsen verschillen van elkaar op allerlei kenmerken die verband houden met integratie, zoals de ligging, grootte, en samenstelling van de bevolking, werkgelegenheid, lokaal beleid (bijvoorbeeld het inburgeringsbeleid), toegang tot hulpbronnen en voorzieningen, houdingen ten opzichte van migranten, en de aanwezigheid van andere migranten uit hetzelfde land van herkomst (Platts-Fowler & Robinson, 2015; Jonitz et al., 2023; zie ook Phillimore, 2021; Wessendorf & Phillimore, 2019; Van Liempt & Miellet, 2021).

Woonplaatsen bieden dan ook verschillende zogenoemde *arrival infrastructures*, een concept dat met name wordt gebruikt in onderzoek naar stedelijke contexten met al gevestigde migrantengemeenschappen die toegang tot hulpbronnen kunnen bieden aan recent aangekomen migranten (voor een discussie over de relatie met integratie en sociaaleconomische achterstelling zie Hanhörster & Wessendorf, 2020; zie ook Miltenburg, 2020). Deze infrastructures bestaan bijvoorbeeld uit bedrijven gerund door migranten, taalscholen, kappers, moskeeën, verenigingen en publieke ruimten die mogelijkheden bieden voor sociale contacten (Saunders (2011) en Schmitz & Kitzman (2017) in Hanhörster & Wessendorf, 2020; zie ook El Moussawi & Schuermans, 2020). Door de context van de zogenoemde ontvangende samenleving en de daarin aanwezige *arrival infrastructures* centraal te stellen past dit soort onderzoek in de ontwikkeling om integratie te beschouwen als een tweezijdig proces, in plaats van alleen te focussen op de integratie van de individuele migrant.

Waar mensen precies terecht komen, heeft aldus invloed op hoe hun levens zich verder ontwikkelen. En hoe mensen de plekken waar zij wonen ervaren, hangt samen met bijvoorbeeld leeftijd, geslacht, en nationaliteit (Platts-Fowler & Robinson, 2015). Jonitz et al. (2023) deden kwalitatief onderzoek naar integratie-ervaringen van statushouders na 2014 aangekomen in Nederland en afkomstig uit allerlei landen, waaronder Syrië en Eritrea, woonachtig in vier kleine en middelgrote woonplaatsen en plattelandsgebieden in Nederland. Kenmerken van de woonplaats die volgens de respondenten bijdragen aan positieve ervaringen met het proces van vestiging en integratie zijn (voor een overzicht van de kenmerken van de vier woonplaatsen zie Jonitz et al., 2023, p. 73):

- een grotere woonplaats;
- grotere etnische diversiteit in de bevolking;
- centrale ligging van een woonplaats;
- goede bereikbaarheid van een woonplaats;
- permanente en toegankelijke lokale voorzieningen die sociaal contact met gevestigde bewoners stimuleren en ondersteuning bieden, zoals buurtcentra en NGO's of stichtingen (zie ook Van Liempt & Miellet, 2021; Weidinger et al., 2017);
- de aanwezigheid van onderwijsinstellingen.

Drie van de vier onderzochte woonplaatsen worden gewaardeerd voor de rust die ze bieden en ze worden gezien als geschikt om kinderen groot te brengen, onder andere vanwege de veiligheid (zie ook Van Liempt & Staring, 2020; Søholt & Lynnebakke, 2015; Weidinger et al., 2017). De reden dat de grootte van de woonplaats en diversiteit in de bevolking volgens respondenten bijdragen aan het proces van vestiging en integratie is dat respondenten woonachtig in de twee kleinere en meer homogene woonplaatsen negatieve houdingen van gevestigde bewoners ervaren, welke zij linken aan die kenmerken van de woonplaats, die maken dat bewoners minder ervaring hebben met diversiteit. Etnische en (toegeschreven) religieuze achtergrond van statushouders maken volgens Jonitz et al. (2023) uit voor hoe zij gezien worden door de gevestigde bewoners, wat vervolgens de interactie beïnvloedt, en kunnen daarnaast gerelateerd zijn aan ervaringen met discriminatie en racisme. Respondenten in de ene woonplaats noemen in dit kader de hechte en als gesloten ervaren christelijke gemeenschap, en in de andere het aandeel oudere bewoners en grotere sociale controle op nieuwkomers om zich aan te passen aan bepaalde sociale en culturele normen. Deze bevindingen laten daarnaast zien dat woonplaatsen een eigen lokale setting vormen met specifieke lokale kenmerken die de ervaringen van mensen beïnvloeden.

Naast materiële en ruimtelijke factoren heeft het (lokale) gemeentelijke sociaal beleid invloed op de ervaringen van respondenten in het onderzoek van Jonitz et al. (2023): beleid gericht op het prioriteren van het leren van de taal en aansluiting bij de opleidings- en professionele achtergrond van mensen bij de ondersteuning naar participatie op de arbeidsmarkt, draagt bij aan positieve ervaringen (zie ook Van Liempt & Miellet, 2021). Anderzijds werkt onder andere bewustzijn onder respondenten van negatieve discourses op nationaal niveau met betrekking tot migranten en vluchtelingen en ervaren negatieve houdingen onder inwoners belemmerend (zie ook Huizinga, 2022). In alle onderzochte woonplaatsen hebben respondenten moeite met contact leggen met gevestigde bewoners vanwege taalproblemen en ervaren culturele verschillen, en verder hebben zij moeite met het vinden van gekwalificeerd werk.

Vergelijkbaar met de bevindingen van Jonitz et al. (2023) zijn die van Weidinger et al. (2017), die onderzoek deden naar statushouders – met name Syriërs – die ongeveer tussen 2013 en 2016 in Duitsland zijn komen wonen in meer landelijke gebieden in Beieren. Zij brengen naar voren dat migranten in meer landelijke gebieden en kleinere woonplaatsen afhankelijker zijn van de lokale bevolking voor sociaal contact, wat betekent dat het uitmaakt hoe de houdingen van de lokale bevolking ten opzichte van migranten zijn. In het onderzoek van Robinson et al. (2007) naar de huisvestingssituatie en -trajecten van migranten in het Verenigd Koninkrijk gaven respondenten de voorkeur om in 'diverse' buurten te wonen, waarmee ze buurten met andere migranten bedoelden. Daar wordt verschil getolereerd en worden mensen niet als 'anders' gezien omdat ze niet wit zijn.

Weidinger en Kordel (2020; zie ook Weidinger et al., 2017) brengen zeer met Jonitz et al. (2023) vergelijkbare resultaten naar voren, vanuit hun enquête onder Syrische statushouders. De belangrijkste zaken wat betreft woonvoorkeuren van statushouders ten gunste van een bepaalde woonplaats in het gebied waar zij wonen, zijn nabijheid tot onderwijsinstellingen zoals taalscholen en scholen voor de kinderen (zie ook Stewart & Shaffer, 2015), tot lokale overheidsinstellingen, en tot familie en vrienden van dezelfde nationaliteit of etniciteit, een veilige woonomgeving, vrijwilligers of andere mensen die ondersteuning bieden, en nabijheid tot de lokale bevolking (ibid., p. 8). Ook waren verbindingen met het openbaar vervoer van belang om bijvoorbeeld naar taallessen te gaan, gezien de meeste mensen in ieder geval in de beginperiode na aankomst in Duitsland geen rijbewijs en/of auto hadden. In de beginperiode was ondersteuning door vrijwilligers en medewerkers van welzijnsorganisaties in het zoeken naar woonruimte en het bemiddelen daarbij eveneens belangrijk, en bij het renoveren en inrichten van de woningen (Weidinger et al., 2017). De ondersteuning van gemeenten bij het zoeken naar woonruimte verschilde. In het algemeen hadden mensen de voorkeur voor *small towns* in plaats van kleinere woonplaatsen en dorpen.

2.2 *Sense of belonging* en 'thuis' maken

Het opbouwen van een leven in een nieuw land en op een nieuwe plek kan niet alleen vanuit het kader van structurele integratie benaderd worden, maar ook vanuit dat van thuisgevoel en *sense of belonging*. Van Liempt en Staring (2021) brengen naar voren dat in de literatuur over gedwongen migratie en thuisgevoel wordt gesproken van het ergens opnieuw moeten wortelen, daarbij verwijzend naar Ghorashi (2014), en dat dit veel fysieke en emotionele energie kost (Dowling & Mee in Van Liempt & Staring, 2021). Waar een essentialistische opvatting van de relatie tussen identiteit en plek de identiteit van mensen met een vluchtgeschiedenis zou blijven verbinden aan het land van herkomst en daarmee altijd 'vluchteling' zouden blijven, geeft een niet-essentialistische benadering ruimte voor mensen om opnieuw een relatie met een plek te ontwikkelen (Sampson & Gifford, 2010). In het kader hiervan wordt ook wel gesproken van *transnational belonging* (Antonisch, 2010, p. 651), dat verwijst naar de meerdere vormen van *belonging* 'hier' en 'daar' die naast elkaar bestaan en elkaar niet uitsluiten (zie ook Huizinga, 2022; Van Liempt & Staring, 2021).

In het model van vluchtelingenintegratie van Ager en Strang (2008) heeft huisvesting niet alleen invloed op het fysieke en emotionele welzijn van mensen, maar beïnvloedt het ook de mogelijkheid van het (opnieuw) ergens 'thuis' te voelen. *Sense of belonging* is een dynamisch proces dat in verband wordt gebracht met identiteit en burgerschap,

en verwijst zowel naar het individuele en persoonlijke gevoel 'thuis' te zijn op een bepaalde plek als naar een middel dat ingezet kan worden ten behoeve van in- en uitsluiting (Antonisch, 2010; Yuval-Davis, 2006). Bij de individuele en persoonlijke *sense of belonging*, ook wel *place-belongingness* genoemd, is er sprake van familiariteit, comfort, veiligheid en emotionele hechting (hooks (2009) in Antonisch, 2010, p. 646). In het conceptueel kader van *homing* van Boccagni (2017 & 2022) gaat het daarnaast om gevoelens van controle, autonomie en privacy. Gevoelens van 'thuis' en *belonging* zijn context-gebonden, komen tot stand in het alledaagse leven, en kunnen verbonden zijn aan bijvoorbeeld de eigen woning, de buurt, de woonplaats, of het land (Antonisch, 2010). In het proces van het zich ergens opnieuw vestigen kunnen plekken door mensen met een vluchtgeschiedenis tot plekken van heling en herstel worden gemaakt (Sampson & Gifford, 2010; zie ook Van Liempt & Staring, 2021).

Op basis van een review van de literatuur onderscheidt Antonisch (2010) vijf factoren die bijdragen aan *place-belongingness*: autobiografische factoren die te maken hebben met iemands levensgeschiedenis, sociale relaties (zowel hechte als minder hechte), culturele factoren zoals taal, religie, tradities en gewoonten, economische stabiliteit door structurele arbeidsmarktparticipatie, en juridische factoren, zoals verblijfsrecht, die veiligheid bieden. Ook verblijfsduur speelt een rol. *Sense of belonging* als een middel voor in- en uitsluiting verwijst naar de altijd aanwezige machts- en afhankelijkheidsverhoudingen die aangeven wie er wel en niet bij hoort (zie ook Duyvendak, 2011). De plekken waar mensen wonen en die onderdeel zijn van hun (dagelijks) leven zijn aldus niet simpelweg 'containers' waarbinnen het menselijk leven zich afspeelt, maar ze zijn geladen met betekenisgeving, worden door sociale relaties geproduceerd en gereproduceerd, en kennen processen van in- en uitsluiting (Platts-Fowler & Robinson, 2015; voor een inbedding in het *new mobilities paradigm* zie Buckle, 2017).

2.2.1 Empirisch inzicht in 'sense of belonging' en 'thuis' maken

Bevindingen van onderzoek in Nederland naar *sense of belonging* van en *home-making* door mensen met een vluchtgeschiedenis wijzen op het belang van verschillende zaken binnen en buiten de woonplaats om een gevoel van *belonging* te hebben. Ze bieden inzicht in de ervaringen en betekenisgeving van mensen met een vluchtelingenachtergrond aan de plekken waar zij wonen en zijn, en welke rol plekken kunnen spelen in het opbouwen van hun leven in bredere zin. Hier zit aldus raakvlak met de hierboven besproken literatuur over de lokale factoren die integratieprocessen beïnvloeden en over *arrival infrastructures*. De in de vorige paragraaf besproken Jonitz et al. (2023) noemen bijvoorbeeld dat contact met mensen van de eigen gemeenschap, zoals familie en vrienden, niet alleen ondersteuning biedt aan het leren kennen en navigeren van de nieuwe woonomgeving maar ook bijdraagt aan het thuisgevoel van statushouders.

Het onderzoek naar *sense of belonging* laat zien dat sociale contacten en relaties van belang zijn voor het opbouwen daarvan. Belangrijk is dat dit onderzoek deze contacten en relaties in ruimtelijke context plaatst. In onderzoek van Van Liempt en Miellet (2021) naar *home-making* misten de in kleine en middelgrote woonplaatsen hervestigde Syriërs de aanwezigheid van andere Syrische families in de buurt en daarmee mogelijke netwerken van ondersteuning, wat een negatieve impact had op het proces van 'thuis' maken. Van Liempt en Miellet (2021, p. 2392) observeren een

algemeen gevoel onder hun respondenten van het 'ver weg zijn van wat ze nodig hebben en wie ze nodig hebben'.

Kox en Van Liempt (2022) verbinden de twee literatuurgebieden van *sense of belonging* en *arrival infrastructures* in hun onderzoek naar de rol van institutionele en persoonlijke infrastructures voor het proces van 'thuis' maken in Amsterdam. Zij beargumenteren op basis van hun veldwerk dat zogenoemde persoonlijke en informele infrastructures juist belangrijk waren voor respondenten en hun *sense of belonging* in Nederland, met name de emotionele en affectieve kant daarvan, doordat deze infrastructures bijdroegen aan het opbouwen van relaties of banden tussen nieuwkomers en andere inwoners. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om bibliotheken, buurtcentra, kerken, NGO's of lokale WhatsApp-groepen. De institutionele infrastructures daarentegen, bestaande uit de casemanagers die het inburgeringsbeleid uitvoerden, sloten onvoldoende aan bij wat mensen nodig hadden aan ondersteuning en bij hun aspiraties, bijvoorbeeld met betrekking tot werk. De auteurs concluderen dat het zich ergens vestigen en integratie in belangrijke mate dus ook affectieve en emotionele processen omvatten.

Huizinga en Van Hoven (2018), die kwalitatief onderzoek deden naar *sense of belonging* onder tien Syrische mannen in Noord-Nederland, benoemen onder andere dat meer vluchtige contacten in de lokale omgeving of buurt (zie ook Ager & Strang, 2008; Van Liempt & Mielliet, 2021) en contact met Nederlandse leeftijdsgenoten hiervoor van belang zijn. Daarnaast noemen zij het kunnen deelnemen aan onderwijs en/of de arbeidsmarkt. Dit zijn overwegend zaken die in de beginperiode na aankomst in Nederland lastig zijn om te realiseren wanneer mensen nog bezig zijn met inburgeren en de taal leren en vaak (nog) geen opleiding volgen of werk hebben, die ook maken dat ze andere dagelijkse ritmes hebben die niet overeenkomen met de Nederlandse buurtgenoten. Daarbij hebben mensen zorgen over hun tijdelijke verblijfsstatus. Toch zijn de alledaagse lokale sociale contacten volgens Van Liempt en Mielliet (2021) wel belangrijk voor mensen in de beginfase om zich thuis en geaccepteerd te voelen. Huizinga en Van Hoven (2018) geven verder aan dat plekken als islamitische of Turkse supermarkten van belang zijn voor het thuisgevoel van mensen, niet alleen vanwege de producten maar ook vanwege de sociale relaties die er gevormd en onderhouden worden. Ook komen herinneringen, verhalen en ervaringen uit het herkomstland er samen met het dagelijks leven (zie ook Huizinga, 2022; Savaş, 2014). Vergelijkbaar met Huizinga en Van Hoven (2018) brengen Van Liempt en Staring (2021), die onderzoek deden onder 49 Syrische respondenten woonachtig in verschillende typen woonplaatsen, naar voren dat respondenten het lastig vinden vriendschappen te sluiten met Nederlandse mensen, wat zij onder andere in verband brengen met de verschillende dagelijkse ritmes. De contacten die ze hebben met Nederlanders staan vaak in het teken van het bieden van ondersteuning aan hen als 'vluchteling' en zijn daarmee niet gelijkwaardig (zie ook Vermeulen, 2021).

Van Liempt en Staring (2021) benoemen daarnaast dat bepaalde plekken en woonomgevingen bijdragen aan de *sense of belonging* van hun respondenten. Groene open plekken zijn belangrijk zowel om vrienden te ontmoeten als om tot rust te komen (zie ook Søholt & Lynnebakke, 2015). Daarnaast wordt een stedelijke omgeving ook belangrijk gevonden – volgens Van Liempt en Staring komt namelijk de meerderheid van de Syrische mensen uit grotere steden in Syrië. Zo bezoeken mensen die een woning toegewezen hebben gekregen in een kleinere woonplaats in de weekenden vaak steden, onder andere vanwege de levendige sfeer en het sociale leven dat ze missen vanuit Syrië. Verder associëren respondenten steden met werkgelegenheid en

mogelijkheden voor onderwijs, en met de aanwezigheid van andere Syriërs, vrienden en familie (zie ook Van Liempt & Miellet, 2021). Op vergelijkbare wijze geven respondenten woonachtig in Amsterdam uit het onderzoek van Kox en Van Liempt (2022, p. 174) de voorkeur aan wonen in deze stad vanwege 'het multiculturele karakter, de aanwezigheid van sociale netwerken en organisaties en de levendige sfeer'. Tot slot, respondenten van het onderzoek van Van Liempt en Miellet (2021) geven aan graag een bijdrage te willen leveren aan de Nederlandse samenleving, en hebben daarbij de veronderstelling dat steden hier meer mogelijkheden voor bieden.

Uit het onderzoek van Van Liempt en Staring (2021) komt verder naar voren dat de *sense of belonging* van mensen woonachtig in kleine woonplaatsen erg verschilt van mensen woonachtig in grotere plaatsen. Waar sommige respondenten hun woonplaats positief waarderen voor bijvoorbeeld de rust (zie ook Van Liempt en Miellet, 2021; Jonitz et al., 2023), voelen anderen zich er niet welkom of onveilig door negatieve houdingen van buurtgenoten jegens vluchtelingen. Daarnaast voelen jongere respondenten zich ongelukkig in kleine woonplaatsen vanwege het ervaren gebrek aan toekomstmogelijkheden daar. Tot slot draagt volgens Van Liempt en Staring (2021) het 'eigen maken' van plekken, en daarmee controle kunnen hebben over hun eigen levens in de context van het spreidingsbeleid, bij aan het 'thuis' maken in Nederland.

Uit de hierboven aangehaalde onderzoeken blijkt dat sociale contacten, zowel met Nederlanders als met andere Syrische mensen, als van belang kunnen worden beschouwd voor de *sense of belonging* en het proces van 'thuis' maken en vestiging in Nederland. Hoewel doorgaans de mate van sociaal-culturele integratie gemeten wordt aan de hand van contacten met de meerderheidsbevolking (zie bijv. Dagevos et al., 2016), hoeft het dus niet zo te zijn dat contacten binnen de etnische groep integratie zouden belemmeren en vooral contacten met de meerderheidsbevolking bevorderlijk zouden zijn voor integratie. Uit onderzoek van Wessendorf en Phillimore (2019) komt naar voren dat sociale relaties met andere migranten vaak cruciaal waren in het proces van vestiging en 'inbedding' in een lokale context onder andere door de geboden ondersteuning, en niet zozeer *bridging* contacten met de (witte) Britse bevolking – vergelijkbaar met bovengenoemde bevindingen uit onderzoek in de Nederlandse context gaven respondenten aan het lastig te vinden vriendschappen te sluiten. Deze sociale relaties, ook wel *sociabilities*, zijn niet alleen functioneel, maar bevatten ook een 'wederzijds gevoel van mens zijn' (ibid., p. 127). Daarnaast kunnen vluchtige en toevallige contacten het verschil maken in het proces van vestiging door de toegang die ze bieden tot hulpbronnen (ibid., p. 130). Tot slot draagt het kader van *bridging* en *bonding* contacten en kapitaal niet altijd bij aan het begrijpen van de sociale contacten en relaties die migranten aangaan, en hoeven hechte en emotioneel intieme sociale banden niet altijd gelijk te staan aan contacten met mensen van dezelfde etniciteit of herkomst (Ryan, 2011).

2.3 Woonvoorkeuren, woontrajecten en de levensloop

2.3.1 Woonvoorkeuren en woontrajecten

Naast onderzoek naar integratie en *sense of belonging* kan onderzoek naar woontrajecten en residentiële mobiliteit van mensen een relevant kader bieden om voorkeuren met betrekking tot huisvesting en veranderingen in waar mensen belang aan hechten in hun woonsituatie en -omgeving te begrijpen. De twee literatuurgebieden staan ook niet los van elkaar: zoals Buckle (2017, p. 4) op basis

van het *new mobilities paradigm* beargumenteert, wordt 'thuis' gecreëerd en 'plaats' ervaren door middel van mobiliteit.

Uit onderzoek in Nederland naar de interne mobiliteit van statushouders (Gerritsen et al., 2018; De Hoon et al., 2020) komt naar voren dat de meeste statushouders die in de tweede helft van de jaren '90 in Nederland zijn komen wonen *niet* verhuizen in de ongeveer tien jaar nadat zij een woning toegewezen hebben gekregen (zie ook Boot & Driessen (2019) voor Syrische statushouders maar over een kortere periode). Wanneer statushouders wel verhuizen, doen ze dat meestal naar stedelijke contexten. Vogiazides en Mondani (2020) trekken een vergelijkbare conclusie voor statushouders in Zweden, waar er net als in Nederland sprake is van spreidingsbeleid. Zij geven daarbij aan dat immobiliteit in niet-stedelijke regio's gerelateerd zou kunnen zijn aan de onmogelijkheid om te verhuizen vanwege het gebrek aan geschikte huisvesting in stedelijke gebieden.

Verhuisgedrag richting stedelijke contexten is in lijn met onderzoek naar interne mobiliteit van migranten in andere landen (Åslund, 2005; Damm, 2009; El Moussawi & Schuermans, 2020; Vogiazides & Mondani, 2020). Uit dit onderzoek, evenals uit bovenstaande bespreking van literatuur op het gebied van *belonging* en *arrival infrastructures*, komt namelijk naar voren dat steden en stedelijke omgevingen aantrekkelijk zijn voor migranten om naar toe te trekken en te verblijven vanwege al dat ze te bieden hebben: mogelijkheden voor werkgelegenheid, onderwijs en huisvesting, en de aanwezigheid van andere migranten en mensen uit het land van herkomst die ook toegang kunnen bieden tot werk (zie ook Haberfeld et al., 2019; Jonitz et al., 2023; Stewart & Shaffer, 2015; Weidinger et al., 2017). Steden waar veel migranten wonen, zijn daarnaast doorgaans ontvankelijker voor nieuwe migranten (Hall (2009) in Vogiazides en Mondani, 2020).

Dat verhuizingen vaak plaatsvinden naar steden of stedelijke gebieden wil niet zeggen dat mensen daar ook altijd blijven: Weidinger et al. (2017 (zie ook Weidinger & Kordel, 2020) vinden dat een deel van de mensen met een vluchtelingenachtergrond die verhuizen van landelijk gebied naar een stad in de regio, weer terugverhuizen naar het landelijke gebied. Redenen zijn onder andere de moeilijkheid om in de stad huisvesting en werk te vinden, een gebrek aan beschikbare plaatsen bij taal- en integratiecursussen, teleurstelling over de geringe ondersteuning van familie en *co-ethnics*, en als zogenoemde pull-factor de ondersteuning en begeleiding die er wel zijn in de landelijke gebieden.

Stewart en Shaffer (2015) deden *mixed methods* onderzoek naar de residentiële mobiliteit van statushouders in het Verenigd Koninkrijk en bekeken onder andere wat de voornaamste factoren zijn voor beslissingen om te blijven of te verhuizen na woningtoewijzing. Daarnaast kan mobiliteit ook onvrijwillig plaatsvinden, bijvoorbeeld vanwege een gebrek aan werk of aan opties voor huisvesting, en kan daarmee ook leiden tot instabiliteit en minder goede integratie-uitkomsten. Een belangrijke conclusie is dat percepties van een gebrek aan mogelijkheden voor werk een primaire motivatie vormen om te vertrekken uit de woonplaats van toewijzing, waarbij ook narratieven over werkmogelijkheden elders een rol spelen; onduidelijk is in hoeverre deze denkbeelden ook gegrond zijn in de realiteit. Stewart en Shaffer (2015) identificeren verschillende factoren die invloed hebben op de beslissing om ergens te blijven wonen of weg te gaan en die verschillen naar nationaliteit. Naast de eerder genoemde werkgelegenheid, (de aanwezigheid van) anderen van dezelfde etnische achtergrond of hetzelfde herkomstland (zie ook Özüekren & Bolt, 2002; Weidinger et

al., 2017) en onderwijs, kunnen onder andere de lokale gemeenschap en interacties daarmee, verblijfsduur, (ervaren) racisme en discriminatie, gezondheid, en de levensloop (zie de volgende paragraaf) een rol spelen. Wat betreft gezondheid komt het bijvoorbeeld voor dat statushouders verhuizen om dichtbij medische voorzieningen te wonen, of juist niet verhuizen wanneer er sprake is van mentale gezondheidsproblemen om zo familiariteit en stabiliteit te behouden. Verblijfsduur kan enerzijds stabiliteit geven en anderzijds leiden tot het willen maken van een nieuwe start. Jonitz et al. (2013) noemen dichtbij familie wonen als een reden voor verhuizing van sommige respondenten, en het gebrek aan openbaar vervoer en (Arabische) supermarkten die maakten dat sommigen verhuisden van een kleinere naar een grotere woonplaats. Daarnaast observeerden zij dat respondenten met een universitaire opleiding meer bereid leken om te verhuizen naar een grotere stad vanwege de (gepercipeerde) werkmogelijkheden daar.

Stewart en Shaffer (2015, p. 8) brengen naar voren dat niet per se alle statushouders verhuizen om dichtbij *co-ethnics* te wonen: Engelse taalvaardigheid verlaagt die tendens, evenals de opvatting dat het dichtbij *co-ethnics* wonen de integratie negatief beïnvloedt. Ook kan er sprake zijn van een gebrek aan vertrouwen, een wens voor privacy of verdeeldheid binnen de gemeenschap (zie ook Søholt & Lynnebakke, 2015). Zo observeerden Stewart en Shaffer (2015) dat waar voor Eritrese statushouders de eigen gemeenschap heel belangrijk was voor bijvoorbeeld werk, het leren van de taal en sociale steun, de meeste statushouders uit bijvoorbeeld Zimbabwe en Iran om verschillende redenen niet de voorkeur hadden om dichtbij anderen uit hun gemeenschap te gaan wonen. Verder komt uit kwalitatief onderzoek van Søholt en Lynnebakke (2015) in Oslo naar voren dat migranten vanwege het doel van sociale integratie de voorkeur hebben om in gemengde buurten samen met Noren te wonen en niet alleen met *co-ethnics* (hoewel de sociale interacties in werkelijkheid beperkt waren) en dat sociale netwerken van *co-ethnics* op het niveau van de stad onderhouden werden.

2.3.2 *Woontrajecten en de levensloop*

Hoe het verloop van de huisvestingssituatie van mensen er door de tijd uitziet, is onderwerp van zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek. Dit onderzoek wordt veelal gedaan vanuit het perspectief van de levensloop van mensen (zie bijv. Coulter et al., 2015; Kley, 2011; Mulder & Hooimeijer, 1999), waardoor inzicht kan worden verkregen in hoe de huisvestingssituatie samenhangt met allerlei gebeurtenissen in het leven, zoals het krijgen van een baan, een opleiding gaan volgen, huwen, het krijgen van kind(eren), of het overlijden van een partner of familielid (voor een toelichting op het levensloopperspectief zie Mortimer, 2019).

Een nog steeds invloedrijk theoretisch model is ontwikkeld door Mulder en Hooimeijer (1999). Hoewel dit meer algemene model niet specifiek is gericht op migranten of mensen met een vluchtelingenachtergrond, biedt het een analytisch kader dat kan worden gebruikt om toe te passen op de situaties van mensen met een vluchtelingenachtergrond. Mulder en Hooimeijer beargumenteren dat het besluit om te verhuizen gerelateerd is aan een trigger of motief afkomstig uit een parallel levenslooptraject, bijvoorbeeld die van het huishouden, werk, of onderwijs. Het kan gaan om een gebeurtenis of een meer graduele verandering. Welke motieven verband houden met verhuisgedrag is wel gedeeltelijk cultureel bepaald en kan dus verschillen tussen mensen met verschillende culturele achtergronden (Lennartz et al., 2023). Zo vormt familie een belangrijker verhuismotief voor mensen bij wie de familie een belangrijker rol speelt in hun cultuur. Dit zou ook kunnen gelden voor de doelgroep

van dit onderzoek. Onderzoek van Boot en Driessen (2019) naar verhuizingen van Syrische statushouders in Nederland zien dat verhuizingen vaak samen gaan met veranderingen in huishoudensamenstelling, gerelateerd aan bijvoorbeeld gezinshereniging of scheiding.

In het model van Mulder en Hooimeijer (1999) veranderen gebeurtenissen of meer graduele veranderingen in parallelle levenslooptrajecten voorkeuren van iemand met betrekking tot de woonsituatie en/of woonplaats, wat betekent dat de ervaren situatie daar niet meer mee in overeenstemming is. Er zijn verschillende soorten triggers of motieven: mensen kunnen bijvoorbeeld dichterbij familie willen wonen (zie bijv. Mulder & Cooke, 2009), een comfortabelere woonsituatie willen, of een veiligere omgeving beogen voor hun kinderen (De Jong & Fawcet (1998) in Mulder & Hooimeijer, 1999). Met betrekking tot het laatst genoemde motief brengen zowel Stewart en Shaffer (2015) als Jonitz et al. (2023) eveneens naar voren dat kinderen een belangrijke rol kunnen spelen in beslissingen rondom residentiële mobiliteit: zo kunnen mensen besluiten om te blijven wonen in een kleinere woonplaats vanwege de ervaren veiligheid, ondanks minder goede sociaaleconomische omstandigheden of de afwezigheid van een gemeenschap van *co-ethnics*, of kan de beslissing juist worden genomen om te verhuizen om zo betere onderwijsmogelijkheden te hebben voor de kinderen. In het onderzoek van Weidinger et al. (2017) kwam goede kwaliteit onderwijs voor de kinderen als belangrijke reden naar voren om niet te verhuizen. Voor alleenstaanden of koppels zonder kinderen kan beargumenteerd worden dat de woonlocatie in relatie tot de ligging van onderwijs, werk, voorzieningen en vrienden belangrijk is, terwijl mensen met kinderen juist de kenmerken van de woonplaats en woning zelf prioriteren, zoals de aanwezigheid van een tuin, speeltuinen, parken, veiligheid en scholen voor de kinderen. Ook kwam in onderzoek van Mulder (1993 in Mulder & Hooimeijer, 1999) naar voren dat vooral jonge hoogopgeleide alleenstaanden naar de stad verhuizen.

Veranderingen in de trajecten van onderwijs of werk hoeven overigens niet altijd te leiden tot een verhuizing wanneer de afstand dagelijks te overbruggen is. Daarbij zou het kunnen dat mensen op een gegeven moment toch besluiten te verhuizen vanwege de afstand. Volgens Mulder en Hooimeijer (1999) zijn hoger opgeleiden en mensen met een hoger inkomen eerder bereid te verhuizen voor hun werk gezien het belang dat zij hechten aan hun carrière. Verder laat later empirisch onderzoek door De Groot et al. (2011) zien dat levensgebeurtenissen, waaronder de geboorte van een kind, gerelateerd zijn aan verhuizen terwijl mensen geen intentie hadden om te verhuizen. Anderzijds kunnen ze een verhuizing stimuleren als de intentie wel al aanwezig was, terwijl andere gebeurtenissen zoals het verliezen van een baan ervoor kunnen zorgen dat een beoogde verhuizing niet plaatsvindt. Ander onderzoek vond dat verhuizingen plaatsvinden nog vóórdat veranderingen in het familieleven plaatsvinden, omdat mensen deze veranderingen anticiperen, zoals trouwen of een kind krijgen (Michélien & Mulder, 2008). Coulter en Scott (2015) brengen naar voren dat wensen of verlangens om te verhuizen en de redenen hiervoor anders zijn dan redenen voor het verhuizen zelf. Hun bevindingen wijzen erop dat meer diffuse overwegingen met betrekking tot de lokale omgeving verlangens om te verhuizen wel sterk beïnvloeden maar dat ze minder vaak leiden tot een verhuizing, in tegenstelling tot meer gerichte redenen zoals werkmogelijkheden. Deze redenen hangen samen met de levensloop: voor jonge alleenstaanden is werk een belangrijk motief (zie ook Kley, 2011), terwijl meer diffuse motieven gerelateerd aan huisvesting het belangrijkste zijn voor koppels op middelbare leeftijd.

Niet alleen levensgebeurtenissen kunnen in verband worden gebracht met residentiële mobiliteit; ook lokale bindingen hebben invloed op de kans op verhuizen naar een plek verder weg, zo laat onderzoek van Mulder en Malmberg (2014) zien. Zij vinden dat de aanwezigheid van ouders of broers of zussen dichtbij de kans op verhuizen aanzienlijk verlagen. Daarnaast was het hebben van werk relatief dichtbij huis gerelateerd aan minder mobiliteit, en werkloosheid aan een grotere kans daarop, maar de onderzoekers lichten toe dat het ook zou kunnen dat 'immobiele' mensen nauwere lokale bindingen ontwikkelen op het gebied van werk of familie (ibid., p. 208). Hoewel ze deze zaken niet konden meten in hun onderzoek, brengen ze naar voren dat zaken als familiariteit met en kennis van de lokale omgeving en emotionele binding met plek de kans op verhuizen verkleinen, waarbij het aannemelijk is dat de lokale bindingen sterker zijn met een langere verblijfsduur of wanneer mensen er in het verleden hebben gewoond (zie ook Weidinger & Kordel, 2020). Vergelijkbaar hiermee blijkt uit onderzoek naar mensen met een vluchtgeschiedenis van Weidinger et al. (2017) dat zij in landelijke gebieden blijven wonen vanwege de emotionele en cognitieve band die zij met de woonplaats of regio hebben opgebouwd.

Tot slot wordt in de literatuur onderscheid gemaakt tussen residentiële mobiliteit en (binnenlandse) migratie (Mulder & Hooimeijer, 1999). Waar het eerste niet zorgt voor een verstoring van de dagelijkse activiteiten, bijvoorbeeld werk, maar alleen impact heeft op de reistijd tot die activiteiten, betreft migratie een verhuizing over langere afstand (bijvoorbeeld naar een andere regio) wat betekent dat het ook verandering brengt in de dagelijkse activiteiten (Mulder & Hooimeijer, 1999; Wagner & Mulder, 2015). Verhuizingen over korte afstand houden vaak verband met familie en huisvesting (de woning of de woonomgeving), terwijl die over langere afstand meestal gerelateerd zijn aan werk en onderwijs (ibid.).

Micro- en macrofactoren die van invloed zijn op mobiliteit

Belangrijk is dat menselijk gedrag zich niet in een vacuüm afspeelt en dat beslissingen begrepen dienen te worden in de context van mogelijkheden en beperkingen op individueel of microniveau en macroniveau (Mulder & Hooimeijer, 1999).

Daadwerkelijk verhuisgedrag van mensen komt voort uit hoe deze ingrijpen op elkaar. Daarnaast conditioneren de andere levenslooptrajecten het gedrag eveneens doordat ze mogelijkheden bieden of beperkingen geven. Kijkend naar het microniveau zijn er verschillende hulpbronnen te onderscheiden, waaronder financiële (zie ook Coulter & Van Ham, 2013). De minder sterke sociaaleconomische positie van statushouders, in het bijzonder in de beginperiode na aankomst in Nederland (bijv. Dagevos & Miltenburg, 2020; Sterckx & Fessehazion, 2018; zie ook Stewart & Shaffer, 2015; Robinson et al., 2007; Poppe, 2013), maakt dat zij minder financiële hulpbronnen hebben (zie ook Bolt & Van Kempen, 2002). Daarnaast hebben migranten in het algemeen vaak beperkte kennis van de huizenmarkt, bijvoorbeeld vanwege een taalbarrière, of onvoldoende vaardigheden in het omgaan met de overheid (ibid.; Robinson et al., 2007). Deze respectievelijk financiële en cognitieve hulpbronnen hebben niet alleen impact op de toegang tot de huizenmarkt, maar ook tot bijvoorbeeld het openbaar vervoer of het bezitten van een auto, welke een rol spelen in (ongelijkheid in) residentiële (im)mobiliteit (Coulter et al., 2015). Naast deze hulpbronnen noemen Özüekren en Bolt (2002) ook politieke hulpbronnen, die wijzen naar de formele rechten die men heeft (zie ook Robinson et al., 2007) en sociale hulpbronnen, ofwel sociale netwerken en kapitaal die kunnen helpen in het vinden van geschikte huisvesting. Discriminatoire praktijken jegens mensen met een migratieachtergrond door bijvoorbeeld verhuurders spelen ook mee in het conditioneren van de mogelijkheden voor verhuizing (Özüekren & Bolt, 2002; Bolt &

Van Kempen, 2002; Poppe, 2013; Weidinger et al., 2017). Beperkingen op microniveau kunnen daarnaast voortkomen vanuit het huishoudentraject: wanneer het huishouden bestaat uit meer dan één persoon dient er met een verhuizing ook rekening gehouden te worden met de voorkeuren van andere leden van het huishouden en bijvoorbeeld hun werk- of onderwijstrajecten (Mulder & Hooimeijer, 1999). Hetzelfde geldt voor wanneer het huishouden bestaat uit een of meer schoolgaande kinderen. Tot slot zorgt huiseigenaarschap, wat een meer lange-termijn investering is, ervoor dat mensen minder snel geneigd zijn om te verhuizen (en kan daarmee als een beperking worden gezien). Deze laatste is minder van toepassing op (voormalige) statushouders, gezien zij minder vaak een eigen woning bezitten (Manting et al., 2022).

Op macroniveau spelen overheidsbeleid en de woningmarkt een grote rol (Mulder & Hooimeijer, 1999; voor een beschrijving van het beleidskader en de situatie op de woningmarkt zie Hoofdstuk 1). Zo kan het spreidingsbeleid met de gemeentelijke taakstelling als een structuur worden gezien die gedrag inkadert. Wat betreft de woningmarkt spelen de beschikbaarheid en prijs van woningen (in het speciaal die voldoen aan de voorkeuren) een belangrijke rol; specifiek voor statushouders maakt de grootte van de sociale huursector uit, gezien zij daar vooral van afhankelijk zijn voor een woning (Manting et al., 2022).

2.3.3 Housing pathways en nieuwe richtingen van onderzoek

Hoewel veel onderzoek naar residentiële mobiliteit en levensloop kwantitatief van aard is, kan kwalitatief onderzoek aanvullend inzicht bieden in persoonlijke geleefde ervaringen en betekenisgeving aan 'thuis' binnen dit literatuurgebied. Buckle (2017) beargumenteert dat het betrekken van de levensloop, waarmee een langere termijnperspectief wordt gehanteerd om de relatie tussen mensen en plekken te begrijpen, daarmee ook bijdraagt aan een beter begrip van hoe zowel individuele als structurele en macrofactoren ingrijpen op residentiële mobiliteit en ook immobiliteit. Het concept van *housing pathways*, ontwikkeld door Clapham (2005), vormt een sociaal-constructivistische opvatting van woontrajecten van mensen. Centraal staat hoe mensen betekenis geven aan huisvesting, waarbij *pathways* worden gedefinieerd als praktijken van huisvesting die vorm krijgen door tijd en ruimte. Het gaat dus om de handelingen en acties van mensen en hoe zij daarmee hun woontraject construeren en deze vormgeven. Daarbij is er aandacht voor hoe de (dynamische aard van deze) praktijken beïnvloed worden door structurele kenmerken, welke machtsrelaties er zijn binnen het huishouden of met bijvoorbeeld verhuurders, en hoe praktijken samenhangen met andere aspecten van het leven van mensen, zoals werk, familie en identiteit (zie bijv. Netto, 2011; Finn & Mayock, 2021).

De aandacht voor praktijken en relaties vindt inmiddels ook meer zijn weg in het kwantitatieve onderzoek naar residentiële mobiliteit en de levensloop. Zo presenteren Coulter et al. (2015) een nieuwe manier van denken over residentiële mobiliteit die een aanvulling en soms correctie vormt op het eerder besproken meer rationele model van Mulder en Hooimeijer (1999). Residentiële mobiliteit wordt beschouwd als relationele praktijken, in plaats van afzonderlijke gebeurtenissen of transities, die levens verbinden (*linking lives*) door tijd en ruimte. Dit houdt in dat levensgebeurtenissen van bijvoorbeeld familieleden of vrienden invloed hebben op verhuisgedrag (Lennartz et al., 2023), en dat residentiële (im)mobiliteit op microniveau mensen verbindt in sociale netwerken buiten het huishouden om (zie ook Wagner & Mulder, 2015). Daarnaast is er binnen deze nieuwe manier van denken

meer aandacht voor besluitvorming in het kader van residentiële mobiliteit, waarbij erkend wordt dat het besluit om te verhuizen de uitkomst is van processen van onderhandeling binnen een huishouden (Coulter et al., 2015; zie ook Clapham, 2005). Tot slot wordt immobiliteit beschouwd als praktijk in plaats van een 'staat van zijn', wat inzicht geeft in wat mensen die willen verhuizen ondernemen om dit te bewerkstelligen.

3 Methodologische verantwoording

3.1 Kwalitatieve methoden aangevuld met kwantitatieve inzichten

Dit hoofdstuk bestaat uit een toelichting op de in dit onderzoek gehanteerde methodologie. Het onderzoek was kwalitatief van aard en biedt verdiepend inzicht in ervaringen, opvattingen en de geleefde werkelijkheid van mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea. Het bestond uit focusgroepen en individuele interviews. Deze kwalitatieve dataverzameling en analyses zijn aangevuld met inzichten vanuit eerder verzamelde kwantitatieve data en analyses afkomstig uit het overkoepelende cohortonderzoek Syrische statushouders in Nederland (LOCS), bestaande uit surveydata (NSN2022) en registergegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Bevindingen en patronen die voortkwamen uit de kwalitatieve analyse vormden de input voor deze analyses. De surveybevindingen zijn representatief voor de uit Syrië afkomstige mensen die in Nederland wonen, en met de registergegevens kan informatie worden verkregen over alle in Nederland wonende mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea. Met behulp van de kwantitatieve analyses worden de kwalitatieve bevindingen in een bredere context geplaatst. Het gebruik van twee kwalitatieve methoden en de aanvulling met inzichten vanuit kwantitatieve analyses kan als een vorm van triangulatie beschouwd worden (voor een discussie hierover zie bijv. Hammersley, 2008).

Dit hoofdstuk zal ingaan op de gebruikte kwalitatieve methoden, de werving van de respondenten, de vragenlijsten, het verloop van de dataverzameling en de wijze van analyseren van de data. Daarnaast zullen de kwantitatieve data en analyses toegelicht worden.

3.2 Kwalitatieve methoden: focusgroepen en individuele interviews

In het kader van dit onderzoek zijn vier focusgroepen gehouden en tien individuele interviews afgenomen met mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea, die tussen 2014 en 2017 in een gemeente zijn komen wonen. In totaal hebben 42 respondenten deelgenomen aan het onderzoek. Onderzoeks- en adviesbureau Labyrinth heeft zorg gedragen voor de werving van de respondenten en heeft daarnaast de focusgroepen en vier individuele interviews afgenomen. Zes interviews zijn door een onderzoeker van het WODC zelf afgenomen.

Focusgroepen en individuele interviews genereren andersoortige data en daarmee andersoortige inzichten, die als aanvullend op elkaar beschouwd kunnen worden. De focusgroepen kunnen een verkennend inzicht kunnen geven in wat er 'leeft' onder de doelgroep (zie bijv. Curry & Kelly, 2012) wanneer het gaat over huisvesting en het opbouwen van een leven in Nederland, en wat mensen daarin belangrijk hebben gevonden. Anders dan focusgroepen bieden individuele interviews meer inzicht in individuele ervaringen, opvattingen en gevoelens. Ze zijn daarmee ook geschikter om antwoord te geven op de onderzoeksvraag naar ontwikkelingen door de tijd heen in wat mensen belangrijk vinden op het gebied van huisvesting. De focusgroepen en individuele interviews verschilden dan ook wat betreft inhoudelijke focus: waar in de focusgroepen centraal stond welke zaken binnen en buiten de woonplaats voor mensen van belang zijn geweest in het opbouwen van een leven in

Nederland, evenals het huisvestingsproces- en beleid, en daarover onderling het gesprek werd gevoerd, waren de interviews gefocust op de individuele woonsituatie van mensen door de jaren heen en de individuele betekenisgeving hieraan. De inzichten uit beide methoden kunnen dus als aanvullend op elkaar beschouwd worden.

Een algemeen punt dat van belang is om in het achterhoofd te houden, is dat de respondenten van dit onderzoek putten uit hun herinneringen, met name wanneer het gaat om ervaringen met het huisvestingsproces en hoe de koppeling aan een gemeente en het krijgen van een woning voor hen is geweest. Dit is voor de meeste respondenten tussen de zeven en negen jaar geleden. Herinneringen zijn onvolledig en gefilterd en gekleurd. Zo zegt een respondent (sinds 2016 in Nederland) dat wanneer iets lang geleden is, het lastig is om het voor de geest te halen en om het vervolgens uit te leggen, en een ander geeft aan dat iedereen veel heeft meegemaakt en het daarom 'moeilijk is om de positieve zaken te zien omdat er zoveel negatieve zaken waren'.

3.2.1 Focusgroepen

Een belangrijk kenmerk van focusgroepen is de mogelijkheid tot onderlinge discussies (Guest et al., 2017). Focusgroepen zijn hiermee een geschikte opzet om verschillen in visies en perspectieven op de huisvesting van statushouders aan de oppervlakte te brengen (Barbour, 2007; Frey & Fontana, 1993; Morgan, 1997).

Samenstelling groepen en kenmerken deelnemers

In maart en april 2023 zijn door onderzoeks- en adviesbureau Labyrinth vier focusgroepen georganiseerd en gehouden: twee met mensen afkomstig uit Syrië, en twee met mensen uit Eritrea. Het doel was om de groepen gemengd te laten zijn wat betreft achtergrondkenmerken, zoals gender, leeftijd en opleidingsniveau. Verder was het streven om voldoende variatie te hebben wat betreft de stedelijkheid van de woonplaatsen van de deelnemers en huishoudensamenstelling, en een zekere mate van geografische spreiding. Omdat we het onderwerp van huisvesting over het algemeen niet als een gevoelig onderwerp beschouwen, verwachtten we niet dat mensen zich in een gemengde groep dusdanig oncomfortabel zouden voelen dat zij geen ervaringen en opvattingen wilden delen.

Tabel 3.1 biedt een overzicht van de achtergrondkenmerken van de in totaal 36 deelnemers aan de focusgroepen. Wat betreft de Syrische focusgroepen hebben aan de eerste focusgroep relatief weinig vrouwen meegedaan, en woont een grote meerderheid met partner en kind(eren). Ook heeft de grote meerderheid werk. Wat betreft type woonplaats en geografische locatie is de groep gevarieerd. Wat bij de tweede Syrische focusgroep opvalt is dat er bijna geen deelnemers in de Randstad wonen, maar dat de groep wel bijna gelijk verdeeld is over stedelijke en minder of niet-stedelijke omgevingen. Bij de Eritrese focusgroepen valt op dat deelnemers in de eerste focusgroep allen een of meerdere kinderen hebben, en de tweede groep alleen uit mannen bestaat. Verder zijn de twee focusgroepen tegenovergesteld aan elkaar wat betreft type woonplaatsen van deelnemers: waar de ene groep bestaat uit deelnemers wonend buiten de Randstad en in niet-stedelijke gebieden, wordt de tweede groep gevormd door deelnemers woonachtig in stedelijke gebieden (drie van hen wonen in dezelfde stad) in de Randstad. Beide focusgroepen bestaan bovendien uit deelnemers woonachtig in ongeveer dezelfde regio. Van de respondenten is niet bekend in wat voor type woonplaats zij woonden in land van herkomst. Wel is het volgens Sterckx en Fessehazion (2018, p. 30) zo dat de recente instroom van mensen

uit Eritrea 'veelal laagopgeleide plattelandsbewoners' betreft. Tot slot valt bij vergelijking van de Syrische en Eritrese deelnemers het verschil in opleidingsniveau op: de Eritrese deelnemers zijn over het algemeen vaker praktischer geschoold, in tegenstelling tot de Syrische. Verder zijn er geen deelnemers ouder dan 55 jaar, met uitzondering van één Syrische deelnemer.

Tabel 3.1 Samenstelling focusgroepen

Focusgroepen	Aantal deelnemers	Geslacht	Leeftijd	Jaar van aankomst in gemeente *	Opleidingsniveau (opleiding in land van herkomst of Nederland)	(Betaald) werk	Huishoudensamenstelling	Type woonplaatsen	Randstad/niet-Randstad	Stad/geen stad
Syrische										
Focusgroep 1	13	Man: 10 Vrouw: 3	25-39: 8 40-55: 5	2014: 1 2015: 5 2016: 3 2017: 3 2018: 1	Middelbare school of praktisch opgeleid: 4 HBO/WO-niveau: 9	Ja: 9 Nee: 4	Alleenstaand: 2 Partner en kind(eren): 9 Partner: 1 Met familieleden: 1	Steden en kleinere woonplaatsen, verschillende provincies	Randstad: 7 Niet-Randstad: 6	Stad: 7 Geen stad: 6
Focusgroep 2	10	Man: 6 Vrouw: 4	25-39: 6 40-55: 3 55+: 1	2014: 4 2015: 4 2016: 1 2017: 1	Praktisch opgeleid: 4 HBO/WO-niveau: 6	Ja: 9 Nee: 1	Alleenstaand: 3 Partner en kind(eren): 6 Met kinderen: 1	Steden en kleinere woonplaatsen, verschillende provincies	Randstad: 2 Niet-Randstad: 8	Stad: 6 Geen stad: 4
Eritrese										
Focusgroep 1	8	Man: 4 Vrouw: 4	25-39: 6 40-55: 2	2014: 1 2016: 3 2017: 2 2018: 1 2017 of 2018: 1	Geen basisschool of basisschool: 4 Praktisch opgeleid: 3 Onbekend: 1	Ja: 3 Nee: 3 Onbekend: 2	Partner en kind(eren): 5 Met kinderen: 2 Met huisgenoot: 1	Kleinere woonplaatsen, Flevoland en Gelderland	Niet-Randstad: 8	Stad: 1 Geen stad: 7
Focusgroep 2	5	Man: 5	25-39: 3 40-55: 2	2015: 1 2016: 2 2017: 2	Praktisch opgeleid: 3 HBO/WO-niveau: 2	Ja: 5	Alleenstaand: 1 Partner en kind(eren): 3 Met huisgenoten: 1	Veelal stedelijk, vooral Utrecht	Randstad: 5	Stad: 5
	Totaal: 36									

* Bij de tweede Syrische focusgroep gaat het om aankomst in Nederland.

Werving en selectie

Labyrinth heeft, in samenwerking met het WODC, wervingscampagnes opgezet voor beide doelgroepen van het onderzoek. De wervingsteksten werden gezamenlijk opgesteld en er werd een wervingsbeeld gemaakt. Manieren van werving waren het Labyrinth panel²⁵, verschillende sociale media (Facebook, LinkedIn, WhatsApp) en de sociale netwerken van Labyrinth medewerkers en vertalers en gespreksleiders. Op de website van Labyrinth konden mensen zich aanmelden via een aanmeldformulier waarbij een aantal achtergrondkenmerken werd uitgevraagd (geboorteland, geboortjaar, geslacht, opleidingsniveau, wanneer in Nederlandse gemeente komen wonen, huishoudensamenstelling).

De werving van mensen uit de Syrische gemeenschap resulteerde in veel aanmeldingen via het panel, en in mindere mate via sociale media. Er kwamen in totaal zestig aanmeldingen binnen en over het algemeen verliep de werving soepel. Bij de mensen afkomstig uit Eritrea kostte het meer moeite om te werven (zie ook Sterckx & Fessehazion, 2018): er is vooral ingezet op werving via het sociaal netwerk van Labyrinth en dat van de vertalers en gespreksleiders, via verschillende maatschappelijke organisaties, en door te flyereren bij diverse orthodoxe kerken. In de ervaring van Labyrinth was het van belang om bij de Eritrese gemeenschap vooral te werven via sociale netwerken, aangezien mensen zich niet zo snel alleen aanmelden om deel te nemen aan onderzoek. Tijdens de werving dachten sommige mensen dat het om een informatiebijeenkomst ging of een bijeenkomst waarbij ze hulp zouden krijgen bij het vinden van een andere woning. Uiteindelijk hebben veertig mensen zich aangemeld, van wie een groot deel wel via sociale media over het onderzoek heeft gehoord.

Er gold een aantal criteria om in aanmerking te komen voor deelname aan de focusgroepen:

- tussen ongeveer 2014 en 2017 in een Nederlandse gemeente komen wonen;
- geboren in Syrië of Eritrea;
- voldoende beheersing van het Arabisch of Tigrinya;
- niet recent deelgenomen als respondent of interviewer aan het LOCS-cohortonderzoek.

Met een gedeelte van de aanmeldingen is een telefonisch intakegesprek gevoerd. Tijdens de intake werd een aantal aanvullende vragen gesteld om de informatie uit het aanmeldformulier te verifiëren en meer zicht te krijgen op de persoonlijke situatie van mensen.

Wat de selectie bij de Eritrese groep bemoeilijkte was dat veel mensen niet beschikbaar waren op de geplande data van de focusgroepen (o.a. vanwege verschillende feestdagen), en dat meerdere personen die zich hadden aangemeld een eerste woning na 2017 toegewezen hadden gekregen. In totaal waren 45 mensen uitgenodigd voor de focusgroepen en hebben uiteindelijk 36 deelgenomen. De informatie verkregen vanuit de telefonische intakes is met toestemming van de personen, zonder naam en contactgegevens, gedeeld met het WODC, ten behoeve van de selectie van respondenten voor de individuele interviews (zie paragraaf 3.2.2).

Vragenlijst

De vragenlijst voor de focusgroepen bestond uit twee verschillende delen. Het eerste deel ging in op welke zaken binnen en buiten de woonplaats in de ervaring van

²⁵ Zie hier: [Labyrinth Panel - Labyrinth Onderzoek & Advies](#). Geraadpleegd augustus 2023.

mensen belangrijk zijn geweest voor het opbouwen van hun leven in Nederland, en welke zaken in de woonplaats dit belemmerd hebben. Hierbij werd door middel van een opdracht actieve inbreng van de deelnemers gestimuleerd (zie Colucci, 2017): deelnemers werd gevraagd om de voor hen drie belangrijkste zaken in de woonplaats op post-its te schrijven en die op een bord of flipover te plakken in de volgorde van belang. Het onderdeel van belangrijke zaken buiten de woonplaats was een optionele vraag in geval de tijd schaarser was, en kon vervangen worden door twee kortere vragen naar wat deelnemers hebben gemist in hun woonplaats en welke zaken zij dichterbij wilden hebben.

Het tweede gedeelte van de vragenlijst bestond uit vragen over het huisvestingsproces en het huisvestingsbeleid. Dit gedeelte bevatte vragen naar welke ideeën deelnemers hadden over waar zij in Nederland wilden wonen en in wat voor huis, en of hun (eerste) huis bij hun voorkeuren paste. Daarnaast konden deelnemers delen wat hun ervaringen waren met het proces van huisvesting en toewijzing van een woning, wat zij vinden van de toewijzing van woningen aan statushouders, en konden zij aangeven wat zij op basis van hun eigen ervaringen wel en niet zouden willen veranderen aan hoe de huisvesting van statushouders is geregeld.

De medewerkers van Labyrinth hebben uitvoerig feedback gegeven op de vragenlijst en meegedacht over de aansluiting van de vragen bij de doelgroepen. Daarnaast heeft een bijeenkomst plaatsgevonden met het WODC en Labyrinth om de vragenlijst met de gespreksleiders door te nemen, waarbij de bedoeling van de vragen werd toegelicht en de gespreksleiders hierover vragen konden stellen.

Verloop van de focusgroepen

Voorafgaand aan de focusgroep kregen deelnemers een informatiebrief in het Syrisch-Arabisch of Tigrinya over het onderzoek en de focusgroep. Daarnaast dienden respondenten voorafgaand aan de focusgroep het toestemmingsformulier in te vullen en te ondertekenen als zij inderdaad wilden deelnemen. De focusgroepen duurden tussen de anderhalf en ruim twee uur. De focusgroepen met deelnemers afkomstig uit Syrië vonden plaats in het Syrisch-Arabisch en die met mensen uit Eritrea in het Tigrinya.

Uit de 'sfeerverslagen' opgesteld door de gespreksleiders blijkt dat de sfeer tijdens de focusgroepen over het algemeen goed en ontspannen was. Ook waren deelnemers over het algemeen enthousiast om hun ervaringen en opvattingen te delen. Met uitzondering van de eerste Syrische focusgroep, die erg vol was met dertien deelnemers²⁶, was er volgens de gespreksleiders voldoende ruimte voor iedereen om aan het woord te komen. Dit neemt niet weg dat bepaalde deelnemers meer aan het woord zijn gekomen dan andere en soms ook de richting van het gesprek bepaalden. Zo zette een deelnemer in de een van de Syrische focusgroepen meteen de toon door in antwoord op de eerste vraag zijn opvattingen over het huisvestingsbeleid en zijn ervaringen daarmee te delen. Bij de Eritrese focusgroepen viel op dat de gespreksleider de deelnemers vroeg om het wonen in een 'dorp' te vergelijken met het wonen in een 'stad', en hen daarmee die categorieën of containerbegrippen als referentie meegaf.

Meer in het algemeen is het altijd zo dat elke focusgroep een eigen dynamiek heeft, die context gebonden is en ook wordt bepaald door de individuen in de groep. Het heeft dan ook invloed op wat er wordt besproken. Het is lastig te achterhalen waarom

---

²⁶ De bedoeling was om per focusgroep ongeveer acht deelnemers te hebben. De reden voor de te volle groep is dat Labyrinth doorgaans een paar mensen extra uitnodigt in geval van afmeldingen. Echter, alle voor deze uitgenodigde focusgroep deelnemers waren aanwezig. Vanwege het aantal deelnemers is besloten om twintig minuten extra te nemen voor de focusgroep.

iets niet ter sprake is gekomen of gebracht, in dit onderzoek bijvoorbeeld andere voorzieningen dan die genoemd tijdens de gesprekken, zoals de bibliotheek. Het zou kunnen dat het voor de mensen die deelnamen aan het gesprek niet belangrijk genoeg is geweest om ter sprake te brengen; anderzijds waren er wellicht wel ervaringen naar voren gekomen als er specifiek naar gevraagd zou zijn. In tegenstelling tot de Eritrese focusgroepen gaf tijdens de Syrische focusgroepen de gespreksleider vanaf het begin wat voorbeelden van zaken in de woonomgeving die belangrijk zouden kunnen zijn geweest voor de deelnemers, maar er werden vervolgens ook andere dingen genoemd door de deelnemers.

Verder viel bij de Eritrese focusgroepen op dat de samenstelling wat betreft type woonplaats invloed had op het gesprek: dat vrijwel alle deelnemers in soortgelijke woonplaatsen woonden, zorgde het voor een uitgebreider inzicht in ervaringen binnen die ruimtelijke contexten en een beter begrip van de invloed ervan op wat voor mensen belangrijk is geweest in de woonomgeving.

In één Eritrese en één Syrische focusgroep kenden deelnemers elkaar. Hoewel het soms als een vuistregel wordt gezien dat focusgroepen zouden moeten bestaan uit deelnemers die elkaar niet kennen, bestaat dit idee volgens Kitzinger (2005) vooral binnen het marktonderzoek en hebben veel sociaalwetenschappelijke onderzoekers juist de voorkeur voor al bestaande groepen gezien het de geleefde werkelijkheid van deelnemers reflecteert. Zoals toegelicht bij de werving en selectie, voelen mensen afkomstig uit Eritrea zich ook juist meer op hun gemak als andere bekenden ook deelnemen aan het onderzoek. Het transcript en het sfeerverslag hebben niet de indruk gegeven dat de deelnemers zich niet op hun gemak voelden en ervaringen en opvattingen niet vrij konden delen.

3.2.2 *Individuele interviews*

Waar de focusgroepen kunnen helpen om zicht te krijgen op de factoren die statushouders relevant vinden op het gebied van huisvesting, is er beperkt ruimte om dieper in te gaan op individuele ervaringen en emoties (Guest et al., 2017; Morgan, 1997). Door de focusgroepen aan te vullen met individuele interviews beoogden we niet alleen in kaart te brengen welke factoren door statushouders relevant worden geacht voor hun huisvesting, maar ook om beter te kunnen begrijpen hoe zulke voorkeuren tot stand komen (Carter et al., 2014) en hoe voorkeuren veranderen door de tijd heen.

In totaal zijn tien interviews afgenomen: vijf met mensen afkomstig uit Syrië, en vijf met mensen uit Eritrea. Een onderzoeker van het WODC deed de interviews met de uit Syrië afkomstige mensen en één van de mensen uit Eritrea met Nederlands en (in een geval) Engels als voertaal, en de overige vier interviews met mensen uit Eritrea heeft Labyrinth uitgevoerd in het Tigrinya. Drie Syrische en één Eritrese respondent hadden ook meegedaan aan een focusgroep.

Samenstelling respondentengroep

Zoals boven aangegeven is de respondentengroep gelijk verdeeld over de twee herkomstlanden: er zijn vijf mensen afkomstig uit Syrië geïnterviewd en vijf uit Eritrea (zie Tabel 3.2). Vier respondenten zijn sinds 2014 in Nederland; drie sinds 2015 en drie sinds 2016 of 2017. In totaal zijn er vijf vrouwen en vijf mannen geïnterviewd. De leeftjidsverdeling van de Syrische respondenten is gelijkmatiger dan die van de Eritrese: alle respondenten uit Eritrea kwamen uit de leeftijdscategorie van 25-39 jaar, van wie drie onder de dertig jaar. Uit de transcripten van de interviews blijkt dat

vrijwel alle Syrische respondenten in Syrië in een (grote) stad hebben gewoond; bij de Eritrese respondenten is het gemengd wat betreft stad of dorp/kleine(re) woonplaats.

Wat betreft huishoudensamenstelling is er binnen beide groepen variatie, maar met andere samenstellingen. In de Eritrese groep waren er drie alleenstaande respondenten die met hun kinderen woonden en een iemand met een huisgenoot, terwijl er in de Syrische groep respondenten waren die woonden met partner en kinderen, of alleenstaand waren. Met uitzondering van één waren de geïnterviewden afkomstig uit Syrië HBO- of WO-geschoold, terwijl alle geïnterviewden uit Eritrea de middelbare school hadden afgemaakt of praktisch geschoold (op MBO-niveau) waren. Wat betreft arbeidssituatie hadden drie uit Eritrea geen betaald werk waar dit in de Syrische groep één respondent betrof die wel aangaf vrijwilligerswerk te doen²⁷. Een Syrische respondent heeft een *bed & breakfast* aan huis een gedeelte van het jaar maar geen ander betaald werk.

Tot slot was er zowel binnen de Syrische als Eritrese respondentengroep variatie in de provincies waar zij woonden en in de mate van stedelijkheid. Met uitzondering van de provincie Utrecht waar zowel een respondent van Syrische als Eritrese afkomst woont, wonen de respondenten van beide groepen in andere provincies. Geen van de respondenten wonen in Friesland, Overijssel of Gelderland (zie Figuur 3.1). In beide groepen waren er drie respondenten die ofwel in een sterk stedelijke of zeer sterk stedelijke omgeving woonden. Bijna de helft van de gehele groep geïnterviewde mensen was woonachtig in de Randstad; twee uit Syrië en twee uit Eritrea afkomstige respondenten. Van de respondenten die niet in de Randstad woonden, woonden er twee in een sterk of zeer sterk stedelijke omgeving (een afkomstig uit Syrië, een uit Eritrea; zie Figuur 3.2).

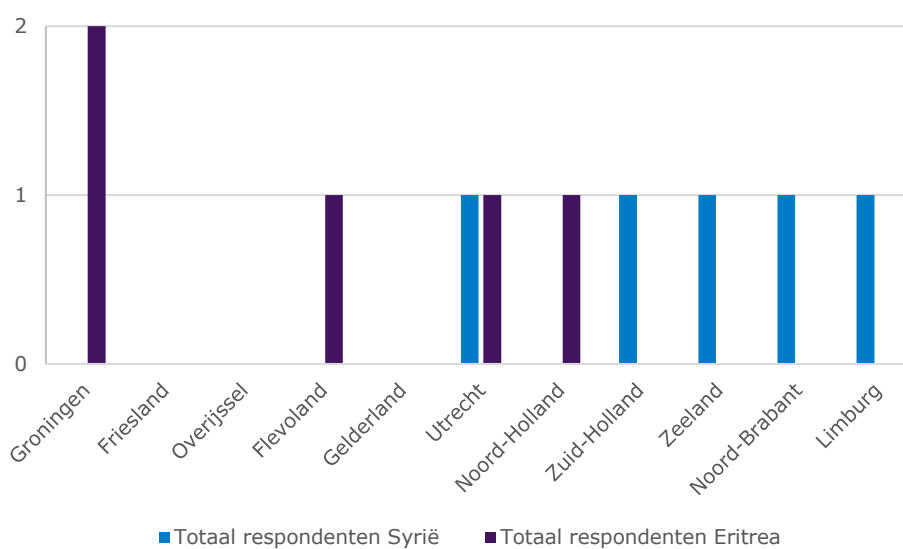
Tabel 3.2   **Overzicht respondenten individuele interviews**

Kenmerk	Syrische	Eritrese	Totaal
Geslacht	Man: 3 Vrouw: 2	Man: 2 Vrouw: 3	Man: 5 Vrouw: 5
Leeftijd	25-39: 2 40-54: 2 55+: 1	25-39: 5	25-39: 7 40-54: 2 55+: 1
Jaar van aankomst in gemeente (of soms Nederland)	2014: 2 2015: 2 2018: 1	2014: 2 2015: 1 2016: 2	2014: 4 2015: 3 2016: 2 2018: 1
Opleidingsniveau	Praktisch opgeleid: 1 HBO/WO-niveau: 4	Middelbare school: 2 Praktisch opgeleid: 3	Middelbare school: 2 Praktisch opgeleid: 4 HBO/WO-niveau: 4
(Betaald) werk	Ja: 5 (van wie 1 vrijwilligerswerk)	Ja: 2 Nee: 3	Ja: 7 Nee: 3
Huishoudensamenstelling	Alleenstaand: 2 Met partner: 1	Alleenstaand met kinderen: 3 Met partner: 1	Alleenstaand: 2 Alleenstaand met kinderen: 3

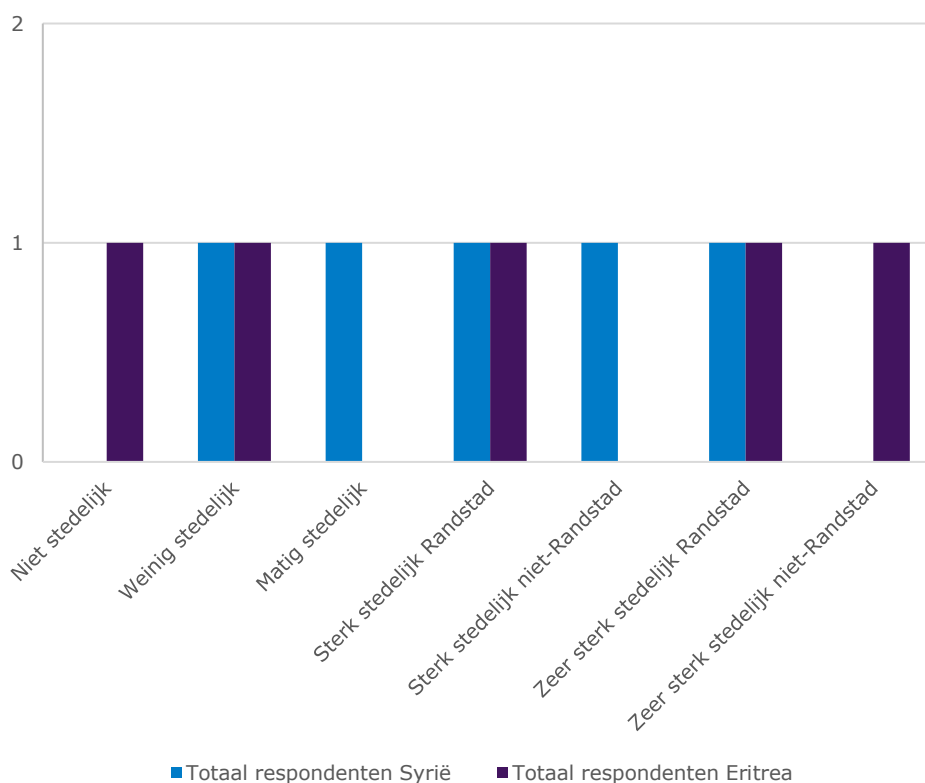
²⁷ We weten niet of de Eritreeërs die geen betaald werk hadden wel vrijwilligerswerk deden.

Kenmerk	Syrische	Eritrese	Totaal
	Met partner en kind(eren): 2	Met huisgenoot: 1	Met partner: 2 Met partner en kind(eren): 2 Met huisgenoot: 1
Type woonplaatsen	(zeer) stedelijk: 3 Kleine(re) woonplaats: 2	(zeer) stedelijk: 3 Kleine of zeer kleine woonplaats: 2	(zeer) stedelijk: 6 Kleine(re) woonplaats: 4
Randstad/niet-Randstad	Randstad: 2 Niet-Randstad: 3	Randstad: 2 Niet-Randstad: 3	Randstad: 4 Niet-Randstad: 6
Stad/geen stad	Stad: 2 Geen stad: 3	Stad: 2 Geen stad: 3	Stad: 4 Geen stad: 6
Totaal	5	5	10

Figuur 3.1 Geografische spreiding van interviewrespondenten over provincies

Figuur 3.2 De mate van stedelijkheid van gemeenten en wel of niet in de Randstad^a

a De indeling van stedelijkheid komt van het CBS, zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/85385NED>. Geraadpleegd januari 2024.

Werving en selectie

De respondenten van de individuele interviews zijn geworven vanuit de groep mensen met wie Labyrinth een telefonisch intakegesprek heeft gevoerd in het kader van deelname aan de focusgroepen. In het samenstellen van de respondentengroep is gekeken naar variatie op verschillende kenmerken, vergelijkbaar aan de focusgroepen: geslacht, leeftijd, huishoudensamenstelling, werkzaam ja of nee, type woonplaats en woonachtig binnen of buiten de Randstad, woongeschiedenis (verhuisd of niet, aantal verhuizingen). Darbij werd vanuit het idee van *purposive sampling* (Patton, 2015) gelet op mensen die een voor het onderzoek mogelijk bijzondere situatie of verhaal hadden en relevante inzichten konden bieden met het oog op de onderzoeksvragen, bijvoorbeeld mensen die van een grotere naar een kleinere plaats zijn verhuisd, of mensen die altijd in een (hele) kleine plaats hebben gewoond zonder verhuisd te zijn. Ook is gekeken of er bijvoorbeeld mensen waren die hun toegewezen huis hebben geweigerd, of die in een gedeelde woning hebben gewoond. Labyrinth droeg in het kader hiervan ook mensen aan, evenals mensen die niet naar een focusgroep konden vanwege de te grote afstand of niet beschikbaar waren op de geplande data. Zo is of zijn er binnen de respondentengroep:

- iemand die in een gedeelde woning heeft gewoond;
- iemand die zelf een eerste woning heeft gezocht en gevonden;

- een relatief jong iemand die een woning aangeboden kreeg in een erg afgelegen gebied;
- iemand die van een stad naar een dorp is verhuisd;
- mensen die woonden of wonen in te kleine woningen voor hun huishoudensamenstelling.

Wanneer iemand door het WODC geselecteerd werd, deelde Labyrinth de contactgegevens van de desbetreffende persoon via de beveiligde bestandenpostbus of per telefoon. Nadat een afspraak was gemaakt met de respondent, werd een iets aangepaste versie van de informatiebrief van de focusgroepen (in het Nederlands of Engels) via WhatsApp met de respondent gedeeld.²⁸

Vragenlijst

Met de interviews wilden we meer inzicht krijgen in hoe zaken gerelateerd aan de huisvestingssituatie die van belang worden geacht voor het opbouwen van een leven in Nederland zijn veranderd door de tijd heen, en hoe de woonsituatie samenhangt met andere gebeurtenissen en veranderingen in het leven van mensen. De vragenlijst voor de individuele interviews was opgebouwd uit drie onderdelen. Het eerste onderdeel betrof de ervaringen van de persoon in de huidige woonplaats en woning. Daarbij werd ingegaan op de ervaren afstand tot familie, (vrijwilligers)werk, en voorzieningen van belang geacht door de respondent. Ook werd gevraagd naar contact met burens en buurtgenoten, andere mensen afkomstig uit Syrië of Eritrea, en werd gevraagd een vergelijking te maken met de woonplaats in land van herkomst of ander derde land waar iemand voor een langere tijd gewoond heeft (de woonsituatie die dient als referentiekader).

De woongeschiedenis vanaf aankomst in Nederland tot aan het moment van het interview vormde het tweede onderdeel. Daarin werd begonnen met de periode van verblijf in het azc en hoe de respondent deze ervaren heeft, waarna over werd gegaan naar de (overgang naar de) eerste woning en ervaringen met het proces van huisvesting en toewijzing. Daarnaast waren vragen geformuleerd over hoe de respondent het ervaaarde om toentertijd in de woonplaats te komen wonen, en de afstand tot het laatste azc waar diegene had verbleven. Wanneer de respondent verhuisd was, gingen vervolgvragen in op wanneer de respondent de wens kreeg om te verhuizen, wanneer de verhuizing plaatsvond en de redenen voor de verhuizing (waarom iemand weg wilde of juist ergens anders naartoe), evenals ervaringen met het wonen in die woonplaats, en de afstand tot familie, (vrijwilligers)werk en voorzieningen. Indien de respondent nooit verhuisd was, was de vervolgvraag of er een moment is geweest waarop de respondent wel had willen verhuizen, en zo ja wanneer, waarom, en waarheen; zo nee, waarom niet. Voor alle respondenten was de afsluitende vraag van dit thema hoe zij terugkeken op de jaren in Nederland, de beginperiode en wat er allemaal veranderd is in hun leven.

Het laatste onderdeel ging in op verhuishwensen van de respondent op de korte en langere termijn. Vervolgvragen waren sinds wanneer de verhuishwens bestaat, waar de respondent heen wil verhuizen en waarom, of diegene al plannen heeft gemaakt of actie heeft ondernomen, en of diegene ook daadwerkelijk mogelijkheden ziet om te verhuizen. Indien de respondent geen wens had om te verhuizen, ging de vervolgvraag in op mogelijke situaties of omstandigheden waarin de respondent wel zou willen verhuizen. Bij (te) weinig tijd voor dit laatste onderdeel waren er twee

²⁸ Dit werd de werkwijze na het eerste individuele interview (zie Verloop van de interviews).

vragen geformuleerd over de wens voor de toekomstige woonsituatie en hoe de respondent verwacht dat diens woonsituatie zal zijn. In de afsluiting van de vragenlijst was de vraag opgenomen naar hoe de respondent het gebruik van de tijdlijn (zie verderop) ervaren had.

Wanneer er voorafgaand aan het interview vanuit de intake aanvullende relevante informatie was over de situatie van de respondent, werd ervoor gezorgd dat hier ook naar gevraagd werd tijdens het interview.

Verloop van de interviews

De interviews duurden ongeveer tussen de 45 minuten en twee uur (zie de volgende alinea voor een toelichting). Met uitzondering van twee interviews die plaatsvonden op het werk van de respondent²⁹, werden alle interviews afgenomen bij de respondenten thuis. Bij vier interviews waren er andere personen aanwezig; dit betrof in drie gevallen de vrouw van de respondent en in één geval de huisgenoot. Bij drie interviews vertelde de aanwezige persoon af en toe ook iets; in één interview gebeurde dit vrijwel niet. Zoals eerder aangegeven was de voertaal van zes interviews Nederlands of Engels in plaats van de moedertaal van de respondent. Hoewel mensen zich in hun moedertaal altijd beter zullen kunnen uitdrukken dan in een andere aangeleerde taal, leek de voertaal geen obstakel te vormen voor het delen van ervaringen, opvattingen en gevoelens en voelden de respondenten zich op hun gemak om in het Nederlands of Engels te spreken. Eén respondent gebruikte af en toe Engelse woorden wanneer zij niet de voor haar juiste woorden in het Nederlands kon vinden.

De interviews met mensen afkomstig uit Eritrea werden uitgevoerd door de gespreksleider die ook de focusgroepen heeft begeleid. Ze duurden minder lang in vergelijking met de interviews met mensen afkomstig uit Syrië, namelijk maximaal een uur. Over het algemeen waren deze interviews ook iets minder diepgaand van aard. Dit heeft wellicht gedeeltelijk te maken met de manier van interviewen, maar het zou ook kunnen dat zij het bijvoorbeeld lastiger vonden om bepaalde vragen te beantwoorden of om toelichting te geven (wat mogelijk gedeeltelijk gerelateerd is aan opleidingsachtergrond). Zo gaf een respondent aan dat hij het moeilijk vond om het dorp waar hij vandaan komt, te vergelijken met zijn huidige woonplaats. Daarnaast reflecteerden sommige vragen en opmerkingen van de interviewer haar werk op het gebied van de integratie van de Eritrese gemeenschap in de Nederlandse samenleving. Zo vroeg zij bijvoorbeeld of een respondent een klantmanager of contactpersoon bij de gemeente had en gaf ze advies over wat te doen in een bepaalde situatie (bijvoorbeeld contact opnemen met VluchtelingenWerk).

Na afloop van de interviews gehouden door de onderzoeker van het WODC werd er een kort verslag gemaakt waarin werd gereflecteerd op het verloop van het gesprek. Over het algemeen was de sfeer tijdens deze interviews ontspannen en voelden de respondenten zich volgens de interviewer op hun gemak om hun ervaringen te delen. Alleen het eerste interview startte wat minder soepel omdat de respondent zich overvallen voelde met de informatiebrief voorafgaand aan het gesprek en was hij daardoor in het begin wat wantrouwend. Bij de overige respondenten is de informatiebrief een paar dagen van tevoren digitaal gedeeld, zodat zij deze alvast konden doorlezen en beter wisten wat zij konden verwachten van de interviews. Hoewel dit lastig te achterhalen is, zijn er geen aanwijzingen dat de Nederlandse

---

²⁹ In een geval was dat vanwege de grote reisafstand naar de woonplaats van de respondent, en in het andere geval was het op verzoek van de respondent (de werkplek werd door de respondent ervaren als een rustigere plek voor het interview).

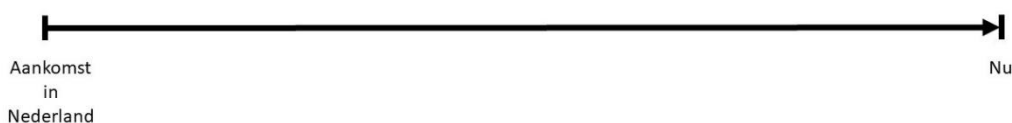
achtergrond van de interviewer een bepalende invloed had op hoeveel en wat respondenten deelden. Respondenten voelden zich bijvoorbeeld vrij om zich kritisch uit te laten over bepaalde zaken gerelateerd aan het huisvestingsproces- en beleid.

Het gebruik van een tijdlijn

Omdat in de interviews is gevraagd naar veranderingen in de woonsituatie door de tijd heen is gebruikgemaakt van een tijdlijn om gebeurtenissen en veranderingen in kaart te kunnen brengen. Tijdlijnen kunnen worden omschreven als visuele representaties van een levensgeschiedenis, waarin gebeurtenissen, evenals hun betekenis of belang, in een chronologische volgorde worden weergegeven (Berends, 2011, p. 2). Ze kunnen bijvoorbeeld behulpzaam zijn voor de respondent om gebeurtenissen te herinneren en te ordenen, of een onderzoeksconstruct in de context van andere gebeurtenissen te plaatsen (Gramling & Carr (2004) in Berends, 2011, p. 2; Monico et al., 2020; zie ook Kolar et al., 2015). Kijkend naar dit onderzoek gaat het om gebeurtenissen of veranderingen in de woonsituatie in de context van andere levensgebeurtenissen. Daarnaast kunnen tijdlijnen een dieper of meer holistisch inzicht geven in het leven van mensen (Berends, 2011; Adriansen (2012) in Bremner, 2020; Monico et al., 2020). Kolar et al. (2015, p. 15) brengen naar voren dat tijdlijnen in het speciaal de dataverzameling kunnen verrijken wanneer het gevoelige onderwerpen of 'gemarginaliseerde groepen' betreft, waarbij ze worden gebruikt om de geïnterviewde meer *agency* te geven in het gesprek (zie ook Pell et al., 2020).

In dit onderzoek kreeg de respondent de keuze om een leeg A3-vel te gebruiken om zelf de tijdlijn te tekenen, of om een *template* in te vullen (zie Figuur 3.3). Daarvoor konden verschillende kleuren pennen en stiften worden gebruikt. Respondenten mochten zelf bepalen wat zij erop wilden tekenen of schrijven en wanneer tijdens het interview.

Figuur 3.3: Tijdlijn template

Van de tien respondenten hebben acht de tijdlijn ingevuld; dit betreft alle respondenten geïnterviewd door Labyrinth en vier van de zes van de respondenten geïnterviewd door het WODC. Geen van de respondenten heeft ervoor gekozen zelf een tijdlijn te tekenen.

In de praktijk bleek de implementatie van de tijdlijn lastig en is het niet volledig uit de verf gekomen.³⁰ Bij de door de WODC geïnterviewden was over het algemeen sprake van wat terughoudendheid onder de respondenten om de tijdlijn te tekenen of in te vullen en leken zij zich niet volledig op hun gemak te voelen met het verzoek. Dit zou te maken kunnen hebben met de vrij algemene instructies die bewust veel initiatief overlieten en ruimte gaven aan de respondent om de tijdlijn in te vullen hoe hij of zij dat wilde, dat er mogelijk voor zorgde dat respondenten niet goed wisten wat er

³⁰ Over het gebruik van de tijdlijn tijdens de interviews uitgevoerd door Labyrinth hebben we weinig informatie; de vraag in de vragenlijst over de ervaring van de respondent met de tijdlijn is niet gesteld door de interviewer. Helaas was er ook geen mogelijkheid meer om terugg koppeling te vragen over het gebruik van de tijdlijnen tijdens de interviews.

precies van hen werd verwacht. Daarnaast kan het ook zo zijn dat het een lastige opdracht is die een zeker overzicht vereist over een lange periode waarin mensen over het algemeen veel hebben meegemaakt, en waar mensen meer tijd voor nodig hebben om over na te denken. De interviewer heeft bij drie van de vier respondenten die de tijdlijn hebben ingevuld expliciet tijdens (in één geval) of na afloop van het gesprek de respondent gevraagd om respectievelijk iets te noteren op de tijdlijn of om deze in te vullen. Sommige respondenten gaven aan dat de tijdlijn wel hielp om hun gedachten te structureren (zie ook Bremner, 2020).

Omdat de uitvoering van de tijdlijn niet zoals beoogd was, zijn de ingevulde tijdlijnen niet meegenomen in de analyse als object van analyse. Ze zijn wel gebruikt als hulpmiddel bij de interpretatie en het begrip van de interviewdata.

3.2.3 Analyse

Alle focusgroepen en interviews zijn, met toestemming van de deelnemers, opgenomen. De opnames zijn letterlijk uitgewerkt en (zo nodig) vertaald naar het Nederlands (behalve het in het Engels gehouden individuele interview). Woonplaatsen zijn uit de transcripten gehaald en omschreven als bijvoorbeeld 'een grote stad in [provincie]'. Voorafgaand aan de analyse is een codeboom opgesteld, op basis van de onderzoeksvragen en vragenlijst. Naast thematisch coderen zijn er ook codes toegevoegd en aangepast op basis van open coderen (zie Evers, 2015). Verder is onder andere gekeken naar de verdeling van gecodeerde segmenten over de verschillende focusgroepen en interviews, naar verschillen tussen de Eritrese en Syrische focusgroepen en respondenten, tussen respondenten wat betreft achtergrondkenmerken (bijvoorbeeld de grootte en stedelijkheid van de woonplaats), en naar relaties tussen de codes. Tijdens het proces zijn analytische inzichten bijgehouden in memo's. Citaten uit het interview dat in het Engels is gevoerd, zijn vertaald in het Nederlands. Soms zijn citaten minimaal aangepast ten behoeve van het begrip voor de lezer.

3.3 Kwantitatieve data en analyses

De kwantitatieve analyses in deze studie, in dit rapport weergegeven in boxen, maken gebruik van het surveyonderzoek 'Nieuwe Statushouders in Nederland' (NSN) van LOCS. Dit onderzoek is uitgevoerd in drie waves (2017, 2019, en 2022) onder dezelfde groep mensen afkomstig uit Syrië. De doelgroep voor de survey bestaat uit alle Syriërs die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning asiel hebben gekregen en in 2017 minimaal 15 jaar oud waren. Het CBS heeft uit deze doelpopulatie in 2017 een geclusterde aselecte steekproef getrokken van 4.000 personen. Van die 4.000 personen hebben in wave 1 3.209 respondenten deelgenomen (respons van 80%). Van deze 3.209 respondenten, hebben er 2.544 in wave 2 deelgenomen (respons t.o.v. wave 1 van 79%), en 1.920 in wave 3 (respons t.o.v. wave 2 van 75%). In alle waves kregen personen eerst de mogelijkheid om de survey online in te vullen (CAWI). Indien zij de survey niet online hadden ingevuld, werden ze thuis bezocht door een interviewer om de survey in persoon af te nemen (CAPI). Er wordt gebruikgemaakt van een weegfactor om te corrigeren voor verschillen tussen de doelpopulatie en netto steekproef. De weegfactor is aangeleverd door het CBS en corrigeert voor geslacht, leeftijd, plaats in het huishouden, landsdeel, stedelijkheid, duur van de aanvraagprocedure, jaar waarin de verblijfsvergunning is toegekend, en deelpopulatie. In wave 3 (2022) is in het NSN onderzoek een thema opgenomen over wonen, waar wij gebruik van maken. In Tabel 3.3 zijn de

achtergrondkenmerken weergegeven van de respondenten in 2022 (Maliepaard et al., 2023). Al onze analyses zijn gewogen naar de doelpopulatie in 2022. We maken gebruik van reguliere regressies, waarbij gecontroleerd wordt voor de achtergrondkenmerken weergegeven in Tabel 3.3.

Tabel 3.3 Achtergrondkenmerken van surveyrespondenten

Achtergrondkenmerken	%
Geslacht	
Mannen	68%
Vrouwen	32%
Leeftijd	
20-29 jaar	27%
30-39 jaar	33%
40-49 jaar	23%
50+ jaar	18%
Gezinssamenstelling	
Partner en kind(eren)	56%
Partner, geen kind(eren)	11%
Alleenstaand	25%
Kind(eren), geen partner	7%
Opleidingsniveau bij aankomst in Nederland	
Maximaal basisonderwijs	18%
Lager middelbaar onderwijs	20%
Hoger middelbaar onderwijs	30%
Hoger onderwijs	32%
Aankomstjaar	
2010-2014	30%
2015	64%
2016	5%

In de kwantitatieve analyses wordt gekeken naar verschillende variabelen gerelateerd aan wonen. Tevredenheid met de buurt en woning zijn gemeten op een 5-puntsschaal van 1 (zeer ontevreden) tot 5 (zeer tevreden). De vijf variabelen over waar de respondent dichtbij woont (werk, opleiding, familie, andere Syriërs, voorafgaande azc) zijn gemeten op een 5-puntsschaal van 1 (helemaal niet mee eens) tot 5 (helemaal mee eens). Respondenten konden bij elke variabele ook de optie 'niet van toepassing' kiezen. De bereikbaarheid van de buurt is gemeten met de stelling "Op de plek waar ik woon is het lastig om ergens te komen zonder auto", op een 5-puntsschaal van 1 (helemaal mee eens) tot 5 (helemaal niet mee eens). Stedelijkheid van de gemeente komt van de CBS registers en volgt een 5-puntsschaal van 1 (niet stedelijk, < 500 omgevingsadressen/km²) tot 5 (zeer sterk stedelijk, ≥ 2500 omgevingsadressen/km²). De manieren waarop respondenten reizen is gemeten met de vraag "Op welke van de volgende manieren reist u wel eens", waarbij ze meerdere opties konden kiezen uit de lijst: auto, motor, scooter/brommer fiets of elektrische

fiets, en openbaar vervoer. Of de respondent werk heeft is gemeten met de vraag "Heeft u nu betaald werk?".

Er wordt ook gekeken naar de associaties tussen wonen en mentale gezondheid. Mentale gezondheid is gemeten via de Mental Health Inventory 5 (MHI-5), een internationale standaard voor het meten van mentale gezondheid. Het bestaat uit vijf vragen die telkens gaan over de respondent zich de afgelopen 4 weken voelde. De vragen zijn "Hoe vaak voelde u zich erg zenuwachtig?", "Hoe vaak voelde u zich neerslachtig en somber?", "Hoe vaak voelde u zich kalm en rustig?", "Hoe vaak was u zo erg in de put ('down') dat niets u kon opvrolijken?", en "Hoe vaak voelde u zich gelukkig?". Elk van de vijf vragen wordt beantwoord op een schaal lopend van 0 (nooit) tot 5 (voortdurend). De negatief geformuleerde vragen worden vervolgens gehercodeerd zodat hogere scores een hogere mentale gezondheid aangeven. Daarna worden de scores op de vijf vragen bij elkaar opgeteld en vermenigvuldigd met vier, waarmee de MHI-5 schaal loopt van 0 (laagste mentale gezondheid) tot 100 (hoogste mentale gezondheid). Voor meer informatie over de derde wave van het NSN onderzoek verwijzen we naar Maliepaard et al. (2023). Bij analyses over verhuisbewegingen wordt gebruikgemaakt van de registers, waarbij dezelfde doelpopulatie als de survey wordt aangehouden.

4 Belangrijke factoren voor het opbouwen van een leven in Nederland

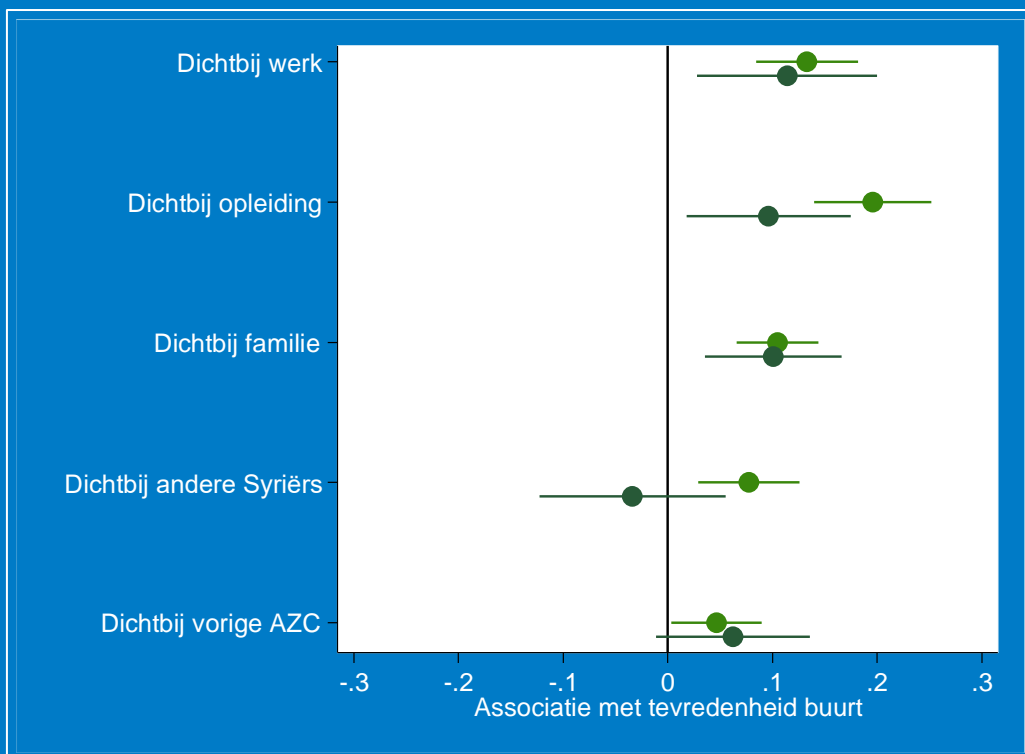
Toen wij in Ter Apel waren heb ik gevraagd: ik ben zwanger en ik heb nog twee kinderen, dus ik wil graag naar een buurt waar je alles kan vinden. Zij hebben gezegd 'In Nederland kan je alles in de omgeving vinden'. (respondent afkomstig uit Eritrea)

In de focusgroepen en interviews zijn verschillende zaken besproken die voor respondenten van belang zijn geweest om in de woonomgeving te hebben voor het opbouwen van hun leven in Nederland. Daarbij zal worden ingegaan op de betekenisgeving van respondenten aan deze zaken en hun belang, en ervaringen met het in de ogen van respondenten wel of niet in de buurt hebben van deze zaken. Daarnaast kwam gemeentelijk beleid op het gebied van inburgering en bijstand ter sprake, een factor die gerelateerd is aan de specifieke gemeenten waar respondenten zijn of waren komen te wonen. Deze factoren komen eveneens terug in de studie van Van Liempt en Staring (2020). Ook zal er een paragraaf gericht zijn op de locaties van de azc's waar respondenten hebben verbleven, en wat voor rol die gespeeld hebben voor het opnieuw starten en opbouwen van een leven in Nederland. Naast dat de kwalitatieve analyses laten zien dat voor respondenten bovengenoemde zaken in de woonomgeving van belang zijn (geweest) om een leven op te bouwen in Nederland, laat het surveyonderzoek onder mensen afkomstig uit Syrië zien dat het dichtbij wonen bij een aantal van de zojuist genoemde zaken samenhangt met de tevredenheid met de buurt (zie Box 4.1).

Box 4.1 Tevredenheid met de buurt hangt samen met waar men dichtbij woont

Op basis van de NSN2022 survey kunnen we voor een representatieve groep uit Syrië afkomstige mensen vaststellen in hoeverre hun tevredenheid met de buurt samenhangt met in hoeverre ze dichtbij hun werk, opleiding, familie, andere Syriërs, en voorafgaande azc wonen. Dit doen we door middel van een reguliere regressie, waarbij rekening wordt gehouden met leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, huishoudsamenstelling, en jaar van aankomst in Nederland. De resultaten zijn weergegeven in Figuur 4.1. We zien dat mensen tevredener zijn met hun buurt als ze dichtbij hun werk, opleiding, en familie wonen. Er zijn ook signalen dat zij tevredener zijn als zij dichtbij andere Syriërs en hun voorafgaande azc wonen, maar deze associaties zijn minder robuust. De associaties tussen de tevredenheid met de buurt en waar men dichtbij woont hangen niet significant af van leeftijd, opleidingsniveau, en huishoudsamenstelling (zie Tabel b1.2 in Bijlage 1).

Figuur 4.1 Relatie tussen tevredenheid buurt en waar men dichtbij woont

Bron: Resultaten van een regressie van tevredenheid buurt op waar mensen dichtbij wonen. In de regressieanalyses wordt gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, huishoudsamenstelling, en jaar van aankomst in Nederland. De lichte markers laten de resultaten zien van regressiemodellen waarbij elke voorspeller (dichtbij werk, dichtbij opleiding, dichtbij familie, dichtbij andere Syriërs, en dichtbij vorige azc) in een los model wordt toegevoegd (N=1.311 voor 'Ik woon dichtbij mijn werk'; N=802 voor 'Ik woon dichtbij mijn opleiding'; N=1.369 voor 'Ik woon dichtbij mijn familie'; N=1.683 voor 'Ik woon dichtbij andere Syriërs'; N=1.494 voor 'Ik woon dichtbij het laatste azc waar ik heb gewoond'). De donkere markers laten de resultaten zien van één gezamenlijk model waarin alle voorspellers gelijktijdig zijn toegevoegd (N=516).

Een algemene bevinding die in het achterhoofd kan worden gehouden bij de bespreking van de belangrijke factoren is dat een aantal respondenten naar voren

heeft gebracht dat wat voor mensen belangrijk is geweest altijd afhankelijk is van de persoonlijke situatie. Daarbij kan het gaan om bepaalde kenmerken, zoals leeftijd of het wel of niet hebben van kinderen, kenmerken die waar relevant gebleken aan bod zullen komen in de bespreking van de resultaten. Verder benoemen respondenten met betrekking tot kenmerken van de woonplaats dat er verschillen zijn in persoonlijke voorkeur. Waar de een het prettig vindt om in een kleinere woonplaats te wonen vanwege de rust die het biedt, kan een ander juist de voorkeur hebben om te wonen in een drukke en levendige stad.

Andere algemene aspecten in het kader van het opbouwen van een leven in Nederland die herhaaldelijk terugkomen in de focusgroepen en interviews, zijn de Nederlandse taal leren, werk en onderwijs. Respondenten vinden het belangrijk om de taal te beheersen, wat ook een voorwaarde is voor participatie op de arbeidsmarkt en het volgen van een opleiding. Verschillende respondenten leggen een verband met hun identiteit. Zo vertelt een interviewrespondent afkomstig uit Syrië, die ongeveer vijf jaar in Nederland woont, het volgende:

En ik denk dat toen ik begon met studeren, dat ik me wat beter voelde, want daarvoor voelde ik me altijd... want ik ben een vluchteling en ik woon in het azc, dus je voelt dat je je in de lagere rank van de samenleving bevindt, of zoiets. Maar toen ik begon te studeren, voelde ik me een student net als degene naast me. En ook toen ik parttime begon te werken, voelde ik me een gelijke, en dat het goed zou komen. (...) Dus het duurde een tijdje maar ik ben daar gekomen. (individueel interview)

Een deelnemer aan een van de focusgroepen afkomstig uit Syrië zegt:

Ik ben [tussen de 40-55] jaar maar ik voel mij 18, ik zoek een kamer om in te wonen en ik zoek een bijbaan voor naast mijn studie. Net als toen ik naar de universiteit ging in [stad in Syrië]. Die dingen heb ik allemaal opnieuw gedaan toen ik [leeftijd] jaar was. Opnieuw een diploma halen, opnieuw werk zoeken. Voor mij is werk het belangrijkste in mijn leven. Toen ik mijn eerste salaris kreeg toen had ik direct het gevoel dat ik iemand was en dat ik klaar was met de gemeente. (SY1)

Beide respondenten verwijzen naar het belang van respectievelijk onderwijs en werk voor hun identiteit, die in het geval van de interviewrespondent niet meer vooral wordt bepaald door 'vluchteling' zijn. De deelnemer aan de focusgroep benoemt daarnaast het niet meer financieel afhankelijk zijn van de overheid, iets wat ook bij andere respondenten terugkomt. Een van de Eritrese respondenten zegt bijvoorbeeld dat 'zelfstandigheid jou menselijke waarde geeft'. Werkgelegenheid is de reden dat de huisgenoot van een andere respondent, afkomstig uit Eritrea, naar een stad wil verhuizen:

I: Waarom wil je dan naar [naam stad]?

R: Vanwege werk. Ik wil niet afhankelijk zijn van de staat, ik wil zelf mijn eigen inkomen verdienen. Daarom kies ik daarvoor. Een stad zoals [naam stad]. Ergens waar meer werkgelegenheid is. Ik wil hier niet de hele tijd niets doen [letterlijk: uitdrukking: naar de zon staren]. Ik wil werken. Als je werkt kan je zelfstandig zijn. Als je altijd afhankelijk blijft van de staat, ga je niet vooruit. (individueel interview)

4.1 Werk

Werk is in alle focusgroepen en interviews aan bod gekomen als belangrijke factor voor het opbouwen van een leven in Nederland. Zoals in de vorige paragraaf toegelicht, zorgt het hebben van (betaald) werk voor financiële onafhankelijkheid van de overheid, en daarnaast benoemen twee respondenten dat het werk een 'sociale plek' is en men via werk sociale contacten op kan doen. Voor respondenten is het van belang dat er werkgelegenheid in de buurt is. Zo licht een vrouwelijke deelnemer aan een van de Syrische focusgroepen toe:

De afstand naar werk heeft ook invloed op onze gemoedsrust in onze woonplaats. (SY2)

Een deelnemer afkomstig uit Eritrea, die betaald werk heeft en met zijn gezin in een kleine weinig stedelijke gemeente buiten de Randstad woont, vertelt het volgende:

(...) nadat je de opleiding hebt afgerond moet er ook werkgelegenheid zijn in de buurt. Maar als je een baan hebt ver weg van je woning, dan word je moe als je thuiskomt en dan heb je weinig tijd voor je familie. (ER1)

De ervaringen met werk in de woonomgeving zijn verschillend. Respondenten die betaald werk hebben, wonen zowel binnen als buiten de Randstad, en in zowel (zeer) sterk stedelijke gebieden als matig en weinig stedelijke. Een jonge vrouwelijke deelnemer aan een van de Syrische focusgroepen die verhuisd is van een stad in Limburg naar een stad in de Randstad en op het moment van de focusgroep een opleiding volgde en stage liep, deelt dat haar vorige woonplaats 'ver weg' was van werkgelegenheid. Voor een paar andere respondenten woonachtig buiten de Randstad is de reistijd van hun woonplaats naar hun werkplek erg lang; voor beide geldt dat ze wonen en werken in een verschillende provincie. Allebei de respondenten werken voor grotere bedrijven die geen vestigingen hebben in de regio van hun woonplaats. Een van hen heeft tevergeefs geprobeerd te verhuizen en een ander was op het moment van interviewen actief op zoek naar een andere woning in de omgeving van zijn werk. Een andere respondent deelt de ervaring dat hij is afgewezen voor 'de kans van zijn leven' bij een werkgever op een specifieke locatie omdat hij het vanwege de reistijd niet zou redden om op tijd te kunnen beginnen:

GL: Was [naam stad] erg ver weg?

R: Ja erg ver weg. Ik moest om 6.00 uur beginnen, maar als ik om 5.00 uur de deur uit ging en de eerste trein pakte dan zou ik pas om 7.00 uur 's morgens aankomen. Dus [bedrijf] waar ik zou komen te werken zei 'Sorry dat gaat niet'. En daardoor kon ik dus niet bij [bedrijf] werken als [specifiek beroep]. Dat was de kans van mijn leven. En toen ik hierheen kwam was ik 22 jaar oud. Dus vanwege de woonplaats, als ik in [naam stad] was komen te wonen... (SY2)

Deze respondent geeft ook aan dat hij als nieuwkomer toentertijd nog geen auto had, en afhankelijk was van het openbaar vervoer.

Er zijn ook ervaringen gedeeld van werk op voor respondenten acceptabele reisafstand van hun woonplaats, of werk in de plaats waar zij wonen. Zo heeft een Eritrese interviewrespondent, woonachtig in een stad in Noord-Nederland, werk in diezelfde stad, en heeft een andere respondent uit Syrië verschillende banen gehad en

vrijwilligerswerk gedaan in zijn woonplaats of in de nabije omgeving daarvan. Een vrouwelijke respondent die alleen voor haar kinderen zorgt, werkt bij de gemeente van haar woonplaats buiten de Randstad maar is langzamerhand op zoek naar een volgende stap in haar loopbaan. Omdat zij en haar kinderen niet weg willen uit hun woonplaats, is ze bereid om met de trein te reizen naar verschillende steden in de Randstad wanneer haar kinderen wat groter zijn. Hieruit blijkt dat ze haar dagelijkse activiteiten of routines (Mulder & Hooimeijer, 1999) niet wil veranderen vanwege haar loopbaan; ze vindt het belangrijker om in dezelfde woonplaats te blijven wonen vanwege het sociaal netwerk van haar en haar kinderen (*local ties*), en omdat ze zich thuis voelen in hun woonplaats en binding met de plek hebben opgebouwd. Dit kan begrepen worden als *place-belongingness* (Antonisch, 2010), iets dat ook naar voren wordt gebracht in onderzoek naar verhuisgedrag (zie bijv. Mulder & Malmberg, 2014).

Werkgelegenheid kwam in relatie tot het wonen in een kleinere woonplaats of dorp of stad terug in de twee focusgroepen met mensen afkomstig uit Eritrea, vanwege de focus die de gespreksleider legde op verschillen tussen het wonen in een dorp en een stad. Hoewel iemand benoemt dat het ook juist gemakkelijker kan zijn om bijvoorbeeld als lasser aan een opdracht te komen in een dorp, delen deze en meerdere andere respondenten de opvatting dat er in een stad meer werkgelegenheid is dan in een kleine woonplaats of dorp, en/of dat het in een kleine woonplaats moeilijk is om snel een andere baan te kunnen vinden. Een andere respondent, een jonge man afkomstig uit Eritrea die in een kleine en relatief afgelegen woonplaats in Noord-Nederland woont maar eerst in een grote stad in de Randstad woonde, vertelt dat hij het lastig vindt om een andere werkgever te vinden in zijn woonplaats. In antwoord op de vraag of hij in een dichtbij zijnde stad geen baan kan vinden, refereert hij aan hoge kosten voor het OV en lange reistijd:

Dat zou kunnen [werk vinden in de dichtbij zijnde stad], ik ben wel op zoek. Maar het is wel ver weg. Je bent elke dag 20 euro kwijt om heen en weer te gaan, 10 euro heen en 10 euro terug. En je bent meer dan 2,5 uur onderweg. 1 uur en een kwartier heen, en 1 uur en een kwartier heen terug, dus dat is vermoeiend. Plus de reiskosten zijn duur. Maar als het moet, dan moet het wel. Als ik een baan vind. (individueel interview)

Voor zijn huisgenoot is dichter in de buurt van werkgelegenheid wonen de reden waarom hij actief op zoek is naar een andere sociale huurwoning in een stad (zoals in de vorige paragraaf geciteerd). Deze bevindingen komen overeen met onder andere die van Jonitz et al. (2023), die ook vonden dat respondenten aan hun onderzoek van een kleinere naar een grotere gemeente of stad wilden verhuizen vanwege onder andere werkmogelijkheden. Een alleenstaande, uit Eritrea afkomstige respondent deelt zijn ervaring dat het 'makkelijker' is om in een grote stad te wonen, ook voor onderwijsmogelijkheden (zie de volgende paragraaf) want:

Je hebt veel kansen. Vooral persoonlijk omdat ik alleenstaand ben, heb ik meerdere kansen. Misschien beter dan mijn vrienden hier in de kamer [andere deelnemers aan de focusgroep], omdat ik geen kinder- of familie zorgen heb. Het enige wat voor mij telt is studie en het vinden van werk. Het wonen in [naam woonplaats] heeft mij dus veel opgeleverd. (ER2)

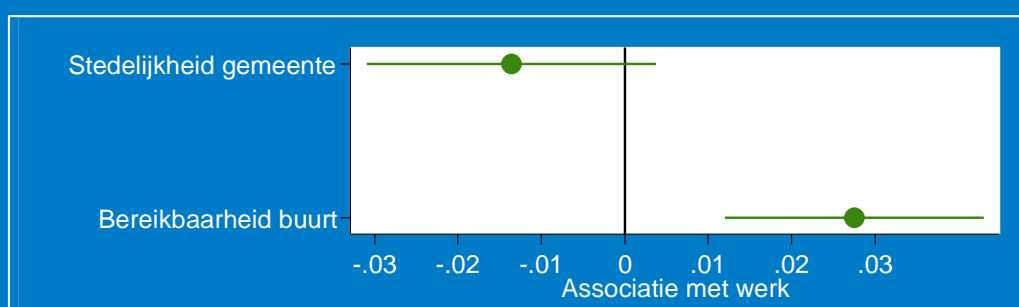
Deze respondent, die een WO-opleiding in Nederland heeft afgerond, linkt het kunnen pakken van kansen dus aan het feit dat hij alleenstaand is en het wonen in een (grote) stad.

Uit kwantitatieve analyse van de surveydata komt echter naar voren dat het hebben van werk niet significant samenhangt met stedelijkheid (zie Box 4.2). Zoals benoemd in het literatuurhoofdstuk (zie paragraaf 2.3.1) laat eerder onderzoek over het algemeen zien dat steden als aantrekkelijke plekken beschouwd kunnen worden vanwege al dat zij te bieden hebben. Tegelijkertijd kan dit gedeeltelijk te maken hebben met *denkbeelden* van andere plekken die geassocieerd worden met meer werkgelegenheid (Stewart & Shaffer, 2015), in dit geval de stad. Dat niet alle respondenten die spraken over het punt van verschillen in werkgelegenheid op het moment van dataverzameling in een stad woonden of daar eerder hadden gewoond – een paar respondenten hebben alleen in een kleine(re) woonplaats gewoond – zou hiermee in verband gebracht kunnen worden.

Box 4.2 Werk en stedelijkheid van de gemeente

Op basis van de NSN2022 survey kunnen we voor een representatieve groep Syrische Nederlanders vaststellen in hoeverre het hebben van werk samenhangt met de stedelijkheid van de gemeente. In Figuur 4.2 zien we dat of mensen werk hebben niet samenhangt met de stedelijkheid van de gemeente. Dit is in lijn met eerdere onderzoek naar Syriërs (Dieleman et al., 2021). Zoals Figuur 4.2 eveneens laat zien, hangt het hebben van werk wel positief samen met een ander kenmerk van de woonomgeving, namelijk de (ervaren) bereikbaarheid van de buurt. Concreet betekent dit dat hoe sterker mensen aangeven dat het lastig is om ergens zonder auto te komen, hoe kleiner de kans is dat ze werk hebben. Bovendien hangt de bereikbaarheid van de woonplaats ook positief samen met de tevredenheid met de buurt (zie Tabel b1.3 in Bijlage 1).

Figuur 4.2 Relatie tussen werk en stedelijkheid en bereikbaarheid (N=1906)

Bron: Resultaten van een regressie van het hebben van werk op de stedelijkheid van de gemeente waarin Syriërs wonen en de bereikbaarheid van hun woonplaats. In de regressieanalyse wordt gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, huishoudsamenstelling, en jaar van aankomst in Nederland. De horizontale lijnen laten de 95% betrouwbaarheidsintervallen zien. Als een betrouwbaarheidsinterval niet de verticale nullijn raakt, is een associatie significant. Het effect is groter naarmate de ronde marker zich verder

4.2 (Taal)onderwijs

In alle focusgroepen is onderwijs ter sprake gekomen als belangrijke factor voor het opbouwen van een leven in Nederland. Wat opvalt is dat het met name in een van de focusgroepen met mensen afkomstig uit Syrië uitgebreider aan bod is gekomen. Verder komt het terug in bijna de helft van de individuele interviews. Het gaat daarbij om respondenten die in Nederland een opleiding hebben gevolgd.

Wat respondenten gedeeld hebben rondom onderwijs heeft betrekking op taalscholen tijdens de periode van inburgering, het volgen van een opleiding in Nederland, en scholen voor hun kinderen. Verschillende respondenten geven aan dat er geen *goede* taalschool in de buurt was, iets wat zij belangrijk vonden. In hun eigen woonplaats werd er een te laag taalniveau aangeboden. Zodoende besloten respondenten naar een plaats in de omgeving te reizen waar wel een in hun ogen goede taalschool was, waarbij de gemeente niet altijd de reiskosten vergoedde. Een uit Syrië afkomstige mannelijke deelnemer vertelt:

GL: Wat kunnen wij bijvoorbeeld nog toevoegen aan deze bevorderende factoren om een leven op te bouwen in Nederland?

(...)

R: Goede taalscholen, want ik moest helemaal van [naam woonplaats] naar [naam stad] om naar de taalschool te gaan. In [woonplaats] waren wel twee taalscholen, ik zal de namen daarvan niet noemen, maar het niveau was niet hoger dan A2. Je kan daar twee of drie jaar op school zitten maar het niveau is erg laag. (...) (SY1)

De taalschool van een paar andere respondenten was in hun ervaring ver weg; één respondent die in een weinig stedelijke omgeving woont, vertelt dat hij en zijn vrouw veertig minuten moesten fietsen.

Meerdere respondenten delen de ervaring dat mogelijkheden voor het volgen van een opleiding ver weg of niet in de buurt waren van hun woonplaats. Zo deelt een van hen, een vrouw van begin dertig afkomstig uit Syrië die met haar gezin in Overijssel woont, dat zij een masteropleiding wilde volgen die niet door alle universiteiten aangeboden wordt en op drie uur reisafstand is. Daardoor heeft zij de opleiding niet gedaan. Er zijn ook respondenten die gekozen hebben om een andere opleiding dichterbij in de buurt te volgen, of die op een gegeven moment verhuisd zijn om dichterbij te wonen. Een van de interviewrespondenten, een alleenstaande jongeman afkomstig uit Syrië, was op het moment van interviewen actief op zoek naar een woning dichterbij in de buurt van zijn werk waar hij intern een opleiding volgt; per dag is hij 2,5 tot drie uur onderweg met de auto. Anderzijds is er een respondent die vertelt dat de aanwezigheid van een treinstation met een directe verbinding naar de plaats van zijn studie heeft geholpen om zijn studie af te maken. Wat een acceptabele reisafstand is, verschilt per persoon: zo was de reistijd van twee uur heen en twee uur terug naar de universiteit geen probleem voor een respondent, en een ander vertelt dat de afwezigheid van een universiteit in haar woonplaats het enige negatieve punt vindt aan haar woonplaats en dat ze niet lang onderweg wil zijn.

Verder komt naar voren dat het krijgen van een kind invloed heeft op beslissingen van vrouwelijke respondenten met betrekking tot het volgen van een opleiding: de zojuist genoemde respondent was begonnen met een master aan een universiteit waarvoor ze met de trein moest reizen, maar toen ze zwanger werd besloot ze te stoppen omdat ze het te lastig vond met de reistijd. De vrouw van een deelnemer aan een van de Eritrese focusgroepen was genoodzaakt te stoppen met haar opleiding omdat er geen familie in de buurt was die op het kind kon passen en er ook nog geen kinderopvang beschikbaar was. Dit probleem van de opvang van kinderen wanneer beide ouders werken en/of een opleiding volgen speelt ook bij een ander Eritrees echtpaar, en een vrouwelijke focusgroepeelnemer afkomstig uit Eritrea. Zij volgt niet de opleiding die ze eigenlijk wilde maar een andere, omdat ze vanwege afhankelijkheid van het

openbaar vervoer niet anders kan in combinatie met de zorg voor de kinderen. Zij en haar gezin wonen in een kleine woonplaats zonder treinstation. In antwoord op de vraag of de woonplaats bepalend is voor je leven en invloed heeft, vertelt ze:

Ja, het [woonplaats] heeft invloed want ik woon nu in [woonplaats] en dat is een ongewisse plek. Totdat je een auto hebt is het met een gezin, zoals hij zegt is het voor mij persoonlijk, ik volg een opleiding en mijn echtgenoot werkt 5 dagen. Omdat hij 5 dagen werkt moet ik per bus naar school en terug en op tijd terug zijn voor de kinderen die uit school komen, in het algemeen is het vooral met kinderen zo, je kunt de bus missen, er kunnen zich allerlei problemen voordoen waardoor je niet op tijd bent voordat de kinderen uit school komen. (...) Maar wij hebben onze familie niet in de buurt, je hebt helemaal niets. Ik heb niemand, er zijn geen Eritreeërs in mijn omgeving. Je wordt gedwongen om offers te brengen ten aanzien van dingen die je wilt. (...) Ik zou ook in [stad in Overijssel] willen studeren, stage lopen maar met de vervoersproblemen i.v.m. de kinderen, heb ik geen keus. Ik word dan gedwongen om de dingen die ik leuk vind, te laten. (ER1)

In deze voorbeelden kan dus een verband met de aanwezigheid van familieleden en de mogelijkheden rondom openbaar vervoer teruggezien worden, evenals in het laatste voorbeeld het belang van het hebben van een auto (zie paragraaf 4.4).

Tot slot brengen een aantal respondenten die kinderen hebben naar voren dat zij het belangrijk vinden dat de school van hun kinderen in de buurt is. Een respondent vertelt dat haar dochter anderhalf uur met de bus moest reizen naar haar school, wat erg lastig was. Voor een ander is het van belang dat er een islamitische school in de buurt is, iets dat niet het geval is. Een van de individueel geïnterviewde respondenten vindt het belangrijk dat er een middelbare school in de buurt is, iets dat het geval is in haar woonplaats. Dit in tegenstelling tot een andere interviewrespondent die met zijn gezin verhuisd is van een stad naar een dorp. Hun oudste dochter zal een stuk moeten fietsen of de bus moet nemen naar de dichtstbijzijnde middelbare school, waar in hun eerdere woonplaats de school zich in de woonplaats zelf bevond. Deze respondent vertelt dat hij dit juist wel goed voor de ontwikkeling van zijn dochter vindt.

4.3 Familie

Naast werk en onderwijs beschouwen respondenten familie (in het algemeen; niet nader gedefinieerd) als zeer belangrijk voor het opbouwen van hun leven in Nederland, in lijn met eerdere studies (zie bijv. Van Liempt & Miellet, 2021). Hoewel het in alle focusgroepen en interviews ter sprake is gekomen, was het in een van de focusgroepen met mensen afkomstig uit Eritrea, allen gezinnen met een of meerdere kinderen, met name een gespreksonderwerp.

Wat sterk naar voren komt, is dat het voor respondenten erg van belang is om dichtbij familie te wonen. Een respondent afkomstig uit Syrië vertelt bijvoorbeeld dat de aanwezigheid van haar broer en zus in Nederland de reden voor haar was om hierheen te komen. Hoewel dichtbij wonende familie erg belangrijk is, vertellen de meeste respondenten echter dat zij geen familie in de woonplaats of in de buurt hebben wonen. Meerdere respondenten hebben familieleden in andere provincies wonen op een aantal uur reisafstand, wat maakt dat zij elkaar relatief weinig zien. Sommigen geven aan hier moeite mee te hebben; zo is er een respondent die tevergeefs heeft geprobeerd om haar zus en haar gezin te helpen naar haar woonplaats te verhuizen.

Familie wordt gezien als een grote bron van steun en hulp, zowel emotioneel als praktisch. Wat betreft emotionele steun benoemt iemand bijvoorbeeld dat je je niet eenzaam voelt als er familie is, en dat je bij elkaar op bezoek kan gaan. Een andere respondent zegt dat de eerste woonplaats waar zij woonde nog als 'thuis' voelt omdat haar ouders daar wonen. Tot slot missen een andere respondent en zijn vrouw hun volwassen kinderen, die om verschillende redenen genoodzaakt waren naar een eigen woning te verhuizen (zie paragraaf 5.4.1):

Ten minste hadden wij de kinderen hier; we konden met hen communiceren, spreken over dingen, sommige dingen vragen, zij vragen sommige dingen aan ons. Nu zijn wij met z'n twee. (...) Wij dachten dat we een beetje beter zouden voelen hier, woning is groot genoeg voor ons tweeën, maar het probleem is misschien niet alleen de ruimte, is meer dan de ruimte. (individueel interview)

De vrouw van de respondent zegt dat het voor haar 'heel moeilijk en verdrietig is' dat hun kinderen niet meer dichtbij wonen en het lastig is om hen te bezoeken (zie paragraaf 4.4). Daarbij mist ze soms ook hun hulp, die ze nodig heeft vanwege haar slechtere gezondheid.

Bovenstaande voorbeelden laten zien dat het opbouwen van een leven in Nederland voor deze respondenten dus ook een emotionele component heeft. De volgende uitspraken illustreren de praktische steun die familie kan bieden:

Je familie kan je veel advies en ondersteuning geven, dus dichtbij je familie wonen heeft veel voordelen. (ER2)

Ik heb ook familie op de eerste plek gezet. Wanneer je familie in de buurt is, heeft dat veel voordelen. Niet alleen voor jou maar ook voor het land. Want als jouw familie in de buurt woont, dan kan je verder studeren en als je studeert kan je ook werken en bijdragen. (ER1)

Gerelateerd aan de tweede quote hierboven, delen twee mannelijke respondenten afkomstig uit Eritrea, die beide een gezin met kinderen hebben, een soortgelijke ervaring, waarbij ze het belang van familie in de buurt benadrukken:

Familie in de buurt hebben is belangrijk, en daarnaast ook studie. Bijvoorbeeld mijn vrouw moest ook met school stoppen omdat er een kind kwam. Dus na de geboorte moest ze dan stoppen omdat we niemand hadden die ons kon helpen. Nu al 10 maanden zit ze thuis zonder studie en met het kind. Wij hebben ook om opvang gevraagd maar die is nog niet gevonden. (ER1)

Mijn vrouw moest stoppen met school na de komst van het tweede kind, omdat er geen familie bij ons dichtbij woont en zij had dus geen hulp. Het kind ging wel naar de opvang maar de tijden van haar opleiding en de kinderopvang waren niet ok, dus daarom moest ze gedwongen stoppen. Maar nu in september gaat ze weer beginnen. Kijk als wij familie dichtbij ons hadden, bijvoorbeeld moeder, dan had ze ons kunnen helpen. Bijvoorbeeld 's ochtends kon oma het kind naar school brengen en ophalen. (ER1)

Het hebben van familie in de buurt wordt dus belangrijk gevonden om ambities op het gebied van andere belangrijke zaken, in dit geval het volgen van een opleiding, te kunnen vervullen (zie ook de vorige paragraaf). Dit hangt in deze gevallen ook samen met de levensloopgebeurtenis van het krijgen van een kind. Een vrouwelijke

respondent vertelt dat ze (de Eritrese gemeenschap) het niet gewend zijn dat kinderen de hele dag op de kinderopvang verblijven. Zoals in Box 4.1 benoemd wordt, komt uit de kwantitatieve analyses echter niet naar voren dat de samenhang tussen het hebben van familie dichtbij en tevredenheid met de buurt anders is voor mensen met kinderen dan andere huishoudensamenstellingen. Een mogelijke reden voor het gebrek aan een verschil zou kunnen zijn dat mensen het hoe dan ook, met of zonder kinderen, fijn vinden om familie dichtbij te hebben na gevlucht te zijn.

Daarnaast komt naar voren dat het in de periode na aankomst in Nederland en de gemeente ook erg belangrijk is om dichtbij familie te wonen. Zo zegt een respondent afkomstig uit Eritrea dat familie de juiste informatie kan geven wanneer je net nieuw bent in Nederland, omdat je dan 'van alles hoort' en wat anderen vertellen niet altijd klopt. Wanneer een vrouwelijke deelnemer aan een van de Eritrese focusgroepen vertelt dat hun familie ver weg woont, en zij en haar gezin lang moeten reizen en veel geld kwijt zijn om hen te bezoeken, reageert een van de andere deelnemers:

R: Kijk, als jullie een woning bij hen in de buurt hadden gekregen, hadden jullie veel van hen kunnen leren.

R: Ja, we hadden geen ervaring, we waren nieuw. (ER1)

Een ander voorbeeld wordt gegeven door een alleenstaande Syrische vrouw, die een woning kreeg op afstand van haar broer en zus:

Ik was ook alleen in plaats van dat ik met mijn broer en zus zou zijn, zodat ze mij konden helpen met het inrichten van het huis. Ik moest alles alleen doen. Dus opeens bevond ik mij op een plek en moest ik al mijn zaken alleen regelen. Dat was een erg moeilijke periode en dat heeft mij veel energie gekost. In plaats van dat ik mij kon focussen op mijn toekomst was ik helemaal alleen. (SY2)

Tot slot vertelt een van de interviewrespondenten, een vrouw die in haar eentje zorgt voor haar drie kinderen, dat zij in de beginperiode na aankomst in Nederland haar familie nodig had, omdat zij destijds twee jonge kinderen had en zwanger was van haar derde.

Bij gebrek aan in de buurt wonende familieleden zijn voor een paar respondenten hun burens en buurtgenoten familie geworden. Een van hen, een man afkomstig uit Syrië die met zijn vrouw en drie kinderen in een klein dorp buiten de Randstad woont, vertelt dat de buurman, die hij 'opa' noemt, hem en zijn vrouw Nederlandse leerde; het contact is vanuit daar gegroeid. De burens komen op bezoek als hun dochters jarig zijn, en hebben geholpen met vervoer toen zijn vrouw zwanger was en naar het ziekenhuis moest. Ook in hun huidige woonplaats zijn er een paar burens die er voor hen zijn als ze hen nodig hebben. Een andere respondent, woonachtig in een weinig stedelijke woonplaats buiten de Randstad, vertelt in antwoord op de vraag of zij naast haar zwager verder nog familie heeft wonen in de buurt:

Nee, in [naam woonplaats] niet. Maar ik heb gezegd, die burens en vrienden die zijn net als familie of meer dan familie. Als ik denk om iets te doen dan denken zij gelijk met jou mee en willen gelijk helpen. Dat verwacht je ook van familie, maar toch ik kan niet zeggen dat ik heb geen familie hier, want ik voel mij echt dat ik geholpen en gehoord ben. (individueel interview)

4.4 Openbaar vervoer

Een belangrijke factor die samenhangt met andere factoren zoals werk, onderwijs en familie, is openbaar vervoer. Wanneer de zojuist genoemde en andere belangrijke zaken zich niet in de woonplaats bevinden maar erbuiten, is het voor respondenten van belang dat er mogelijkheden zijn om met het openbaar vervoer deze zaken te bereiken:

Ook openbaar vervoer [is belangrijk], zodat je familie en vrienden makkelijker kunt bezoeken. (ER2)

OV neemt gewoon de algehele plaats in voor mij. En familie ook. Als je bijvoorbeeld familie nummer een gaat en OV twee, dat gaat niet. Want deze twee gaan ook samen. (...) Het enige wat jou zelfstandig kan maken is het OV. Dus als er OV vervoer is in de buurt waar je woont, kan je je familie bezoeken, naar de kerk gaan, en naar je opleiding toe. (ER1)

(...) als er een makkelijke verbinding is van bus of trein, dan kan je ook gemakkelijk naar school of werk gaan. (ER1)

Openbaar vervoer is met name ter sprake gebracht door respondenten in een van de focusgroepen met mensen afkomstig uit Eritrea, in iets mindere mate in de andere Eritrese focusgroep, en weer wat minder in de Syrische focusgroepen. Dat het vooral een gespreksonderwerp was in een van de Eritrese focusgroepen houdt mogelijk verband met de woonplaatsen van de deelnemers aan deze focusgroep, allen namelijk dorpen en kleinere woonplaatsen buiten de Randstad. Een deelnemer aan een van de Eritrese focusgroepen zegt in het kader van het moeten reizen met het openbaar vervoer naar werk dat het van belang is om een auto te hebben als je in een kleine woonplaats woont, en dat de plaats waar men woont 'zeer bepalend' is. Desondanks betekent dit niet dat het geen kwestie is voor mensen die in een stedelijke omgeving binnen de Randstad wonen. Een voorbeeld betreft een van de individueel geïnterviewde respondenten, een oudere man van Syrische afkomst die met zijn vrouw in een woonplaats aangrenzend aan een grote stad woont. Hoewel hun volwassen kinderen, die ze graag willen bezoeken, in dezelfde stedelijke regio wonen en de geografische afstand niet meer dan twintig kilometer is, bedraagt de reistijd met het openbaar vervoer minstens een uur met verschillende overstappen en is het 'heel duur'.

Een heel aantal respondenten vindt het van belang voor het opbouwen van hun leven dat er openbaar vervoer dichtbij hun woning is. Een paar geven zelfs aan dat openbaar vervoer het belangrijkste voor hen is geweest. Meerdere respondenten vertellen aan dat openbaar vervoer met name van belang is in de beginperiode na aankomst in de gemeente. Een deelnemer aan een van de Syrische focusgroepen zegt bijvoorbeeld dat het in het begin moeilijk was om ergens naartoe te gaan, 'omdat je net nieuw bent in Nederland'. Een uit Eritrea afkomstige vrouw, die met haar echtgenoot en kinderen in een klein dorp zonder treinstation buiten de Randstad woont, benoemt dat dit vooral geldt voor mensen die in dorpen worden geplaatst:

Vooraf voor nieuwkomers die in dorpen worden geplaatst, is het eerste aantal jaren cruciaal. Na een paar jaar kun je misschien een eigen vervoer aanschaffen, maar dat eerste aantal jaren zijn zij afhankelijk van het OV. (ER1)

Zij vertelt daarnaast dat er zich allerlei problemen met het OV kunnen voordoen, zoals vertraging, waardoor je in de knel kan komen met bijvoorbeeld de zorg voor de kinderen. Anderzijds zegt een andere deelnemer in dezelfde focusgroep dat ze niet per se in een 'grote stad' hoeft te wonen, maar heeft wel de voorkeur voor een woonplaats op het 'platteland' als het een treinstation heeft. In de Syrische focusgroepen zijn er een paar respondenten die woonden of wonen in een dorp en allen spreken over het gebrek aan openbaar vervoer (bussen) daar. Er reden bijvoorbeeld geen bussen in het weekend, of er kwam maar twee keer per dag een bus, wat voor een respondent 'heel moeilijk' was. Een van deze respondenten, een moeder van een dochter die structureel medische zorg nodig had, vertelt dat zij geen auto hadden en soms vier keer in de week anderhalf uur heen en anderhalf uur terug naar het ziekenhuis moesten reizen met het openbaar vervoer. Het gaat er dus niet alleen om dat er openbaar vervoer is, maar ook welke mogelijkheden er precies zijn, namelijk de regelmaat en de aard van de verbinding naar plekken die voor mensen van belang zijn in hun leven.

Wanneer respondenten spreken over de mogelijkheden voor het reizen met het openbaar vervoer, brengen zij regelmatig ook het belang van het hebben van een auto naar voren. Dit hangt onder andere af van de financiële middelen die mensen hebben, die in het literatuurhoofdstuk (Hoofdstuk 2) worden benoemd als een hulpbron op microniveau (zie bijv. Coulter & Van Ham, 2013; Coulter et al., 2015). Een respondent, een jonge man afkomstig uit Syrië die van een dorp naar een stad is verhuisd, zegt:

Waar je ook woont, zodra je een auto hebt wordt het land pas echt toegankelijk.
(SY1)

Voor respondenten die een auto hebben, is het mogelijk om een langere afstand naar hun werkplek te overbruggen of om familie en vrienden te bezoeken in hun vorige woonplaats. Een van hen woont erg afgelegen, dichtbij de grens met Duitsland; om naar zijn werk te gaan is een auto echt noodzakelijk. Wanneer respondenten geen auto hebben, kan het gemakkelijker zijn om in een stad of stedelijke omgeving te wonen, zoals een deelnemer aan een van de Syrische focusgroepen duidelijk maakt:

R: Godzijdank woonden we in een stad en alles was dichtbij. Dat was erg positief.

GL: Dus alle voorzieningen waren dichtbij.

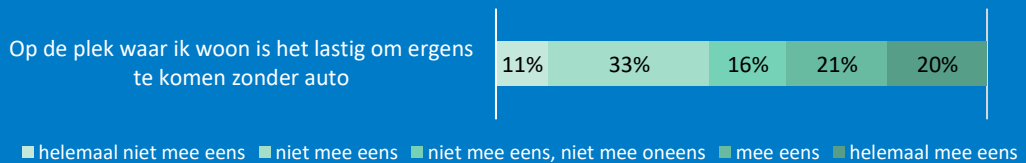
R: Ja zeker. Op het begin hadden we ook geen auto maar we konden wel overal naartoe. We konden snel naar het centrum en snel naar het werk. Dat was allemaal erg positief. (SY2)

Analyses van het surveyonderzoek onder mensen afkomstig uit Syrië laten eveneens het belang van het hebben van een auto zien, waarbij mensen die in minder stedelijke gemeenten wonen meer gebruikmaken van de auto (zie Box 4.3).

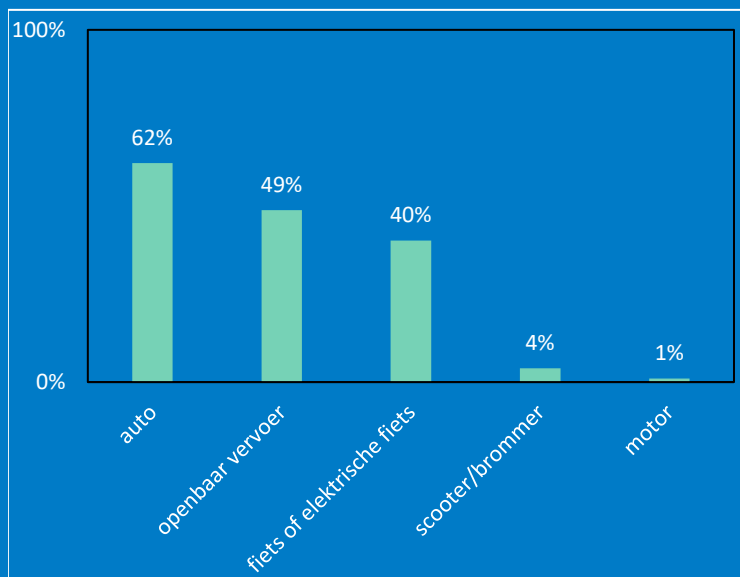
Box 4.3 Bereikbaarheid van de woonplaats en gebruik vervoersmiddelen onder respondenten van het surveyonderzoek

Op basis van de NSN2022 survey kunnen we inzicht krijgen in de bereikbaarheid van de woonplaats van uit Syrië afkomstige mensen. In Figuur 4.3 is te zien dat 41% van de respondenten (N=1.920) aangeeft dat het vanuit de plek waar ze wonen lastig is om ergens te komen zonder auto. Daarnaast is in Figuur 4.4 te zien dat zij voornamelijk reizen met de auto (62%), het openbaar vervoer (49%), en de fiets (40%).

Figuur 4.3 Bereikbaarheid woonplaats (N=1.920)

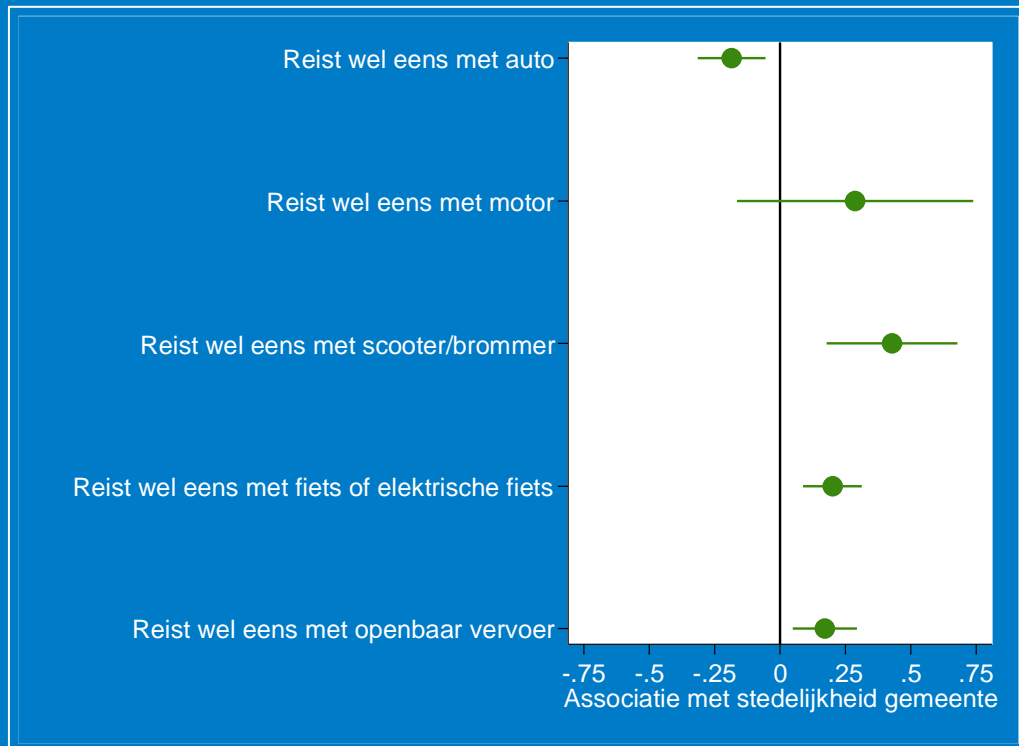
Figuur 4.4 Gebruik vervoersmiddelen (N=1.920)

We hebben ook gekeken in hoeverre de stedelijkheid van de gemeente samenhangt met de vervoermiddelen die respondenten gebruiken en of ze werk hebben. In Figuur 4.5 zien we dat uit Syrië afkomstige mensen in stedelijke gemeenten minder met de auto reizen en meer met de scooter, fiets, of openbaar vervoer. In minder stedelijke gemeenten zijn zij juist meer aangewezen op de auto.

(vervolgd op de volgende pagina).

Figuur 4.5 Relatie tussen stedelijkheid en vervoersmiddelen (N=1.906)

Bron: Resultaten van een regressie van stedelijkheid gemeente op de vervoersmiddelen die uit Syrië afkomstige mensen gebruiken. In de regressieanalyse wordt gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, huishoudsamenstelling, en jaar van aankomst in Nederland. De horizontale lijnen laten de 95% betrouwbaarheidsintervallen zien. Als een betrouwbaarheidsinterval niet de verticale nullijn raakt, is een associatie significant. Het effect is groter naarmate de ronde marker zich verder van de nullijn bevindt. De volledige regressietabel is te vinden in Tabel b1.5 in Bijlage 1.

4.5 Sociaal contact in de woonomgeving

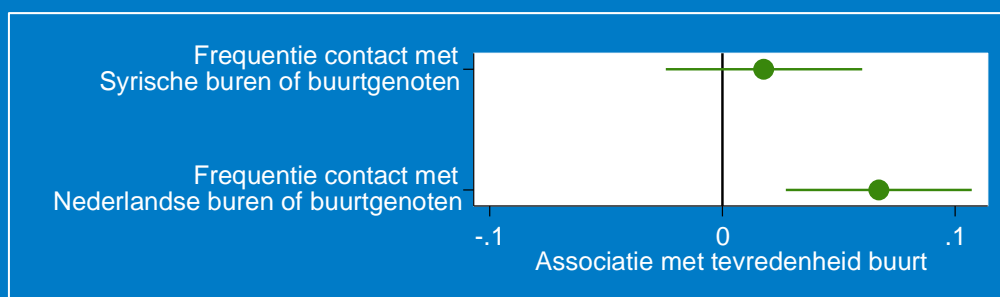
Sociaal contact in de woonomgeving is eveneens aan bod gekomen tijdens de focusgroepen en interviews. Hieronder scharen we de houding van de lokale bevolking of gemeenschap of de al gevestigde bewoners ten opzichte van statushouders of migranten in het algemeen, contact met burens en contact met andere mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea. Kijkend naar de focusgroepen lijkt het erop alsof deze onderwerpen vooral in die met mensen uit Syrië zijn besproken. De door respondenten ervaren houding van de lokale bevolking is met name in de Syrische focusgroepen besproken en niet zozeer in de individuele interviews; de overige onderwerpen kwamen wel aan bod in meerdere interviews met zowel uit Syrië als uit Eritrea afkomstige respondenten. Verder valt op dat de aanwezigheid van andere Syriërs en Eritreeërs over het algemeen relatief weinig terugkomt in de data. Echter hoeft dit niet te betekenen dat het helemaal niet belangrijk is voor respondenten; er is niet expliciet naar gevraagd door de gespreksleiders. Daar waar het terugkomt in de data betreft het vooral de interviews, waarbij de interviewer er wel expliciet naar vraagt. Met betrekking tot (alledaags) sociaal contact in het algemeen komt naar voren dat respondenten het belangrijk vinden om in hun woonomgeving contact te maken met (andere) Nederlandse mensen. Dit geven een paar respondenten expliciet aan,

bijvoorbeeld in de beginperiode na aankomst in Nederland om de taal te leren. Daarnaast komt het terug in de verschillende zowel positieve als negatieve ervaringen die zijn gedeeld (zie de volgende paragrafen). De kwantitatieve analyse laat zien dat sociaal contact met andere mensen uit Syrië niet significant gerelateerd is aan tevredenheid met de buurt, maar contact met (andere) Nederlanders wel (zie Box 4.4). Deze bevinding reflecteert mogelijk het verschil in het door respondenten naar voren gebrachte belang tussen sociaal contact met (andere) Nederlanders en met landgenoten.

Box 4.4 Relatie tussen tevredenheid buurt en contact met andere Syriërs en (andere) Nederlanders

Op basis van de NSN2022 survey kunnen we voor een representatieve groep mensen van Syrische afkomst vaststellen in hoeverre hun tevredenheid met de buurt samenhangt met contacten met Nederlandse en Syrische buurtgenoten. Dit doen we door middel van een reguliere regressie, waarbij rekening wordt gehouden met leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, huishoudsamenstelling, en jaar van aankomst in Nederland. De resultaten zijn weergegeven in Figuur 4.6. We zien dat mensen tevredener zijn met hun buurt als ze meer contact hebben met Nederlanders. De tevredenheid met de buurt hangt niet samen met contact met andere Syriërs.

Figuur 4.6 Tevredenheid buurt en contact met Syriërs en Nederlanders

Bron: Resultaten van een regressie van tevredenheid buurt op de frequentie van contact met Syrische en Nederlandse burens of buurtgenoten. In de regressieanalyse wordt gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, huishoudsamenstelling, en jaar van aankomst in Nederland. N=1551. De horizontale lijnen laten de 95% betrouwbaarheidsintervallen zien. Als een betrouwbaarheidsinterval niet de verticale nulllijn raakt, is een associatie significant. Het effect is groter naarmate de ronde marker zich verder van de nulllijn bevindt. De volledige regressietabel is te vinden in Tabel b1.6 in Bijlage 1.

In een van de Syrische focusgroepen, evenals twee interviews met mensen afkomstig uit Syrië, wordt een ervaren gebrek aan een sociaal leven ter sprake gebracht. Verschillende respondenten, die zowel in meer stedelijke als minder stedelijke woonplaatsen wonen, vertellen dat ze een sociaal leven en levendigheid missen. 's Avonds zijn er bijvoorbeeld weinig tot geen mensen meer op straat. Dit vormt een contrast met hun leven in Syrië; zo vertelt één respondent dat hij in Syrië een rijk sociaal leven had met veel kennissen, vrienden en activiteiten, maar hier in Nederland weinig sociale contacten heeft. Zoals benoemd in paragraaf 2.2.1 vonden Van Liempt en Staring (2021) eveneens dat hun Syrische respondenten hun sociale leven dat ze in Syrië hadden, missen.

4.5.1 *Sociaal contact met en houding van andere inwoners*

Een paar respondenten in een van de Syrische focusgroepen deelt negatieve ervaringen met het wonen in een dorp of een kleinere woonplaats. Zo vertelt een van hen, een man van rond de dertig jaar oud en inmiddels naar een stad verhuisd is, dat er voornamelijk ouderen woonden in het dorp waar hij eerder heeft gewoond en dat het lastig was om jonge mensen van ongeveer zijn leeftijd te vinden. Een individueel geïnterviewde uit Eritrea afkomstige jonge vrouw deelt een soortgelijke ervaring. Ze vertelt dat er in haar woonplaats, in haar beleving een 'klein dorp', vooral ouderen wonen die zelf hulpbehoevend zijn en niets voor haar kunnen betekenen. Zij is een van de respondenten wier situatie als (zeer) schrijnend beschouwd kan worden: ze woont sinds zij in Nederland is met haar 16-jarige zoon en baby in een kleine 1-kamerstudio. Haar sociaal netwerk, en dat van haar zoon, bevindt zich eigenlijk meer in een andere plaats in de buurt.

Een andere Syrische respondent, een mannelijke deelnemer die inmiddels is verhuisd met zijn gezin van het dorp waar zij als eerst kwamen te wonen, vertelt dat er 'niet veel contact' was met de inwoners van het dorp en zij 'niet met hen wilden omgaan'. Hij en zijn gezin waren 'de enige buitenlanders' en het enige gezin van vluchtelingen in het dorp; het enige voordeel daarvan volgens de respondent was dat zijn kinderen snel Nederlands leerden. Verder waren de inwoners 'erg gesloten'. Een vrouw afkomstig uit Syrië die met haar gezin in een dorp in het noorden van Nederland kwam te wonen en inmiddels verhuisd is naar een stad, vertelt dat zij en haar gezin het eerste Syrische gezin in het dorp waren, waarbij ze ook spreekt van ervaren racisme:

Ik was de eerste vluchteling in het dorp en de mensen hadden geen beeld van onze cultuur en gewoontes. En daardoor waren wij allebei geschrokken, zowel wij als zij. Het was een erg gesloten maatschappij. Ze waren ook racistisch ten opzichte van mij en mijn kinderen. Ze zetten vuilnis bij ons huis en mijn kinderen werden dagelijks geslagen op school. (SY2)

Met betrekking tot de houding van andere inwoners ten opzichte van statushouders, vertelt een respondent die in een dorp kwam te wonen dat er protesten waren tegen statushouders. Dat de woningbouwvereniging toen een bijeenkomst had georganiseerd om wederzijds kennis te maken, had veel geholpen volgens de respondent. Gerelateerd aan deze ervaring vertelt een andere respondent die in het zuiden van het land woont in een matig stedelijke woonplaats het volgende, daarbij verwijzend naar de doorwerking van discourses op nationaal niveau naar het lokale niveau van zijn woonplaats:

Voordat ik in mijn woonplaats kwam wonen waren de mensen daar al totaal beïnvloed door de media. (SY2)

Volgens een van de individueel geïnterviewde respondenten, een uit Syrië afkomstige man die met zijn gezin naar een dorp is verhuisd en zijn buuren als familie beschouwt (zie paragraaf 4.3), is het 'normaal' dat andere mensen 'bang' zijn als er een nieuw iemand komt wonen. Interessant is dat hij daarop zegt dat 'je' moet laten zien dat alles goed is, door het goede voorbeeld te geven en geen overlast te veroorzaken; tijdens de focusgroep waaraan hij ook heeft deelgenomen noemt hij dat de media op statushouders ('ons') focust. Dit zou gezien kunnen worden als een poging om te laten zien dat er "niets mis" is met statushouders en net als de andere inwoners zijn. Deze en de voorgaande bevindingen laten duidelijk zien dat *belonging* als persoonlijk gevoel

van 'thuis' zijn of ergens bij horen mede afhankelijk is van anderen, daarmee onderhevig is aan machtsrelaties, en kan worden gebruikt als manier van in- en uitsluiting (Antonisch, 2010; Yuval-Davis, 2006).

Verder vertelt de respondent dat hij vooral contact heeft met oudere Nederlanders. Met leeftijdsgenoten, bijvoorbeeld een collega van hem, ervaart hij minder een klik, waar hij niet precies de vinger op kan leggen; hij verbindt het aan het gebrek aan een gedeelde achtergrond van vanzelfsprekende kennis, bijvoorbeeld begrip van grapjes en zaken waar je mee bent opgegroeid. Oudere mensen zijn volgens hem daarentegen klaar met werken en hebben genoeg tijd en geduld. Dit is vergelijkbaar met bevindingen van Jonitz et al. (2023), wiens bevindingen suggereren dat het gemakkelijker is om in contact te komen met vrijwilligers, die over het algemeen wat ouder zijn. Ook Vermeulen (2021, p. 9) brengt naar voren dat respondenten het lastig vinden om diepgaandere contacten te ontwikkelen na de beginperiode van contact met 'welwillende Nederlanders die vluchtelingen helpen'.

Niet alle respondenten die in een dorp of kleine woonplaats wonen hebben negatieve ervaringen met contact met andere inwoners of met de houding ten opzichte van statushouders of migranten in het algemeen. Zo zegt een van hen dat het achteraf misschien goed was dat hij in een dorp is komen te wonen, omdat hij snel Nederlands heeft kunnen leren vanwege veel omgang met Nederlanders. Een ander, die in een klein dorp in het noorden van Nederland woont, zegt dat de mensen 'aardig' zijn, hoewel het volgens hem juist lastiger is om contact te leggen in verband met de taal. Het is dan ook niet zo dat de stedelijkheid van een woonplaats of het type woonplaats bepalend is voor de houding van de bevolking en sociaal contact; er zijn bijvoorbeeld ook verschillen tussen dorpen.

Verder kunnen kenmerken op buurt- of wijkniveau een rol spelen, zoals de compositie van de woningvoorraad en hoe dit gereflecteerd kan zijn in wie er wonen, wat geïllustreerd wordt door een deelnemer aan een van de Syrische focusgroepen:

Omdat ik particulier ben gaan huren, kwam ik ergens te wonen waar geen vluchtelingen wonen of mensen van andere nationaliteiten. Dus ik was een vreemdeling en mensen deden zelfs de deur dicht in mijn gezicht. En als je mensen wilde begroeten dan groetten ze niet terug. Ik wou aardig doen en ik zei 'Hallo, aangenaam,' maar ze deden de deur dicht in mijn gezicht. (SY2)

Andere factoren naast de specifieke ruimtelijke context kunnen van invloed zijn op sociaal contact. Wat betreft contact maken geven respondenten bijvoorbeeld aan dat dit ook afhangt van iemands persoonlijkheid, of je wel of geen schoolgaande kinderen hebt (want via school kan je contact maken met andere ouders), en van culturele factoren. Zo vertelt een respondent afkomstig uit Eritrea dat het in het begin lastig was om oogcontact te maken tijdens een gesprek en dat dat een verkeerd beeld kan geven onder Nederlandse mensen, die dan volgens haar minder geïnteresseerd zijn om een gesprek te voeren.

Bovenstaande ervaringen suggereren wel dat mensen het belangrijk vinden om zich welkom en geaccepteerd te voelen op de plek waar ze (komen te) wonen. In een van de individuele interviews licht een vrouw uit Eritrea toe dat dit voor haar van belang was in de beginperiode in haar woonplaats:

I: Toen je net in [naam woonplaats] was komen wonen. Je leven beginnen in Nederland. Een eigen woning. Wat was toen belangrijk voor jou? Die beginperiode van het leven opbouwen in [naam woonplaats]?

R: Dat je gewoon geaccepteerd wordt in je omgeving. En dat je gewoon een goed gevoel hebt zeg maar. Want als je een goed gevoel hebt om te wonen en in je omgeving daar start het mee. Dat ten eerste. (individueel interview)

4.5.2 Buren

In lijn met de constatering dat de stedelijkheid van de woonplaats niet hoeft uit te maken voor sociaal contact, delen meerdere respondenten woonachtig in zowel in stedelijke als minder stedelijke contexten zowel positieve als negatieve ervaringen met het sociaal contact met hun buren. Negatieve ervaringen die gedeeld worden, betreffen bijvoorbeeld dat er alleen mensen in het pand wonen die daar tijdelijk wonen en geen Nederlands spreken, dat er vrijwel geen contact is met de buren, buren die niet hebben aangeklopt om kennis te maken, buren die erg nieuwsgierig waren naar bezoek en een respondent het gevoel gaven geen privacy en vrijheid te hebben, of een 'racistische buurman' die een respondent aansprak op het roken van een sigaret in zijn eigen tuin.

Een interviewrespondent, een man van rond de zestig jaar oud en afkomstig uit Syrië, vertelt het volgende:

Dat is een ander probleem: de meeste buren hier zijn oud, als ik. Maar toen ik hier ben gekomen, was ik niet zo oud ja, dus elke drie, vier maanden, overleed iemand van de buren; dat was een ander trauma dat ik had. Want wij hebben in Syrië veel dingen gezien, we zijn hier gekomen, we wilden iets anders zien; maar ja het is normaal dat mensen overlijden, maar dat was niet de juiste tijd dat wij hier in dit gebouw zijn gekomen, (..) de buurvrouw: we konden niet goed Nederlands spreken, en toen wij begonnen met een beetje Nederlands te spreken, was zij overleden. Wij wilden contact hebben met buren, maar een andere vrouw hier, andere buurman heeft ons veel geholpen, hij was tijdens corona overleden. Dat was zo, ja, verdrietig. (individueel interview)

Uit zijn verhaal kan worden opgemaakt dat het met name in de beginperiode, komend uit oorlogsgebied, emotioneel lastig voor hem was dat zijn buren kwamen te overlijden. Bovendien stopte de hulp en steun die hij (en zijn gezin) kreeg van buren, onder andere bij het leren van de Nederlandse taal, daarmee ook.

Een deelnemer aan een van de Syrische focusgroepen, een vrouw die met partner en kind verhuisd is binnen de stad in de Randstad waar zij zijn komen te wonen, vertelt dat buren bij de woningbouwcorporatie een melding hadden gemaakt over dat zij fysiek geweld tegen haar dochter zou gebruiken. Zij geeft aan dat ze 'niet alleen buren, maar begripvolle buren' heeft gemist. Ze benoemt daarbij dat de buurt waar zij en haar gezin wonen een 'erg blanke' buurt is, en dat de buren een 'slecht beeld' van haar hadden. Ze maakt een vergelijking met het gebouw waar ze voorheen woonden, waarbij ze ook benoemt dat ze hulp kreeg van haar buurvrouw:

Mijn vorige woning was in een gebouw en de helft van de bewoners waren Nederlands, er was ook een Turkse vrouw en degene die naast mij woonde was een Egyptische vrouw. Dat zorgde ervoor dat ik mij minder vervreemd voelde. Die

Egyptische vrouw sprak ook Arabisch dus wij spraken veel met elkaar en zij heeft mij met heel veel dingen geholpen. (SY1)

Vergelijkbaar hiermee deelt een andere respondent, die in een grote stad in de Randstad woont, dat zij zich erg thuis voelt in de buurt en in het gebouw waar zij woont, onder andere omdat er andere moslims wonen. Dit draagt ook bij aan haar thuisgevoel en het gevoel 'ergens bij te horen'.

Wat betreft andere positieve ervaringen met sociaal contact met burens zijn er de respondenten die (sommige van hun) burens beschouwen als familie, zoals toegelicht in paragraaf 4.3. Verder vertelt een vrouwelijke deelnemer aan een van de Syrische focusgroepen, die in een stad buiten de Randstad woont, dat haar burens 'erg aardig waren', en dat dat haar 'ook veel geholpen' heeft. Een andere respondent, eveneens woonachtig in een stad buiten de Randstad, kreeg bloemen en kaartjes van zijn burens toen hij in zijn woning kwam wonen:

En ik wil nog iets positiefs benoemen. Dat is dat toen ik pas in mijn woning introk toen kreeg ik boeketten en kaartjes van de burens. Dus ik voelde mij daar op mijn plek. (SY2)

Hij vertelt daarnaast dat hij inmiddels zelf ook een kaartje stuurt naar een nieuwe buur, hoewel hij daar zelf niet zo van houdt. Zowel bovenstaande positieve als de daarvoor genoemde negatieve ervaringen wijzen erop dat een welkom gevoel en burens die met dingen kunnen helpen het verschil kunnen maken voor hoe mensen "opnieuw starten" in Nederland. Een van de respondenten die zijn burens, met name in de woonplaats waar hij en zijn gezin eerder woonden, als familie beschouwde, licht het belang van burens als volgt toe:

De belangrijkste punt over de woning hier: het was klein OK, is niet allemaal erg. Want is gewoon stenen zo, maar we hebben de mensen. De mensen was in [eerste woonplaats], perfect, in onze situatie, we zijn nieuw, wij zijn bang, geen werk, geen inkomsten, geen familie, de oorlog is nog steeds wij komen hier, de azc periode was ook moeilijk, dus de burens in die periode was ook belangrijk. (individueel interview)

Inmiddels is hij met zijn gezin verhuisd naar een andere woonplaats, waarover hij vertelt dat het een nieuwe fase is in hun leven, minder afhankelijk van de overheid en van anderen. Hij vindt het belangrijk om de persoonlijke relaties die hij en zijn gezin hebben opgebouwd te begrenzen en gelijkwaardig te houden:

Ook toen wij gingen verhuizen naar hier: 'Ik ga de schutting doen, als cadeautje'. Ik zeg 'Ok prima, maar ik heb wel een vraag aan jou: hoeveel mensen ga jij als cadeautje een schutting geven als ze verhuizen?' Hij zegt 'Nul'; 'Waarom voor mij?'; hij zegt 'Nee, maar het is een grote tuin, ik heb gezocht, die kost zo en zo'. Ik zeg 'Dat is niet jouw probleem, ik verhuis, ik ga dat regelen'. (individueel interview)

Dit wijst ook op hoe het belang van soort sociaal contact door de tijd heen verandert: in de beginperiode staat sociaal contact in het teken van ondersteuning bij het wegwijs worden in de samenleving – deze respondent vond dat ook prettig -, maar daarna wil de respondent ook "gewoon" vrienden en kennissen, zonder dat deze relaties

gekenmerkt worden door die ondersteuning gelinkt aan hun "vluchteling-zijn" (zie ook Vermeulen, 2021).

4.5.3 *Andere mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea (co-ethnics)*

Zoals boven aangegeven, komt contact met andere mensen uit Syrië en Eritrea relatief weinig aan bod in de focusgroepen en interviews. Een paar respondenten, zowel wonend in steden als dorpen en kleinere woonplaatsen, merkt hier wel wat over op. Zo vertelt een respondent dat er in de flat waar hij en zijn echtgenote wonen, vijf andere Eritreeërs wonen met wie ze contact hebben. Verder benoemen twee respondenten, beide afkomstig uit Syrië, dat zij in ieder geval in de beginperiode contact hadden met andere Syriërs (en Palestijnen). Een van hen vertelt dat ze in de beginperiode 'dagelijks contact' hadden, maar inmiddels niet meer:

Toen ik nieuw in Nederland was, hadden wij dagelijks contact met elkaar, maar nu niet meer, want ja, ze hebben hun eigen leven, zij moeten werken, om voor hun familie te zorgen, en ik ook, dus nu niet meer, we houden alleen contact via WhatsApp, of zo, als iemand een vraag heeft of, we hebben een whatsapp groepje, we houden contact met elkaar via het whatsapp groepje, we komen een keer per twee maanden samen zitten en kletsen, naar movie kijken of netflixen, maar niet zo vaak, meestal ook een keer per twee maanden of een keer per drie maanden, of ja. (individueel interview)

De ander vertelt over de hulp die hij kreeg:

Wat betreft kennissen: er woonden daar wel andere Syriërs die eerder waren gekomen. En ook Palestijnen. Zij hebben mij ook geholpen voor zover ze daartoe in staat waren. Door dingen te vertellen over de omgeving en wat goede plekken zijn voor mij. (SY2)

Een aantal andere respondenten vertellen (ook) dat ze niet zoveel contact hebben met andere Syriërs of Eritreeërs, en/of dat er weinig in de omgeving wonen. Wat betreft het eerste zijn er verschillende redenen: zo geeft een van hen, een fulltime werkende vrouw die alleen voor haar kinderen zorgt, aan dat er relatief weinig andere Eritrese gezinnen in de buurt wonen, en dat ze er geen tijd voor heeft. Ze gaat echter wel op bezoek bij bepaalde gelegenheden die gerelateerd zijn aan levensloopgebeurtenissen en culturele tradities, zoals een feest, overlijden of geboorte. En als ze elkaar nodig hebben, dan vinden ze elkaar wel, aldus de respondent. Interessant is dat ze vanwege haar betrokkenheid bij de Eritrese gemeenschap in haar woonplaats door de gemeente was uitgenodigd om te solliciteren op een baan die ze uiteindelijk heeft gekregen, dus die contacten hebben haar geholpen op het gebied van werk. Een andere respondent vertelt dat er in het dorp waar hij en zijn gezin wonen 'heel weinig' andere uit Syrië afkomstige mensen wonen; bij andere Syriërs voelt hij niet zoveel aansluiting. Hierbij vertelt hij dat hij ervaart dat andere Syriërs niet tevreden zijn maar ook niet aan het werk willen, terwijl zij (ook) al sinds 2015 in Nederland zijn en er veel vacatures zijn. Hoewel bovengenoemde respondenten minder behoefte lijken te hebben aan contact met andere mensen uit Syrië en Eritrea, geldt dit niet voor iedereen. Een vrouw afkomstig uit Syrië vertelt net als de anderen dat er weinig andere mensen uit Syrië bij haar in de buurt wonen en dat ze dat jammer vindt, waarbij ze het verband legt met het emotioneel thuis voelen bij anderen (Antonisch, 2010; zie ook Vermeulen, 2021):

R: (...) Helaas zijn er niet veel Syrische mensen.

I: Je zegt 'helaas'..

R: Ik vind het ook belangrijk om iemand van mijn eigen land te kennen, van dezelfde cultuur en zoals je zegt in het Arabisch, met dezelfde pijn. Om elkaar te begrijpen. Het gaat zo met elektriciteit in Syrië, het gaat zo. Dus we begrijpen elkaar zonder te vertalen. De communicatie kost minder moeite en minder energie. (individueel interview)

Een andere Eritrese vrouwelijke respondent heeft ook geen andere mensen afkomstig uit Eritrea in haar directe omgeving wonen. Ze vertelt dat ze wel een netwerk met andere Eritreeërs had kunnen opbouwen in een woonplaats in de omgeving. Ze beschrijft haar huidige woonplaats als een 'eenzaam dorp'.

Tot slot, gerelateerd aan het spreidingsbeleid van statushouders merkt een respondent op dat de vrienden die ze heeft gemaakt met andere Syriërs tijdens haar verblijf in het azc op verschillende plekken in Nederland wonen. Waar ze elkaar in Syrië elke week zouden zien, spreken ze nu ongeveer eens per maand af. Sommigen van haar vrienden wonen wel in dezelfde woonplaats als zij. Ze vergelijkt het met het sociaal leven in de stad waar zij woonde in Syrië en verwijst naar de reistijd met en kosten van het openbaar vervoer (zie paragraaf 4.4):

Maar in [stad in Syrië] is het misschien ook emotioneel fijner. (...) ook omdat we familie daar hebben. [huidige woonplaats] heeft dat niet, ik bedoel familie en... want hier zijn mensen ver weg en het openbaar vervoer is duur. Dus als je iemand wil zien, een vriend, dan duurt dat even en kost veel geld. Terwijl we in Syrië een soort van dichtbij elkaar waren op een of andere manier en het was makkelijk om elkaar te zien, het sociale leven was wat makkelijker dan hier. (individueel interview)

4.6 Voorzieningen

Een aantal respondenten met name afkomstig uit Syrië benoemen dat het bevorderend was voor het opbouwen van hun leven in Nederland om winkels vlakbij te hebben. Over het algemeen zijn er wel een of meerdere supermarkten aanwezig in de woonplaats, maar vertellen respondenten dat zij voor bijvoorbeeld kledingwinkels naar een andere plaats moeten gaan. Twee respondenten (van wie een uit Eritrea afkomstig) die ervaring hebben met het wonen in een klein dorp buiten de Randstad vertellen dat er maar één dure supermarkt in de woonplaats is. Andere goedkopere supermarkten zijn verder uit de buurt. De huisgenoot van een van deze respondenten licht toe dat het met het openbaar vervoer tien euro kost voor een enkele reis naar de stad in de regio, waar ook andere winkels zoals kledingwinkels te vinden zijn. Hij vertelt:

Er is hier alleen een recreatiegebied. We zijn hier gekomen om te leven, en niet op vakantie. (individueel interview)

Een Syrische respondent die met zijn gezin van een stad naar een klein dorp is verhuisd, vertelt dat er wel supermarkten in het dorp zijn ('de basisdingen'), maar dat ze voor andere winkels naar hun eerdere woonplaats moeten. Dit is voor de

respondent geen probleem, omdat ze dat met de auto kunnen doen; in het weekend maken ze bijvoorbeeld een uitstapje naar de stad. De respondent rijdt er ook langs van en naar zijn werkplek.

Naast supermarkten benoemen sommige respondenten uit Syrië het belang van winkels in de buurt die Syrische en/of halal producten verkopen. Een van hen vertelt dat deze niet aanwezig waren in de woonplaats waar ze eerst was komen te wonen, iets wat ze 'uitdagend' vond. Om Syrisch brood te kunnen kopen was ze twintig minuten onderweg met de tram. Een Eritrese respondent vertelt dat zij voor specifieke kruiden en koffie eerst aan anderen vroeg om deze producten voor haar mee te nemen vanuit een grote stad in de Randstad, maar dat er sinds kort in een stad in de omgeving, op een kwartier reizen met de trein, een winkel is waar deze producten ook verkrijgbaar zijn.

Het belang en de aanwezigheid van een gebedsplaats, zoals een kerk of moskee, is vooral gedeeld door respondenten uit Eritrea. Zij vertellen dat het geloof voor hen belangrijk is, en daarmee een gebedsplaats om heen te kunnen gaan. Daarbij geven sommigen aan dat de gebedsplaats niet noodzakelijk in de woonplaats aanwezig hoeft te zijn, maar dat het dan wel belangrijk is dat er een goede OV-verbinding is. Naast uit Eritrea afkomstige respondenten zijn er ook een paar Syrische respondenten die het belangrijk vinden dat er een moskee in de buurt van hun woning is.

Tot slot benoemen een paar respondenten het belang van medische voorzieningen in de buurt. Een van hen, een Syrische respondent wiens dochter medische behandelingen nodig heeft, vertelt dat ze een ziekenhuis in de buurt miste toen zij en haar gezin nog in hun eerste woonplaats woonden. Ook zij hadden daardoor een lange reistijd met het openbaar vervoer vanuit het dorp waar ze destijds woonden.

Wat uit bovenstaande bespreking naar voren komt, is dat de bereikbaarheid van voorzieningen van belang is voor respondenten. Bovendien ervaren zij belemmeringen met het gebruik van het openbaar vervoer, namelijk lange reistijden en hoge kosten (zie ook paragraaf 4.4).

4.7 Gemeentelijk beleid op het gebied van participatie

Het gemeentelijk beleid met betrekking tot de bijstand komt ook naar voren als een factor die invloed heeft gehad op het opbouwen van een leven in Nederland. Het werd ter sprake gebracht door meerdere respondenten, in zowel focusgroepen als individuele interviews.

Hoewel gemeentelijk beleid verschilt tussen gemeenten en gemeente-specifiek is, deelt een flink aantal respondenten die in allerlei verschillende gemeenten wonen – groot, klein, en geografisch verspreid – dezelfde soort ervaringen. Waar respondenten graag wilden doorstuderen of werk wilden vinden in lijn met hun ambities of eerdere werkervaringen in land van herkomst, moesten zij van hun contactpersoon van de gemeente zo snel mogelijk uitstromen uit de bijstand. Ze vertellen onder andere het volgende:

Ik ben chemisch specialist en ze wilden mij in een kebabzaak laten werken. (SY2)

Tijdens mijn opleiding had ik problemen met mijn contactpersoon bij de gemeente en toen ben ik met de opleiding gestopt, en ik moest 40 uur per week werken. (individueel interview)

Ik wilde graag uit de uitkering met werk dat een beetje bij mij past. Maar dat lukte niet. Ik moest dozen vullen en iets vouwen. Ik weet niet wat voor werk dat is. (...) Maar ik kan ook iets anders om mijn Nederlands te verbeteren, zoals verkoper in een winkel. Maar ze zeiden 'Dat is niet mogelijk, want de winkels willen jonge mensen'. En dat was niet juist. Ik zie veel mensen ouder dan ik en zij doen hun werk heel goed. (individueel interview)

Overigens heeft niet iedereen op dit gebied negatieve ervaringen met de gemeente waar zij (destijds) zijn komen wonen. Een respondent bijvoorbeeld gaf zelf aan bij zijn contactpersoon dat hij als postbezorger wilde werken om maar uit de bijstand te komen en om zelf iets te kunnen beslissen na de periode van verblijf in het azc, maar die vond dat de respondent 'beter kon'. In een van de focusgroepen brengt een respondent bovendien naar voren dat gemeentemedewerkers van dezelfde gemeente verschillend kunnen zijn in hun opstelling; zo kreeg hij de tijd om eerst de Nederlandse taal te leren terwijl een vriend van hem na zes maanden moest werken.

Andere ervaringen met betrekking tot gemeentelijk beleid die gedeeld zijn, zijn de verschillen tussen gemeenten in de hoogte van het bedrag dat statushouders krijgen voor de inrichting van hun woning en hoeveel daarvan een gift is, en dat de gemeente de reiskosten naar een andere taalschool (in eerste instantie) niet wilde vergoeden (zie ook Van Liempt & Staring, 2020).

4.8 Locatie van (laatste) azc

Wat duidelijk wordt uit de focusgroepen en interviews is dat de locatie van het (laatste) azc waar men voor een (langere) periode verbleef zeker een rol kan spelen – en in sommige gevallen heeft gespeeld – in het starten en opbouwen van een leven in Nederland. Wel hangt dit af van de omgeving waarin het azc gevestigd is. Het is met uitzondering van twee individuele interviews in alle gesprekken aan bod gekomen, wel minder uitgebreid dan andere zaken als werk, onderwijs, familie en openbaar vervoer. In de Syrische focusgroepen is het iets uitgebreider besproken dan in de Eritrese. Soms is het zelf ter sprake gebracht door deelnemers; in de interviews is er meestal naar gevraagd door de interviewer.

Een aantal respondenten is in de buurt komen wonen van een azc waar zij de omgeving hadden leren kennen en contacten hadden opgebouwd. Dit was in hun ogen bevorderlijk voor het verder oppakken van hun leven in Nederland. Een belangrijke reden hiervoor is dat zij contacten hadden opgebouwd op die plek. Voor de eerste van de hieronder aangehaalde respondenten was het erg belangrijk dat er mensen waren op wie hij kon bouwen, iets dat hij belangrijker vond dan de stad zelf.

R: (...) Dus ik had een netwerk van contacten opgebouwd en ik ben in de buurt van het azc komen te wonen en die mensen hebben mij geholpen en dat was voor mij belangrijk. Ik heb het niet over familie maar over contacten; ik was gewend aan de plek en ik wist waar ik bepaalde dingen kon kopen of als ik een auto nodig had wie van mijn vrienden ik daarvoor moest bellen. Dat heeft mij erg veel geholpen.

GL: Waren dat Syrische contacten?

R: Nee, de Syriërs waren allemaal net als mij nieuwkomers en die wisten niet veel. Mijn contacten waren gewoon mensen die uit de stad zelf komen. (SY1)

(...) het is ook belangrijk voor mij dat ik op een plek kom te wonen waar... We zaten eerst ongeveer 1 jaar en 2 maanden in een azc in [stad in Brabant] dus we hadden veel kennissen in deze stad. Dus het was belangrijk voor mij dat ik in die stad kwam te wonen. (SY2)

Het voelde voor mij alsof ik mijn leven startte in dat azc. Ik kon met de fiets naar het stadcentrum. Rondlopen en gewoon in een drukke plek zijn met veel andere mensen en ook veel leuke activiteiten elke dag. Ook kwamen er verschillende organisaties naar het azc om dingen te doen. Dus ik leerde ook mensen kennen en begon vanaf daar mijn netwerk op te bouwen. (individueel interview)

De laatst geciteerde respondent vertelt daar bij dat het voelde alsof ze een 'thuis' had in Nederland; als ze op een andere plek had moeten wonen, zou ze daar niemand kennen. Een andere respondent die niet in de directe omgeving van het azc is komen te wonen, vertelt dat ze dat wel graag had gewild:

R: Maar ik wilde altijd wel naar [naam stad] toe. Omdat mijn nicht daar woont. En er waren ook Nederlanders die me hielpen. Er was iemand die ik zag als mijn oma, ik hield van haar, dus ik wilde graag dichtbij haar wonen en haar helpen. Ik vond het leuk om met hen om te gaan. Ik vond [naam stad] best wel leuk. Omdat we toen wel heel veel hulp kregen. Er waren toen mensen waar me kennis mee hebben gemaakt. En ik vind [naam stad] een leuke stad.

I: Ken je [naam stad] goed?

R: Ja, ik heb daar een tijdje gewoond, dus ik ken [naam stad] wel heel goed. Dus daarom wil ik ook daar wonen. Maar het kon niet. (individueel interview)

Waar de eerste van de hierboven aangehaalde respondenten bovendien op wijst, is dat hij gewend was geraakt aan de plek. Dit wordt ook benoemd door een andere respondent, die vertelt dat het een 'bekende omgeving' was, iets dat ze fijn vond. Er is dan dus sprake van een zekere ervaren continuïteit:

Je weet waar alles is. Je kan gewoon alles vinden. Dus als je naar een andere plek gaat verhuizen dan moet je opnieuw alles weten, vragen. (individueel interview)

Een van de respondenten die in de buurt is komen te wonen van het azc waar hij verbleef, geeft een andere reden waarom hij dit prettig vond. Hij kende de woonplaats waar hij zou komen te wonen niet, maar vond het praktisch handig in verband met het verhuizen. Zo kon hij gemakkelijk allerlei zaken regelen met betrekking tot de woning terwijl hij nog op het azc verbleef, zoals de woning schilderen. Daarnaast was het mogelijk om andere bewoners te vragen om te helpen met spullen brengen, binnengekomen post te checken en op afspraak te gaan bij de gemeente. Naast deze praktische redenen was het voor deze jonge alleenstaande respondent wat betreft onderwijs- en werkmogelijkheden verre van bevorderlijk om in de buurt van het azc te komen wonen, gezien de afstand van zijn woonplaats hiervan en de lange reistijd die hij dagelijks heeft naar zijn werk (zie ook paragraaf 4.1).

Voor het verder opbouwen van een leven maakt het dus volgens respondenten wel uit welke voorzieningen er zijn in de omgeving van het azc. Dit vormt mogelijk een verklaring voor de geringere robuustheid van de samenhang tussen dichtbij het laatste azc waar iemand verbleven heeft, wonen, en tevredenheid met de buurt, zoals

voortkomt uit de kwantitatieve analyse (zie Box 4.1). Zo was het voor de hierboven aangehaalde respondent die vertelt dat ze haar leven startte in het azc, een jonge vrouw afkomstig uit Syrië die zowel een bachelor- als masterstudie in Nederland heeft afgerond, belangrijk dat het azc waar zij verbleef zich bevond in een stad. Daar deed ze mee aan activiteiten samen met Nederlandse studenten, van wie er een haar hielp om zich in te schrijven bij een opleiding. Meerdere andere respondenten lichten toe waarom zij niet in de buurt hadden willen wonen van een azc waar zij hebben verbleven, waarbij het onderwerp van openbaar vervoer terugkomt (zie paragraaf 4.4):

GL: Zeggen jullie dat verblijven in de buurt van jouw azc goed is, of juist ergens anders of ver weg?

R: Nee dat hoeft niet, dat is niet nodig. Bijvoorbeeld, ik was in Ter Apel in het azc, maar ik wilde absoluut daar niet in de buurt wonen, want als je de grens oversteekt, ben je in Duitsland. Maar als ik in de buurt van Amsterdam of Amersfoort een woning had gekregen, dan was het voor mij makkelijker geweest om een baan te vinden en makkelijker om te reizen. En Ter Apel is het einde van de wereld dus ik zou echt niet daar willen wonen. (ER1)

In mijn geval was het ook niet nodig in of rondom het azc te blijven, omdat het in een afgelegen gebied zat en wij 40 minuten moesten fietsen om winkels te bereiken. Het zat echt aan het einde van de wereld. Als ik daar een woning had gekregen, zou ik sowieso een auto nodig hebben gehad. Daar kun je niet je leven leiden zonder auto, omdat de laatste bus om 18:00 komt en daarnaast kwamen de bussen één keer per uur. Als je dus de bus mist, moet je een uur wachten. Dat is geen geschikte plek voor een nieuwkomer. (ER2)

I: Was het voor jou beter geweest als ze voor jou een woning hadden gevonden in de buurt van het azc waar je bent verbleven?

R: Nee dat was helemaal niet beter geweest. Want het azc lag buiten de stad [naam stad in Noord-Nederland]. Die bus rijdt maar een keer per uur, en in het weekend is er geen OV. Dus daar zou ik helemaal niet willen wonen. (individueel interview)

Tot slot delen een paar respondenten ervaringen met verhuizing naar een ander azc uit de buurt van het azc dichtbij de gemeente waaraan zij al gekoppeld waren. Een van hen vertelt dat hij plotseling te horen kreeg dat hij moest verhuizen naar een ander azc, terwijl hij al gewend was geraakt aan de plek waar hij woonde:

Ik zat in een azc in [naam stad] in het noorden. En mijn gemeente nu is helemaal in het zuiden, waarom is dat? Ik heb een jaar in het azc [in het noorden] gewoond. Ik kon dan geen taallessen volgen. Waarom ben ik niet in dezelfde gemeente geplaatst als waar het azc zat, zodat ik dat jaar goed kon benutten? (...) Dus dan word je gedwongen om naar een andere plek te gaan en opnieuw te beginnen. (individueel interview)

De al eerder aangehaalde jonge vrouw die een bachelor- en masterstudie heeft afgerond hier in Nederland was al begonnen met haar studie toen ze nog in het azc woonde. Zij en haar familie waren ook al gekoppeld aan een gemeente in de omgeving van het azc, en op een voor haar acceptabele reisafstand naar de plaats waar zij

studeerde. Net als de andere respondent kregen zij te horen dat zij toch naar een ander azc moesten verhuizen:

Dus het zou heel moeilijk worden om naar [plaats van nieuwe azc] te verhuizen, en we wisten dat we terug zouden gaan omdat onze gemeente hier was. We vroegen hen [COA] daarnaar en ze beloofden dat ze het zouden doen en al deze dingen, maar uiteindelijk kwamen ze twee dagen voor de verhuizing bij ons met een papier waarop [plaats van nieuwe azc] stond en het was niet eens mogelijk te overleggen, we konden niet in gesprek met hen. Ze overhandigden het papier en dat was het. Dat was een van de verschrikkelijke dagen in mijn leven want op dat moment had ik het gevoel dat ik een leven hier [in plaats van azc] had. Ik ken mensen, ik ken de stad, en al deze leuke dingen, en opeens was het niet eens mogelijk voor mij om te kiezen wat ik wilde of waar ik wilde wonen. Ik moest, ik had geen keuze. Dus het was erg verschrikkelijk, en toen verhuisden we naar [plaats van nieuwe azc] en daar was alles vreselijk. (individueel interview)

Als gevolg had zij een veel langere reistijd naar de universiteit, maar gelukkig kon ze tijdelijk bij een vriendin inwonen die dichterbij woonde. Deze bevindingen resoneren met die van Kox en Van Liempt (2022) die naar voren brengen dat de vaak geïsoleerde locatie van azc's het opnieuw opbouwen van een leven in Nederland bemoeilijkte.

4.9 Verhuizingen en verhuishwensen in relatie tot belangrijke factoren

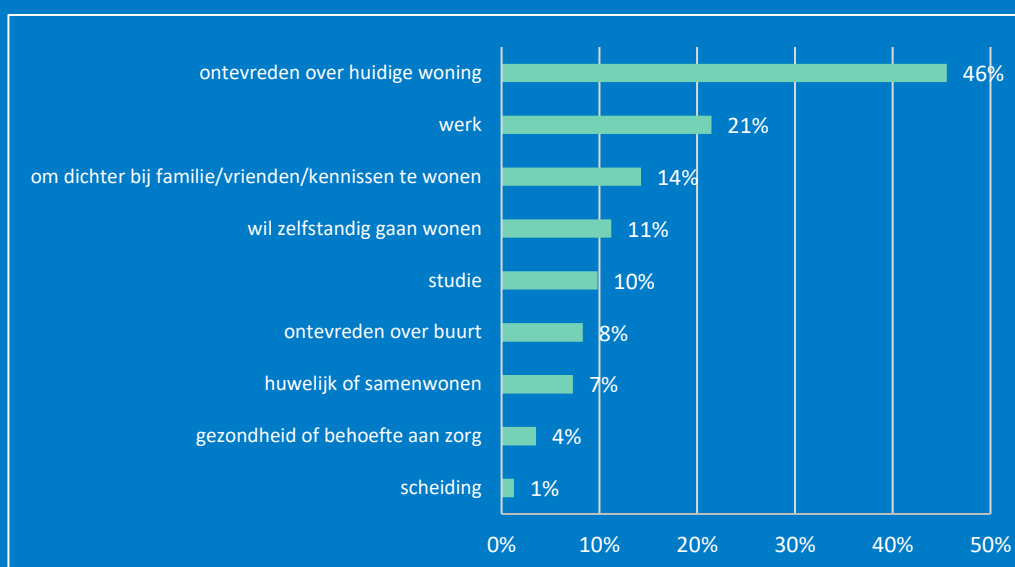
Een gedeelte van de respondenten van dit onderzoek is, sinds zij in een gemeente zijn komen wonen, verhuisd. Daarnaast zijn er respondenten die wel een verhuishwens hebben, maar wie het (nog) niet gelukt is om te verhuizen of geen verhuishwens hebben. De redenen voor verhuizingen en (de afwezigheid van) verhuishwensen kunnen ook inzicht bieden in wat respondenten belangrijk vinden in hun woonomgeving om hun leven in Nederland op te bouwen. Omdat de redenen voor verhuizing en verhuishwensen onderdeel waren van de vragenlijst voor de individuele interviews, komt inzicht hierin vrijwel alleen uit de interviews en niet uit de focusgroepen. Daarnaast brengt het surveyonderzoek onder Syriërs in Nederland naar voren welke redenen mensen hebben om te (willen) verhuizen en hoe vaak deze redenen voorkomen (zie Box 4.5).

Zowel onderstaande kwalitatieve bevindingen (evenals die van paragraaf 5.4.1) als de kwantitatieve vanuit het surveyonderzoek laten zien dat verhuizingen en verhuishwensen in verband kunnen worden gebracht met veranderingen of ontwikkelingen in de levensloop en in parallele levenslooptrajecten, zoals die van het huishouden, werk of onderwijs (Mulder & Hooimeijer, 1999). Ze laten zien hoe respondenten daar betekenis aan geven en hun woontrajecten vormgeven (Clapham, 2005). Daarnaast is het opvallend dat de belangrijkste reden voortkomend uit het surveyonderzoek is dat mensen ontevreden zijn met hun huidige woning. Dit onderstreept dat mensen belang hechten aan de woning en dat ontevredenheid mogelijk kan leiden tot verhuisbewegingen. Helaas zijn de precieze redenen van de ontevredenheid niet bekend vanuit de survey, maar de kwalitatieve bevindingen wijzen er op dat onder andere de grootte van de woning een rol kan spelen (zie paragrafen 5.2.1 en 5.4.1).

Box 4.5 Belangrijkste redenen om te (willen) verhuizen

Figuur 4.7 laat zien wat uit Syrië afkomstige mensen, die willen of gaan verhuizen, hebben aangegeven als de belangrijkste redenen om te verhuizen (zij konden meerdere antwoorden kiezen). Verreweg de belangrijkste reden is ontevredenheid met de woning, waarbij in de vraagstelling de voorbeelden 'te klein', 'slecht onderhouden', of 'te duur' werden gegeven (45%). Ontevredenheid met de woning wordt gevolgd door werk (21%) en om dichterbij familie, vrienden of kennissen te zijn (14%).

Figuur 4.7 Belangrijkste redenen om te (willen) verhuizen (N=1.193)

In lijn met bevindingen van onder andere Jonitz et al. (2023) is voor een aantal respondenten dichterbij de werkplek of plaats van de onderwijsinstelling wonen een reden geweest om (tijdelijk) te verhuizen of ligt ten grondslag aan de wens om te willen verhuizen. Zo hebben twee alleenstaande respondenten vanwege een te lange reistijd tijdelijk in huis gewoond bij anderen; een bij een familielid om in een tijdelijke functie te werken voor zes maanden, en de ander bij een vriendin om de reisafstand te verkorten van het azc waar zij verbleef naar de onderwijsinstelling waar zij studeerde. Deze voorbeelden haken aan bij het idee in de literatuur van residentiële mobiliteit als een doorlopend proces of (relationele) praktijk door de tijd heen, wat ook ruimte biedt om mobiliteit te zien als een strategie van mensen om zich aan hun situatie aan te passen (Coulter et al., 2015).

Een deelnemer aan een van de Eritrese focusgroepen, een alleenstaande man van begin dertig, vertelt dat toen hij ging studeren het heen en weer reizen vanuit het zuiden van het land naar de universiteit 'moeilijk' werd. Hij woonde eerst in bij iemand anders, maar op een gegeven moment heeft hij een studiokamer gevonden waar hij nog steeds woont. Zoals eerder ook aangegeven (zie paragraaf 4.1), vertelt hij daarbij dat hij als alleenstaande geen zorgen om kinderen of familie heeft, en dat het enige dat voor hem telt studeren en het vinden van werk is. Een soortgelijke opvatting deelt de zojuist benoemde respondent die tijdelijk bij een familielid woonde voor een

functie. Deze respondent woont op ongeveer anderhalf uur rijden van zijn huidige werk. Hij vertelt dat hij geen haast heeft om een andere woning dichterbij zijn werk te vinden, omdat hij alleenstaand is en geen familie thuis heeft. Hij houdt wel rekening bij zijn huizenzoektocht met het in de toekomst kunnen stichten van een gezin, zodat hij een 'stabiel leven' kan hebben en niet opnieuw hoeft te verhuizen. Dit sluit aan bij eerder onderzoek van Michélien en Mulder (2008), die vonden dat mensen anticiperen op levensgebeurtenissen, zoals trouwen of een kind krijgen, en verhuizen vóórdat deze gebeurtenissen plaatsvinden.

Dat het wel of niet hebben of krijgen van kinderen een rol speelt in verhuishwensen en -redenen, blijkt ook uit de ervaringen van andere respondenten, die in lijn zijn met eerder onderzoek (zie bijv. Mulder & Hooimeijer, 1999; Stewart & Shaffer, 2015; Weidinger et al., 2017). Behalve dat gezinsuitbreiding ervoor kan zorgen dat een woning niet groot genoeg meer is (zie paragraaf 5.2.1), of dat mensen graag een woning met een tuin zouden willen voor de kinderen om in te spelen, kan ook de locatie van de school van de kinderen van invloed zijn op een verhuizing of verhuishwens. Zo verhuisde een respondent met haar drie kinderen via woningruil terug naar de straat waar zij eerst woonden zodat haar dochter zelf naar school kon lopen en ze haar niet hoefde te brengen. Daarnaast was de ervaren veiligheid van de woonomgeving voor de kinderen van belang voor een andere respondent (zie Jonitz et al. (2023) voor een vergelijkbare bevinding), die met zijn gezin naar een dorp is verhuisd en daardoor zelf langer onderweg is naar zijn werkplek. De woning in hun eerste woonplaats bevond zich volgens de respondent in een 'slechte wijk' met 'agressieve kinderen' waardoor hun oudste dochter niet buiten kon spelen, en daarnaast woonden er andere 'mensen met problemen' waardoor de politie er vaak was:

(...) mensen met problemen, met roken, hasjiesj en zo. Dus je weet niet, jij voelt iets klopt niet, iets niet. En hier [in het dorp] is veilig, mensen kennen elkaar, als er iets gebeurt, mensen zorgen voor elkaar. Dorpje is anders, is veiliger. Op die leeftijd, heb jij die nodig, in steden ik ben bang een klein beetje, een bepaalde tijd, OK, daarna maakt niet uit. (individueel interview)

Tot slot kan de ervaring met de woonomgeving veranderen door het krijgen van kinderen en verhuishwensen beïnvloeden. Een moeder van twee kinderen, die in een grote stad een woning kreeg, vertelt dat ze de woonomgeving 'fantastisch' vond toen ze nog alleen was, met allerlei voorzieningen als horeca, kledingwinkels en sportscholen in de buurt. Sinds ze kinderen heeft, wil ze liever in een buitenwijk van de stad wonen:

Maar alleen de ligging van waar ik nu zit, helemaal in het centrum, dat is niet geschikt voor kinderen. Je kan hier geen speeltuin vinden voor kinderen. En buiten zijn er zoveel auto's die voorbijrijden. Dus dat is dan niet veilig voor kinderen. (individueel interview)

Deze ervaring en de ervoor genoemde ervaring van een onveilige buurt voor de kinderen kan in verband worden gebracht met onderzoek dat laat zien dat voor mensen met kinderen de kenmerken van de woonplaats prioriteit hebben, in plaats van de afstand van de woonlocatie in relatie tot bijvoorbeeld werk en onderwijs (Bootsma (1998) Mulder & Hooimeijer, 1999).

De wens om te verhuizen kan ook veranderen door andere veranderingen in de levens van mensen. Zo speelde het (sociale) leven van de eerdergenoemde respondent die dichterbij zijn werk wil wonen een aantal jaar geleden veelal af in een stad in de regio van zijn woonplaats, onder andere vanwege taalonderwijs en vrijwilligerswerk, wat maakte dat hij daar graag wilde wonen. Omdat hij zijn rijbewijs haalde en een auto kon kopen, en omdat hij werk kreeg een stuk verder weg, verdween de wens om zich in de stad in de regio te vestigen. Dit laat zien dat iemands huisvestingstraject in verbinding staat met andere trajecten, zoals die van werk en onderwijs, en dat verhuiscansen door de tijd kunnen veranderen (Mulder & Hooimeijer, 1999; Clapham, 2005). Bovendien spelen hulpbronnen op individueel niveau een rol (Coulter & Van Ham, 2013; Coulter et al., 2015); in het geval van deze respondent een rijbewijs en financiële middelen om een auto te kopen.

Er zijn niet alleen respondenten die willen verhuizen of zijn verhuisd om dichterbij werk of onderwijs te wonen. Voor de eerder in deze paragraaf genoemde respondent die met zijn zwangere vrouw in een studiewoning woont in het noorden van Nederland, is het belangrijk om dichterbij familie (en vrienden) te wonen. Hij zou daarom het liefst in een stad in het midden van het land wonen, een wens die hij al had toen hij nog in het azc woonde. Sinds recent woont zijn zus daar ook:

Maar ook mijn vrienden en familie wonen ergens in het midden van Nederland. Dus ik wil ook graag in de buurt een woning krijgen. Dus die wens die had ik zeker wel. De wens dat ik in de omgeving van midden Nederland wilde zijn, dat was mijn oude wens. Die wens had ik al toen ik nog in het azc zat. (...) Mijn zus woont daar ook. (...) Zij is nog niet lang in Nederland. Zij is in november aangekomen. (individueel interview)

Tot slot zijn er respondenten die juist niet willen verhuizen vanwege bepaalde zaken in de woonomgeving. Dit heeft ook te maken met de factor van tijd: door de tijd heen raken mensen gewend aan en vertrouwd met hun woonplaats en/of hebben een (lokaal) sociaal netwerk en dagelijkse activiteiten opgebouwd (Mulder & Malmberg, 2014; Weidinger et al., 2017). Wat betreft het eerste vertelt een respondent, die binnen dezelfde woonplaats is verhuisd, het volgende:

Ik was gewend geraakt aan [naam woonplaats]. Ik ben een mens dat gehecht raakt aan plekken. De plaats betekent wat voor mij. Nu kan ik niet in een andere stad wonen. Het is moeilijk voor mij om naar een andere plaats te verhuizen. (individueel interview)

Bovenstaand citaat wijst op een gevoel van (emotionele) hechting van de respondent met haar woonplaats, in de literatuur ook wel *place-belongingness* genoemd (Antonisch, 2010). Daarnaast wordt duidelijk dat zij dit ook verbindt aan wie ze is als persoon.

Een andere respondent licht toe waarom haar kinderen niet willen verhuizen:

Waar wij nu in de wijk wonen zijn al hun vriendjes en het is gewoon een fijne omgeving. Hun bekende voetbalveldje en hun voetbalvereniging waar zij naar sport gaan. En mijn zoon gaat meefietsen met zijn vriend die in de straat woont en de andere hetzelfde. Dus zij willen ook niet weggaan. Ze zeggen ook als je later een koopwoning gaat kopen graag in die omgeving. Want zij willen gewoon daar blijven. Dus soms mijn collega zegt: 'Jij bent toch de baas, jij moet gewoon kijken'.

Ik zeg: 'Ja ik ben de baas, maar ik moet ook met mijn kinderen denken. En kijken ook wat mijn kinderen willen'. (individueel interview)

Uit wat ze vertelt blijkt zowel het belang van de bekendheid met (plekken in) de woonplaats als het hebben opgebouwd van een (lokaal) sociaal netwerk (Mulder & Malmberg, 2014). Ze vertelt daarnaast dat 'iedereen elkaar kent' en behulpzaam is. Uit bovenstaande quote blijkt ook dat ze het belangrijk vindt om rekening te houden met de wensen van haar kinderen. Hier is te zien dat andere leden van het huishouden, zoals kinderen, en de mate waarin zij "ingebed" zijn in de woonomgeving, invloed hebben op wensen en beslissingen rondom verhuizen, waar in eerder onderzoek naar wordt verwezen (Clapham, 2005; Coulter et al., 2015; Mulder & Malmberg, 2014).

Bij een aantal andere respondenten is deze invloed ook terug te zien. Zo is de vrouw van een van hen actief in de woonplaats als vrijwilliger en heeft ze een sociaal leven opgebouwd – redenen waarom ze niet weg wil uit de woonplaats ondanks dat ze haar (volwassen) kinderen mist die naar een eigen woning zijn verhuisd in de regio. Een andere respondent vertelt dat het dichterbij haar zus wonen 'geen optie' is voor haar Nederlandse man, wiens sociaal netwerk zich bevindt in de omgeving van hun woonplaats, 'zijn omgeving'. Tot slot wil "ingebed" zijn in de woonomgeving niet altijd betekenen dat mensen daarom niet willen verhuizen; voor de al eerder aangehaalde respondent die met zijn gezin naar een dorp verhuisde, was hun lokaal sociaal netwerk met burens en kennissen uiteindelijk niet belangrijk genoeg om te blijven. Het relatief belang dat mensen hechten aan verschillende zaken in de woonomgeving en andere zaken en de afwegingen die zij maken, zijn dus belangrijk om verhuisgedrag te begrijpen.

5 Ervaringen met het huisvestingsproces en opvattingen over het huisvestingsbeleid

In dit hoofdstuk staan de ervaringen van respondenten met het huisvestingsproces en hun opvattingen over het huisvestingsbeleid centraal. Met het beleid wordt bedoeld op de toewijzing van woningen aan statushouders en de Kansrijke Koppeling, en het huisvestingsproces verwijst naar het proces van koppeling aan een gemeente en het krijgen van een woning (voor een toelichting zie paragraaf 1.3). Zoals eerder aangegeven (zie ook paragraaf 1.3) viel de doelgroep van dit onderzoek grotendeels niet onder het beleid van Kansrijke Koppeling.

Het krijgen van een woning, door een Syrische respondent 'de rustplek' genoemd, betekent voor sommige respondenten het begin van een nieuw leven, en zelfstandig zijn en stabiliteit. Het betekent weer bezig gaan met je leven en je leven weer oppakken (zie ook Van Liempt & Staring, 2020) – want zonder kan je niet verder – en een leven in de Nederlandse maatschappij in plaats van in de 'parallele maatschappij met andere Syriërs' in het azc. Een respondent antwoordt op de vraag welke dingen het belangrijkste waren om het leven in Nederland op te bouwen:

De woning natuurlijk. Want zonder woning heb je geen kennissen en kan je geen werk vinden en kan je niet naar de taalschool. (SY2)

Hoewel veel respondenten kritiek hebben op het huisvestingsproces, zijn sommigen kritischer dan anderen. Ook zijn er een paar respondenten bij wie de huisvestingssituatie wel overeenkomt met hun voorkeuren. Daarnaast is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat kritiek op het proces van huisvesting ook samen kan gaan met tevredenheid met (aspecten van) het wonen, of met de woonplaats. Zo is er een respondent die kritisch is op de druk die statushouders volgens hem wordt opgelegd (zie paragraaf 5.3), maar is hij tevreden dat hij in een stad is komen wonen zoals hij wenste. Zoals ook naar voren komt in de bevindingen van dit hoofdstuk, zijn mensen zich bewust van de problematische woningmarkt en uiten sommigen die negatieve ervaringen hebben met het huisvestingsproces ook begrip voor het COA en de overheid. Allereerst zal in onderstaande paragraaf worden ingegaan op de verwachtingen en voorkeuren die respondenten hadden voor de woning en woonplaats.

5.1 Verwachtingen en voorkeuren met betrekking tot huisvesting, en de ervaren werkelijkheid

Onderdeel van de vraagstelling voor de focusgroepen was welke voorkeuren respondenten hadden voor de woonplaats en woning voordat zij hun (eerste) huis aangeboden kregen. Dit is wat uitgebreider besproken in de Syrische focusgroepen in vergelijking met de Eritrese. Hoewel het niet in de vragenlijst van de individuele interviews was opgenomen, geven de interviews hier eveneens wat inzicht in.³¹ Twee Syrische respondenten benoemen dat de verwachtingen van mensen hoog kunnen zijn. Een van hen vertelt dat men in het algemeen verwacht meteen een huis

³¹ Voor deze paragraaf is alleen gekeken naar antwoorden op de vragen die hierover gesteld zijn in de focusgroepen; voor de interviews zijn segmenten bekeken waar het voorkeuren in vergelijking met de ervaren realiteit betreft.

te krijgen en dat alles goed is, en niet dat ze door allerlei processen moeten. Een ander refereert aan verwachtingen van de woonplaats en woning, waarbij hij die van zichzelf 'rooskleurige dromen' noemt:

Dat ik een huis zou hebben dat bij mij past met voldoende werkgelegenheid in de buurt. Dat ik mijn studie zou afmaken. Dat ik met mijn familie zou kunnen leven in veiligheid en dat de mensen mij zouden respecteren. Dat ik makkelijk contact zou kunnen maken met mensen. (SY2)

Deze respondent vond het fijn dat hij in een rustige woonplaats terecht kwam en niet in een drukke stad, omdat hij naar eigen zeggen 'meer een plattelandsmens' is en noemt dat hij uit een oorlogsgebied komt. Echter, hij vertelt ook onder andere dat er geen werkgelegenheid in de buurt was en hij daardoor 'kansen is misgelopen', waaronder een baan waarvoor hij door de reisafstand niet op tijd op zijn werkplek kon zijn (zoals genoemd in paragraaf 4.1). Daarnaast voelt deze respondent zich minder veilig in zijn wijk door anti-moslimsentimenten en daaraan gerelateerde incidenten.

Uit de focusgroepen en interviews komt naar voren dat heel wat respondenten aangeven dat ofwel zijzelf persoonlijk niet nadachten over waar ze zouden komen te wonen, of spreken in het algemeen over mensen die zijn gevlucht. Zo wordt bijvoorbeeld gezegd dat mensen 'vooral aan de reis zelf denken', of in eerste instantie denken aan het verkrijgen van een verblijfsvergunning en aan gezinshereniging. Ook geven respondenten aan dat je als vluchteling 'geen idee' hebt 'hoe de woningen in Nederland eruit zien' of weinig weet over verschillende woonplaatsen. Dit betekent echter niet dat zij geen wensen hadden voordat zij hun (eerste) woning aangeboden kregen. Een meer algemene wens van sommigen was om een plek voor zichzelf te hebben – twee benoemen daarbij ook een eigen toilet –, en geen ruimtes meer te hoeven delen met andere azc-bewoners. Meer concreet geeft een aantal respondenten aan dat ze de voorkeur hadden of het belangrijk vonden om een woning te krijgen in een (grote) stad. Een van hen, een alleenstaande man afkomstig uit Syrië die in een stad buiten de Randstad woont, zegt:

Je hoopt natuurlijk dat je in een stad gaat wonen. Het hoeft geen grote stad te zijn maar wel een stad. (SY2)

Het gebruik van het woord 'natuurlijk' wijst op een zekere ervaren vanzelfsprekendheid van de voorkeur om in een stad te wonen. Een andere vrouwelijke respondent, ook alleenstaand en verhuisd van een woonplaats in het zuiden van Nederland naar een van de grote steden, licht toe dat ze vanaf het begin in een grote stad had willen wonen vanwege de studiemogelijkheden en werkgelegenheid. In lijn met wat voor respondenten van belang is geweest voor het opbouwen van hun leven in Nederland, hadden meerdere de voorkeur om in een woonplaats te komen wonen met werkgelegenheid en mogelijkheden om een opleiding te kunnen volgen; een paar hadden de voorkeur om dichtbij familie te komen wonen. Met betrekking tot de voorkeur voor een woonplaats met studiemogelijkheden hadden een paar respondenten concretere ideeën; zo vertelt een dat hij plannen had om te studeren en had onderzocht waar hij makkelijk een baan kon vinden die bij zijn achtergrond past. De zoon van een andere respondent wilde studeren in een specifieke stad en had samen met zijn vader een brief geschreven aan de burgemeester daar. Andere genoemde voorkeuren met betrekking tot de woonplaats betreffen een woonplaats met voorzieningen of een rustige of veilige woonplaats. Wat betreft de woning vertellen respondenten bijvoorbeeld dat ze een 'goed huis' wilden (zonder

verdere toelichting), een woning die groot genoeg was voor het gezin, simpelweg een groot huis, of dat het hen niet uitmaakte wat voor een woning het zou zijn, zolang het maar in de buurt was van werkgelegenheid en mogelijkheden om te studeren. Voor veel respondenten kwamen hun voorkeuren of verwachtingen niet overeen met de ervaren realiteit. Dit kan zowel betrekking hebben op de woning die zij aangeboden kregen als op de woonplaats, of beide. Een toelichting op ervaringen van respondenten met voorkeuren die niet gerealiseerd zijn, zal in de volgende paragraaf besproken worden. Wat betreft verwachtingen van de woonplaats noemt een respondent uit Syrië bijvoorbeeld dat de wijk waar zij en haar man kwamen te wonen, niet voldeed aan hun verwachtingen, daarbij verwijzend naar de sociaaleconomische positie van buurtbewoners:

R: Het is wel leuk qua stad maar de wijk waar wij in wonen was niet naar onze verwachting. Wij hebben gestudeerd en...

GL: want je wilde dus studeren?

R: nee niet omdat ik wou studeren, maar wij hadden gewild dat de burens ook van ons niveau zouden zijn. Dus niet dat ze werkloos zijn en niets doen in hun leven. (SY1)

Een respondent afkomstig uit de middenklasse in Syrië legt uit dat het idee van sociale woningbouw nieuw was voor haar en ze geconfronteerd werd met het imago van sommige wijken waar veel mensen met een migratieachtergrond wonen. Het voelde voor haar 'raar' om in Nederland onderdeel te zijn van de mensen die in de sociale huursector woont en een 'uitdaging' om het haar zelfvertrouwen of gevoel van eigenwaarde niet te laten beïnvloeden. Toch vindt zij het wonen in een stedelijke wijk met veel andere mensen met een migratieachtergrond fijn en geeft het haar een thuisgevoel. Dit in tegenstelling tot een paar andere respondenten afkomstig uit Eritrea wonend in eenzelfde soort wijk. Zij voelen zich in de minderheid en 'gedomineerd' door andere bewoners, en dat bijvoorbeeld hun kinderen worden geslagen door andere kinderen. Een ervan zegt daarnaast:

Als je tegen een blanke Nederlander zegt dat je in [naam wijk] of [naam wijk] woont, schrikken ze en vragen je hoe je daar kunt wonen. (ER2)

Wat betreft verwachtingen van de woning benoemen respondenten onder andere dat ze niet hadden verwacht dat het huis kaal zou zijn en dat er nog een vloer gelegd moest worden, en ook bijvoorbeeld niet dat hun huis een tijdelijke woning zou zijn dat later gesloopt zou worden. Hierover zegt deze respondent dat hij juist verwacht had dat het krijgen van een huis 'een nieuw begin' zou zijn. Een andere respondent had verwacht dat de kamers van de woning ruimer zouden zijn, zoals ze gewend was. Hieraan gerelateerd vertelt een respondent dat zijzelf de woning klein vond, maar dat 'Nederlanders' het als 'uitstekend' beschouwen. Tot slot, een respondent die in een gedeelde woning terecht kwam, vertelt dat ze dit type woonvorm niet kent vanuit Syrië, en dat ze zich daarom niet gerealiseerd had dat ze slechts één kamer echt voor zichzelf had.

Dat veel respondenten aangeven dat de ervaren realiteit niet overeenkwam met de verwachtingen die ze aanvankelijk hadden, wil niet zeggen dat ze tegelijkertijd niet ook tevreden zijn over (aspecten van) de woning of woonplaats. Zo was de hierboven genoemde respondent die gewend was aan ruimere kamers verder wel tevreden met

de woning en de woonplaats, en ook de andere respondent die de woning klein vond, vertelt daarnaast in de focusgroep dat zij het fijn vindt dat zij dichtbij winkels en OV-verbindingen woont.

5.2 Geen rekening gehouden met voorkeuren en/of persoonlijke situatie

Een ervaring en opvatting die veelvuldig is gedeeld tijdens de focusgroepen en interviews is dat er weinig tot niets is gedaan met de voorkeuren of wensen die respondenten geuit hebben bij COA, of dat er geen rekening is gehouden met een persoonlijke situatie (zie ook Jonitz et al., 2023; Van Liempt & Mielliet, 2021). Zo hebben meerdere respondenten bijvoorbeeld aangegeven dat ze in een bepaalde gemeente wilden wonen, maar zijn gekoppeld aan een andere gemeente. Echter worden persoonlijke voorkeuren in principe niet meegewogen bij het koppelen van statushouders aan gemeenten (zie paragraaf 1.3.2).

Een alleenstaande moeder van Eritrese afkomst vertelt dat ze bij het COA aangaf dat ze graag in een bepaalde stad wilde wonen omdat ze daar in een azc heeft verbleven, een familielid daar woont en ze daar ook 'Nederlanders' kent die haar hulp hebben geboden, maar daar geen woning heeft gekregen. Een andere respondent vertelt dat het COA haar vroeg of ze bij haar nicht wilde wonde, wat ze graag wilde, maar dat ze 'geen geluk' heeft gehad. Voor een van de respondenten was het erg belangrijk om in een stad te wonen voor de medische behandeling van haar dochter. Zij werd echter gekoppeld aan een kleine gemeente waar er geen mogelijkheid voor de behandeling was. Dat betekende dat ze een reistijd van in totaal drie uur hadden met het openbaar vervoer, soms vier keer in de week.

Ik wou bijvoorbeeld weten hoe ik mijn dochter kon behandelen. Dat was voor mij essentieel. Dus in welke stad zouden ze haar kunnen behandelen? Ze [COA] hebben wel naar mij geluisterd maar ze hebben niets uitgevoerd van datgene wat zij hadden beloofd. Dit was het enige waar ik om vroeg. (SY2)

Een paar respondenten hebben de ervaring dat de woning en woonplaats het tegenovergestelde waren van wat zij hadden aangegeven. Een van hen wilde vanwege medische redenen niet een woning op een hoge verdieping, en had haar redenen om niet in een specifieke woonplaats te willen komen wonen. Hoewel ze beide had aangegeven, kwam ze te wonen in precies die woonplaats in een woning op de derde verdieping zonder lift. Ze vertelt:

De medewerkster van het COA was gekomen en ze heeft zichzelf voorgesteld en ze vroeg wat voor huis ik wil en in welke gemeente. Want ze moesten nog bepalen naar welke gemeente ik zou gaan. Dus ik heb mijn wensen kenbaar gemaakt en gezegd dat ik naar de gemeente [naam] wil. Want daar is meer werkgelegenheid en er waren meer mogelijkheden m.b.t. universiteiten. Dus ze zei 'Nee dat kan niet want, [naam stad] is in Zuid-Holland en wij zijn van Noord-Holland, maar ik ga het proberen'. Ik zei: 'Oké'. En wat betreft het huis zei ik 'Als het maar een goed huis is en zolang het maar niet op een hoge verdieping zonder lift is'. Ze zei: 'Oké dat is goed en er zijn sowieso niet veel hoge verdiepingen zonder lift'. Na een tijdje toen ik het huis kreeg bleek nergens rekening mee gehouden te zijn. (SY1)

Twee alleenstaande respondenten, een uit Syrië en de ander uit Eritrea, vertelden beiden dat ze een grote woning kregen buiten de Randstad, terwijl ze hadden aangegeven dat ze naar een grote stad wilden vanwege studie- en werkmogelijkheden

(destijds waren ze beiden onder de dertig jaar oud). Beiden zijn inmiddels verhuisd naar een andere woning in grote steden in de Randstad. Een van hen zegt hierover:

Als ze van tevoren naar mijn wensen hadden geluisterd, hadden ze mijn leven makkelijker gemaakt. De woning die ik in [plaats in Limburg] heb gekregen, was voor niets geweest, omdat ik daar kort heb gewoond. (ER2)

De ander vertelt over haar ervaring dat er ook een alleenstaande moeder was die aangaf graag naar een dorp te willen in plaats van een stad. Echter, deze moeder kwam in een stad terecht en de respondent juist in een kleinere woonplaats in het zuiden van Nederland. Bovendien kreeg de respondent een grote woning voor zichzelf alleen, terwijl ze dat niet nodig had en de mogelijkheden in de woonplaats belangrijker vond; ze had langer willen wachten op bijvoorbeeld een studiowoning. Een andere Syrische deelnemer verwijst in het kader van het tegenovergestelde krijgen van wat je wil naar advies dat hij kreeg van bekenden:

Ik heb adviezen gehoord van andere Syriërs toen ik in het azc woonde. Dat je niet zelf om een gemeente moet vragen, want je krijgt het tegenovergestelde. Dat heb ik echt gehoord. Dat je vraagt om Maastricht en dan kom je in Groningen. (SY2)

Een respondent bij wie de gezinshereniging was goedgekeurd op het moment dat hij zijn woning kreeg en die met zijn gezin van vijf in een grote stad in de Randstad woont, vergelijkt enigszins gechargeerd zijn woonsituatie met die van een vriend, die voor zich alleen een grote woning kreeg:

De verdeling van de huizen in Nederland is net als gokken. Ik heb een vriend die alleen woont, hij woont in [naam dorp] en hij heeft een heel huis voor zichzelf gekregen met drie verdiepingen en ongeveer elf kamers. Mijn woning in [naam stad] is maar 63 vierkante meter. (SY1)

Gerelateerd aan de indruk van willekeur (zie ook Van Liempt & Staring, 2020) is het voor sommige respondenten niet duidelijk of inzichtelijk waarom andere statushouders met soortgelijke situaties bijvoorbeeld een grotere of kleinere woning in de gemeente hebben gekregen, of waarom anderen die later aankwamen in Nederland eerder een woning kregen, iets dat zij oneerlijk vinden.

Verschillende respondenten delen meer in algemene zin over het rekening houden met wensen en persoonlijke omstandigheden, waarbij een van hen verwijst naar het gevoel niet serieus genomen te worden:

Ik ken niemand die de woning heeft gekregen die ze als voorkeur hadden opgegeven. (ER2)

Dus hun methode wat betreft huisvesting was erg willekeurig. Ze bekeken de verschillende dossiers niet en ze behandelden de verschillende gevallen niet individueel. (SY2)

Je kan vragen aan het COA wat je wilt, maar uiteindelijk doen ze wat zij willen. Dus je mag jezelf wel uiten maar ze nemen je niet serieus. (SY1)

Gerelateerd aan het laatste citaat benoemen sommige respondenten eveneens de bejegening door het COA wanneer het gaat om het rekening houden met hun wensen

en persoonlijke situatie, waarbij ze het gevoel kregen dat ze niet belangrijk waren. Zo wordt gezegd:

COA heeft geen medewerkers die actief informatie geven. En als je fouten maakt interesseert hen dat niet. Soms maken ze zelfs een keuze voor jou. Dus je bent niet belangrijk in het hele proces. Ze doen alleen wat de wet zegt. Dus ze kijken verder niet naar de persoonlijke omstandigheden en wensen van de statushouders. (ER1)

Ze kijken niet naar je behoeften, wensen of persoonlijke omstandigheden. Ze kijken niet wie in de stad kan wonen en wie in een dorp. Ze geven niet om jou. (ER2)

De eerste aangehaalde respondent vertelt dat hij zijn droom om dichtbij zijn familie in een specifieke grote stad in de Randstad te wonen en verder te studeren, heeft moeten loslaten omdat hij in een andere stad in het noorden van het land is komen te wonen.

Verschillende respondenten geven aan dat ze hebben ervaren dat COA-medewerkers het ene zeggen, maar het andere doen. Zo vertelt een respondent dat hij vanwege een bijbaan een bepaalde woonplaats had doorgegeven en had begrepen dat daar rekening mee zou worden gehouden, maar 'wat COA zegt en doet is helaas anders'. Volgens een ander zegt het COA rekening te houden met familie, dat je dan voorrang krijgt, maar dat is niet zo; waar zijzelf niet aan de gemeente werd gekoppeld waar destijds een familielid van haar woonde, was dat volgens haar bij anderen wel het geval. Tot slot vertelt een respondent dat zij wel geïnformeerd werd door het COA dat ze mocht kiezen, maar dat dat in de praktijk niet zo was (zie ook de volgende paragraaf).

Meer in het algemeen over informatievoorziening door het COA brengen respondenten naar voren dat ze weinig tot geen (duidelijke) informatie van het COA hebben gekregen over de huisvestingsprocedure, en specifiek over de gemeente waar zij aan gekoppeld waren. Zo wordt door meerderen gezegd dat ze geen informatie kregen over de gemeente, maar dat de naam hiervan slechts medegedeeld werd.

Ze geven een papiertje waar de naam op staat en dan moet je zelf zoeken waar dat is. (SY2)

Ik heb dat document nog steeds, daarin staat dat ik in een bepaalde gemeente ben ingedeeld. (...) En er stond verder in dat ik me moest voorbereiden en dat ik bericht zou krijgen van de gemeente zodra ik een huis toegewezen zou krijgen. Dus dat was alle informatie, het was een halve pagina, een halve A4 met 4 of 5 regels. En het enige wat erin staat is de naam van de gemeente. (SY1)

Sommige respondenten geven aan dat er verschil is tussen COA-locaties in of er wel of geen voorlichting wordt gegeven over het huisvestingsproces, en dat er niet altijd duidelijke uitleg wordt gegeven; een paar brengen naar voren dat de informatie niet in de eigen taal wordt verteld. Volgens meerdere respondenten bestaan er verder verschillen tussen COA-medewerkers en -locaties wanneer het de mogelijkheid om woonwensen te uiten betreft of de mate waarin daarmee rekening wordt; volgens een respondent 'doet iedere COA-medewerker zijn eigen ding'. Een respondent, wiens gezinshereniging was goedgekeurd, vertelt bijvoorbeeld dat één medewerker hem informeerde dat hij daarom een woning zou krijgen waar hij met zijn gezin zou kunnen

wonen, terwijl hij volgens een ander dezelfde woning, geschikt voor een alleenstaande, kreeg.³² Een ander vertelt:

Maar bij het COA is er verschil tussen het personeel. Dus iemand zei dat ik helemaal geen informatie krijg en dat er niks aan de hand is, dat ik niet zelf kan kiezen waar ik wil wonen. Je hebt geen keuze. En andere mensen zeiden 'Waar wil jij wonen? [naam woonplaats] of Eindhoven?' bijvoorbeeld. Ik zei 'Ja [naam woonplaats]'. (SY2)

Tot slot zegt een respondent, een moeder van Eritrese afkomst die alleen met haar drie kinderen woont:

En zij hadden moeten kijken dat ik een alleenstaande ben met drie kleine kinderen en ik zei: 'Hier woont mijn zwager'. Maar daar werd niets mee gedaan. (...) Daarna zeiden ze 'Wij hebben een grote instroom gehad en dat kan niet', maar er waren anderen die wel bij familie kwamen te wonen. Maar het heeft te maken met wie jouw medewerker van het COA is. (individueel interview)

5.2.1 *De woning en gezinsgrootte*

Een kwestie die veel respondenten naar voren brengen is dat de woning niet passend is bij hun gezinsgrootte. Heel wat respondenten hebben de ervaring dat de woning vanaf het moment van krijgen ervan niet passend was, wat veelal verband houdt met een toen lopende gezinsherenigingsprocedure. Bij anderen begon dit later te spelen toen zij kinderen kregen in Nederland; de meeste van de respondenten afkomstig uit Eritrea zijn eind jaren '80 of in de jaren '90 geboren en waren dus relatief jong toen zij naar Nederland kwamen. Wat betreft het tweede woont een respondent afkomstig uit Eritrea in een studiewoning bedoeld voor jongeren, samen met zijn zwangere vrouw. Hij vertelt dat zijn wens om te verhuizen naar een grotere woning ontstond toen hij trouwde en een gezin wilde gaan stichten. Het volgende voorbeeld van een Syrische respondent, een vader van vier kinderen, laat zien dat de huisvestingssituatie en de daaraan verbonden ervaren mogelijkheden op de woningmarkt om te verhuizen invloed hebben op beslissingen in de levensloop. In zijn geval gaat het om de beslissing om nog een kind (proberen) te krijgen:

Als dat [het huis] iets groter zou zijn, dan zouden we meer kinderen maken. In het begin was het huis goed, maar later werd het lastig. En het is moeilijk om een ander huis te krijgen, als je geen hoog salaris hebt. Want als je dat hebt dan kan je wel een veel groter huis krijgen. (SY1)

Tot slot vertelt een respondent, eveneens afkomstig uit Syrië, dat hij zich schaamde om opnieuw aan te geven (bij wie is niet duidelijk) dat hij en zijn vrouw, die uit Syrië zou overkomen, meteen een gezin wilden stichten. Op een gegeven moment was de woning te klein voor hun gezinsgrootte:

Mijn vrouw woonde toen nog in Syrië en ik gaf wel aan dat we direct met kinderen wilden beginnen maar dat hadden ze niet serieus genomen. En ik schaamde mij om opnieuw hierover te beginnen. Maar ik dacht ook dat het makkelijk was om later nog van huis te wisselen. We hebben daar zeven jaar gewoond, na zeven jaar was

---

³² Hoewel de respondent spreekt over COA-medewerkers, bepalen gemeenten welke woning zij aan een statushouder aanbieden (zie ook paragraaf 1.3.1).

onze dochter groot geworden en er was geen ruimte voor een bedje voor een andere baby. (SY2)

Hoewel de respondent de woning destijds al klein vond, was het wel een 'leuk huis' en hebben hij en zijn vrouw daar hun eerste kind gekregen. Ook valt in de quote te lezen dat hij dacht dat het gemakkelijk zou zijn om een andere woning te vinden, wat niet zo bleek te zijn (voor een vergelijkbare ervaring zie paragraaf 5.4.1).

Wat betreft een lopende gezinsherenigingprocedure delen meerdere respondenten hun ervaringen. Zo werd een uit Eritrea afkomstige man, die bij het COA aangaf dat hij bezig was met gezinshereniging en dat zijn vrouw en kinderen naar Nederland zouden komen, aangeraden om de woning te accepteren, met het vooruitzicht op een grotere woning. Dat is niet gebeurd, wat betekent dat hij met zijn gezin van vijf in een woning met één slaapkamer woont.

Ook een paar andere respondenten werd verteld dat zij later een grotere woning zouden krijgen, maar wonen nog in de eerste woning. Een van hen licht toe dat de gemeente hem informeerde dat hij recht had op een studiowoning en er geen andere woning beschikbaar was. Zijn vrouw en kinderen woonden destijds in een andere kleine woning die eveneens niet geschikt was voor hun gezinsgrootte. Een van de individueel geïnterviewde Syriërs vertelt dat in de andere woningen in het gebouw één of twee personen woonden, terwijl hij de woning moest delen met zijn vrouw en twee volwassen kinderen. Toen hij dit aankwaam werd hem verteld (niet duidelijk door wie) dat er een ander gezin van zeven personen in een even grote woning woonde. Bij hem was tijdens het interview merkbaar dat de tijdelijkheid van de situatie een 'vaste' vorm heeft aangenomen; de 'tijdelijke' meubels die hij en zijn zoon destijds hadden gekocht met de verwachting dat ze deze zouden vervangen, zijn er nog steeds, en de respondent heeft hun 'lot' geaccepteerd. Vergelijkbaar hiermee vertelt een Eritrese respondent dat ze 'al zoveel jaren vast zitten', er 'geen tijdelijkheid bestaat' en dat mensen 'voor levenslang tekenen' wanneer zij de woning accepteren.

Een laatste voorbeeld van het krijgen van een woning die niet passend is met het oog op een (bijna) afgeronde gezinshereniging betreft een alleenstaande moeder afkomstig uit Eritrea. Dat deze respondent bij de gemeente foutief stond ingeschreven als alleenstaande student houdt mogelijk verband hiermee. Bij het vertellen over haar situatie verwijst ze naar haar ervaring dat Eritreeërs gediscrimineerd worden:

En in het azc worden de Syriërs beter behandeld. Maar zoals je weet, Eritreeërs zijn niet mondig. Er was veel discriminatie. Bij Syriërs waren mensen die een huis kregen voor het gehele gezin, voordat het gezin al in Nederland was. Ik had op dat moment al DNA onderzoek gedaan, dus ik was er eigenlijk bijna met mijn procedure voor gezinshereniging. Dus ik heb nog geprotesteerd: waarom geven jullie mij zo'n kleine woning terwijl mijn zoon bijna komt? (individueel interview)

Ze verbindt de discriminatie aan het gebrek aan mondigheid van Eritrese mensen, waardoor ze volgens haar (onterecht) als 'dom' worden gezien.

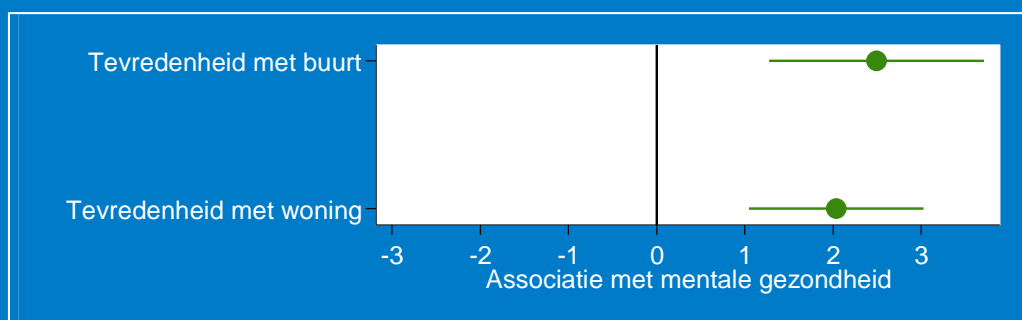
Het wonen in een woning die niet passend is voor de gezinsgrootte en de onmogelijkheid om te verhuizen naar een grotere woning heeft, aangegeven door deze vrouw en een paar anderen, bijgedragen aan mentale ongezondheid. Een van deze respondenten, een man van Syrische afkomst die inmiddels met zijn vrouw en kinderen verhuisd is naar een ruimere woning, noemt daarbij dat het huis 'een belangrijke basis' is. Uit het surveyonderzoek onder uit Syrië afkomstige mensen blijkt dat er een samenhang is tussen tevredenheid met de woning en buurt en mentale

gezondheid. Bovendien ervaart ongeveer een op de zes Syriërs stress op het gebied van wonen (zie Box 5.1).

Box 5.1 Mentale gezondheid, huisvesting en tevredenheid

Op basis van de NSN2022 survey kunnen we voor een representatieve groep mensen afkomstig uit Syrië vaststellen in hoeverre hun mentale gezondheid samenhangt met de tevredenheid met de buurt en woning. Dit doen we door middel van een reguliere regressie, waarbij rekening wordt gehouden met leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, huishoudsamenstelling, en jaar van aankomst in Nederland. De resultaten zijn weergegeven in Figuur 5.1. We zien dat mentale gezondheid samenhangt met zowel de tevredenheid met de buurt als de woning, in ongeveer gelijke mate. Mensen die minder tevreden zijn met de buurt en woning hebben een lagere mentale gezondheid. Bovendien geeft 16% aan stress te ervaren op het gebied van wonen. Hoewel uit de focusgroepen en interviews naar voren komt dat respondenten met kinderen zich soms in schrijnende huisvestingssituaties bevinden, laat de kwantitatieve analyse zien dat stress op het gebied van wonen over het algemeen niet significant samenhangt met huishoudsamenstelling (zie Tabel b1.7 in Bijlage 1). Op basis van de data kunnen we verder niet met zekerheid uitspraken doen over de causale richting van de vastgestelde relaties.

Figuur 5.1 Relatie tussen mentale gezondheid en tevredenheid met buurt en woning

Bron: Resultaten van een regressie van mentale gezondheid op de tevredenheid met de buurt en woning. In de regressieanalyse wordt gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, huishoudsamenstelling, en jaar van aankomst in Nederland. N=1906. De horizontale lijnen laten de 95% betrouwbaarheidsintervallen zien. Als een betrouwbaarheidsinterval niet de verticale nullijn raakt, is een associatie significant. Het effect is groter naarmate de ronde marker zich verder van de nullijn bevindt. De volledige regressietabel is te vinden in Tabel b1.8 in Bijlage 1.

Twee respondenten, beide afkomstig uit Eritrea, van wie de eerste van de laatst geciteerde vrouw is, vertellen over de impact op hun mentale gezondheid:

Dus vanaf het moment dat ik hier naar Nederland ben gekomen, ik ben niet gelukkig en ik heb geen vrede. Ik ben weggegaan uit mijn land omdat ik problemen heb, maar hier heb ik grotere problemen gekregen. Hier heb ik psychische problemen gekregen. In mijn land zou ik de kans lopen dat ik gearresteerd word, maar hier krijg je een psychisch probleem dat je niet kan slapen. Je gaat erover piekeren. En wat mij nog meer pijn doet is dat mijn kinderen ook daardoor getroffen worden. mijn hart doet pijn. [letterlijk: mijn ingewanden zijn gewond.] Ik

kan daar niet eens over praten. Ik vind het moeilijk om erover te praten. Ik word daar benauwd van. (individueel interview)

Ik dacht dat ik een goede leven zou gaan leiden met een woning die voor mij en mijn gezin voldoende ruimte heeft. Maar de werkelijkheid is heel anders. Ik had mijn leven in Nederland heel anders voorgesteld. Want in Eritrea was ik vanaf mijn 17e een soldaat geweest. Hier had ik de hoop dat ik een goede leven zou leiden en voor mijn kinderen zou gaan zorgen. En ook een baan kunnen vinden en in vrijheid kunnen leven was mijn verwachting. Maar ik ben teleurgesteld op alles. (...) Maar in ons geval werd van ons verwacht om met z'n vieren in één slaapkamer te slapen. Dit is onmenselijk wat mij is overkomen. En dit geeft mij heel veel stress. (ER1)

De tweede aangehaalde respondent, die 'van alles' heeft geprobeerd om een grotere woning te krijgen en zelfs een advocaat heeft ingeschakeld, begrijpt niet dat tegelijkertijd wordt gezegd dat kinderen een eigen slaapkamer zouden moeten hebben; een paar andere respondenten refereren eveneens aan bepaalde minimum vereisten voor de grootte van een woning voor een gezin met een of meerdere kinderen waar in hun ogen in de praktijk niet altijd aan wordt voldaan. Hij zegt ook dat hij zich soms afvraagt waarom hij Eritrea heeft verlaten. Beide respondenten geven aan dat ze aan hun lot zijn overgelaten. De tweede respondent, wiens woning heeft bijgedragen aan de schrijnende situatie waarin ze zich bevindt, vertelt tijdens haar interview dat ze weleens na heeft gedacht om een einde aan haar leven te maken, en dat ze opnieuw naar Ter Apel zou willen gaan om helemaal opnieuw te beginnen:

Weet je waar ik soms aan denk? Zal ik me maar eens als een nieuwe vluchteling aanmelden in Ter Apel? Want dan kan je gewoon alles weer opnieuw beginnen. Want ik had in de afgelopen jaren al dingen moeten leren, ik heb die tijd niet kunnen gebruiken. De afgelopen 8 jaar zijn niet van nut geweest. Ik draai nog steeds in een rondje, tot aan dit moment toe. Ik ben hier in Nederland gekomen maar ik heb hier geen oplossingen gevonden. (individueel interview)

Hieruit blijkt hoe belangrijk de huisvestingssituatie is voor iemands mentale welzijn en het verder kunnen opbouwen van een leven, evenals de impact die het heeft op de thuiswonende kinderen:

In deze ruimte slapen we allemaal. Mijn zoon sliep ook bij mij, totdat hij veertien of vijftien jaar oud werd. Maar omdat hij aan het puberen was, of zo iets, had hij aangegeven dat hij niet meer in een bed met mij wilde slapen. Toen heb ik dus een apart matras voor hen gekocht. Dus hij slaapt nu apart op een eigen matras. Dan duwen we deze tafel aan de kant, dan kan hij hier slapen. En ik slaap dan met de baby op bed. (...) Soms staat hij [zoon] vijf uur op 's ochtends, want hij kan ook niet goed slapen, omdat de baby huilt. Ik denk er ook wel eens over na, hoe hij het op school doet. Ja ik vraag me af of hij op school wel goed kan presteren door de woonomstandigheden. (individueel interview)

Deze respondent vertelt daarnaast dat haar zoon zich schaamt dat hij samen met zijn moeder moet slapen, terwijl klasgenoten een eigen slaapkamer hebben. Ook vertelt ze dat ze door haar kleine woning geen bezoek van vriendinnen en hun kinderen ontvangen, en concludeert dat ze 'van heel veel dingen uitgesloten' is.

Een paar deelnemers aan de Eritrese focusgroep, van wie een maatschappelijk begeleider is van Eritrese gezinnen en van wie twee zelf te klein wonen, brengen naar

voren dat ze meerdere of 'veel' gezinnen kennen die in een woning wonen die te klein is voor hun gezinsgrootte. Een van hen vertelt het volgende, waarbij hij net als een eerder genoemde respondent het verband legt met de mondigheid van Eritrese (en Ethiopische) mensen:

Eritreeërs en Ethiopiërs zijn heel onderdanig en [we] durven onze meningen niet openlijk te uiten. Dat komt ook vanuit onze cultuur en opvoeding. Als wij worden ondersteund door professionals die een Eritrese achtergrond hebben, zouden wij een petitie kunnen starten over de woningproblematiek. Ik hoor namelijk veel verhalen van grotere gezinnen die in kleinere woningen leven. Dus waarom krijgen alleen de Eritrese statushouders kleinere woonruimtes toebedeeld? (ER2)

Met betrekking tot het weinig of geen rekening houden met wensen en persoonlijke situatie, is het belangrijk om aan te geven dat er ook een paar respondenten zijn die vertellen dat er wel rekening is gehouden met hun voorkeuren. Zo vertelt een uit Eritrea afkomstige vrouw dat zij had aangegeven dat zij van vier steden waar ze uit kon kiezen is geplaatst in de stad van haar eerste keuze, en vergelijkbaar hiermee kregen twee andere respondenten een woning in de stad van hun aangegeven voorkeur. Twee van hen geven daarbij aan dat ze 'geluk' hebben gehad. Daarnaast zijn er respondenten bij wie de woonplaats waar zij kwamen te wonen wel passend was bij voorkeuren die zij hadden, of dat de woning niet passend was maar de woonplaats wel. Zo vertelt een van de respondenten die met zijn gezin in een kleine woning woont, dat de woning wel in de buurt was van de taalschool, en van het ziekenhuis en een onderwijsinstelling. Een andere respondent, die kritisch is op het gevoel gedwongen te worden door COA (zie paragraaf 5.3), vertelt dat de omgeving van de woning en de gemeente wel goed waren. Daarnaast was het volgens hem 'vanwege de grote aantallen niet mogelijk om iedereen duidelijke antwoorden te geven, en mentale ondersteuning'. Vergelijkbaar hiermee brengen een aantal andere respondenten, die tegelijkertijd kritisch op het huisvestingsproces zijn en aangeven negatieve ervaringen te hebben gehad, naar voren dat het COA niet alle wensen kan vervullen, of iedereen blij kunnen maken. Daarbij verwijzen ze naar de hoge instroom van asielzoekers destijds, de beperkte capaciteit, en dat Nederland 'vol' is. Een paar respondenten brengen naar voren dat de situatie op de woningmarkt minder problematisch was in 2014 dan tegenwoordig. Ook zeggen een paar het logisch te vinden dat niet alle statushouders die dat willen in Amsterdam of Rotterdam gehuisvest kunnen worden.

GL: Dus je bedoelt dat de huisvestingsprocedure bij het COA slecht was?

R: Ja, het was slecht. Maar ze konden niets doen want het aantal vluchtelingen was te groot.

GL: Dus er was wel een goede reden dat het slecht was, namelijk dat de aantallen te groot waren?

R: Inderdaad. Als jij thuis gasten ontvangt dan wil je gastvrij zijn. Maar als 30 personen langskomen dan lukt dat niet.

GL: Dus vanwege de grote aantallen?

R: Ja. Al die mensen die zeggen dat hun huis niet passend was of te klein enz. Hoe konden ze die mensen allemaal geven wat zij willen in die situatie? Dat was erg moeilijk. (SY2)

Veel statushouders kennen Amsterdam wel en daarom willen ze daar ook wonen. Het is logisch dat ze niet iedereen in Amsterdam een woning kunnen geven. (ER2)

Naast dat respondenten een zeker realisme uiten over wat de overheid kan bewerkstelligen en het huisvestingsproces plaatsen in de bredere context van de omstandigheden op de woningmarkt, komt bij een respondent ook naar voren dat hij het belangrijk vindt om niet ondankbaar te zijn:

Kun je niet vragen ik wil iets beter, wat jij krijgt gratis; ze zeggen het is voor jou; en ik weet het hoe de lijst mensen hier wachten; en vluchtelingen komen bovenaan de lijst en ik ga zeggen ik vind niet goed, ik wil iets groter, ik wil iets mooier, ik wil iets duur, vind ik niet goed, van het eerste moment hij komt binnen, hij is oud, hij is klein, wat vind jij, ik zeg waar is het contract, ga tekenen, dankjewel, toch?; (...) die mensen moeten wachten op de lijst, vijf zes, acht jaar, en wij komen hier net, dus ja, dus hij zegt nee. En dat gebeurt vaak, want ik werk bij VluchtelingenWerk als vertaler, tolk, en ik zie dat mensen zijn niet tevreden en ik vind niet goed. (...) maar ja, moet dankbaar, is wat ik denk; het is genoeg dat jij staat bovenaan de lijst, en weinig huizen, we hebben in Nederland niet veel huizen, ja maar iedereen krijgt, nee in Nederland hebben we weinig huizen, jij bovenaan de lijst, de meeste mensen zeggen nee ik vind niet goed. (individueel interview)

Vergelijkbaar hiermee wil een van de individueel geïnterviewde respondenten aan het eind van het interview zijn dankbaarheid benadrukken:

Bij mij maakt niet uit waar ik woon eigenlijk, maar ik ben heel blij en ik ben dankbaar voor de Nederlandse wet en Nederlandse overheid en de Nederlandse mensen dat zij ons hadden ontvangen en ja, in alle mogelijkheden ons hebben aangeboden om onze rechten als mensen te hebben, ongeacht waar wij vandaan zijn gekomen, ongeacht onze religie achtergrond of onze opleiding achtergrond, (...) om nog een keer starten in Nederland. (...) ik vind het heel fijn dat ik woning in naam [woonplaats] mag hebben, ongeacht hij is ver van mijn activiteiten, maar ja, ik heb een dak, dat ik onder veilig kan slapen, (...) het gaat alleen veilige plaats te kunnen vinden en ver van de oorlogsgebieden, stabiel leven te hebben, en ja, dat vind ik heel fijn dat ik in Nederland mag hebben. (individueel interview)

5.3 Ervaren druk om de woning te accepteren

Hoewel een paar respondenten wel een keuze konden maken of een voorkeur konden aangeven, waarbij de keuze werd gegeven tussen een paar gemeenten, ervoeren veel respondenten het niet kunnen of mogen kiezen waar je als statushouder komt te wonen als negatief. Zo zegt een deelnemer aan een van de Syrische focusgroepen bijvoorbeeld:

Het eerste huis dat ik kreeg beviel mij misschien niet, maar ik had geen keuze. Wij hebben geen keuze. (SY1)

Daarnaast brengen een heel aantal respondenten naar voren dat zij de druk of verplichting voelden om de woning te accepteren. Zo wordt gezegd dat niemand “nee” durft te zeggen tegen het COA, en dat het COA geen “nee” accepteert. Een zegt bijvoorbeeld dat je ‘wordt weggestuurd’ als je het huis niet accepteert. Een ander voelde zich bezwaard om aan te geven dat de woning niet passend was ‘want jij krijgt een huis en alle andere mensen moeten wachten op hun beurt’. Een paar respondenten gaven in de intake voorafgaand aan de focusgroep en/of het interview aan dat het weigeren van de woning geen optie was; één dat ze niet wist dat ze kon weigeren. Een paar respondenten noemen dat COA bepaalt waar mensen komen te wonen, en een dat hij door de gemeente werd gedwongen omdat er geen grotere woning beschikbaar was. Een vrouwelijke deelnemer aan een van de Eritrese focusgroepen, die ondanks haar bij COA aangegeven voorkeur voor een andere woonplaats in een klein dorp terecht kwam, vertelt:

Maar je wordt ook gedwongen, want je krijgt geen kans om een woning af te wijzen, want je wordt gedwongen. Ook al is woning te klein of te ver weg, dan word je gedwongen om die te accepteren. Dus het is een verplichting. (ER1)

Echter dienen statushouders volgens het beleid de aan hen aangeboden woning te accepteren en is weigeren (om vervolgens een andere woning toegewezen te krijgen) alleen bij hoge uitzondering mogelijk vanwege de schaarste aan woningen in Nederland (zie paragraaf 1.3.1). Geen van de respondenten van dit onderzoek heeft de woning geweigerd; zoals eveneens in paragraaf 1.3.1 beschreven staat, lag het percentage weigeringen rond de 1% in de afgelopen drie jaar.

Bij een heel aantal respondenten, onder wie de laatst aangehaalde, kan de informatievoorziening door COA in verband worden gebracht met de ervaren druk of verplichting om de woning te accepteren. Zo heeft COA respondenten verteld dat zij de woning niet mogen afwijzen; wanneer ze dat wel zouden doen, dan bestaat de kans dat ze lang moeten wachten op een andere woning.

GL: Voelt het dan als een verplichting, de eerste woning te accepteren?

R: Ja, het is een verplichting. Je wordt gedwongen om de eerst aangeboden woning te accepteren. Als je dat niet doet, zegt het COA dat ze niet weten hoe lang je zult moeten wachten. Als nieuwkomer wil je daar niet wachten en heb je dus geen keus. (ER2)

Een respondent refereert daarbij aan informatie die hij heeft gehoord van anderen:

In het azc krijg je de kans om de woning te bekijken, maar als je dat afwijst moet je drie à vier jaar wachten. Dat heb ik gehoord van andere mensen. En omdat je bang bent om drie jaar te wachten, accepteer je maar wat je hebt gekregen. (ER2)

Een uit Eritrea afkomstige vrouw vertelt eveneens over ervaringen van anderen, waarover zij heeft gehoord:

I: En je vertelde ook dat je angst had dat als je de woning had geweigerd, je geen andere woning zou krijgen. Was die angst ook werkelijk of waren dat geruchten?

R: Ik denk dat die angst niet zomaar ontstaan is, want het heeft al eerder plaatsgevonden. Daarom heeft het nieuws zich verspreid. Dus diegene die dat

vertelde heeft dat misschien zelf niet meegemaakt, maar mensen die hij kent hebben dat wel meegemaakt, en die gaan dat doorvertellen. Dus als je dat hoort, dan word je wel bang dat jou hetzelfde overkomt.

I: Maar je hebt zelf geen mensen ontmoet die dat zelf hebben ervaren?

R: Nee. Maar anderen hebben mij wel verteld dat dat bij anderen is gebeurd.
(individueel interview)

Een andere respondent afkomstig uit Syrië vertelt ook over informatie van andere bewoners van het azc:

Andere mensen die in [naam azc-locatie] woonden, zeiden: als je niet houdt van de woning zeg 'nee'. (individueel interview)

Hijzelf had willen wachten op een betere woning omdat hij zag dat het te klein zou zijn voor wanneer zijn vrouw en dochter nagereisd zouden zijn, maar accepteerde de woning omdat zijn zoon heel graag het azc wilde verlaten.

Zoals uit bovenstaand blijkt, waren respondenten bang dat zij lang zouden moeten wachten op een woning of geen woning zouden krijgen. Sommige respondenten wilden vanwege de omstandigheden van het verblijf in het azc niet het risico lopen om lang te moeten wachten, wat maakte dat zij druk ervoeren om de woning te accepteren. Zo vond een respondent 'het kamp vreselijk', vertelt een ander dat ze het verblijf in het azc 'wel een beetje beu' was, en weer een ander dat het azc 'te vol' was. Volgens een andere respondent zijn mensen daarnaast bang om op straat gezet te worden als ze de woning weigeren. Tegelijkertijd zijn er volgens hem en een paar andere respondenten sommige statushouders die voet bij stuk houden en vervolgens wel een woning krijgen die ze willen. Dit heeft aldus ook te maken met hoe mondig mensen zijn en hoeveel risico zij bereid zijn te nemen door zich op die manier op te stellen. De eerder aangehaalde respondent die sprak over een betere behandeling van mensen van Syrische afkomst vertelt dat zij volgens haar wel hun zin krijgen als zij de woning weigeren:

Er waren ook Arabieren die hadden geweigerd om ergens anders te gaan, en dat er koste wat kost voor hen een huis in [plaatsnaam] moest worden gevonden, en ze hebben hun zin gekregen. Dat heb ik gezien. Dat was een Syrische man, hij kreeg een woning voordat zijn vrouw en dochter naar Nederland kwamen. Hij zei: 'Ik wil een huis hier'. En ze hebben hem in [plaatsnaam] een huis gegeven. Terwijl ze ons wel hebben verteld dat ze de bevolking van [plaatsnaam] geen vluchtelingen wil. Daarom was het niet mogelijk om een huis te vinden in [plaatsnaam]. Maar voor hen [de Syrische familie] hebben ze wel een huis geregeld. Hoe kan dat dan?
(individueel interview)

Een aantal respondenten legt een verband tussen de door hen gevoelde druk en het accepteren van de woning, en hun als zwakker ervaren informatiepositie als nieuwkomer: ze geven aan dat ze toen hun 'rechten' nog niet kenden, weinig kennis hadden van het systeem en de Nederlandse taal nog niet spraken. Een van hen, een respondent afkomstig uit Eritrea, licht toe:

Wij waren toen ook nieuw hier, dus we konden ook niet verder denken en weten of ze nog een andere keuze zouden hebben. Dus we dachten als we deze woning

missen, dan heb ik misschien geen andere kans. Dus omdat er enige druk werd uitgeoefend heb ik het meteen geaccepteerd. (individueel interview)

Vergelijkbaar hiermee zeggen anderen, ook afkomstig uit Eritrea, dat je als nieuwkomer niet weet waar je terecht komt en dat ze daarom 'gewoon alles accepteerden', en dat je 'als nieuwkomer niet weet welke keuzes er bestaan', niet goed wordt geïnformeerd en daarom 'alles accepteert wat je wordt gegeven'. Volgens een andere respondent, eveneens van Eritrese afkomst, maakt het COA misbruik van de onwetendheid van statushouders, die kwetsbaar en afhankelijk zijn van anderen:

Daarom vertellen ze je soms de eerste woning die je krijgt aan te nemen, omdat het tijdelijk zou zijn. Daarna kijkt niemand meer naar je om. (...) Maar als mensen goed geïnformeerd waren geweest, hadden ze de woning kunnen weigeren en wachten op een geschikte woning. Echter durft niemand 'nee' te zeggen tegen het COA. (ER2)

Deze respondent denkt (onterecht) dat statushouders niet de vrijheid hebben om zelf een woning te zoeken, terwijl andere Eritreeërs hen beter kunnen informeren en begeleiden bij het zoeken en vinden van een woning. Twee deelnemers aan de andere Eritrese focusgroep vergelijken de Eritrese met de Syrische gemeenschap:

R1: De Syriërs hebben ook veel sociale contacten en onderling helpen ze elkaar. Ze weten precies hoe ze een geschikte woning kunnen vinden. Als je kijkt naar de Eritrese statushouders, zie je dat wij onderling geen informatie delen. Er zijn ook weinig professionals bij de gemeente die ons in onze taal informatie kunnen geven. Er zijn overal Eritrese statushouders, maar wij zijn niet met elkaar verbonden en daarnaast zijn wij niet actief in de gemeenschap. Er zijn wel tolken, maar zij kunnen je geen informatie geven. Dus vanwege gebrek aan informatie, werden de Eritrese statushouders benadeeld. Je ziet Eritrese statushouders in de bouw of andere belangrijke sectoren, maar Syriërs hebben connecties. Informatie is heel belangrijk. Bij de Lidl en Aldi werken bijvoorbeeld veel mensen met een andere achtergrond en zij wisselen veel informatie uit. Zij helpen elkaar.

(...)

R2: je hebt gelijk. Wij Eritreeërs helpen elkaar ook niet. We zijn niet assertief, om voor onze rechten te vechten. Wij hebben geen zelfvertrouwen en we laten alles maar gebeuren. Kijk zoals vandaag waren er meerdere mensen uitgenodigd, maar we zijn maar met weinig mensen hier. (...) Als het een Syrische bijeenkomst was geweest, dan hadden er hier 20 mensen kunnen zijn. (ER2)

Bovenstaande bevindingen over de informatiepositie van nieuwkomers laten zien dat er onder de Eritrese respondenten de onterechte indruk bestaat dat statushouders een zekere keuzevrijheid hebben en ruimte om de woning te kunnen weigeren.

Tot slot, een van de uit Syrië afkomstige respondenten, een jonge alleenstaande vrouw, vertelt vergelijkbaar met bovenstaande dat zij destijds als nieuwkomer (en tot aan de focusgroep) niet wist dat ze zelf een woning kon zoeken, en dat ze het COA zag als autoriteit die ze moest respecteren, komend uit een land waar je iedereen die autoriteit heeft moet respecteren en je daarbij niets in twijfel mag trekken. Zij kreeg een gedeelde woning toegewezen. Omdat ze met haar ouders en vijf broers en zussen, een groot gezin, naar Nederland is gekomen, stelde het COA voor dat zijzelf (en een

van haar zussen) een andere woning zou krijgen. Op deze manier zou er eerder een geschikte woning gevonden kunnen worden zodat zij en haar familie konden verhuizen uit het azc. Ze gaf bij het COA aan dat ze graag een studio of plek voor zichzelf wilde, want ze wilde liever geen plek meer delen nadat ze in het azc alles had moeten delen. Ze vertelt dat zij en het COA het hierover eens waren. Toen ze bij de bezichtiging erachter kwam dat het een gedeelde woning betrof, wilde ze het eigenlijk niet accepteren, maar voelde ze zich daartoe gedwongen:

R: En toen ben ik het gaan bekijken en het was erg slecht, maar toen ik de redenen vertelde waarom ik het niet wou zeiden ze dat het geen gegronde redenen waren. Dat ik het moest accepteren en dat ik anders geen huis zou krijgen.

GL: Dus dat zeiden ze letterlijk.

R: Ja, dat er geen andere oplossing is. Dus hun manier van omgang was erg slecht. En ik wist ook niet of ik het wettelijk gezien mocht weigeren of niet. Maar ze maakten je bang en ze dreigden. Dus ik was genoodzaakt om dat huis te accepteren. (SY1)

Een belangrijke reden waarom ze de woning niet wilde accepteren was dat zij zich als moslim niet prettig voelde met een man die ook in de woning woonde, onder andere omdat zij niet wist wanneer ze hem zou treffen en de kans bestond dat ze dan ongesluisd was. In haar individuele interview vertelt ze over de negatieve bejegening door de COA-medewerker:

En hij was zo onbeleefd en agressief, en hij zei dat ik dankbaar moest zijn dat vluchtelingen voorrang krijgen over Nederlandse mensen en dat ik de kamer moest accepteren, anders... hij zei: 'Je moet het contract ondertekenen, anders hebben we maandag een afspraak met je om je redenen te bespreken en als je ons niet overtuigt dan moet je het azc verlaten'. En ik had zo iets van: verlaten waarheen? En ze zeiden: 'Het maakt ons niet uit want het zou een weigering van de woning zijn, dus dan moet je het azc verlaten en is het jouw verantwoordelijkheid (...), en je hebt geen andere kans op een woning'. (...) Ik vertelde hem mijn redenen om de woning te weigeren en hij zei dat het geen goede redenen waren, want veel moslimvrouwen met een hijab wonen op een plek waar mannen zijn, en al deze dingen waren geen reden om te weigeren. Dus ik wist dat zelfs als ik naar de afspraak op maandag zou gaan, hij zou zeggen dat hij niet overtuigd is, en ik was bang om uit het azc gezet te worden. Dus ik zei: 'Ok, ik onderteken het'. (individueel interview)

Daarbij vertelt ze dat de COA-medewerkers voor asielzoekers en statushouders de Nederlandse bevolking representeren, en dat ze een slecht beeld had gekregen als ze geen andere Nederlandse mensen had gekend. Hoewel ze kwam te wonen in de gedeelde woning, verbleef ze in de praktijk vrijwel altijd bij haar ouders, die ook een woning hadden gekregen in dezelfde gemeente. Ze had vooral problemen met de woning; ze was wel tevreden over de woonplaats. Vanaf het begin dat ze kwam te wonen in de woning is ze op zoek gegaan naar een andere woning; uiteindelijk is dat na vijf jaar reageren op sociale huurwoningen gelukt en heeft ze een woning gekregen in de dichtbij zijnde grote stad waar ze ook in het azc heeft verbleven (zie paragraaf 5.4.1).

5.4 Zelf een woning zoeken en ervaringen op de woningmarkt

Bij een aantal respondenten, onder wie de laatst genoemde jonge vrouw uit Syrië, komt naar voren dat ze niet wisten niet dat ze zelf een woning konden zoeken. Wat een paar respondenten daarnaast aangeven is dat het moeilijk was geweest of zou zijn om zelf een woning te vinden. Een reden die hiervoor is aangedragen is dat nieuwkomers nog weinig kennis hebben van wet- en regelgeving en het systeem, en dat zij (nog) niet de Nederlandse taal beheersen, zaken die ook terugkomen in eerder onderzoek (Robinson et al., 2007). Daarnaast wordt gezegd dat er mogelijk misbruik wordt gemaakt van nieuwkomers, en dat zij mogelijk opgelicht worden.

Een paar respondenten geven aan dat ze zelf een woning gezocht en gevonden hebben, waarbij ze hulp hebben gehad van anderen – in de literatuur geïdentificeerd als sociale hulpbronnen en kapitaal (Özüekren & Bolt, 2002). Eén van hen, een vrouw van Eritrese afkomst en alleenstaande moeder van drie kinderen, heeft zelf een huis gevonden. Zij vertelt dat ze had aangegeven bij COA dat ze als moeder met destijds twee kinderen en een op komst graag bij haar zwager in de buurt wilde wonen, maar desondanks gekoppeld was aan een grote stedelijke gemeente in de Randstad. Een huisarts adviseerde haar echter om niet in die stad te gaan wonen maar in een kleine plaats zoals de woonplaats van haar zwager, omdat het volgens hem een betere omgeving zou zijn om de kinderen op te voeden. Ze vertelt dat het voor haar niet duidelijk was wat COA bedoelde met dat ze zelf verantwoordelijk zou zijn voor het vinden van een woning als ze niet zou accepteren, en vindt dat ze niet goed geïnformeerd is:

COA had tegen mij gezegd dat ik een woning zelf mag zoeken, maar ze bedoelden dat ik in de particuliere sector moest zoeken. Wetend dat ik niet in aanmerking zal komen. Ik heb ook COA vertrouwd in een woning gaan zoeken in de particuliere sector, maar ik kwam inderdaad niet in aanmerking vanwege mijn lage inkomen, omdat ik op dat moment in de bijstand zat. Maar omdat ik een familielid heb die in [naam woonplaats] woonde, had hij mij geïnformeerd hoe de huisvestingprocedure werkt. En uiteindelijk is het mij ook gelukt met de hulp van mijn familielid een woning in [naam woonplaats] te vinden. Dus COA geeft je ook misinformatie. (ER1)

Uit haar individuele interview blijkt dat ze zich erg heeft moeten inspannen om een woning te vinden: ze klopte in eerste instantie bij een andere gemeente aan die aangaf haar geen woning te kunnen aanbieden. Vervolgens ging ze naar de gemeente waar ze is komen wonen, die haar verwees naar de particuliere sector. Nadat ze tevergeefs om hulp had gevraagd bij het COA, die aangaf niets voor haar te kunnen betekenen omdat ze was gekoppeld aan een andere gemeente, kwam ze weer terug bij de gemeente waar ze is komen wonen en kwam ze wel in contact met iemand van de woningbouw. Zodoende is het uiteindelijk gelukt een woning te krijgen nog voordat ze een woning aangeboden kreeg in de gemeente waaraan ze gekoppeld was – die zou ze geaccepteerd hebben als ze op dat moment zelf nog niet een woning had gevonden. Wat naar voren komt in haar ervaring is dat naast haar eigen doorzettingsvermogen en vaardigheden om het systeem te navigeren, advies en hulp van anderen belangrijk is geweest. Dit wordt ook door een paar andere respondenten naar voren gebracht, in relatie tot het krijgen van de woning:

Kijk, onze vriend [naam andere deelnemer], die krijgt in [plaatsnaam] een groepswooning, maar omdat hij een goede Nederlandse begeleider had, die heette Oma [naam], die voor hem heeft gezorgd zodat hij uiteindelijk een woning in

[plaatsnaam] kon krijgen. Dus ik zeg dat informatie in een netwerk heel essentieel is. (ER1)

Een andere respondent, die ook zelf een woning heeft gezocht en in een andere gemeente is gaan wonen dan die waar hij aan gekoppeld was, omdat die gemeente hem naar eigen zeggen niet wilde huisvesten, vertelt:

Ja ik heb een woning gekregen omdat ik een Nederlander kende en die heeft een gunst voor mij gedaan. Ik heb persoonlijk contact met hem gehad en hij zei dat hij een woning voor mij had. En hij zei dat hij mij voorrang zou geven op andere Nederlanders die bij hem op de lijst staan. Die man mocht mij wel, ik weet niet waarom maar blijkbaar mocht hij mij wel en daarom heeft hij mij bij hem in de stad laten wonen. (SY1)

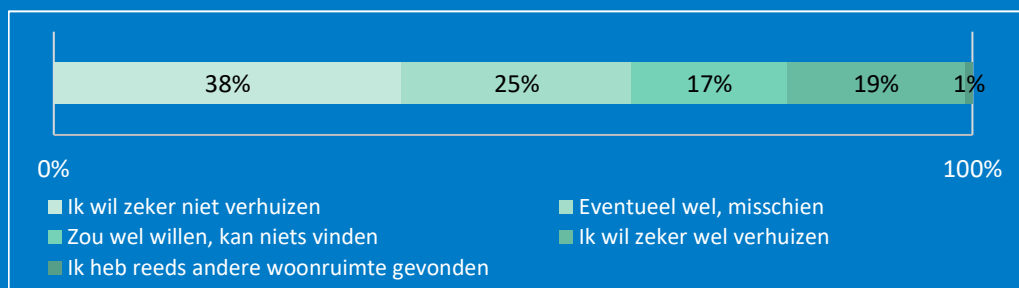
5.4.1 *Ervaringen op de woningmarkt*

Zelf een woning of een andere woning vinden op de woningmarkt wordt als lastig ervaren door respondenten: er zijn lange wachttijden voor een sociale huurwoning, de particuliere huursector is te duur, en woningruil is moeilijk (zie ook Van Liempt & Staring, 2020). Dit verwijst onder andere naar het belang van inkomen als hulpbron op microniveau (Coulter & Van Ham, 2013; Coulter et al., 2015), evenals naar de context van de woningmarkt op macroniveau (Mulder & Hooimeijer, 1999). Daarnaast wordt door een respondent genoemd dat je gediscrimineerd wordt bij onder andere het vinden van een woning 'als je huidskleur niet blank is' – een bevinding die terugkomt in eerder onderzoek (bijv. Özüekren & Bolt, 2002; Weidinger et al., 2017). Uit het surveyonderzoek onder Syrische mensen in Nederland komt naar voren dat bijna de helft van hen (misschien) wil of gaat verhuizen, en dat bijna een op de vijf mensen aangeeft wel te willen, maar niet te kunnen verhuizen. Daarnaast laat analyse van de registerdata zien dat zowel mensen afkomstig uit Syrië als Eritrea grotendeels (nog) niet verhuisd zijn vanuit hun eerste zelfstandige woning in Nederland (zie Box 5.2).

Box 5.2 Verhuishwensen en -intenties, en daadwerkelijke verhuizingen

In de NSN2022 survey is aan een representatieve groep mensen afkomstig uit Syrië gevraagd of ze binnen 24 maanden willen of gaan verhuizen. In Figuur 5.2 zien we dat bijna de helft (misschien) wil of gaat verhuizen (45%). Een kleiner deel wil niet verhuizen (38%), en ten slotte is er een groep die wel wil verhuizen maar dat niet kan (17%). Van degenen die willen of gaan verhuizen, gaat het bij meer dan de helft om verhuizingen binnen dezelfde gemeente (57%). Ook is er een aanzienlijke groep die wil/gaat verhuizen naar een grotere gemeente dan nu (31%). Deze laatste twee bevindingen zijn in lijn met bevindingen van De Hoon et al. (2020).

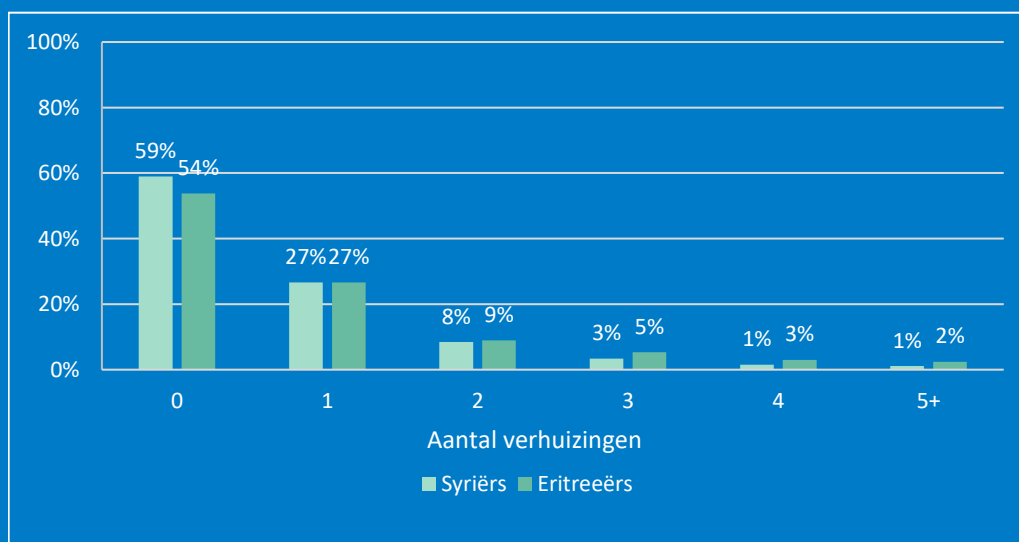
Figuur 5.2 Wensen en intenties om te verhuizen (N=1.920)

bron: CBS

In registerdata van het CBS kunnen we zien hoeveel mensen daadwerkelijk verhuisd zijn. In tegenstelling tot de survey NSN2022, beslaan de registerdata alle personen, dus kunnen we kijken naar alle zowel Syrische als Eritrese mensen die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning hebben gekregen (dezelfde doelgroep als in de survey). In Figuur 5.3 is voor beide groepen weergegeven vóór juli 2022 hoe vaak ze verhuisd zijn sinds ze zelfstandig gehuisvest zijn. We zien dat het merendeel in beide groepen nog niet verhuisd is (59% van de Syrische en 54% van de Eritrese mensen). Iets meer dan een kwart in beide groepen is eenmaal verhuisd, en iets meer dan een tiende meermaals. De percentages voor beide groepen zijn bijna hetzelfde.

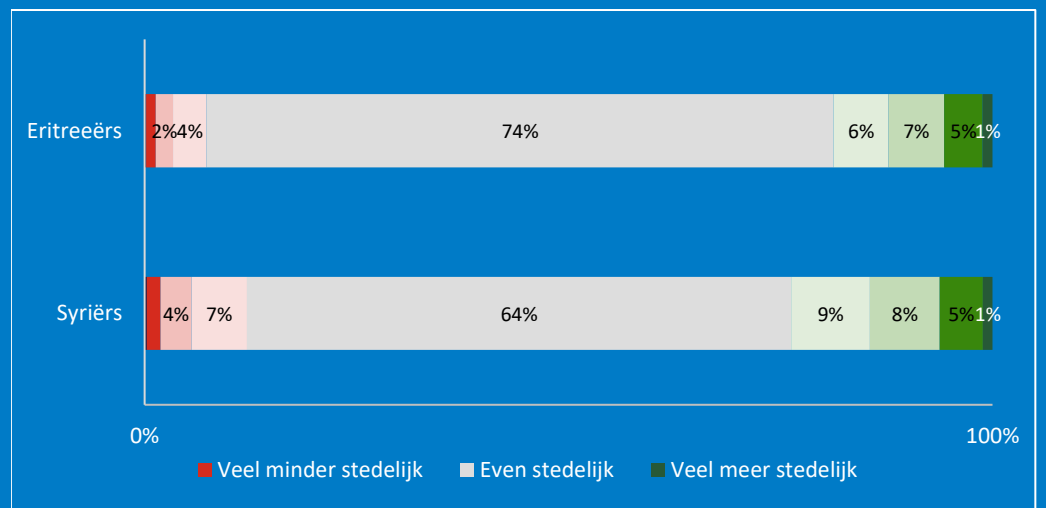
Figuur 5.3 Aantal verhuizingen onder Syrische (N=43.180) en Eritrese mensen (N=12.215)

Bron: CBS

In Figuur 5.4 is voor de verhuizers weergegeven of ze trekken naar meer of minder stedelijke gemeenten. We zien dat zij in de meeste gevallen verhuizen naar gemeenten die ongeveer net zo stedelijk zijn (64% van de Syrische en 74% van de Eritrese verhuizers). Het is waarschijnlijk dat een gedeelte hiervan verhuizingen binnen dezelfde gemeente betreft; uit onderzoek van De Hoon et al. (2020) blijkt dat verhuizingen binnen gemeenten vaker voorkomen dan tussen. In de andere gevallen gaat het vooral om verhuizingen naar meer stedelijke gemeenten (23% van de Syrische en 19% van de Eritrese mensen die zijn verhuisd). Deze patronen zijn vergelijkbaar met eerder onderzoek onder statushouders in Nederland (De Hoon et al., 2020; Gerritsen et al., 2018). Hoewel dit het algemene beeld is, bieden de kwalitatieve bevindingen inzicht in waarom sommige respondenten juist van een stedelijk(ere) naar een niet-stedelijke gemeente verhuizen.

Figuur 5.4 Stedelijkheid van nieuwe woning onder mensen uit Syrië (N=30.601) en Eritrea (N=10.977)

Een aantal respondenten is verhuisd vanuit hun eerste woning na verblijf in het azc; dit betreft sommige deelnemers aan de focusgroepen en een paar geïnterviewden. Vooral bij de laatsten is er inzicht in hoe dat is gegaan. De zojuist besproken respondent die zelf haar eerste woning heeft gevonden, heeft twee keer aan woningruil gedaan binnen dezelfde woonplaats: de eerste keer vanwege een buurvrouw die volgens haar 'gek' was en constant klaagde over geluidsoverlast, en de tweede keer om weer dichterbij de school te wonen voor haar jongste kind (zie ook paragraaf 4.9). Zij vertelt dat ze best een huis zou willen kopen, maar dat ze daarvoor niet verder weg wil verhuizen naar een provincie waar de huizen betaalbaarder zijn. Een andere respondent, een jonge man afkomstig uit Eritrea, was vanwege een overtreding genoodzaakt om te verhuizen vanuit de grote stad in de Randstad waar hij een woning had gekregen. Nadat hij tijdelijk bij een vriend in een andere stad woonde, is hij komen wonen bij een andere vriend in een klein dorp in het noorden van Nederland. Hoewel het wat betreft voorzieningen in de woonomgeving beperkt is (zie paragraaf 4.6), maakt het hem niet uit als hij in die omgeving blijft wonen. Voor hem is het vooral belangrijk dat hij op relatief korte termijn een woning vindt, omdat de vriend bij wie hij woont gaat trouwen en dan met zijn echtgenote gaat samenwonen.

Een andere respondent, een man van Syrische afkomst, is met zijn gezin van een stad naar een dorp verhuisd, waarover hij zegt dat mensen dat normaal gesproken niet

doen maar alleen als ze gepensioneerd zijn (zoals te zien is in Figuur 5.4 in Box 5.2). In totaal heeft het twee jaar geduurd voordat ze hun verhuiscens in vervulling hebben kunnen brengen. Ze zijn verhuisd naar een nieuwbouwwoning die energiezuinig is, wat hij belangrijk vindt. Toen ze erachter kwamen dat het erg lang zou duren om een huis in hun eerste woonplaats te vinden, hebben ze de zoekregio uitgebreid en zijn ze naar de naastgelegen provincie verhuisd, wat hij als volgt toelicht:

Kijk, we hebben kansen in [naam provincie], want niemand wil naar [naam provincie]. (...) Ik zeg kijk, jij vindt naar [naam provincie] gaan niet leuk; maar voor mij maakt niet uit, ik heb nog steeds geen roots in de grond, ik ben nieuw. (individueel interview)

De respondent beschouwt hun verhuizing als een levensloopgebeurtenis, waarbij voor hem hun eerste woonplaats verbonden is met hun identiteit als vluchteling en waar andere mensen hen wilden "helpen" (zie ook paragraaf 4.5.1):

(...) hier is ook een van de punten van de verhuizing: we willen naar hier komen, dus we gaan een nieuw leven beginnen, daar [in eerste woonplaats] was alles met bijstand, gemeente, mensen kijken naar die mensen, Syrië, oorlog, misschien kunnen we helpen; en die ook altijd weer grenzen; helpen mag niet. (individueel interview)

Een respondent bij wie lange wachttijden voor een sociale huurwoning niet speelden, is een uit Syrië afkomstige vrouw die is getrouwd met een Nederlandse man, met wie ze een kind heeft gekregen. Zij zijn van haar woning naar een koopwoning in dezelfde woonplaats verhuisd, wat mogelijk was vanwege de financiële situatie van haar echtgenoot – hulpbronnen op microniveau (Mulder & Hooimeijer, 1999). Ze zijn binnen dezelfde woonplaats verhuisd omdat haar echtgenoot uit die omgeving komt. De reden voor hun verhuizing was de geboorte van hun dochter: de respondent legt uit dat ze rondom de geboorte erachter kwamen dat haar appartement te klein zou zijn, en daarnaast wilden ze graag een huis met een tuin zodat hun dochter daar kon spelen.

In tegenstelling tot de zojuist genoemde respondenten hebben verschillende respondenten wel geprobeerd om te verhuizen vanuit de woning waar ze na het azc zijn komen te wonen, iets dat (nog) niet gelukt is. Een paar van hen bevinden zich daardoor in een (zeer) schrijnende situatie, onder wie de twee eerder aangehaalde respondenten uit Eritrea die met hun kinderen in een studio of woning met één (slaap)kamer wonen. Een andere respondent, een oudere man afkomstig uit Syrië die met zijn vrouw en twee volwassen kinderen kwam te wonen in een woning voor één of twee personen, vertelt dat zij vijf à zes jaar hebben geprobeerd om een andere woning te krijgen en geen hoop meer hebben een andere woning te vinden. Mochten ze nog de mogelijkheid hebben om te verhuizen, dan maakt het voor de respondent niet uit waar het huis staat in Nederland. Voor zijn vrouw is het echter wel belangrijk om in dezelfde woonplaats te blijven. Zij heeft namelijk een lokaal sociaal netwerk opgebouwd via haar vrijwilligerswerk en de kerk (Mulder & Malmberg, 2014). Inmiddels zijn hun kinderen uit huis gegaan; een belangrijke reden daarvoor was dat het gezin in financiële problemen kwam omdat zij toeslagen moesten terugbetalen doordat hun kinderen bijbanen kregen, iets wat zij niet wisten. Zowel deze bevinding als de andere in deze paragraaf haken aan bij de door Coulter et al. (2015, p. 361) gepresenteerde nieuwe manier van denken over verhuisgedrag, waarbij meer aandacht is voor hoe macrofactoren – gedefinieerd als structurele machtsrelaties en materiële ongelijkheden – kunnen zorgen voor ongewenste of onvrijwillige mobiliteit

en immobiliteit, en welke consequenties dat heeft voor de levenslopen van mensen op de langere termijn. Daarbij benoemen Coulter et al. (2015) dat ongelijke toegang tot het openbaar vervoer, samenhangend met bijvoorbeeld sociaaleconomische positie, voor nieuwe vormen van ongelijkheid kan zorgen in hoe immobiliteit wordt ervaren. Zoals in paragraaf 4.4 wordt beschreven, is het voor de respondent en zijn vrouw lastig en duur om met het openbaar vervoer naar hun kinderen te reizen. Bovendien hebben de levenslooptrajecten van verschillende leden van het huishouden invloed op elkaar, zoals werk- en huisvestingstrajecten.

De jonge Eritrese man die met zijn zwangere vrouw in een studiewoning woont, is ingeschreven op Woningnet en kijkt daarnaast voor mogelijkheden om aan woningruil te doen. Hij verwacht dat het nog jaren zal duren voordat ze een andere woning hebben gevonden, en zegt:

Je kan van alles nog wensen, maar of je het krijgt is wel iets anders. Het is iets wat je niet in de hand hebt. Je kan niet verhuizen wanneer je wil, je kan ook niet altijd verhuizen naar een woning die je graag wil. Anders waren we tot nu toe hier niet gebleven, anders waren we allang verhuisd. (individueel interview)

Een andere respondent, een jonge Eritrese vrouw die sinds ze in Nederland is twee kinderen heeft gekregen, vertelt dat ze niet had verwacht dat het moeilijk zou zijn om een andere woning te vinden, daarbij verwijzend naar informatie die ze heeft gekregen, en het krijgen van kinderen als levensloopgebeurtenis:

En ik dacht ook dat het niet zo moeilijk zou zijn om te verhuizen, dus toen ze mij vertelden dat het maar voor vijf jaar was, want je blijft ook niet altijd in je eentje wonen, je kan kinderen krijgen, dus ik dacht bij mezelf, als ik kinderen krijg dan krijg ik wel snel een andere woning. Maar het bleek niet zo te zijn. (individueel interview)

Daarnaast geeft ze aan dat het voor nieuwkomers moeilijker is dan voor Nederlanders omdat zij minder goed weten hoe het systeem werkt en zich daardoor minder goed weten te redden. Ook maken Nederlanders volgens haar een plan wanneer ze kinderen krijgen, terwijl nieuwkomers 'geconfronteerd worden met de woningnood als [ze] kinderen krijgen'.

Tot slot is een jonge mannelijke respondent van Syrische afkomst die elke dag bijna drie uur reistijd heeft naar zijn werk en daarom op zoek is naar een woning daarbij dichterbij in de buurt (zie ook paragraaf 4.1), sinds een jaar ingeschreven bij de woningbouw in de plaats waar hij werkt en sinds meerdere jaren bij een website voor sociale huurwoningen in de gehele provincie. Hij vertelt dat hij bijna aan de beurt is, dat hij al een keer in aanmerking kwam voor een woning, maar dat hij liever nog wacht op een woning die volledig aan zijn wensen voldoet. Naast een goed energielabel houdt hij rekening met mogelijke levensloopgebeurtenissen in de toekomst, namelijk het samenwonen met een partner en het krijgen van kinderen. Dit laat zien hoe (mogelijke) veranderingen in een parallel levenslooptraject invloed hebben op verhuiscriteria en beslissingen om te verhuizen (Micheliën & Mulder, 2008; Mulder & Hooimeijer, 1999). Daarnaast is deze respondent, die een HBO-opleiding volgt, een voorbeeld van de bevinding van recent onderzoek naar verhuisbewegingen onder de Nederlandse bevolking dat mensen die voor werk verhuizen gemiddeld hoger opgeleid zijn en in een afgelegen gebied wonen (Lennartz et al., 2023).

5.5 Opvattingen over en adviezen voor het huisvestingsbeleid

De volgende paragrafen bevatten een bespreking van de opvattingen van respondenten over en hun adviezen voor het beleid rondom de huisvesting van statushouders in gemeenten. Daarbij wordt ingegaan op het beleid dat statushouders een woning krijgen, het rekening houden met de individuele situatie bij het toewijzen van een gemeente en woning, informatievoorziening en de verplichting om de woning te accepteren. Omdat in de focusgroepen expliciet is gevraagd naar opvattingen en adviezen komen deze zaken merendeels naar voren vanuit de focusgroepen.

In relatie tot het delen van opvattingen en het geven van advies over het huisvestingsbeleid, drukt een van de individueel geïnterviewde respondenten, die in paragraaf 5.2.1 al is aangehaald in het kader van het niet ondankbaar willen zijn, ongemak uit met het als vluchteling uiteten van zijn (kritische) mening over het huisvestingsproces en -beleid:

Jij komt hier als vluchteling en jij praat als, wat moet en wat moet niet, wat goed is en wat goed niet, is ook niet altijd netjes, je moet ook, ikzelf voorzichtig altijd. (...) je komt hier, je vindt systeem niet goed en wilt veranderen. En jij bent de enige, want we hebben dit probleem in Nederland door jou, snap je, dus is ook niet netjes. (individueel interview)

Het citaat reflecteert daarnaast het discours over statushouders als oorzaak van het tekort aan woningen.

5.5.1 Respondenten vinden het goed dat statushouders een woning krijgen

In de twee Syrische focusgroepen zijn respondenten positief over het beleid dat statushouders een woning krijgen toegewezen, los van de betekenis van dat er voor hen wordt bepaald waar zij komen te wonen. Het wordt omschreven als 'eerlijk', 'rechtvaardig', 'een normale zaak waar je recht op hebt', 'een goede zaak', 'essentieel', 'een prioriteit', en 'geweldig, want dan heb je stabiliteit'. Een van de respondenten is van mening dat Nederland de verantwoordelijkheid heeft om statushouders een woning te geven, aangezien zij worden toegelaten tot het land. Een andere deelnemer aan dezelfde focusgroep brengt naar voren, hoewel niet in reactie op die respondent, dat statushouders zelf ook een verantwoordelijkheid hebben. Hij vindt het belangrijk dat er wel iets tegenover staat, namelijk dat mensen participeren in de samenleving, en dat dit gemonitord wordt:

GL: Wat moet er veranderd worden aan de procedure?

R: Er moet een gesprek gevoerd worden en een plan worden gemaakt. (...) Ze moeten dan kijken hoe de situatie er over een jaar uit ziet. We hebben gedaan waar jij om vroeg en we hebben jou een kans gegeven maar daar staat iets tegenover. (...) Bijvoorbeeld dat ze dan mensen gaan koppelen. Of als je ingenieur bent dat je in Eindhoven kan gaan wonen vlakbij Philips. Maar als dat na een jaar blijkt dat je thuis zit (werkloos bent). Dan zeggen ze: waar ben jij mee bezig, hou je ons voor de gek?! (SY1)

Verder wordt in beide focusgroepen door een paar respondenten de vergelijking met Nederlandse mensen gemaakt. Daarbij zegt een van hen dat zij het positief vindt dat

statushouders urgentie krijgen³³, omdat ze dan verder kan met haar leven, maar dat dat voor Nederlanders niet rechtvaardig is. Een andere deelnemer reageert dat het volgens hem echter niet zo is dat statushouders woningen innemen van Nederlanders:

R1: Voor Nederlanders is dat zeker niet rechtvaardig. Maar ik vind het wel noodzakelijk om een huis te krijgen want ik kan niet verder met mijn leven als ik geen huis heb.

GL: Hoe zie jij deze kwestie?

R1: Het is wel rechtvaardig vanuit mijn optiek, maar vanuit het opzicht van Nederlanders is het niet rechtvaardig.

R2: Als de staat jouw asielaanvraag heeft geaccepteerd dan zegt de wet dat je een huis moet krijgen. Het is niet dat je huizen van Nederlanders afpakt: een bepaald percentage van de huizen is voor vluchtelingen en de rest is voor Nederlanders. (SY2)

Vergelijkbaar met de tweede respondent (R2) in bovenstaand citaat licht een respondent in de andere Syrische focusgroep toe dat er specifieke procedures zijn voor vluchtelingen en procedures voor Nederlanders, en dat het volgens hem dus niet te maken heeft met voorrang op Nederlanders.

Een aantal respondenten geeft aan dat ze zelf een woning hadden willen kiezen of dat statushouders de kans moeten krijgen om zelf een woning te zoeken. In Nederland staat het statushouders echter vrij om zelf een woning te zoeken (zie paragraaf 1.3). Een respondent legt uit dat hij een woonplaats zou hebben gekozen met meer studiemogelijkheden in de buurt, en een ander dat hij in een andere woonplaats een 'snellere start' had kunnen maken vanwege de mensen die hij daar kende. Weer een ander zou zelf zijn woning uitkiezen 'als de overheid daar toestemming voor geeft', omdat:

(...) ik zelf het beste weet wat ik nodig heb. Wat ik zelf nodig heb en wat mijn gezin en kinderen nodig hebben. Net als in Syrië dat ik bijvoorbeeld ergens wil wonen waar de moskee vlakbij is enz. Ik zou zelf een betere keuze kunnen maken dan de overheid. (SY2)

Tot slot vertelt een respondent, die zelf had willen bepalen waar hij zou gaan wonen, dat statushouders vroeger ook de ruimte hadden om zelf een eigen woonplaats te kiezen, en met behulp van hun netwerk een woning te vinden:

Hiermee kon je ook sneller uitstromen uit de COA-locaties. Tegenwoordig bepaalt het COA alles voor jou en soms moet je een jaar of twee wachten. Als je de vrijheid krijgt om zelf een woning te zoeken, kun je je netwerk ook inschakelen en via-via een woning vinden. (ER2)

Het is niet helemaal duidelijk of bovenstaande respondenten bedoelen dat zij zelf volledig verantwoordelijk hadden willen zijn voor het vinden van een woning, of dat zij vooral doelen op de regie over het 'waar' van de woning. Hieraan gerelateerd zouden volgens een paar anderen statushouders wel hulp moeten krijgen bij het zelf zoeken

---

³³ Of statushouders urgentie krijgen of voorrang op een woning, kunnen gemeenten sinds 1 juli 2017 zelf bepalen.

van een woning, omdat het een 'grote uitdaging' kan zijn of er anders wellicht misbruik van hen kan worden gemaakt op de woningmarkt.

5.5.2 *Rekening houden met de individuele situatie bij uitplaatsing*

Zoals te lezen is in paragraaf 5.2, hebben veel respondenten de ervaring gehad dat er geen rekening is gehouden met hun wensen en/of persoonlijke situatie. Bovendien, zoals in de vorige paragraaf al naar voren kwam, geven een aantal respondenten aan dat ze zelf hun woning hadden willen kiezen met het oog op zaken die zij van belang achten of die zij nodig hebben. Het eenduidige beeld dat naar voren komt is dat er volgens respondenten in het beleid rekening moet worden gehouden met de individuele situatie van statushouders, en dat de uitplaatsing niet willekeurig mag gebeuren. Dit is in lijn met het huidige beleid van Kansrijke Koppeling (zie paragraaf 1.3) en komt ook naar voren uit eerder onderzoek onder Syrische statushouders in Nederland (Van Liempt & Staring, 2020). Een paar respondenten geven daarbij wel aan dat het 'moeilijk [is] om iedereen tevreden te maken', en 'om in Nederland een geschikte woning te vinden', wat laat zien dat zij zich bewust zijn van de krapte op de woningmarkt. Een respondent heeft de volgende opvatting:

De woningcrisis is niet zoals in 2014. Het is veel moeilijker³⁴ voor Nederlanders. Dus een nieuwkomer kan nu geen eisen stellen en zeggen 'Dit is te klein of te groot'. Zowel als hij een woning krijgt met één kamer of met tien kamers dan dient hij het te accepteren. (SY1)

Desondanks zou het COA volgens respondenten wel haar best moeten doen om zoveel mogelijk tegemoet te komen aan persoonlijke situaties en voorkeuren. Een andere respondent vindt dat statushouders zelf, ondanks dat iedereen verschillende behoeftes heeft wat betreft woonplaats, ook een verantwoordelijkheid hebben om 'open te staan voor alles' en kansen moeten grijpen.

Door rekening te houden met de individuele situatie van mensen integreren zij sneller en het is goed voor de arbeidsmarkt, aldus een respondent. Anderen vertellen:

(...) dat elk geval individueel wordt bekeken en dat ze kijken wat passend is voor die bepaalde persoon. Zodat diegene zich kan ontwikkelen. Zowel op het gebied van werk, want wij moeten werken en iets bijdragen aan dit land, als op sociaal/maatschappelijk vlak. Dat is erg belangrijk. Dus ze moeten de mening van eenieder serieus nemen. Net zoals hij net zei dat hij in een stad was komen wonen en dat dat hem had gemotiveerd om verder te gaan met zijn leven. (SY2)

Er wordt ook van ons gevraagd om te participeren in de maatschappij, maar als je het niet naar je zin hebt hoe ga je dan participeren? Dus we moeten eerst geholpen worden en komen te wonen op een passende plek. Dus als je de ambitie hebt om te studeren dat je ergens komt te wonen waar een universiteit vlakbij is. (SY2)

Respondenten noemen individuele kenmerken als leeftijd, levensfase (bijvoorbeeld studierend of niet) en huishoudensamenstelling; een paar noemen ook meer in het algemeen wensen of plannen van mensen. Een benoemt dat zij ook zou kijken naar de aanwezigheid van OV en familie bij het koppelen van statushouders; een paar anderen noemen eveneens familie. Een andere respondent, wiens dochter medische behandelingen nodig had (zie paragraaf 5.2), vindt dat medische omstandigheden

³⁴ Het is niet duidelijk of de respondent 'veel moeilijker' of 'heel moeilijk' bedoelt.

meegenomen moeten worden in de beslissing. Dit is echter al de bedoeling binnen het beleid van Kansrijke Koppeling: medische gronden vormen een hard criterium (zie ook paragraaf 1.3.2). Daarnaast is deze respondent van mening dat 'bijzondere gevallen' met spoed een huis zouden moeten krijgen. Weer een ander, de uit Syrië afkomstige vrouw die graag wilde studeren en in een stedelijke omgeving wilde wonen maar een voor haar alleen te groot huis buiten de Randstad kreeg, benadrukt dat de behoeften van mensen serieus genomen moeten worden. Interessant is dat een van de respondenten beschrijft hoe met behulp van data en technologie eenvoudig behoeften van mensen gekoppeld zouden kunnen worden aan de mogelijkheden die er zijn in Nederland, wat aansluit bij de pilot AI en Kansrijke Koppeling van het COA (zie paragraaf 1.3.2):

(...) Door een gesprek te voeren en daarna de gegevens in een database in te voeren. De gemeente heeft bijvoorbeeld ook een database met wat er nodig is. Bijvoorbeeld als ze 10.000 ingenieurs nodig hebben in Eindhoven voor Phillips. Of bijvoorbeeld we hebben automonteurs nodig of bouw personeel en die mensen kunnen we dan indelen op basis van de mensen die er nodig zijn. (SY1)

Volgens een aantal respondenten zouden (jonge) mensen die verder willen studeren niet in een dorp (maar bijvoorbeeld in een stedelijke omgeving) geplaatst moeten worden, terwijl een dorp geschikter is voor oudere mensen. Waar sommige respondenten een dorp ook geschikt vinden voor gezinnen, zijn anderen bijvoorbeeld van mening dat het juist lastig is in een dorp wanneer er geen goede OV-verbindingen zijn en de afstand naar school en kerk niet met de fiets te overbruggen is. Dit is helemaal het geval in de beginjaren wanneer mensen nog geen eigen vervoer hebben. Daarnaast geven meerdere respondenten aan, zonder daarbij een specifieke reden te noemen, dat zij prioriteit zouden geven aan gezinnen met het toewijzen van een woning. Een paar respondenten zijn van mening dat statushouders in het algemeen niet in een dorp een woning zouden moeten krijgen. Een van hen, die zelf in een stad woont, noemt als redenen slechte OV-verbindingen en draagvlak onder de lokale bevolking:

(...) het is duidelijk dat een dorp geen woonplek kan zijn voor vluchtelingen. Als statushouders in een dorp wonen dan zijn ze ook een last voor de gemeenschap. Want omdat ze vaak geen auto hebben, moeten ze de burens vragen om ergens naartoe te gaan bijv. en is het draagvlak in het dorp wat lager dan in de stad. Dat zie ik bij onze gemeenschap. (ER1)

Wat een andere respondent vertelt, doet denken aan het spreekwoord "stadslucht maakt vrij":

Het is beter voor een vluchteling om in een stad geplaatst te worden zodat ze beter kennis kunnen maken met dingen, waar meer werkgelegenheid is. Zodat een vluchteling niet afhankelijk is van de staat, zo kan hij zelf zijn geld verdienen. De reden dat een vluchteling hier is, is vrijheid. En voor die vrijheid heeft hij een stad nodig. (individueel interview)

Gespiegeld met de ervaringen met een niet bij de gezinssituatie passende woning (zie paragraaf 5.2.1), onder andere gerelateerd aan lopende gezinsherenigingsprocedures, is vooral besproken in een van de Eritrese focusgroepen dat er rekening zou moeten worden gehouden met de gezinssituatie of huishoudensamenstelling en komende familieleden via gezinshereniging. In het beleid van Kansrijke Koppeling vormt

gezinshereniging een hard criterium voor koppeling aan een gemeente, maar alleen wanneer er een visum voor gezinshereniging verleend is (zie paragraaf 1.3.2). Een aantal respondenten brengen naar voren dat zij het belangrijk vinden dat er geen woningen "tijdelijk" worden gegeven, en dat mensen worden geholpen om een passendere woning te vinden. Daarbij benoemen een paar dat het beter is om langer te wachten op een passendere woning dan een ongeschikte woning te geven. Een respondent vertelt dat hij andere nieuwkomers wil laten weten dat 'de eerste dag dat je de sleutel krijgt en de woning mag bezichtigen zo cruciaal [is] om de goede beslissing te nemen', daarbij verwijzend naar zijn opvatting dat statushouders niet verplicht zouden moeten worden om een woning te accepteren (zie paragraaf 5.5.4).

Tot slot, de uit Syrië afkomstige jonge vrouw die een gedeelde woning kreeg, licht toe met welke zaken rekening gehouden zou moeten worden bij woningdelen, hoewel zij eigenlijk woonruimte voor zichzelf alleen had gewild. Zo is het van belang om statushouders bij elkaar te plaatsen die een gedeelde taal hebben, zodat zij met elkaar kunnen communiceren, en bijvoorbeeld dingen als huishoudelijke taken te kunnen bespreken. Het is volgens de respondent dan ook belangrijk dat er huisregels zijn, en dat de woningbouwcorporatie een actieve rol speelt in het reilen en zeilen in de woning. Naast taal is religieuze achtergrond eveneens een factor omdat het betrekking kan hebben op regels rondom de omgang tussen mannen en vrouwen; voor deze respondent had het veel uitgemaakt als er geen man in het huis verbleef. Vergelijkbaar met wat andere respondenten hebben genoemd, is het van belang dat de huisgenoten in dezelfde levensfase zitten of hun dagelijkse ritmes niet te veel van elkaar afwijken. Zo zouden bijvoorbeeld studenten samen gehuisvest kunnen worden, of mensen die allemaal werken.

5.5.3 Informatievoorziening, verwachtingsmanagement, en de overgang van azc naar woning

Bijna de helft van de respondenten heeft iets gedeeld over hun opvattingen over informatievoorziening aan nieuwkomers. Daarbij valt op dat het vooral in de focusgroepen met mensen afkomstig uit Eritrea een onderwerp van gesprek was. Respondenten spreken over het belang van goede en juiste informatievoorziening en voorlichting, met name door COA maar soms is dit niet gespecificeerd. Het gaat dan om informatie over de gemeente waaraan statushouders gekoppeld zijn, over het Nederlandse systeem en de samenleving, praktische zaken over de woning en wonen in Nederland, over de voor- en nadelen van het wonen in een dorp of een stad en verschillende typen woningen, en over het huisvestingsproces. Een paar respondenten hebben het over betrouwbare informatie, en transparantie. Wat betreft het huisvestingsproces vinden zij het bijvoorbeeld belangrijk dat statushouders allemaal dezelfde informatie ontvangen, dat er eerlijk wordt gecommuniceerd over de mate waarin wensen vervuld kunnen worden, wat het COA kan betekenen en over de wachtlijst voor een woning. Een uit Syrië afkomstige vrouw, zich bewust van de problematische woningmarkt, benadrukt het belang van goede uitleg over waarom statushouders lang moeten wachten op een woning, want dan hebben mensen een grotere bereidheid om te wachten:

In Nederland, als een klein land, zijn er heel veel problemen met woningen, maar als ik een goede uitleg kreeg dan is het prima. Dan kan ik wel wachten. Dan kan ik tegelijk iets doen. 'Je gaat zeker een huis krijgen, maar je bent nieuw in Nederland, je komt uit Syrië, je bent een vluchteling, maar afhankelijk van jouw situatie ga je

zeker een huis krijgen. Maar het duurt lang want de situatie in Nederland is zo'.
(individueel interview)

Gerelateerd aan eerlijke informatie over de mate waarin wensen van statushouders vervuld kunnen worden is verwachtingsmanagement. De zojuist geciteerde vrouw vertelt dat zij teleurgesteld was dat ze al haar ambities had gedeeld met het COA, maar dat daar niets mee was gedaan. Ze licht toe:

De medewerker van het COA houdt ook een interview met je om jouw ambities serieus te nemen. Dan krijg je ook hoop omdat iemand met jou heeft gesproken en je hebt je ambities verteld. (SY2)

Echter wijst (een van) de ambitie(s) die zij deelde met het COA, namelijk het maken van een eigen televisieprogramma – zoals ze deelt in haar individuele interview –, erop dat de respondent destijds relatief hoge verwachtingen had van wat ze zou kunnen bereiken in Nederland.

Op vergelijkbare wijze adviseert een uit Eritrea afkomstige respondent de regering om 'geen valse beloftes' te doen en de statushouders niet de keuze te geven voor een woonplaats, want:

(...) als je een keuze hebt gekregen, dan hoop je ook dat dat waar komt. Maar als je geen keuze mogelijkheden geeft, dan verwachten mensen niets. Maar als je de keuze in Amsterdam hebt gegeven en de woning in [plaats in Gelderland] krijgt, dan word ik teleurgesteld. Dus het keuzemenu moet eigenlijk weg. (ER1)

Een andere deelnemer aan dezelfde focusgroep vindt eveneens dat 'de regel dat je een woonplaats mag kiezen' geen 'valse belofte' mag zijn; als dat wel zo is, dan dient de keuze niet besproken te worden. Tot slot, voor een deelnemer aan de andere Eritrese focusgroep is het niet duidelijk waarom statushouders een keuze wordt gegeven, als er vervolgens geen rekening mee wordt gehouden. Deze voorbeelden laten zien dat deze respondenten de indruk hebben dat statushouders kunnen kiezen, iets dat volgens het beleid niet het geval is (zie paragraaf 1.3). Daarmee laten ze het belang zien van informatievoorziening over hoe het huisvestingproces werkt en de informatie dat statushouders niet zelf kunnen kiezen waar zij komen te wonen.

De jonge vrouw van Syrische afkomst die een negatieve ervaring had met het COA over het krijgen van haar gedeelde woning (zie paragraaf 5.3), vindt dat statushouders informatie zouden moeten krijgen over wat het COA kan betekenen, de invloed die zij hebben op de woning, en welke rechten statushouders hebben. Ze vertelt dat het belangrijk is om:

(...) kennis te hebben over het hele proces. Want tot dit moment geven we COA de schuld, en dan zeggen zij 'Nee de gemeente is degene die... de gemeente en de woningbouw zijn degenen die de woning kiezen'. Maar wij wisten dat niet want de enige mensen die we zagen waren van het COA. We zien hen elke dag en zij vertellen ons de beslissingen. Voor ons, in ons hoofd zijn zij degenen die de leiding hebben/de baas zijn. (individueel interview)

Een aantal respondenten benoemen net als bovenstaande respondent dat nieuwkomers goed geïnformeerd dienen te worden over hun rechten, of dat de juiste informatie nodig is om voor rechten op te kunnen komen. Zo zegt een van de deelnemers aan de Eritrese focusgroepen dat 'de meeste Eritreeërs niet weten welke

informatie er bestaat en waar ze recht op hebben'. Hieraan gerelateerd en meer in het algemeen zou het volgens andere respondenten van Eritrese afkomst goed zijn om "oudkomers" in te zetten om "nieuwkomers" wegwijs te maken in Nederland. Een van hen vertelt dat hij in het begin informatie kreeg dat hij 'moest oppassen voor oudkomers' van Eritrese afkomst vanwege 'slechte dingen' die zij zouden vertellen, maar dat advies en informatie over de Nederlandse samenleving en het systeem bij nader inzien nuttig was geweest.

Een paar respondenten brengen naar voren dat vooral in het begin, als mensen net in Nederland zijn, informatie van belang is. Dit betreft bijvoorbeeld goede voorlichting over praktische zaken vóórdát mensen hun woning krijgen. Als een van de uit Eritrea afkomstige respondenten, werkzaam als maatschappelijk begeleider, op de stoel van de regering zou zitten zou hij:

(...) goede voorlichting geven voordat mensen hun woning krijgen. Bijvoorbeeld als de verwarming kapot is of de afvoer is verstopt, waar moet je dan heen? Naar wie moet je bellen? Wanneer kan je de klike buiten zetten, enz., dit soort kennis heb je wel nodig. Heel veel nieuwkomers hebben dit soort informatie niet gekregen. Ik ken iemand die in de winter twee maanden lang zonder warm water en verwarming heeft gezeten, omdat hij niet wist bij wie hij dat moest melden. Dus ik zou dit soort praktische informatie van tevoren geven. Want jouw problemen beginnen pas nadat je de sleutel van je woning krijgt, omdat je dan helemaal alleen staat en verantwoordelijk wordt gesteld. Ik ken heel veel mensen die niet kunnen lezen en schrijven, die echt diep in de problemen zijn gekomen. Maar ze weten niet door wie ze geholpen kunnen worden. Vooral de nareizigers hebben hier de grootste problemen. (ER2)

Zoals te lezen is in bovenstaand citaat brengt deze respondent ook naar voren dat nieuwkomers, op het moment dat zij een woning hebben gekregen, verantwoordelijk zijn voor hun woning en leven, waar het volgens hem fout kan gaan. Dit haakt aan bij de indruk die een paar andere respondenten hebben dat het niet meer uitmaakt voor het COA hoe het met je gaat als je eenmaal bent verhuisd vanuit het azc. Een van hen, eveneens een respondent van Eritrese afkomst, vertelt:

Als je eenmaal een woning hebt gekregen, is het je eigen verantwoordelijkheid. Je kunt nergens op terugvallen. Niemand geeft om je welzijn, je gezondheid of hoe het met je kinderen gaat. (ER2)

Hieraan gerelateerd is het volgens een respondent van Syrische afkomst belangrijk dat er (goede) dossieroverdracht is tussen COA en de gemeente, zodat daar geen gat is (zie ook Sax et al., 2019). Hij vertelt dat dit hem 'rust' geeft, en dat hij weet dat hij 'niet verwaarloosd wordt'.

5.5.4 *De verplichting om de woning te accepteren, en ruimtelijke spreiding*

De ervaren 'valse belofte' van keuze zoals beschreven in de vorige paragraaf staat voor respondenten op gespannen voet met het moeten accepteren van de woning als die niet in lijn wordt ervaren met de (aangegeven) voorkeuren of persoonlijke situatie (zie paragrafen 5.2 en 5.3). Naast het belang dat respondenten hechten aan overeenstemming tussen de informatievoorziening en wat er in de praktijk gebeurt, vinden respondenten in een van de Eritrese focusgroepen dat statushouders in hun ervaring (in de praktijk) niet verplicht zouden moeten worden om de woning te

accepteren en/of de keuze moeten krijgen in waar ze komen te wonen. Dit is in lijn met bevindingen van Van Liempt en Staring (2020, p. 9), die naar voren brengen dat statushouders moeite hebben met het gebrek aan zeggenschap over de gemeente waar zij komen te wonen.

Een van respondenten verbindt de mogelijkheid om een woning af te wijzen aan het belang van de woning voor het opbouwen van een leven:

(...) de woning die je krijgt zo bepalend [is] om je leven goed te kunnen vormen. Dus ik bedoel de woonplaats. (...) Dus voordat je de woning krijgt is het belangrijk om de woning te zien en te weten of er een OV verbinding is en of je de woning ook leuk vindt. En nadat je de woning hebt gezien moet je de kans krijgen om het af te wijzen. (ER1)

Hieraan gerelateerd vergelijkt een Syrische respondent statushouders met Nederlanders: statushouders krijgen ergens in Nederland een woning, wat vervolgens beïnvloedt welke mogelijkheden zij hebben (hij noemt werkmogelijkheden), terwijl het bij Nederlandse mensen andersom is en zij ergens heen verhuizen omdat zij bijvoorbeeld ergens gaan werken of studeren.³⁵

In onderstaand citaat van ene van de Eritrese focusgroepen vraagt een deelnemer zich af of de beperkte keuze aan statushouders met een reden is, daarbij verwijzend naar de woningmarkt. Een ander concludeert dat er ofwel geen verplichting zou moeten zijn, ofwel geen keuze of vraag naar voorkeuren:

R1: Ja maar als iedereen maar de keuze krijgt, dan wordt het toch lastig om een woning te vinden? Zelfs de locals vinden moeilijk een woning, bijvoorbeeld Nederlandse jongeren die 25-26 jaar zijn, kunnen bijna geen woning vinden. Misschien moeten we ons afvragen waarom ze niet zoveel keuze aan vluchtelingen geven. Bijvoorbeeld in mijn geval had ik [plaatsnaam] gekozen, maar ze hadden mij een woning in [naam plaats] gegeven. Dus ik denk dat het met het woningtekort te maken heeft.

R2: Kijk [naam R1], hier [in de focusgroep] zeggen ze toch dat je niet verplicht wordt, ze zeggen dat je nergens toe gedwongen mag worden, maar toch in de praktijk is het anders. Dus in mijn geval hadden ze mij een groepswooning toegewezen en drie jaar lang moest ik daar blijven. Dus het was een verplichting. Ik heb de groepswooning afgewezen maar ik werd wel gedwongen om het te accepteren. Dus ze verplichten je indirect, ik wilde niet in een groepswooning maar toch werd ik daartoe gedwongen. Ze geven jou een woning en als je het niet accepteert dan word je toch uiteindelijk gedwongen om het te accepteren. Ik denk dat er niemand gedwongen mag worden.

R3: Ok als je dan een keuze moet maken, dan moeten ze niet vragen of je naast je familie of ergens anders wil wonen. ze stellen wel de vraag of je naast je familie of in de buurt wil wonen, en als je dan ok zegt, dan krijg je toch niet de kans. Ik had bijvoorbeeld [naam woonplaats] gekozen omdat mijn familie daar woont, maar ik werd naar [plaatsnaam] gestuurd, en dat is 4 uur afstand vanaf [naam woonplaats]. Na 4 maanden heen en weer te gaan heb ik uiteindelijk een woning gekregen.

---

³⁵ Tegelijkertijd geeft hij ook aan dat je als statushouder in de beginperiode nog geen binding met een plaats hebt, en het zodoende minder uit maakt waar je komt te wonen (zie paragraaf 5.4.1).

GL: Dus de keuze heeft dan geen nut.

R3: Ja klopt, of ze moeten geen keuze geven, of geen verplichting. (ER1)

Vergelijkbaar met de eerste respondent in bovenstaand citaat, denkt een deelnemer in de andere Eritrese focusgroep dat het 'niet realistisch is iedereen die keus te geven, vanwege de woningnood in Nederland', en dat het COA en de gemeente de keuze moeten maken.

In de Syrische focusgroepen zijn een paar respondenten van mening dat de keuzevrijheid van statushouders over waar in Nederland ze komen te wonen ervoor zorgt dat zij integreren in de Nederlandse samenleving, en dat dit de bedoeling is van de regering (voor een kritische reflectie hierop zie Huizinga & van Hoven, 2018):

R1: (...) als wij zelf konden kiezen dan zouden we allemaal verzameld worden in aparte wijken. Zoals we dat ook zien bij Marokkanen en Turken. Dat is negatief voor de toekomst. Dus dat je een bepaalde plek krijgt toegewezen versnelt het inburgeringsproces. Het wordt opgelegd maar het is wel goed.

(...)

R1: Het is negatief dat ik gedwongen was, maar soms heeft dat ook positieve kanten.

R2: Maar dat is toch geen toeval?

R1: Ik denk dat dat opzettelijk is gedaan.

R2: Daar wordt ook veel over gesproken in de Tweede Kamer.

R1: Wat er dan gebeurt, niet nu, maar na een paar generaties, dan wordt het multicultureel. Ik denk dat de regering dat wilt, dat het gemengd wordt. (SY2)

Daarbij wonen Turkse Nederlanders volgens de eerste respondent in een 'parallele maatschappij' en spreken ze na dertig jaar in Nederland te hebben gewoond geen Nederlands.

Echter, zoals een paar andere respondenten naar voren brengen en zelf hebben ervaren, maakt het uit hoe de ruimtelijke verdeling van sociale huurwoningen eruit ziet. Zo vraagt een van hen, een man van Eritrese afkomst die in een wijk in een grote stad woont waar de meerderheid van de bewoners een migratieachtergrond heeft, zich af hoe statushouders kunnen integreren 'als [ze] niet in de bredere gemeenschap worden gehuisvest'. Een andere uit Eritrea afkomstige respondent is van mening dat mensen met dezelfde nationaliteit ook niet in hetzelfde gebouw gehuisvest zouden moeten worden, want 'dat helpt je niet om in de Nederlandse samenleving te integreren'. Tot slot licht een van vrouw van Syrische afkomst toe dat statushouders juist bij elkaar worden geplaatst door de Nederlandse overheid, iets dat te maken heeft met de ruimtelijke concentratie van sociale huurwoningen:

Ik wou niet in [naam stad] wonen omdat ik wist dat ze alle Syriërs bij elkaar op een plek laten wonen. Ze hebben alle Syriërs bij de Marokkanen en Turken in een wijk die bekend is in [naam stad] en dat is de immigrantenwijk. Dus de overheid heeft

precies gedaan wat zij niet moest doen, zij heeft hen allemaal op één plek geplaatst. (SY1)

6 Conclusies en discussie

6.1 Conclusies

Migratie en huisvesting zijn *hot topics* in het huidige maatschappelijke en politieke debat in Nederland. Zowel de huisvesting van asielzoekers als van statushouders staat onder grote druk: er zijn te weinig opvangplekken bij het COA, en ook de (sociale) woningmarkt wordt gekenmerkt door een groot tekort aan passende en betaalbare woningen. Binnen deze zeer uitdagende context wordt uitvoering gegeven aan het beleid van Kansrijke Koppeling: statushouders worden gekoppeld aan een arbeidsmarktregio en vervolgens een gemeente binnen die regio, waarbij zij tegelijkertijd evenredig over alle Nederlandse gemeenten gehuisvest dienen te worden. Met de Kansrijke Koppeling wordt beoogd bij te dragen aan de participatie van statushouders in de Nederlandse samenleving. Waar al wat inzicht is verkregen in de uitvoeringspraktijk van het beleid (Sax et al., 2019; zie ook Adviesraad Migratie, 2022), is er minder bekend over hoe statushouders zelf tegen het beleid aankijken en over hun ervaringen met het proces van koppeling en het krijgen van een woning. Wat is voor hen van belang geweest in de woonomgeving bij het opbouwen van hun leven in Nederland? Dit onderzoek heeft zich tot doel gesteld om hier meer inzicht in te krijgen, zich daarbij specifiek richtend op mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea die tussen ongeveer 2014 en 2017 in Nederland zijn komen wonen.

De volgende onderzoeksvragen waren leidend:

- 1 Welke factoren gerelateerd aan huisvesting en de woonomgeving zijn volgens mensen gevlucht uit Syrië en Eritrea zelf van belang voor het opbouwen van hun leven in Nederland?
  - a Verandert het belang van deze factoren over de tijd?
- 2 Hoe hebben mensen gevlucht uit Syrië en Eritrea het huisvestingsproces ervaren?
- 3 Hoe kijken mensen gevlucht uit Syrië en Eritrea aan tegen het huidige huisvestingsbeleid (in algemene zin)?

Het huidige onderzoek is onderdeel van het LOCS, een langlopend onderzoeksprogramma naar mensen afkomstig uit Syrië die tussen 2014 en 2016 een asielvergunning hebben gekregen in Nederland. Waar eerdere kwalitatieve studies binnen dit programma zich richtten op de vluchtgeschiedenis en het leven in het algemeen van mensen afkomstig uit Eritrea (Sterckx & Fessehazion, 2018), ervaringen van uit Syrië afkomstige mensen met het participatiebeleid (Van Liempt & Staring, 2020), en percepties van mensen uit Syrië en Eritrea van hun sociaal-culturele positie in de Nederlandse samenleving (Vermeulen, 2021), focust het huidige onderzoek zich op het thema huisvesting. Het borduurt daarmee voort op en verkent dieper een aantal eerdere bevindingen van Van Liempt en Staring (2020) betreffende ervaringen van Syriërs met het huisvestingsproces en het krijgen van een woning.

In onderstaande paragrafen volgen de conclusies van dit onderzoek, waarmee antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvragen. Vervolgens worden de bevindingen besproken in relatie tot de maatschappelijke context en het beleid van Kansrijke

Koppeling en toewijzing van een woning, om af te sluiten met richtingen voor vervolgonderzoek.

6.1.1 *Belangrijke factoren in de woonomgeving en veranderingen door de tijd*

Uit de focusgroepen en interviews komt naar voren dat mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea verschillende zaken in hun woonomgeving belangrijk hebben gevonden om hun leven in Nederland op te bouwen. Respondenten hebben naar voren gebracht dat de aanwezigheid van werk, familie, (taal)onderwijs, van sociale contacten, openbaar vervoer, voorzieningen, gemeentelijk beleid op het gebied van inburgering en participatie, en de locatie van het (laatste) azc een rol hebben gespeeld in het opbouwen van hun leven in Nederland. De kwantitatieve analyses van de NSN2022 survey onder Syriërs in Nederland hebben bovendien laten zien dat wanneer mensen dichtbij de werkplek, onderwijsinstelling, en familie wonen zij tevredener zijn met de buurt waarin zij wonen. De zojuist genoemde zaken kunnen dan ook meer in het algemeen gerelateerd worden aan woonervaringen van mensen en hun tevredenheid met de woonomgeving.

Dit onderzoek wijst op het belang van het ruimtelijke aspect van de zojuist genoemde zaken, ofwel waar in de woonomgeving en hoe ver van de woning ze zich bevinden. Daarmee reflecteren de bevindingen van het huidige onderzoek resultaten uit eerder onderzoek gedaan onder statushouders (zie bijv. Jonitz et al., 2023; Weidinger & Kordel, 2020). Respondenten hebben verschillende ervaringen, die onder andere afhankelijk zijn van kenmerken van hun specifieke woonplaats en woonomgeving en wat deze te bieden hebben (zie bijv. Hanhörster & Wessendorf, 2020; Platts-Fowler & Robinson, 2015). Zo wijzen de bevindingen van het huidige onderzoek op verschillen in voorzieningenniveau tussen stedelijke en minder stedelijke contexten. Voor respondenten die meer afgelegen of in kleinere woonplaatsen of dorpen wonen is er relatief weinig aanbod aan winkels of zijn er geen winkels in de buurt met specifieke producten uit het land van herkomst die voor hen belangrijk zijn. Daarbij speelt mee dat de mogelijkheden om met het openbaar vervoer voorzieningen te bereiken die verder weg zijn, waaronder ook gebedsplaatsen, beperkt en/of duur kunnen zijn.

Bovenstaande wijst op de belangrijke bevinding dat de aanwezigheid en mogelijkheden van openbaar vervoer een belangrijke voorwaarde vormen voor de bereikbaarheid van niet alleen voorzieningen maar ook andere belangrijke zaken, zoals werk. Dit geldt niet exclusief voor statushouders of mensen met een vluchtelingenachtergrond, maar voor alle inwoners van Nederland die afhankelijk zijn van het openbaar vervoer om op andere plekken te komen. Wel is het zo dat statushouders minder vaak een auto hebben vergeleken met andere groepen. Vervoers- en bereikbaarheidsarmoede in Nederland zijn in recent onderzoek door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) onder de loep genomen (zie Box 6.1).

Hoewel de stedelijkheid en ligging van de woonplaats dus uitmaken voor het voorzieningenniveau en de mogelijkheden om te reizen met het openbaar vervoer, worden woonplaatsen op 'het platteland' of in 'de regio' niet per definitie door alle respondenten als negatiever ervaren. De bevindingen geven aanleiding tot nuance. Zo hebben respondenten woonachtig in verschillende typen woonplaatsen vergelijkbare ervaringen of zijn ervaringen in hetzelfde type woonplaats juist verschillend (zie ook Jonitz et al., 2023). Onder respondenten woonachtig in verschillende kleinere

woonplaatsen en dorpen zijn bijvoorbeeld zowel positieve als negatieve ervaringen met de houding van burens en buurtgenoten en sociaal contact.

Box 6.1   Onderzoek naar vervoersarmoede en bereikbaarheid van werk en voorzieningen

Uit onderzoek door het PBL (Bastiaanssen & Breedijk, 2022) is naar voren gekomen dat de toegang tot vervoer, voornamelijk het gebrek aan de mogelijkheid om een auto te gebruiken, beperkend kan werken voor de ontplooiingsmogelijkheden van mensen en hun welzijn in het algemeen, dus zeker niet specifiek voor statushouders of mensen met een vluchtelingenachtergrond. Hierbij valt te denken aan gevolgen voor de werkloosheid, en op het gebied van gezondheid (bereikbaarheid van medische voorzieningen) en sociaal welzijn (bereikbaarheid van familie en vrienden). Kijkend naar de Nederlandse context geeft eerder onderzoek aan dat 'de ruimtelijke structuur de afgelopen decennia steeds meer gebaseerd is op het gebruik van de auto', dat er bezuinigingen zijn geweest op het openbaar vervoer, en veel banen en voorzieningen zich bevinden net buiten de stad en langs snelwegen, wat maakt dat het lastiger is om deze plekken te bereiken (ibid., p. 9). Bevindingen wijzen erop dat zowel binnen als buiten steden problemen spelen met betrekking tot de bereikbaarheid van voorzieningen en banen met gevolgen voor de maatschappelijke participatie van mensen, waarbij het vooral mensen met een minder goede sociaaleconomische positie en praktisch opleidingsniveau betreft (zie ook Coulter et al., 2015). De literatuur over bereikbaarheid laat zien dat zowel kenmerken van het vervoerssysteem (dus op macroniveau), zoals de beschikbaarheid, prijzen en complexiteit, als individuele kenmerken en capaciteiten van mensen als inkomen, leeftijd, vaardigheden en rijbewijsbezit daadwerkelijke bereikbaarheid beïnvloeden. Bastiaanssen en Breedijk (2022) concluderen op basis van bereikbaarheidsanalyses dat de kern van het bereikbaarheidsprobleem in Nederland zich afspeelt aan de stadsranden, in kleinere woonplaatsen en dorpen rondom steden en in landelijke gebieden, waar de bereikbaarheid van werk en voorzieningen per openbaar vervoer en fiets beperkt is. Wanneer mensen die in zulke gebieden wonen geen auto hebben of kunnen gebruiken, heeft dit dus aanzienlijke gevolgen. Dit komt eveneens naar voren uit de kwantitatieve analyse in het huidige onderzoek, die laat zien dat het hebben van werk positief samenhangt met de bereikbaarheid van de woonplaats (gemeten als hoe lastig respondenten het ervaren om ergens te komen zonder auto). Tegelijkertijd geven de kwalitatieve bevindingen weer dat ook respondenten in stedelijke gebieden belemmeringen met het openbaar vervoer kunnen ervaren, hoewel de aard ervan net anders is: waar in de kleinere woonplaatsen relatief weinig mogelijkheden zijn, kan het in een stedelijke omgeving lastig zijn vanwege de vele overstappen en het geld en de tijd die het reizen kost ondanks de relatief kleine geografische afstand.

Het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) (Krabbenborg & Uitbeijerse, 2023, p. 6) dat kwalitatief onderzoek deed naar de mechanismen van bereikbaarheidsarmoede onder mensen die hebben aangegeven bereikbaarheidsproblemen te ervaren, laat zien hoe deze problemen impact hebben op het (sociale) welzijn van mensen en op het gebied van werk en studie. Het kennisinstituut concludeert dat bereikbaarheidsarmoede sterk afhangt van hoe mensen ermee omgaan, naast individuele kenmerken en die van de omgeving. Het besteden van meer geld om ergens te komen, een van de manieren van omgang met ervaren problemen, kan ervoor zorgen dat er minder geld is voor andere zaken, wat betekent dat armoede op het gebied van bereikbaarheid samenhangt met armoede op andere gebieden.

Waar statushouders terecht komen – bijvoorbeeld in een stedelijke context of niet, of in een woonplaats met een relatief centrale ligging of meer afgelegen – tekent hun ervaringen met zaken die zij belangrijk vinden voor het opbouwen van hun leven in Nederland. Het gaat daarbij met name om de aanwezigheid van voorzieningen en openbaar vervoer. Hoewel respondenten het beeld in hun hoofd hebben dat steden meer werkmogelijkheden bieden, blijkt uit kwantitatieve gegevens dat statushouders woonachtig in stedelijke contexten in Nederland niet vaker werk hebben dan mensen woonachtig in andere gebieden. Deze percepties weerspiegelen de aantrekkelijkheid van steden voor migranten en mensen met een vluchtelingenachtergrond, wat naar voren kwam in eerder onderzoek en wordt gereflecteerd in de aard van verhuisbewegingen naar meer stedelijke contexten (zie bijv. Boot & Driessen, 2019; Stewart & Shaffer, 2015; Vogiazides & Mondani, 2020). Ook de kwantitatieve analyses van het huidige onderzoek geven weer dat verhuisbewegingen van Syriërs en Eritreeërs in Nederland vaker voorkomen naar meer stedelijke dan naar minder stedelijke gemeenten.

Naast kenmerken van de woonomgeving spelen ook individuele kenmerken een rol in woonervaringen en het belang dat mensen hechten aan bepaalde zaken in hun woonomgeving. Individuele kenmerken zijn bijvoorbeeld leeftijd, opleidingsniveau of de aanwezigheid van kinderen in het huishouden. Zo zijn er jonge respondenten die naar een stad zijn verhuisd om daar gebruik te maken van opleidings- of werkmogelijkheden, en is het voor respondenten met kinderen belangrijk om een school voor hun kinderen in de buurt te hebben. Daarnaast kan het krijgen van kinderen ervoor zorgen dat mensen belangrijke zaken in hun woonomgeving anders gaan beschouwen of prioriteren. Dichter in de buurt van familie wonen wordt dan bijvoorbeeld belangrijker. Ook laten de bevindingen zien dat de wens voor een veilige woonomgeving voor de kinderen het belang van veel voorzieningen in de buurt of de werkplek dichtbij kunnen verminderen. Het krijgen van een kind heeft bovendien sommige vrouwelijke respondenten doen beslissen om te stoppen met hun opleiding of een andere opleiding dichterbij de buurt te volgen, vanwege de reisafstand en -tijd, of vanwege het gebrek aan opvangmogelijkheden in hun omgeving. Bovendien wijzen deze bevindingen op de samenhang tussen levensgebeurtenissen en levenslooptrajecten, zoals dat van werk en opleiding. Levensgebeurtenissen kunnen ervoor zorgen dat welke zaken mensen belangrijk vinden in hun woonomgeving of hun betekenisgeving eraan verandert. Dit geldt niet alleen voor statushouders, maar ook voor andere inwoners van Nederland, zoals eerder onderzoek naar voren heeft gebracht (zie bijv. Coulter & Scott, 2015; Mulder & Hooimeijer, 1999).

Naast levensgebeurtenissen en veranderingen in levenslooptrajecten speelt ook het verstrijken van de tijd en het proces van het 'ergens vestigen' en thuis maken een rol in hoe respondenten betekenis geven aan hun woonomgeving. Een van de respondenten gaf bijvoorbeeld aan dat het sociaal contact met zijn burens in de eerste periode na aankomst in de gemeente gebaseerd was op een hulprelatie tussen Nederlander en 'vluchteling', terwijl een andere respondent juist in het begin veel meer contact had met landgenoten dan met Nederlanders. Ook zijn de aanwezigheid van goede taalscholen en het gemeentelijk beleid op het gebied van inburgering en participatie in de beginperiode van belang, maar na verloop van tijd wanneer zij klaar zijn met hun inburgeringstraject vanzelfsprekend minder relevant. Voor sommige respondenten veranderde de relatie met hun woonomgeving drastisch na de aanschaf van een auto. Uit de kwantitatieve analyses is gebleken dat meer dan de helft van de Syriërs in Nederland inmiddels gebruikmaakt van de auto als vervoersmiddel.

Uit de kwantitatieve analyses is gebleken dat meer dan de helft van de Syriërs in Nederland inmiddels gebruikmaakt van de auto als vervoersmiddel.

Tot slot kunnen de woonplaats en woonomgeving zelf ook belangrijker worden voor mensen, wat gerelateerd kan worden aan gewenning en vertrouwd raken aan de woonplaats. Dit wijst op de affectieve dimensie van thuis voelen (Antonisch, 2010), evenals het opbouwen van een (lokaal) sociaal netwerk (zie bijv. Mulder & Malmberg, 2014). Het opbouwen van een leven in Nederland is dan ook niet alleen een proces van positieverwerving in de Nederlandse samenleving, in de zin van het volgen van onderwijs en deelname aan de arbeidsmarkt, maar ook een affectief en emotioneel proces. Het proces van hechten aan de woonomgeving en het opbouwen van een nieuwe sociaal netwerk in de woonplaats kan worden versneld wanneer mensen een woning krijgen in de buurt van het (laatste) azc waar ze hebben verbleven. Bekend zijn met de woonomgeving en al opgebouwde sociale contacten kunnen een vliegende start geven. Wel maakt het volgens respondenten erg uit waar het azc precies gevestigd is. In lijn met eerder in deze paragraaf genoemde bevindingen over kenmerken van de woonomgeving zouden respondenten liever niet in de buurt van het azc wonen wanneer er weinig voorzieningen in de omgeving zijn en de mogelijkheden met het openbaar vervoer beperkt zijn.

Het huidige onderzoek wijst erop dat het behulpzaam is om huisvesting en woonplaats niet alleen vanuit het migratie- of migrantenperspectief te bezien. Mensen zijn meer dan alleen hun status als 'vluchteling' (zie ook Ludwig in Stewart & Shaffer, 2015), en het kan voor hen zelf ook als een last voelen om 'vluchteling' te zijn (Malkki in Van Liempt & Staring, 2021). Zaken als werk, familie en openbaar vervoer in de woonomgeving zijn niet alleen voor statushouders of mensen met een vluchtgeschiedenis van belang in (het opbouwen van) hun leven, maar zijn dat evengoed voor de gemiddelde Nederlander. Zo zijn niet alle ervaringen van de respondenten in dit onderzoek uniek voor statushouders en mensen met een vluchtelingenachtergrond en spelen problemen die sommigen van hen ervaren, bijvoorbeeld het gebrek aan mogelijkheden om met het openbaar vervoer te reizen of met het vinden van een andere woning, ook onder (andere) Nederlanders.

Wat de positie van statushouders op de woningmarkt en hun ervaring van hun woonomgeving wel uniek maakt is dat zij geen voorgeschiedenis hebben wat betreft wonen in Nederland. Zij moeten hun leven opnieuw opbouwen en in een voor hen nieuwe samenleving met andere normen en waarden hun weg vinden. In het algemeen starten statushouders met minder kennis van het Nederlandse systeem en de woningmarkt en vaardigheden om deze te navigeren. Ook hebben ze (nog) minder toegang tot sociale hulpbronnen. Zij hebben specifieke behoeften als toegang tot voorzieningen voor inburgering en contact met herkomstgenoten en sommige voorzieningen – zoals openbaar vervoer – zijn belangrijker omdat mensen bijvoorbeeld nog geen toegang hebben tot een auto. Bovendien komt uit eerder onderzoek naar voren dat de positie van mensen met een vluchtelingenachtergrond in relatie tot bijvoorbeeld werk en onderwijs minder sterk is in vergelijking met die van de Nederlandse bevolking in het algemeen, bijvoorbeeld door taalbeheersing of ervaringen met discriminatie (voor specifiek Syriërs zie bijv. Maliepaard et al., 2023).

6.1.2 *Ervaringen met het huisvestingsproces en op de woningmarkt*

Het krijgen van een woning is een belangrijke gebeurtenis geweest voor respondenten: het betekende het begin van een nieuw leven, het leven weer oppakken, stabiliteit en zelfstandigheid. In tegenstelling tot de Nederlandse bevolking

kunnen statushouders niet zelf kiezen waar zij komen te wonen, terwijl de woonomgeving wel degelijk een rol speelt in hoe zij hun leven verder vorm kunnen geven in Nederland, zoals blijkt uit de vorige paragraaf.

De bevindingen van dit onderzoek geven het beeld van grotendeels negatieve ervaringen van respondenten met het proces van koppeling aan een gemeente en het krijgen van een woning. Ondanks deze negatieve ervaringen met betrekking tot het proces komt uit de kwantitatieve survey naar voren dat de meerderheid van de Syrische mensen tevreden of zeer tevreden is met hun woning en buurt. Hoewel het niet duidelijk is of mensen vanaf het begin tevreden zijn geweest, of dat zij door de tijd heen tevredener zijn geworden door bijvoorbeeld gewenning, plaatsen deze kwantitatieve uitkomsten de negatieve ervaringen in perspectief.

Respondenten van het huidige onderzoek hebben over het algemeen moeite met het gebrek aan zeggenschap over waar zij in Nederland kwamen te wonen. Daarnaast hebben zij druk ervaren om de woning te accepteren, en veel respondenten hebben aangegeven dat er in hun ervaring geen rekening is gehouden met hun voorkeuren en persoonlijke situatie bij de koppeling aan de gemeente en toewijzing van een woning. De ervaring van veel respondenten is dat zij geen passende woning toegewezen hebben gekregen. Dit heeft soms te maken met een ervaren gebrek aan werk- of opleidingsmogelijkheden in de buurt, maar in veel gevallen wordt de woning zelf als niet passend ervaren voor de gezinsgrootte omdat respondenten destijds een gezinsherenigingsprocedure hadden lopen.

Tegelijkertijd uiten respondenten ook het bewustzijn van de (destijds) hoge instroom van asielmigranten, het huidige woningtekort en de moeite die (andere) Nederlanders hebben met het vinden van een woning. Er is begrip dat niet altijd rekening kan worden gehouden met voorkeuren en individuele omstandigheden, evenals dankbaarheid. Er zijn verder aanwijzingen dat (niet altijd juiste) informatie over het huisvestingsproces rondgaat binnen de Syrische en Eritrese gemeenschappen, en daarnaast worden ervaringen met het krijgen van een woning onderling gedeeld. Respondenten zijn over het algemeen kritisch op de informatievoorziening tijdens het proces van het krijgen van een woning. Daarnaast zijn ervaringen gedeeld van verschillen in aanpak of informatievoorziening tussen COA-medewerkers en/of COA-locaties, evenals van bewegingsruimte in de praktijk in het kunnen krijgen van een andere woning dan die toegewezen.

Met name respondenten van Eritrese afkomst hebben het gevoel achtergesteld en gediscrimineerd te worden ten opzichte van mensen uit Syrië, wat wijst op gevoelens van relatieve deprivatie (zie bijv. Smith et al., 2012). De bevindingen van dit onderzoek suggereren dat er verschillen bestaan tussen de Syrische en Eritrese gemeenschap in Nederland wat betreft hulpbronnen, onderlinge connecties en mondigheid. Eritrese respondenten brengen naar voren dat in tegenstelling tot de Eritrese, de Syrische gemeenschap beter georganiseerd is en Syriërs meer opkomen voor zichzelf, onder andere bij de woningtoewijzing.

Waar statushouders – wanneer zij niet zelf een woning zoeken – geen regie hebben over waar zij als eerst komen te wonen in Nederland, hebben zij wel de vrijheid om vervolgens te verhuizen. Uit dit onderzoek blijkt echter dat deze vrijheid in de praktijk beperkt is door zowel de krappe woningmarkt als door een gebrek aan hulpbronnen. Hoewel de kwantitatieve analyses van dit onderzoek laten zien dat een gedeelte van de Syriërs de wens heeft om te verhuizen, is het aantal Syrische en Eritrese mensen in Nederland is dat verhuisd is in de afgelopen jaren relatief laag. Dit is in lijn met eerder

onderzoek onder andere niet-Nederlandse herkomstgroepen (De Hoon et al., 2020; Gerritsen et al., 2018). De macrocontext van de woningmarkt bovendien speelt een grote rol, in combinatie met individuele kenmerken en hulpbronnen op microniveau als financiële middelen, vaardigheden om de woningmarkt te navigeren, en sociale hulpbronnen of kapitaal (Coulter & Van Ham, 2013; Mulder & Hooimeijer, 1999). Waar het sommige respondenten wel gelukt is om te verhuizen naar bijvoorbeeld een grotere of nieuwere woning of hun situatie te verbeteren (bijvoorbeeld door de aanschaf van een auto), is dat voor veel respondenten met een verhuishwens erg lastig of onmogelijk gebleken. Deze bevindingen tezamen betekenen des te meer dat de beslissing waar een statushouder komt te wonen, die bij het COA en gemeenten ligt, een zeer belangrijke is.

Zoals eerder in deze paragraaf benoemd, hebben zowel respondenten vanuit Syrië als Eritrea ervaringen met een woning die niet passend is voor hun gezinsgrootte, wat vaak gerelateerd is aan een destijds lopende gezinsherenigingsprocedure. Er zijn bovendien aanwijzingen dat het vaker voorkomt dat mensen afkomstig uit Eritrea met grote gezinnen wonen in een (te) kleine woning. De bevindingen wijzen erop dat mensen 'vast' kunnen zitten in een ongezonde en/of ongewenste huisvestingssituatie. Bij een paar respondenten van dit onderzoek is hun situatie (zeer) schrijnend, wat onder andere duidelijk te terug te zien is in hoe zij vertellen over de impact op hun mentale gezondheid. Uit de kwantitatieve analyses blijkt dat de mentale gezondheid van mensen met Syrische afkomst significant samenhangt met tevredenheid met de woning en buurt, en dat een op de zes stress ervaart op het gebied van wonen.

Dat het voor mensen lastig of (vrijwel) onmogelijk is om te verhuizen en daarmee hun huisvestingssituatie te verbeteren, geldt dit niet uitsluitend voor mensen met een vluchtelingenachtergrond afkomstig uit Syrië en Eritrea, maar ook voor Nederlandse met en zonder migratieachtergrond in een vergelijkbare maatschappelijke positie. Wat bij mensen met een migratieachtergrond daarnaast een rol kan spelen is discriminatie op de woningmarkt (Özüekren & Bolt, 2002), wat ook terugkomt in de bevindingen van dit onderzoek. Respondenten van dit onderzoek die wel zijn verhuisd, hebben hiervoor (veel) moeite gedaan, hadden vaardigheden en kennis om zich te kunnen redden op de woningmarkt, of kregen hulp en/of advies van anderen. Sommigen konden tijdelijk ergens anders wonen via hun sociaal netwerk. Hierbij is eveneens het belang terug te zien van hulpbronnen op individueel niveau.

6.1.3 *Opvattingen over het huisvestingsbeleid: steun voor Kansrijke Koppeling, maar spanningsveld tussen voorkeuren aangeven en verplichting om woning te accepteren*

Uit dit onderzoek komt naar voren dat respondenten van dit onderzoek het rechtvaardig en goed vinden dat statushouders een woning krijgen. Ook is er ondersteuning voor het beleid van Kansrijke Koppeling: een centrale bevinding is dat het belangrijk wordt gevonden de overheid rekening houdt met de individuele situatie en omstandigheden van statushouders. Leeftijd en huishoudensamenstelling zijn kenmerken die volgens verschillende respondenten een rol spelen in waar iemand het beste kan wonen: in een stedelijke omgeving of juist in een kleinere woonplaats. Zo zouden oudere mensen en gezinnen volgens sommige respondenten het meest gebaat zijn bij een kleinere woonplaats.

Verder komt uit het onderzoek naar voren dat het beleid zou moeten inzetten op informatievoorziening, waarbij informatie gewenst is over de gemeente waaraan statushouders gekoppeld zijn, over het Nederlandse systeem en de samenleving, praktische zaken over de woning en wonen in Nederland, over de voor- en nadelen

van het wonen in een dorp of een stad en verschillende typen woningen, en over het huisvestingsproces en het woningtekort. Ook is er behoefte aan informatie over praktische zaken rondom wonen en huisvesting, gezien statushouders na het krijgen van een woning zelf de verantwoordelijkheid daarover hebben. De overgang van de opvang naar de gemeente kan soms lastig zijn.

De bevindingen van dit onderzoek suggereren dat sommige respondenten de (onterechte) indruk hebben dat statushouders hun woonplaats kunnen kiezen of daarin een zekere keuzevrijheid hebben. Een aantal respondenten geeft aan dat statushouders niet het idee gegeven moet worden dat er een keuze is, terwijl die er in de praktijk eigenlijk niet is. De bevindingen wijzen op een zeker spanningsveld tussen het bieden van ruimte aan de statushouder om voorkeuren aan te geven, en de verplichting om de woning te accepteren. Met betrekking tot het moeten accepteren van de aangeboden woning zijn de opvattingen verdeeld: waar sommige respondenten vinden dat statushouders niet verplicht zouden moeten worden, zijn anderen van mening dat het niet realistisch is om mensen meer keuzevrijheid te geven, gegeven de situatie op de woningmarkt. Ook is genoemd dat de integratie van statushouders in Nederland juist gebaat is bij spreiding, zodat groepen niet alleen bij elkaar gaan wonen en beter 'mengen' met de Nederlandse bevolking.

6.2 **Discussie in het licht van de maatschappelijke en beleidscontext**

Dit onderzoek laat zien dat de woning en de woonomgeving belangrijk zijn voor de kwaliteit van leven. Zoals de WRR (2023, p. 53) stelt, huisvesting is meer dan alleen een dak boven je hoofd, en de (ervaren) kwaliteit van de woonomgeving is belangrijk voor het welzijn van mensen. Huisvesting vormt een belangrijke basis en bron van stabiliteit in het leven en staat in verbinding met levensloopgebeurtenissen en met andere domeinen, zoals werk en inkomen, sociale contacten, en gezondheid (zie ook bijv. Ager & Strang, 2008). Wanneer de huisvestingssituatie niet op orde is, kan dit grote gevolgen hebben voor (het welzijn van) mensen en specifiek voor statushouders; voor de mogelijkheden voor het opbouwen van een nieuw leven in Nederland.

De WRR (2023) beschrijft dat het huidige maatschappelijk onbehagen – gedefinieerd als het gevoel dat het niet goed gaat met 'de samenleving' –, polarisatie en wij-zij denken in de samenleving deels te relateren vallen aan de onzekerheid en het gebrek aan grip of persoonlijke controle dat mensen ervaren in verschillende domeinen, waaronder werk en inkomen en wonen. Volgens de WRR is over het algemeen de onzekerheid vooral toegenomen op de gebieden van werk en inkomen en wonen, in het bijzonder voor jongeren, huishoudens met lage inkomens, en die met lage middeninkomens. Mensen voelen zich ook in toenemende mate onzeker, met name over hun kansen op de woningmarkt. Zowel de feitelijke als de gevoelde onzekerheid op het ene gebied, bijvoorbeeld werk en inkomen, hangen samen met die op een ander gebied, bijvoorbeeld wonen. Dit geldt in grotere mate voor jongeren en mensen met een praktisch opleidingsniveau en een lager inkomen.

Zowel statushouders en mensen met een vluchtelingenachtergrond en (andere) Nederlanders zijn vertegenwoordigd binnen de groepen die met name onzekerheid ervaren en voelen. Zo laat de laatste kwantitatieve studie van het LOCS-onderzoek (Maliapaard et al., 2023) zien dat de financiële situatie van een grote groep uit Syrië afkomstige mensen precair is. Hoewel ze zeker geen homogene groep vormen, is de

werkloosheid onder hen in vergelijking met de Nederlandse bevolking ruim dubbel zo hoog, en heeft de meerderheid geen vast arbeidscontract. Verder geven steeds meer mensen aan geld te kort komen aan het eind van de maand, en een grote groep heeft vaak geen financiële middelen voor alledaagse uitgaven.

Het grote tekort aan betaalbare en passende woningen in Nederland zet de verhoudingen op scherp, en het thema van huisvesting en statushouders ligt dan ook gevoelig in de politiek en samenleving. Statushouders maken aanspraak op gemiddeld 10% van de sociale huurwoningen in Nederland (Adviesraad Migratie, 2022), en vormen een van de aandachtsgroepen die gemeenten dienen te huisvesten. Sinds 2017 krijgen ze echter niet meer automatisch urgentie op de woningmarkt en is het aan de gemeente zelf om te bepalen hoe de beschikbare woningen verdeeld worden tussen statushouders en andere groepen (die soms al jaren op de wachtlijst voor een sociale huurwoning staan). Het is dan ook niet vreemd dat er ervaringen van concurrentie ontstaan, en mensen zich achtergesteld en benadeeld voelen in vergelijking met anderen (Smith et al., 2012).

Dit onderzoek wijst erop dat statushouders en mensen met een vluchtelingenachtergrond zich bewust zijn van de problematische woningmarkt en de positie van statushouders hierop, waarbij vergelijkingen worden gemaakt met (andere) Nederlanders en begrip wordt getoond voor het feit dat het voor hen ook moeilijk is om een woning te vinden of te verhuizen. Dat neemt niet weg dat respondenten het belangrijk vinden dat statushouders een woning krijgen; dan kunnen zij echt beginnen met het starten en opbouwen van hun leven. Daarbij suggereren de bevindingen dat men verschillend kan denken over de rechtvaardigheid ervan in vergelijking met (andere) Nederlanders.

6.2.1 *Plaatsing op een passende plek?*

Gegeven de grote krapte op de woningmarkt is het des te belangrijker om statushouders zoveel mogelijk te plaatsen op een voor hen passende plek (zodat verdere verhuisbewegingen mogelijk verminderd worden). Het beleid van Kansrijke Koppeling heeft tot doel om dit te realiseren, waarbij wordt gekeken naar de onderwijsachtergrond en eerdere werkervaring van statushouders, en de focus ten aanzien van de koppeling met name ligt op arbeidsmarktparticipatie. Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat het voor statushouders zelf eveneens erg belangrijk is om werk te hebben en om op een plek te wonen waar werkgelegenheid in de buurt is. Bovendien valt te lezen in de bevindingen dat respondenten waarde hechten aan onderwijs en opleiding (voor henzelf of voor hun kinderen), en mogelijkheden daarvoor in de omgeving als bevorderend beschouwen voor het opbouwen van hun leven. Tegelijkertijd laat dit onderzoek zien dat verschillende andere zaken belangrijk zijn voor een passende plek in de ogen van mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea. Familie en sociaal contact in de woonomgeving en met anderen uit Syrië en Eritrea hebben in belangrijke mate betrekking op de sociale aspecten van het opbouwen van een leven op een nieuwe plek en kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van thuisgevoel. Hoewel dit zeker niet voor elke statushouder hoeft te gelden (iemand kan ook een moeizame relatie hebben met familie of landgenoten), kunnen familie en landgenoten informatie en ondersteuning bieden, wat met name in de beginperiode in Nederland als belangrijk wordt beschouwd.

Gesteld zou kunnen worden dat het belang van bovenstaande zaken in mindere mate gereflecteerd is in het beleid van Kansrijke Koppeling, specifiek wanneer het gaat

omwelke informatie wordt meegenomen en de weging daarvan in de beslissing van waar een statushouder komt te wonen. Binnen de Kansrijke Koppeling is het sociaal netwerk van een statushouder het zachte criterium dat wel wordt meegenomen in de beslissing, maar minder zwaar wordt gewogen dan de andere zachte criteria van opleidingsachtergrond en eerdere werkervaring. De aanwezigheid van familie is een hard criterium en wel bepalend voor de koppeling wanneer het een ouder-minderjarig kind relatie betreft. Echter, de familie zoals over verteld door respondenten van dit onderzoek is de familie in bredere zin en omvat ook familieleden als broers, zussen of ooms.

In dit onderzoek kwam naar voren hoe belangrijk de toegang tot openbaar vervoer is voor de statushouders. Dit suggereert dat het voor een kansrijke koppeling ook relevant is om rekening te houden met niet alleen de aanwezigheid van, maar ook de toegang tot bijvoorbeeld werkgelegenheid, gezien het feit dat statushouders in ieder geval in de beginperiode na aankomst in Nederland grotendeels afhankelijk zijn van het openbaar vervoer om op andere plekken te komen. Daarbij kan er binnen meer landelijke gemeenten veel variatie zijn in waar een statushouder precies terechtkomt wanneer deze gemeenten samengesteld zijn uit verschillende dorpen, waartussen verschil kan bestaan in de bereikbaarheid met het openbaar vervoer.

Bovenstaand inzicht haakt in op het streven binnen het opvangbeleid om statushouders zoveel mogelijk op te vangen in de regio van koppeling en in de buurt van de gemeente waar iemand uiteindelijk gaat wonen, ook om een goede overdracht van het COA naar de gemeente te kunnen bewerkstelligen. Dit zal door de Spreidingswet vermoedelijk beter mogelijk zijn, gezien deze wet toeziet op een meer evenwichtige spreiding van de opvang van asielzoekers over Nederland.³⁶ Hoewel opvang in de buurt van de gekoppelde gemeente ervoor kan zorgen dat zij de omgeving en gemeente al kunnen leren kennen en er een sociaal netwerk kunnen opbouwen, wijzen de bevindingen van dit onderzoek er tegelijkertijd op dat het wonen in een omgeving met weinig mogelijkheden voor het gebruik van openbaar vervoer, evenals minder voorzieningen, belemmerend kan werken voor het opbouwen van een leven. Dit wijst ook op het belang om aandacht te hebben voor het mobiliteits- en vervoersbeleid.

Wat als een passende plek beschouwd kan worden voor het opbouwen van een leven in Nederland wordt niet alleen beïnvloed door de woonomgeving en wat daarin aanwezig is, maar ook door de woning en hoe passend deze is bij de situatie van de statushouder. Belangrijk om hierbij te benoemen is dat de beslissing over de woning niet bij het COA ligt, maar bij de gemeenten. De bevindingen van dit onderzoek wijzen op voorbeelden van gevallen waar de toegewezen woning als niet passend is ervaren. Dit betreft vaak het krijgen van een woning die te klein is om de nog via gezinshereniging komende gezinsleden te huisvesten, waarbij soms de (uiteindelijk niet ingeloste) belofte is gedaan van een grotere woning op een later moment en mensen langdurig wonen in een te kleine woning. De Adviesraad Migratie licht (2022) toe dat sommige gemeenten de nog alleenstaande statushouder niet in een woning voor een (groter) gezin willen huisvesten, omdat er lange wachtlijsten zijn voor andere (grote) gezinnen en het niet bekend is wanneer de gezinsleden van de statushouder er zijn. Daarbij kan een grotere woning met een bijbehorende hogere huurprijs zorgen

---

³⁶ Zie [Wet gemeentelijke taak mogelijk maken asielopvangvoorzieningen \(36.333\) - Eerste Kamer der Staten-Generaal](#); [Kamerbrief over Wetsvoorstel gemeentelijke taak mogelijk maken asielopvangvoorzieningen | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#). Beide geraadpleegd januari 2024.

voor financiële problemen.³⁷ Tegelijkertijd kan het als onwenselijk beschouwd worden wanneer mensen na gezinshereniging langdurig in een te kleine woning wonen. Wanneer er een reële kans op gezinshereniging is zou het goed zijn daar al rekening mee te houden bij de woningtoewijzing en dit financieel mogelijk te maken.

Woningdelen wordt door de Rijksoverheid gezien als een van de mogelijkheden om meer statushouders sneller te kunnen huisvesten.³⁸ Hoewel dit onderzoek slechts één casus van woningdelen beschrijft, wijst die er wel op dat het belangrijk is om goed na te denken over de individuele kenmerken van de woningdelers en of zij bij elkaar passen, gezien passende huisvesting op de langere termijn uiteindelijk de bedoeling is.

In de bevindingen van dit onderzoek komt naar voren dat respondenten graag zelf hadden willen bepalen waar zij zouden komen te wonen en wat voor hen een passende plek zou zijn geweest. Een paar respondenten hebben daarbij ook gewezen op de kans op misbruik door (malafide) verhuurders, en dat statushouders bij het zelf zoeken naar een woning daarom wel ondersteuning zouden moeten krijgen. Uit onderzoek gedaan in België, waar statushouders na vergunningverlening maximaal vier maanden in de asielopvang mogen verblijven en daarna zelf een woning dienen te zoeken op een eveneens krappe woningmarkt, komt naar voren dat zij grote moeite hebben met het vinden van een woning en daarbij te maken krijgen met uitsluiting en wanpraktijken (zie bijv. El Moussawi, 2023). In ander buurland Duitsland wordt ook van statushouders verwacht dat zij zelf huisvesting vinden. Maar daar zijn lokale overheden verplicht om ondersteuning te bieden bij de zoektocht naar een woning en kunnen statushouders net als in Nederland in de asielopvang blijven wonen als zij nog geen andere huisvesting hebben (EMN, 2023; zie ook Weidinger et al., 2017). Net als Nederland kampt ook Duitsland met een tekort aan betaalbare woningen, waardoor de uitstroom uit de opvang belemmerd wordt. Hoewel het dus een optie zou kunnen zijn om statushouders zelf een woning te laten zoeken, al dan niet met ondersteuning en/of controle op misbruik op de woningmarkt, is het niet zeker welke uitkomsten dit zal hebben.

Het moge duidelijk zijn dat het voor het opbouwen van een leven op de lange termijn van belang is om statushouders zoveel mogelijk te huisvesten waar zij het beste tot hun recht komen en in staat zijn onderdeel te worden van de Nederlandse samenleving. Daarbij zou het zinvol kunnen zijn om de focus op arbeidsmarktparticipatie wat meer los te laten en kansrijk koppelen breder te beschouwen, zoals ook eerder aangegeven door Sax et al. (2019). Echter, het systeem kan – wellicht per definitie – nooit volledig aansluiten bij de leefwereld van mensen. Bovendien is de werkelijkheid er een van 'schurende opdrachten' (Sax et al., 2019, p. 54), wat verwijst naar het spanningsveld tussen de krappe woningmarkt en taakstelling enerzijds en maatwerk en aansluiten bij individuele situatie van statushouder anderzijds. Hoewel respondenten van dit onderzoek het van groot belang vinden om rekening te houden met de individuele omstandigheden en situatie van statushouders, hebben zij er ook begrip voor dat niet met alles rekening gehouden kan worden en dat bijvoorbeeld niet iedereen in de grote steden huisvesting kan krijgen, of dat er dingen niet helemaal goed gaan, in het bijzonder als de instroom hoog is zoals zo'n tien jaar geleden toen zij naar Nederland kwamen.

---

³⁷ Vorig jaar konden gemeenten gebruikmaken van een regeling van de Rijksoverheid om bestaande woning passend te maken voor grote gezinnen, zie [Huisvesting Grote Gezinnen Vergunninghouders \(rvo.nl\)](https://www.rvo.nl/nieuws/2024/01/huisvesting-grote-gezinnen-vergunninghouders). Geraadpleegd januari 2024.

³⁸ Zie [Overzicht Mogelijkheden, ondersteuning en regelingen huisvesting aandachtsgroepen | Publicatie | Home | Volkshuisvesting Nederland](#). Geraadpleegd januari 2024.

Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat het kansrijk en passend huisvesten van statushouders niet alleen verbonden is aan het moment dat een statushouder in een gemeente komt wonen en niet eindigt bij de overdracht van de sleutels van de woning. De huisvestingssituatie is verbonden met andere parallelle levenslooptrajecten van mensen, zoals die van onderwijs, arbeid, en huishouden, waar zich in de loop van de tijd veranderingen in kunnen voordoen, evenals in de woonomgeving zelf en hoe mensen zich hiertoe verhouden. De bevindingen van dit onderzoek brengen onder de aandacht dat er mogelijk statushouders of mensen met een vluchtelingenachtergrond zijn die niet meer in het vizier van de overheid zijn maar behoefte hebben aan bepaalde hulp of ondersteuning. Er zijn aanwijzingen dat met name de Eritrese gemeenschap minder zichtbaar is, terwijl er wel problemen (zijn gaan) spelen op het gebied van huisvesting. Veelzeggend in dit verband is dat sommigen van de mensen van Eritrese afkomst die zich hadden aangemeld voor de focusgroepen van dit onderzoek dachten dat de bijeenkomst was gericht op het bieden van hulp bij het vinden van een andere woning. Problemen rondom huisvesting hebben niet alleen gevolgen voor het welzijn en de participatie van mensen in de Nederlandse samenleving, maar ook voor hun vertrouwen in de Nederlandse overheid.

6.2.2 *Belang van informatievoorziening en verwachtingsmanagement*

Inzicht in hoe mensen de omgang met de overheid hebben ervaren geeft inzicht in het voldoen aan de menselijke maat en kan bijdragen aan het streven om hier meer oog voor te hebben in de uitvoering van beleid. Het vertrouwen van mensen in de overheid kan worden bevorderd wanneer de overheid hen op een procedureel rechtvaardige manier behandelt. Mensen ervaren het contact met de overheid als procedureel rechtvaardig wanneer zij zich met respect en op een beleefde manier behandeld voelen, en het gevoel hebben dat er naar hen geluisterd is. Ook ervaringen van competentie en professionaliteit van de ambtenaren met wie mensen contact hebben, is er onderdeel van (Van den Bos & Van der Velden, 2013, p. 52; voor een bespreking van de literatuur rondom het concept zie Noyon et al., 2020).

De negatieve ervaringen met betrekking tot behandeling en bejegening door het COA, waarbij respondenten hebben aangegeven te voelen dat ze niet belangrijk waren voor het COA of dat er niet om hen en hun persoonlijke omstandigheden werd gegeven, reflecteren een gebrek aan ervaren procedurele rechtvaardigheid. Gesteld kan worden dat dit voor sommige respondenten, met name wiens huisvestingssituatie als niet-passend kan worden beschouwd, invloed had op hun vertrouwen in instanties en de overheid. Belangrijk om hierbij te vermelden is dat dit niet alleen komt door het proces van koppeling door het COA; de niet ingeloste belofte van een andere woning na verloop van tijd en/of de ervaring van onvoldoende ondersteuning door de gemeente en andere instanties hebben hier ook een rol gespeeld.

De bevindingen wijzen verder op een spanning tussen de ruimte die de statushouders ervaren hebben om input te leveren met betrekking tot hun ambities en/of voorkeuren aan de ene kant, en de verplichting om de aangeboden woning te accepteren aan de andere. De door respondenten ervaren mogelijkheid van het geven van inbreng schept ook verwachtingen, die de overheid gegeven de eerder genoemde 'schurende opdrachten' niet altijd kan waarmaken. Echter kan het koppelen aan een gemeente en het toewijzen van een woning wel als een zeer belangrijk stap in het proces van het opnieuw onderdeel worden van een samenleving worden beschouwd, waar de overheid het verschil kan maken voor de levens van statushouders en daarmee ook voor de Nederlandse samenleving.

Het belang van verwachtingsmanagement is verbonden met duidelijke informatievoorziening. Op basis van de bevindingen kan gesteld worden dat mensen niet altijd de juiste informatie hebben over de wet- en regelgeving (bijvoorbeeld over het kunnen weigeren van een woning) en hoe de procedures werken, en er worden onderling informatie en ervaringen uitgewisseld waardoor de eigen situatie met die van een ander vergeleken kan worden. Eerlijke informatievoorziening over de mate waarin rekening kan worden gehouden met voorkeuren en individuele situaties bij het koppelen aan een gemeente en het toewijzen van een woning zou ervoor kunnen zorgen dat statushouders realistische(re) verwachtingen hebben van de beslissing over waar zij uiteindelijk komen te wonen. In het licht van ervaringen van respondenten die wijzen op een ervaren gebrek aan transparantie en daarmee begrip van waarom bepaalde beslissingen worden genomen, zou (meer) informatie over hoe beslissingen worden genomen kunnen helpen. Verder zijn ervaringen gedeeld van verschillen in informatievoorziening en aanpak tussen COA-medewerkers of -locaties. In zekere zin zijn verschillen in de praktijk tot op zekere hoogte onvermijdelijk; het idee van maatwerk en het streven naar meer menselijke maat betekenen per definitie meer bewegingsruimte voor ambtenaren om beslissingen te nemen die (beter) aansluiten bij de individuele situatie van iemand. Echter kan het vanuit het beginsel van rechtsgelijkheid als onwenselijk beschouwd worden dat statushouders die mondiger zijn beter passende, of meer huisvestingsmogelijkheden krijgen dan diegenen die dat minder of niet zijn. Hoewel er geen eenduidige uitweg is in het dilemma tussen de menselijke maat en de angst voor willekeur (voor een bespreking hiervan zie Ortlep et al., 2023), zou het goed zijn om hier zoveel mogelijk rekening mee te houden in de huisvestingprocedure.

6.3 Richtingen voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek was grotendeels kwalitatief van aard, wat betekent dat er meer verdiepend inzicht is verkregen in betekenisgeving van mensen, in dit geval aan hun woonomgeving, en hun ervaringen met het huisvestingsproces- en beleid. Het vertrekpunt van dit onderzoek was het perspectief van mensen afkomstig uit Syrië en Eritrea zelf, vanuit het idee dat het voor de ontwikkeling van beleid van belang is dat wordt gekeken naar de uitwerking ervan op de mensen op wie het betrekking heeft. Met behulp van de kwantitatieve analyses konden we voor mensen van Syrische afkomst wel een aantal algemene uitspraken doen over verschillende aspecten van het wonen in Nederland, en over verhuizingen onder zowel mensen uit Syrië als Eritrea.

Er zijn verschillende richtingen voor vervolgonderzoek mogelijk. Allereerst zijn er aanwijzingen van schrijnende huisvestingssituaties onder mensen uit Syrië en met name uit Eritrea. De gevallen in dit onderzoek staan vermoedelijk niet op zichzelf, terwijl ze duidelijk maken dat mensen die zich in deze situaties bevinden grote behoefte hebben om gezien te worden en hulp te krijgen. Echter is op basis van dit onderzoek niet goed vast te stellen wat de omvang en de precieze aard van deze problematiek is, evenals hoe deze problematiek ontstaat en wat de gevolgen ervan zijn. Ook is onduidelijk onder welke andere herkomstgroepen vergelijkbare problemen spelen. Dit onderzoek geeft dan ook aanleiding om meer inzicht in te krijgen in deze zaken, ook gezien het belang van huisvesting voor bijvoorbeeld het welzijn en de (mentale) gezondheid van mensen en hun participatie in de samenleving. Het zou waardevolle inzichten kunnen bieden wanneer de huisvestingstrajecten en de relaties met andere levenslooptrajecten (zoals het krijgen van kinderen of echtscheiding, veranderen van baan of het voltooien van een opleiding) van mensen over een langere

tijd worden gevolgd. Gerelateerd aan de huisvestingsproblematiek zou toekomstig onderzoek zich ook kunnen richten op het proces van toewijzing door gemeenten, hoe passend woningen zijn en hoe dit bepaald en ervaren wordt. Daarbij zou onder andere aandacht kunnen worden besteed aan de knelpunten rondom gezinshereniging, die ook in dit onderzoek naar voren zijn gekomen. Ook zou onderzoek gedaan kunnen worden naar ervaringen met de verschillende typen huisvesting die zijn ontwikkeld om meer statushouders sneller uit te kunnen plaatsen, zoals woningdelen, hospitaverhuur en tussenvoorzieningen.³⁹

De respondenten van dit onderzoek kregen een woning vóórdat het beleid van Kansrijke Koppeling was geïmplementeerd, en bovendien is het voor sommigen al heel wat jaren geleden dat zij een woning toegewezen hebben gekregen. Mensen putten uit herinneringen van destijds, waar een mate van selectiviteit in zit. Daarnaast is aannemelijk dat opvattingen zich door nieuwe ervaringen en kennis gevormd hebben door de tijd, evenals door de eigen gemeenschap. We weten ook niet hoe de screeningsgesprekken met de respondenten precies zijn verlopen, en onderzoek van Sax et al. (2019) wijst op een uiteenlopende praktijk hiervan. Daarbij zou het interessant zijn om te onderzoeken hoe COA-medewerkers de koppeling maken. In hoeverre kan men goed inschatten wat een goede koppeling is en waar een statushouder het beste een leven kan opbouwen in Nederland? Vervolgonderzoek zou dan ook kunnen bestaan uit proces- en effectevaluaties van de Kansrijke Koppeling, ook om te zien in hoeverre het onder omstandigheden van een krappe (sociale) woningmarkt lukt om statushouders kansrijk te koppelen.

---

³⁹ Zie [Overzicht Mogelijkheden, ondersteuning en regelingen huisvesting aandachtsgroepen | Publicatie | Home | Volkshuisvesting Nederland](#). Geraadpleegd januari 2024.

Summary

A suitable place for status holders?

Experiences with the living environment and housing policy of Syrian and Eritrean status holders

This report describes the findings of a study into the experiences of status holders with the Dutch housing policy, and into factors in the initial living environment that they believe contribute to building a new life in the Netherlands. By surveying respondents of Syrian and Eritrean origin who came to the Netherlands between 2014-2017, we can not only compare the experiences of different origin groups, but also include changes in the importance of different factors over time. The results show that while policy mainly focuses on labour market opportunities when matching status holders to a municipality, for status holders themselves, many other factors are also important, such as the presence of family, language and other education, public transport and various facilities. Individual characteristics of people and changes in personal situation over time further cause differences in the perceived importance of these factors. Experiences with the process of matching to a municipality and allocation of a home are mixed. Respondents generally struggle with the lack of control in determining their place of residence in the Netherlands. Many respondents indicated that, in their view, little or none of their housing preferences and/or their personal situations were taken into account. A lack of information, or correct information, about the matching process appears to play a role in the unfulfilled expectations. At the same time, there is an understanding from status holders about the tight situation in the housing market and an awareness that many groups in the Dutch housing market have to wait a long time for a home.

Transfer policy

After a status holder has received a residence permit, they will be entitled to a home. Obtaining a home often marks the start of building a new life in the Netherlands. From the first home of their own, status holders start looking for education and work, and start participating in social life. Fast and suitable housing is therefore important for a good start in the Netherlands, but is not self-evident in the current housing market. The vast majority of status holders end up in rental housing (96%), mostly through a housing association (social housing). This sometimes gives rise to the idea in society that status holders are allocated a very large part of the available social housing, but recent research by Statistics Netherlands shows that in 2021 only 6% of all vacated housing association homes went to households with status holders.⁴⁰ Waiting times for social housing are increasing, including for status holders, with the result that an increasing proportion of reception places in asylum seekers' centres are occupied by people with residence permits waiting for housing.

The COA (Central Agency for the Reception of Asylum Seekers) makes the match to a region and municipality, after which the municipality becomes responsible for

---

⁴⁰ See [6 procent vrijgekomen corporatiewoningen in 2021 naar statushouders | CBS](#). Retrieved January 2024.

providing (suitable) housing. Where possible, the background characteristics of the status holder are taken into account in their transfer to an asylum seekers' centre and, subsequently, when matching them to a municipality. Until 2016, only the 'hard' transfer criteria were taken into account: having a job or following a training course, the presence of first-degree family, or a medical indication. Since 2016, COA has been applying the 'screening and matching' policy, in which 'promising matching' plays an important role. Here, not only the hard criteria described above are retrieved, but also the so-called 'soft' criteria such as education/studies undertaken, diplomas obtained, employment history, future goals in terms of work and education and any network in the Netherlands. On this basis, the COA draws up an opinion on accommodation in one of the current 35 labour market regions. Once it has been decided where the status holder can best be accommodated, it is examined whether it is possible to already accommodate the status holder in an asylum seekers' centre near the intended municipality, as this can contribute to the rapid participation of status holders in Dutch society. In practice, it is not possible to take into account all preferences and criteria, as the tightness in the housing market and the aim of spreading status holders across the Netherlands also play an important role in the match to a municipality and the allocation of a home. What is desirable and what is possible can vary widely, especially given the current high influx and the large group of status holders who are still awaiting a home.

Set-up and method

While some insight has already been gained into the practical implementation of the housing policy and the effects of the policy on labour participation, less is known about how status holders themselves view the policy, what their experiences have been with the process of matching and obtaining a home, and about what has been important to them in the living environment when building their lives in the Netherlands. This study aims to provide more insight into this, specifically looking at people from Syria and Eritrea who came to live in the Netherlands between 2014 and 2017. After all, this target group is similar to the target group of the status holder cohort longitudinal study (LOCS) project, of which the present study forms part.

The study combines quantitative and qualitative data. First of all, for this study, four focus groups and ten individual interviews were conducted with the target group. A total of 42 respondents participated in this qualitative part of the study. In the focus groups and interviews, experiences with the housing process were described and various matters were discussed that were important for respondents with regard to their living environment to build their lives in the Netherlands. The quantitative analyses in this report use the large-scale survey research 'Nieuwe Statushouders in Nederland' (New Status Holders in the Netherlands - NSN) of the LOCS project. The most recent round of this survey (NSN2022) included various questions about living and housing, providing insight into such things as satisfaction with one's home and neighbourhood. These data are presented in this report (in boxes) and only concern the Syrian group.

Factors in the living environment that are important in building a new life

The focus groups and interviews reveal that the presence of work, family, language and other education, and public transport are seen as very important for building a life in the Netherlands. But other facilities, municipal policy on civic integration and participation, and the location of the (last) asylum seekers' centre also played a role,

according to respondents. Moreover, quantitative analyses among Syrians in the Netherlands show that when people live close to their workplace, educational institution, and family, they are more satisfied with the neighbourhood they live in.

Work

Since 2016, when transferring status holders, the opportunities of status holders in the regional labour market have been specifically taken into account. Respondents themselves also indicated that it is important to live in a place with employment opportunities. Although many respondents think that there are more job opportunities in the city, quantitative data show that having a job is not related to the degree of urbanisation of the living environment. However, accessibility does play a big role. If it is easy for people to travel between home and work, this is seen as positive. The presence of good public transport is crucial.

Education

Proximity to appropriate education is considered very important. This can include proximity to high-quality language schools and further education, as well as proximity to children's primary and secondary schools. Some respondents indicated that they had to travel far to find a language school that also offered classes at a higher level. Follow-up courses were sometimes not available nearby either. As a result, several people have given up their ambitions to pursue further education.

Family

Respondents who already have family in the Netherlands generally expressed a desire to live near this family. Although the presence of first-degree family members is taken into account in the transfer, this does not apply to the presence of other relatives such as siblings or uncles and aunts, even though this is considered desirable by some respondents. Proximity to family has both a practical component (help) and an emotional one (feeling at home).

Public transport

The presence of public transport is seen as essential. A lack of public transport in certain regions makes it more difficult to find suitable work or education. Even if public transport is available, ticket prices or the low frequency of services can still be an obstacle. A private car is usually not available, especially in the first years, which means that people depend on public transport for many activities.

Social contacts

Many respondents indicated that they find it important to be able to build social contacts in the living environment. Various experiences were shared. For example, respondents living in various smaller towns and villages have had both positive and negative experiences with the attitude of neighbours and community members. Some people have good contact with their neighbours and consider them family, while others have little contact and, in some cases, feel discriminated against or unwelcome. Mixed signals can also be found in an urban environment. While some respondents indicated that they feel more at home in the city because of the visibility of other migrants, some respondents indicated that they find it annoying that they have been

accommodated in a neighbourhood with many people with a migration background. On the other hand, compatriots have actually been important to some respondents by providing help in the initial period after arriving in the Netherlands, or in making them feel at home in the Netherlands.

Other facilities

Respondents who ended up in a more urban environment did indicate that they liked the fact that they can more easily go to shops that sell foods that they also used in their country of origin. In non-urban areas, a standard supermarket is often quite a distance away, and there are often no shops that sell products from the country of origin, for example.

Municipal policy integration and participation

The focus groups also discussed that municipal policies in the field of civic integration and participation differ, which can have a major influence on the opportunities for status holders to develop themselves further. Respondents indicated that this difference could have an impact on their chances of finding suitable work. This applies not only between municipalities but also at employee level within municipalities. According to them, some employees are focused on helping someone find work as quickly as possible, whereas others look more at what is needed for work at a high level, and the latter are more willing to approve following a training course.

Location of (last) asylum seekers' centre

In general, attempts are made to accommodate people in an asylum seekers' centre near the municipality to which the status holder has been matched. Due to the current uneven distribution of asylum seekers' centres across the Netherlands, amongst others, this is not always possible. The experiences of status holders are mixed. Some respondents indicated that they liked already knowing the area where they were going to live. Some had already built social contacts in the community where they were going to live. In other cases, however, the asylum seekers' centre was too far from the municipality to build anything at all. Moreover, it matters where the asylum seekers' centre is located: when there are few facilities in the area and the options for public transport are limited, living near the asylum seekers' centre is less conducive to building a life, according to respondents.

Individual characteristics and life course

In addition to the above characteristics of the living environment, individual characteristics may also play a role in living experiences and the importance people attach to certain things in their living environment. Individual characteristics include age, level of education or the presence of children in the household. For example, some young respondents like to live in a city to take advantage of educational or work opportunities, and for respondents with children it is important to have a school for their children nearby. In addition, life events, such as having children, can cause people to view or prioritise important issues in their living environment differently. Living closer to family, for example, then becomes more important.

In this study, we surveyed people who have been living in the Netherlands for an extended period of time. This longitudinal component shows that the simple passage

of time and the process of 'settling somewhere' has played a role in how respondents give meaning to things that they consider to be important in their living environment. Several respondents were able to explain how they eventually came to feel at home in their living environment by becoming attached to their place of residence and building a social network within it. This points to the affective dimension of feeling at home. Building a life in the Netherlands is therefore not only a process of acquiring a position in Dutch society, in the sense of receiving education and participating in the labour market, but also an affective and emotional process.

Transfer policy experiences

Respondents generally indicated that, looking back, they had struggled with the lack of control over where they came to live in the Netherlands. Although not everyone was dissatisfied and criticism on the transfer process can go together with satisfaction with the house and/or place of residence, but according to several participants, the outcome of the match did not correspond to what had been expressed in the conversation. It seems that it is precisely by engaging in the conversation and discussing preferences and ambitions that people get hope that they will be listened to, when in reality there are many more issues involved in matching to a municipality and the allocation of a home.

Although people are in principle happy to get housing, several people indicated that the home they received was too small for their family, was located far from family, did not match their ambitions in the field of work or education, or was not located in their preferred region. Especially in the Eritrean group, examples came along of parents, both single and partnered, with children who did not have a separate bedroom or who lived in a housing complex that was actually not suitable for children. This caused a lot of stress for these respondents.

The quantitative analyses further show that many Syrians indicated that they are satisfied with the home and neighbourhood in which they live. At the same time, one in six respondents reported experiencing housing stress, and the mental health of people of Syrian descent is significantly related to satisfaction with their home and neighbourhood.

Another major concern raised by respondents was the relationship between obtaining housing and having family reunification proceedings pending. Several respondents were allocated a home that was too small to accommodate family members still coming through family reunification. Respondents reported that promises, whether actual or perceived, of a larger home at a later date were not fulfilled and that people live for a long time in a home too small for the new family situation.

Refusing an offered home is virtually impossible, and refusal also basically voids the right to shelter. Several respondents indicated that they experienced pressure to accept a home that they did not like. Moving on to another home after obtaining the first home is the resident's own responsibility and, in today's tight housing market, this is not easy and sometimes simply impossible, partly due to a lack of resources. Although the quantitative analyses of this study show that a large proportion of Syrians wish to move, the number of Syrian and Eritrean people in the Netherlands who have moved in recent years is relatively low.

At the same time, respondents were aware of the context of high influx of asylum migrants, the housing shortage and the difficulty (other) Dutch people have in finding a home. They showed understanding that not all individual circumstances can always be taken into account, but also indicated that they did not find the procedure transparent. Respondents were generally critical of the information they received during the process of matching to a municipality and housing allocation. There is further evidence that information (which is not always accurate) about the housing process circulates within the Syrian and Eritrean communities and, in addition, experiences with obtaining a home are shared and compared, which can lead to the perception that not everyone is treated equally.

In conclusion

Since moving is complex in practice due to the severe tightness in the housing market, it is all the more important to accommodate status holders as much as possible in places that suit them. The policy of 'promising matching' aims to achieve this, with a particular focus on labour market participation. Based on this study, it can be stated that it is also very important for status holders themselves to have work and to live in a place where employment opportunities are nearby. At the same time, this study shows that several other issues are important in the eyes of people from Syria and Eritrea and that their importance differs depending on background characteristics such as age and family composition.

The findings of this study suggest that respondents would have liked to decide for themselves where they would live and what would have been a suitable place for them. Although they were able to state their preferences in conversations with COA, respondents often felt that these were not taken into account. Naturally, due to the tightness in the housing market (which has only become tighter since the arrival of the cohort surveyed in this study) and municipal targets, not all criteria can be met, but since this study shows that housing has a major influence on all kinds of processes related to building a life in the Netherlands, it would be good to take into account more of the personal situation of status holders. At the same time, it is important not to create false expectations about what is possible. A more transparent allocation process could also contribute to this; people now often do not understand why some are accommodated in their preferred place and others are not. Among the Eritrean group, for example, there is an assumption that Syrians are more likely to end up in desirable locations. Taking more account of individuals' personal situations, better information, a transparent process and expectation management could contribute to a better process and less dissatisfaction among status holders. At the same time, the reality is that, for the time being, there is a tension between the tight housing market and targets on the one hand and customisation and alignment with the individual situation of the status holder on the other.

A completely different option, allowing status holders to find a home themselves, increases the risk of abuse by landlords. Research conducted in Belgium, where status holders are allowed to stay in asylum reception centres for a maximum of four months after being granted a residence permit and then have to look for a home themselves in an equally tight housing market, shows that they have great difficulty finding a home and are faced with exclusion and malpractice in the process. However, investments could be made in allowing people to look for a home themselves, with which they are supported, and abuse by landlords being strictly monitored.

If the location of the (last) asylum centre where people stayed was close to the final place of residence, in a number of cases this contributed to their settling in well in the municipality, due to already being familiar with the living environment and/or through already established social contacts. The aim of receiving asylum seekers as much as possible in the matched region and in the vicinity of the municipality where someone will ultimately live, will become more common following the introduction of the Asylum Reception Facilities in Municipalities (Enablement) Act (Dispersal Act), as this act ensures a more balanced distribution of the reception of asylum seekers across the Netherlands.

This study clearly shows that the home and living environment are important for quality of life. Housing forms an important basis and source of stability in people's lives and is connected to life course events and to other domains, such as work and income, social contacts, and health. When the housing situation is not in order, it can have a major impact on people and their well-being. Moreover, housing issues not only affect people's well-being and participation in Dutch society, but also their trust in the Dutch government. Although this applies equally well to other population groups, and in many respects status holders have similar desires and preferences as well as similar problems regarding housing, the major difference here, however, is that status holders still have to completely rebuild their lives, and find their way in a society that is new to them with different norms and values and rules. In general, newcomers start with less knowledge of the Dutch system and housing market and have fewer skills to navigate it. Moreover, they also have even less access to social and financial resources. This makes their position and experience of the living environment different from that of Dutch people without a refugee background.

Literatuur

- Adviesraad Migratie (2022). *Een huis voor statushouders*. Adviesraad Migratie.
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of refugee studies*, 21(2), 166-191.
- Antonsich, M. (2010). Searching for belonging: An analytical framework. *Geography Compass*, 4(6), 644-659.
- Åslund, O. (2005). Now and forever? Initial and subsequent location choices of immigrants. *Regional Science and Urban Economics*, 35(2), 141-165.
- Bastiaanssen, J., & Breedijk, M. (2022). *Toegang voor iedereen? Een analyse van de (on)bereikbaarheid van voorzieningen en banen in Nederland*. Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).
- Berends, L. (2011). Embracing the visual: Using Timelines with In-depth Interviews on Substance Use and Treatment. *The Qualitative Report*, 16(1), 1-9.
- Boccagni, P. (2017). *Migration and the search for home*. Palgrave.
- Boccagni, P. (2022). At Home in the Centre? Spatial Appropriation and Horizons of Homemaking in Reception Facilities for Asylum Seekers. In L. Beeckmans, A. Gola, A. Singh, & H. Heynen, (red.), *Making Home(s) in Displacement: Critical Reflections on a Spatial Practice* (pp. 139–154). Leuven University Press.
- Bolt, G., & Van Kempen, R. (2002). Moving up or moving down? Housing careers of Turks and Moroccans in Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies*, 17(3), 401-422.
- Boot, N., & Driessen, Z. (2019). Dynamiek in de demografie van Syrische statushouders. In Miltenburg, E., Dagevos, J., & Huijnk, W. (red.), *Opnieuw beginnen: Achtergronden van positieverschillen tussen Syrische statushouders* (pp. 35-51). Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bremner, N. (2020). Time for Timelines: The Take-Home Timeline as a Tool for Exploring Complex Life Histories. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1-13.
- Buckle, C. (2017). Residential mobility and moving home. *Geography Compass*, 11(5), e12314.
- Carter, N., Bryant-Lukosius, DiCenso, A., Blythe, J., & Neville A.J. (2014). The Use of Triangulation in Qualitative Research. *Oncology Nursing Forum*, 21(5), 545-547.
- Currie, D.H., & Kelly, D.M. (2012). Group interviews: Understanding shared meaning and meaning-making. In S. Delamont (red.), *Handbook of Qualitative Research in Education* (pp. 405-414). Edward Elgar Publishing.
- Clapham, D. (2005). *The meaning of housing: A pathways approach*. Policy Press.
- Colucci, E. (2007). "Focus groups can be fun": The use of activity-oriented questions in focus group discussions. *Qualitative health research*, 17(10), 1422-1433.
- Coulter, R., & Van Ham, M.V. (2013). Following people through time: An analysis of individual residential mobility biographies. *Housing Studies*, 28(7), 1037-1055.
- Coulter, R., Van Ham, M. V., & Findlay, A. M. (2016). Re-thinking residential mobility: Linking lives through time and space. *Progress in Human Geography*, 40(3), 352-374.
- Coulter, R., & Scott, J. (2015). What Motivates Residential Mobility? Re-examining Self-Reported Reasons for Desiring and Making Residential Moves. *Population, Space and Place*, 21(4), 354-371.
- Dagevos, J., Andriessen, I., & Vervoort, M. (2016). Identificatie, sociale contacten en waardeoriëntaties; ontwikkelingen in de sociaal-culturele positie. In Huijnk, W., & Andriessen, I. (red.), *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen bekeken* (pp. 210-242). Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Dagevos, J., & Miltenburg, E. (2020). Werk en werkloosheid. In J. Dagevos, M. Miltenburg, M. De Mooij, D. Schans, E. Uiters, A. Wijga, (red.), *Syrische statushouders op weg in Nederland: De ontwikkeling van hun positie en leefsituatie* (pp. 88-103). Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dagevos, J., Schans, D. & Uiters, E. (2021). In uitvoering. *Een analyse van het op statushouders gerichte beleid en water nodig is om dit beleid te verbeteren*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Damm, A. P. (2009). Determinants of recent immigrants' location choices: Quasi-experimental evidence. *Journal of Population Economics*, 22, 145-174.
- De Hoon, M., Vink, M., & Schmeets, H. (2021). On the move again? Residential trajectories of refugees after obtaining asylum in the Netherlands. *Population, Space and Place*, 27(2), e2386.
- Dieleman D., Huisman, C., & Verschuren, S. (2021). Arbeidsdeelname van statushouders en hun dynamiek op de arbeidsmarkt. In W. Huijnk, J. Dagevos, M. Djundeva, D. Schans, E. Uiters, A. Ruijsbroek & M. De Mooij (red.), *Met beleid van start: Over de rol van beleid voor ontwikkelingen in de positie en leefsituatie van Syrische statushouders* (pp. 67-92). Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Duyvendak, J. (2011). *The politics of home: Belonging and nostalgia in Europe and the United States*. Palgrave Macmillan.
- El Moussawi, H. (2023). 'Finding housing was an illness': Refugees' sense of continued displacement in Belgium. *Housing Studies*, 1-22.
- El Moussawi, H., & Schuermans, N. (2021). From Asylum to Post-Arrival Geographies: Syrian and Iraqi Refugees in Belgium. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 112(2), 164-178.
- Engbersen, G., Dagevos, J., Jennissen, R., Bakker, L. & Leerkes, A.S. (2015). *Geen tijd verliezen: Van opvang naar integratie van asielmigranten*. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- European Migration Network (EMN) (2023). *Organising flexible housing in the context of international protection – EMN Inform*. EMN.
- Evers, J. (2015). *Kwalitatieve analyse: Kunst én kunde*. Boom.
- Finn, M., & Mayock, P. (2022). The housing experiences of immigrants in a new immigrant gateway': An exploration of process in an era of 'super-diversity'. *International Journal of Housing Policy*, 22(2), 174-197.
- Fontana, A., & Frey, J. H. (2000). The interview: From structured questions to negotiated text. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (red.), *Handbook of qualitative research* (pp. 645-672). SAGE Publications.
- Gerritsen, S., Kattenberg, M. & Vermeulen, W. (2018). *Regionale plaatsing vergunninghouders en kans op werk*. CPB Achtergronddocument. Centraal Planbureau.
- Ghorashi, H. (2014). Routed Connections in Late Modern Times. In U.M. Vieten, (red.), *Revisiting Iris Marion Young on Normalisation, Inclusion and Democracy* (pp. 49-67). Palgrave Pivot.
- Groot, C. de, Mulder, C. H., Das, M., & Manting, D. (2011). Life events and the gap between intention to move and actual mobility. *Environment and planning A*, 43(1), 48-66.
- Guest, G., Namey, E., Taylor, J., Eley, N., & McKenna, K. (2017). Comparing focus groups and individual interviews: Findings from a randomized study. *International Journal of Social Research Methodology*, 20(6), 693-708.
- Haberfeld, Y., Birgier, D. P., Lundh, C., & Eldér, E. (2019). Selectivity and internal migration: A study of refugees' dispersal policy in Sweden. *Frontiers in Sociology*, 4, 66.

- Hammersley, M. (2008). Troubles with triangulation. In M.M. Bergman, (red.), *Advances in Mixed Methods Research* (pp. 22-36). Sage.
- Hanhörster, H., & Wessendorf, S. (2020). The role of arrival areas for migrant integration and resource access. *Urban Planning*, 5(3), 1-10.
- Huizinga, R. (2022). *Making Home in Forced Displacement: Young Syrian men navigating everyday geographies of migration, belonging and masculinities in the Netherlands*. Doctoral thesis.
- Huizinga, R. P., & Van Hoven, B. (2018). Everyday geographies of belonging: Syrian refugee experiences in the Northern Netherlands. *Geoforum*, 96, 309-317.
- Jonitz, E., Schiller, M., & Scholten, P. (2023). *Social relations, individual attitudes and migrant integration experiences in small and medium-sized towns and rural areas in the Netherlands. Country Reports on policy outcomes*. Geraadpleegd juli 2023 via [5 Netherlands Country-Report WP5 rev jan23.pdf \(whole-comm.eu\)](#).
- Kitzinger, J. (1995). Introducing focus groups. *BMJ*, 311, 299-302.
- Kley, S. (2011). Explaining the Stages of Migration within a Life-course Framework. *European Sociological Review*, 27(4), 469-486.
- Kolar, K., Ahmad, F., Chan, L., & Erickson, P. G. (2015). Timeline Mapping in Qualitative Interviews: A Study of Resilience with Marginalized Groups. *International Journal of Qualitative Methods*, 14(3), 13-32.
- Kox, M., & Van Liempt, I. (2022). "I Have to Start All over Again": The Role of Institutional and Personal Arrival Infrastructures in Refugees' Home-making Processes in Amsterdam. *Comparative Population Studies*, 47, 165-184.
- Krabbenborg, L., & Uitbeijerse, G. (2023). *Beperkt Bereikbaar: Een kwalitatieve studie naar bereikbaarheidsarmoede*. Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM).
- Lennartz, C., Troost, S., & Schilder, F. (2023). *Verhuismotieven en ruimtelijke verhuisbewegingen: Een empirische analyse van het verhuisgedrag van huishoudens in Nederland*. Planbureau voor de Leefomgeving.
- Maliapaard, M., Negash, S.M., Dagevos, J., Nooitgedagt, W., Kuijpers, T., & Uijters, E. (2023). *Navigeren in een nieuwe samenleving: De ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders*. WODC.
- Manting, D. et al. (2022). *Woningdelen of zelfstandig een woning huren of kopen: De woonsituatie van migrantenhuishoudens in de eerste jaren na aankomst in Nederland (2014-2018)*. Planbureau voor de Leefomgeving. Geraadpleegd juli 2023 via [Woningdelen of zelfstandig een woning huren of kopen | PBL Planbureau voor de Leefomgeving](#).
- Michelin, F., & Mulder, C. H. (2008). Family events and the residential mobility of couples. *Environment and Planning A*, 40(11), 2770-2790.
- Miltenburg, E. (2020). Een ander perspectief op het spreidingsbeleid voor statushouders. *Beleid en Maatschappij* (47)4, 406-413.
- Monico, L. B., Ludwig, A., Lertch, E., & Mitchell, S. G. (2020). Using Timeline Methodology to Visualize Treatment Trajectories of Youth and Young Adults Following Inpatient Opioid Treatment. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1-11.
- Morgan, D. L. (1996). Focus groups. *Annual Review of Sociology*, 22(1), 129-152.
- Morgan, D.L. (1997). *Focus Groups as Qualitative Research*. SAGE Publications.
- Mortimer, J. (2019). Life-Course Perspective. In G. Ritzer, & C. Rojek, (red.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* (pp. 1-6). John Wiley & Sons.
- Mulder, C. H., & Cooke, T. J. (2009). Family Ties and Residential Locations. *Population, Space and Place*, 15(4), 299-304.
- Mulder, C.H., Hooimeijer, P. (1999). Residential Relocations in the Life Course. In L.J.G. Van Wissen, & P.A. Dykstra, (red.), *Population Issues: The Plenum Series on Demographic Methods and Population Analysis* (pp. 159-186). Springer.

- Mulder, C. H., & Malmberg, G. (2014). Local ties and family migration. *Environment and Planning A*, 46(9), 2195-2211.
- Netto, G. (2011). Identity negotiation, pathways to housing and "place": The experience of refugees in Glasgow. *Housing, Theory and Society*, 28(2), 123-143.
- Noyon, S.M., Van der Meer, M., Kulu-Glasgow, I., & Schans, D. (2020). *Steun voor de Nederlandse rechtsstaat onder statushouders: Identificatie, gedeelde waarden, evaluaties en institutioneel vertrouwen*. WODC.
- Özüekren, A. S., & Van Kempen, R. (2002). Housing careers of minority ethnic groups: Experiences, explanations and prospects. *Housing Studies*, 17(3), 365-379.
- Ortlep, R., Van den Brink, J.E., Habicht, Y., & Mulder, A.A. (2023). *Dilemma tussen menselijke maat en angst voor precedentwerking en willekeur (in opdracht van BZK)*. UvA/OU.
- Patton, M.Q. (2015). Sampling, Qualitative (Purposeful). In G. Ritzer, (red.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Wiley.
- Pell, B., Williams, D., Phillips, R., Sanders, J., Edwards, A., Choy, E., & Grant, A. (2020). Using Visual Timelines in Telephone Interviews: Reflections and Lessons Learned From the Star Family Study. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1-11.
- Phillimore, J. (2021). Refugee-integration-opportunity structures: Shifting the focus from refugees to context. *Journal of Refugee Studies*, 34(2), 1946-1966.
- Platts-Fowler, D., & Robinson, D. (2015). A place for integration: Refugee experiences in two English cities. *Population, Space and Place*, 21(5), 476-491.
- Poppe, W. (2013). Patterns and Meanings of Housing: Residential Mobility and Homeownership among Former Refugees. *Urban Geography*, 34(2), 218-241.
- Razenberg, I., & Smits van Waesberghe, E. (2022). *Evaluatieonderzoek Pilot Regioplacering Hart van Brabant*. Verwey-Jonker Instituut.
- Robinson, D., Reeve, K., & Casey, R. (2007). *The housing pathways of new immigrants*. Joseph Rowntree Foundation.
- Ryan, L. (2011). Migrants' social networks and weak ties: Accessing resources and constructing relationships post-migration. *The Sociological Review*, 59(4), 707-724.
- Savaş, Ö. (2014). Taste diaspora: The aesthetic and material practice of belonging. *Journal of Material Culture*, 19(2), 185-208.
- Sax, M., Walz, G. & Engelen, M. (2019). *De mens centraal? Onderzoek naar de Kansrijke Koppeling*. De beleidsonderzoekers.
- Smith, H., Pettigrew, T.F., Pippin, G.M., Bialosiewicz, S. (2012). Relative Deprivation: A Theoretical and Meta-Analytic Review. *Personality and Social Psychology Review*, 16(3), 203-232.
- Søholt, S., & Lynnebakke, B. (2015). Do immigrants' preferences for neighbourhood qualities contribute to segregation? The case of Oslo. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(14), 2314-2335.
- Spencer, S., & Charsley, K. (2021). Reframing 'integration': Acknowledging and addressing five core critiques. *Comparative Migration Studies*, 9(1), 18.
- Sterckx, L., & Fessehazion, M. (2018). *Eritrese statushouders in Nederland: Een kwalitatief onderzoek over de vlucht en hun leven in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Stewart, E., & Shaffer, M. (2015). *Moving on? Dispersal policy, onward migration and integration of refugees in the UK*. University of Strathclyde, Glasgow. Geraadpleegd juli 2023 via <https://fuse.franklin.edu/facstaff-pub/4>
- Van den Bos, K., & Van der Velden, L. (2013). *Prettig contact met de overheid: Legitimiteit van de overheid, aanvaarding van overheidsbesluiten & ervaren procedurele rechtvaardigheid*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

- Van Liempt, I., & Miellet, S. (2021). Being far away from what you need: The impact of dispersal on resettled refugees' homemaking and place attachment in small to medium-sized towns in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(11), 2377-2395.
- Van Liempt, I., & Staring, R. (2020). *Nederland papiereland: Syrische statushouders en hun ervaringen met participatiebeleid*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Van Liempt, I., & Staring, R. (2021). Homemaking and places of restoration: Belonging within and beyond places assigned to Syrian refugees in the Netherlands. *Geographical Review*, 111(2), 308-326.
- Vermeulen, F. (2021). *Open armen en dichte deuren: Percepties van Syrische en Eritrese statushouders over hun sociaal-culturele positie in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vogiazides, L., & Mondani, H. (2020). Geographical trajectories of refugees in Sweden: Uncovering patterns and drivers of inter-regional (im) mobility. *Journal of Refugee Studies*, 34(3), 3065-3090.
- Wagner, M., & Mulder, C. H. (2015). Spatial Mobility, Family Dynamics, and Housing Transitions. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie (KZfSS)*, 67, 111-135.
- Weidinger, T., Kordel, S., & Pohle, P. (2017). Bleiben oder Gehen? Einflussfaktoren auf die Wohnstandortmobilität anerkannter Flüchtlinge in ländlichen Räumen am Beispiel des Bayerischen Waldes. *Europa Regional*, 24.2016(3-4), 46-61.
- Weidinger, T., & Kordel, S. (2023). Access to and exclusion from housing over time: Refugees' experiences in rural areas. *International Migration*, 61(3), 54-71.
- Wessendorf, S., & Phillimore, J. (2019). New migrants' social integration, embedding and emplacement in superdiverse contexts. *Sociology*, 53(1), 123-138.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) (2023). *Grip. Het maatschappelijk belang van persoonlijke controle*. WRR.
- Yuval-Davis, N. (2006). Belonging and the politics of belonging. *Patterns of prejudice*, 40(3), 197-214

Bijlage 1 Kwantitatieve analyses

Tabel b1.1 Lineaire regressie van tevredenheid buurt op waar Syrische statushouders dichtbij wonen

	model 1		model 2		model 3		model 4		model 5		model 6	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
Dichtbij werk wonen	0,133***	(0,0248)									0,114**	(0,0439)
Dichtbij opleiding wonen			0,196***	(0,0285)							0,0964*	(0,0400)
Dichtbij familie wonen					0,105***	(0,0200)					0,101**	(0,0333)
Dichtbij andere Syriërs wonen							0,0774**	(0,0247)			-0,0337	(0,0454)
Dichtbij vorige azc wonen									0,0467*	(0,0220)	0,0623	(0,0374)
Leeftijd 30-39 jaar	0,160*	(0,0740)	0,0708	(0,0804)	0,154*	(0,0743)	0,123	(0,0692)	0,100	(0,0735)	0,173	(0,108)
Leeftijd 40-49 jaar	0,248**	(0,0823)	0,157	(0,0908)	0,200*	(0,0817)	0,192*	(0,0770)	0,181*	(0,0809)	0,197	(0,105)
Leeftijd 50 en ouder	0,330***	(0,0839)	0,300**	(0,0996)	0,315***	(0,0764)	0,311***	(0,0730)	0,291***	(0,0771)	0,386***	(0,113)
Vrouw	0,0244	(0,0576)	0,0829	(0,0646)	0,00316	(0,0538)	0,00122	(0,0506)	0,0110	(0,0552)	0,109	(0,0803)
Eenpersoonshuishouden	0,185	(0,143)	0,224	(0,162)	0,216	(0,135)	0,264*	(0,133)	0,139	(0,139)	0,299	(0,179)
Gehuwd paar met kinderen	0,238	(0,132)	0,292*	(0,143)	0,355**	(0,122)	0,312*	(0,122)	0,303*	(0,126)	0,386*	(0,154)
Gehuwd paar zonder kinderen	0,302	(0,174)	0,180	(0,200)	0,425**	(0,152)	0,424**	(0,148)	0,341*	(0,157)	0,341	(0,221)
Institutioneel huishouden	0,0312	(0,155)			0,285*	(0,143)	0,383**	(0,148)	0,216	(0,152)		
Niet-gehuwd paar met kinderen	0,365*	(0,174)	0,311	(0,220)	0,491**	(0,154)	0,452**	(0,156)	0,489**	(0,162)	0,687**	(0,215)
Niet-gehuwd paar zonder kinderen	0,235	(0,181)	0,290	(0,209)	0,292	(0,171)	0,351*	(0,169)	0,279	(0,177)	0,306	(0,222)
Overig huishouden	0,557*	(0,238)	0,293	(0,274)	0,485*	(0,210)	0,515*	(0,217)	0,415	(0,226)	0,231	(0,231)
Lager middelbaar onderwijs	-0,0145	(0,0854)	-0,0944	(0,0981)	-0,128	(0,0816)	-0,0137	(0,0765)	0,0430	(0,0822)	0,0397	(0,113)
Hoger middelbaar en beroepsonderwijs	-0,220**	(0,0803)	-0,230**	(0,0872)	-0,210**	(0,0727)	-0,162*	(0,0703)	-0,201**	(0,0774)	-0,133	(0,106)
Hoger onderwijs	-0,152	(0,0788)	-0,214*	(0,0892)	-0,158*	(0,0728)	-0,112	(0,0693)	-0,105	(0,0756)	-0,0794	(0,107)
Aankomst jaar 2015	-0,0279	(0,0577)	-0,126	(0,0704)	-0,0617	(0,0565)	-0,0584	(0,0509)	-0,0848	(0,0535)	-0,161	(0,0835)

	model 1		model 2		model 3		model 4		model 5		model 6	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
Aankomst jaar 2016	0,186	(0,114)	0,0301	(0,142)	0,0670	(0,105)	0,0891	(0,0945)	0,0618	(0,106)	0,223	(0,128)
Constant	3,317***	(0,187)	3,240***	(0,206)	3,424***	(0,174)	3,476***	(0,170)	3,694***	(0,157)	2,538***	(0,277)
N	1.311		802		1.369		1.683		1.494		516	
R ²	0,066		0,111		0,075		0,042		0,047		0,183	

Standaardfouten tussen haakjes. Referentiecategorieën zijn voor leeftijd '20-29 jaar', voor geslacht 'man', voor huishouden 'eenouderhuishouden', voor onderwijs 'maximaal basisonderwijs', en voor aankomstjaar '2010-2014'. Gewogen gegevens.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabel b1.2 Lineaire regressie van tevredenheid buurt op waar Syrische statushouders dichtbij wonen en interacties met leeftijd, opleidingsniveau, en huishoudsamenstelling

	model 1		model 2		model 3		model 4		model 5	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
Leeftijd 30-39 jaar	0,318	(0,244)	-0,193	(0,260)	0,0920	(0,206)	0,0515	(0,238)	0,211	(0,156)
Leeftijd 40-49 jaar	0,426	(0,317)	-0,130	(0,375)	0,0627	(0,236)	0,0341	(0,289)	0,293	(0,173)
Leeftijd 50 en ouder	0,561	(0,300)	-0,373	(0,371)	0,235	(0,239)	0,177	(0,254)	0,236	(0,168)
Vrouw	0,0170	(0,0575)	0,0776	(0,0635)	0,00961	(0,0541)	0,00294	(0,0508)	0,00709	(0,0548)
Eenpersoonshuishouden	1,142*	(0,514)	0,651	(0,605)	0,968*	(0,406)	0,174	(0,526)	0,716*	(0,312)
Gehuwd paar met kinderen	0,994*	(0,490)	0,704	(0,574)	1,143**	(0,370)	0,0869	(0,513)	0,937**	(0,290)
Gehuwd paar zonder kinderen	1,036	(0,660)	0,117	(0,724)	1,168*	(0,485)	0,398	(0,568)	0,968**	(0,353)
Institutioneel huishouden	-0,340	(0,190)	-	-	0,114	(0,116)	0,287	(0,245)	0,544*	(0,222)
Niet-gehuwd paar met kinderen	0,982	(0,675)	0,298	(0,726)	1,217**	(0,468)	0,130	(0,568)	0,934*	(0,375)
Niet-gehuwd paar zonder kinderen	1,106	(0,616)	0,705	(0,713)	0,468	(0,500)	0,410	(0,604)	0,796*	(0,382)
Overig huishouden	1,797*	(0,713)	0,556	(0,726)	0,658	(0,842)	0,194	(1,026)	0,927	(0,536)
Lager middelbaar onderwijs	0,209	(0,333)	-0,395	(0,352)	0,00142	(0,278)	0,304	(0,296)	-0,0186	(0,185)
Hoger middelbaar en beroepsonderwijs	0,0194	(0,324)	-0,0624	(0,309)	0,0748	(0,227)	0,0750	(0,299)	-0,333	(0,177)
Hoger onderwijs	0,0405	(0,310)	-0,295	(0,312)	0,216	(0,219)	0,525	(0,295)	-0,160	(0,170)
Aankomst jaar 2015	-0,0299	(0,0576)	-0,145*	(0,0700)	-0,0661	(0,0558)	-0,0570	(0,0507)	-0,0871	(0,0537)
Aankomst jaar 2016	0,170	(0,115)	0,00357	(0,146)	0,0466	(0,106)	0,0806	(0,0949)	0,0609	(0,107)

	model 1		model 2		model 3		model 4		model 5	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
Dichtbij werk wonen	0,438**	(0,140)								
Dichtbij werk wonen x Leeftijd 30-39 jaar	-0,0459	(0,0641)								
Dichtbij werk wonen x Leeftijd 40-49 jaar	-0,0497	(0,0806)								
Dichtbij werk wonen x Leeftijd 50 en ouder	-0,0642	(0,0771)								
Dichtbij werk wonen x Lager middelbaar onderwijs	-0,0581	(0,0823)								
Dichtbij werk wonen x Hoger middelbaar en beroepsonderwijs	-0,0629	(0,0809)								
Dichtbij werk wonen x Hoger onderwijs	-0,0512	(0,0766)								
Dichtbij werk wonen x Eenpersoonshuishouden	-0,272*	(0,129)								
Dichtbij werk wonen x Gehuwd paar met kinderen	-0,214	(0,123)								
Dichtbij werk wonen x Gehuwd paar zonder kinderen	-0,206	(0,166)								
Dichtbij werk wonen x Niet-gehuwd paar met kinderen	-0,174	(0,169)								
Dichtbij werk wonen x Niet-gehuwd paar zonder kinderen	-0,247	(0,157)								
Dichtbij werk wonen x Overig huishouden	-0,365	(0,189)								
Dichtbij opleiding wonen			0,221	(0,167)						
Dichtbij opleiding wonen x Leeftijd 30-39 jaar			0,0790	(0,0724)						
Dichtbij opleiding wonen x Leeftijd 40-49 jaar			0,0839	(0,0972)						
Dichtbij opleiding wonen x Leeftijd 50 en ouder			0,198*	(0,0964)						
Dichtbij opleiding wonen x Lager middelbaar onderwijs			0,0931	(0,0902)						
Dichtbij opleiding wonen x Hoger middelbaar en beroepsonderwijs			-0,0460	(0,0813)						
Dichtbij opleiding wonen x Hoger onderwijs			0,0265	(0,0816)						
Dichtbij opleiding wonen x Eenpersoonshuishouden			-0,130	(0,162)						
Dichtbij opleiding wonen x Gehuwd paar met kinderen			-0,126	(0,153)						

	model 1		model 2		model 3		model 4		model 5	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
Dichtbij opleiding wonen x Gehuwd paar zonder kinderen			0,0156	(0,189)						
Dichtbij opleiding wonen x Niet-gehuwd paar met kinderen			-0,00269	(0,191)						
Dichtbij opleiding wonen x Niet-gehuwd paar zonder kinderen			-0,127	(0,188)						
Dichtbij opleiding wonen x Overig huishouden			-0,0908	(0,210)						
Dichtbij familie wonen					0,358***	(0,104)				
Dichtbij familie wonen x Leeftijd 30-39 jaar					0,0204	(0,0553)				
Dichtbij familie wonen x Leeftijd 40-49 jaar					0,0428	(0,0594)				
Dichtbij familie wonen x Leeftijd 50 en ouder					0,0258	(0,0622)				
Dichtbij familie wonen x Lager middelbaar onderwijs					-0,0316	(0,0679)				
Dichtbij familie wonen x Hoger middelbaar en beroepsonderwijs					-0,0792	(0,0570)				
Dichtbij familie wonen x Hoger onderwijs					-0,112*	(0,0563)				
Dichtbij familie wonen x Eenpersoonshuishouden					-0,234*	(0,100)				
Dichtbij familie wonen x Gehuwd paar met kinderen					-0,242**	(0,0907)				
Dichtbij familie wonen x Gehuwd paar zonder kinderen					-0,229	(0,120)				
Dichtbij familie wonen x Niet-gehuwd paar met kinderen					-0,223	(0,117)				
Dichtbij familie wonen x Niet-gehuwd paar zonder kinderen					-0,0623	(0,127)				
Dichtbij familie wonen x Overig huishouden					-0,0878	(0,192)				
Dichtbij andere Syriërs wonen							0,104	(0,147)		
Dichtbij andere Syriërs wonen x Leeftijd 30-39 jaar							0,0239	(0,0680)		
Dichtbij andere Syriërs wonen x Leeftijd 40-49 jaar							0,0481	(0,0799)		

	model 1		model 2		model 3		model 4		model 5	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
Dichtbij andere Syriërs wonen x Leeftijd 50 en ouder							0,0404	(0,0714)		
Dichtbij andere Syriërs wonen x Lager middelbaar onderwijs							-0,0917	(0,0783)		
Dichtbij andere Syriërs wonen x Hoger middelbaar en beroepsonderwijs							-0,0676	(0,0787)		
Dichtbij andere Syriërs wonen x Hoger onderwijs							-0,191*	(0,0788)		
Dichtbij andere Syriërs wonen x Eenpersoonshuishouden							0,0227	(0,147)		
Dichtbij andere Syriërs wonen x Gehuwd paar met kinderen							0,0635	(0,143)		
Dichtbij andere Syriërs wonen x Gehuwd paar zonder kinderen							0,00744	(0,160)		
Dichtbij andere Syriërs wonen x Niet-gehuwd paar met kinderen							0,0899	(0,156)		
Dichtbij andere Syriërs wonen x Niet-gehuwd paar zonder kinderen							-0,0366	(0,178)		
Dichtbij andere Syriërs wonen x Overig huishouden							0,0924	(0,266)		
Dichtbij vorige azc wonen									0,289**	(0,109)
Dichtbij vorige azc wonen x Leeftijd 30-39 jaar									-0,0526	(0,0639)
Dichtbij vorige azc wonen x Leeftijd 40-49 jaar									-0,0509	(0,0691)
Dichtbij vorige azc wonen x Leeftijd 50 en ouder									0,0229	(0,0626)
Dichtbij vorige azc wonen x Lager middelbaar onderwijs									0,0362	(0,0711)
Dichtbij vorige azc wonen x Hoger middelbaar en beroepsonderwijs									0,0646	(0,0688)
Dichtbij vorige azc wonen x Hoger onderwijs									0,0267	(0,0682)
Dichtbij vorige azc wonen x Eenpersoonshuishouden									-0,259*	(0,108)
Dichtbij vorige azc wonen x Gehuwd paar met									-0,285**	(0,0987)

	model 1		model 2		model 3		model 4		model 5	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
kinderen										
Dichtbij vorige azc wonen x Gehuwd paar zonder kinderen									-0,275*	(0,123)
Dichtbij vorige azc wonen x Niet-gehuwd paar met kinderen									-0,196	(0,128)
Dichtbij vorige azc wonen x Niet-gehuwd paar zonder kinderen									-0,230	(0,143)
Dichtbij vorige azc wonen x Overig huishouden									-0,209	(0,259)
Constant	2,232***	(0,576)	3,177***	(0,637)	2,578***	(0,438)	3,384***	(0,538)	3,150***	(0,319)
<i>N</i>	1.311		802		1.369		1.683		1.494	
<i>R</i> ²	0,073		0,125		0,090		0,051		0,057	

Standaardfouten tussen haakjes. Referentiecategorieën zijn voor leeftijd '20-29 jaar', voor geslacht 'man', voor huishouden 'eenouderhuishouden', voor onderwijs 'maximaal basisonderwijs', en voor aankomstjaar '2010-2014'. Gewogen gegevens.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabel b1.3 Lineaire regressie van tevredenheid buurt op bereikbaarheid

	B	SE
Bereikbaarheid buurt	0,0698***	(0,0180)
Leeftijd 30-39 jaar	0,114	(0,0662)
Leeftijd 40-49 jaar	0,187*	(0,0739)
Leeftijd 50 en ouder	0,298***	(0,0698)
Vrouw	0,00997	(0,0478)
Eenpersoonshuishouden	0,165	(0,125)
Gehuwd paar met kinderen	0,283*	(0,114)
Gehuwd paar zonder kinderen	0,374**	(0,142)
Institutioneel huishouden	0,187	(0,138)
Niet-gehuwd paar met kinderen	0,391**	(0,149)
Niet-gehuwd paar zonder kinderen	0,305	(0,159)
Overig huishouden	0,450*	(0,216)
Lager middelbaar onderwijs	-0,0573	(0,0736)
Hoger middelbaar en beroepsonderwijs	-0,206**	(0,0654)
Hoger onderwijs	-0,157*	(0,0640)
Aankomst jaar 2015	-0,0279	(0,0488)
Aankomst jaar 2016	0,0549	(0,0944)
Constant	3,591***	(0,140)
N	1.906	
R²	0,043	

Standaardfouten tussen haakjes. Referentiecategorieën zijn voor leeftijd '20-29 jaar', voor geslacht 'man', voor huishouden 'eenouderhuishouden', voor onderwijs 'maximaal basisonderwijs', en voor aankomstjaar '2010-2014'. Gewogen gegevens.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabel b1.4 Lineaire regressie van werk (1=ja, 0=nee) op stedelijkheid en bereikbaarheid

	B	SE
Stedelijkheid gemeente	-0,0136	(0,00884)
Bereikbaarheid buurt	0,0275***	(0,00790)
Leeftijd 30-39 jaar	-0,0379	(0,0298)
Leeftijd 40-49 jaar	-0,103**	(0,0333)
Leeftijd 50 en ouder	-0,385***	(0,0332)
Vrouw	-0,412***	(0,0226)
Eenpersoonshuishouden	0,0173	(0,0514)
Gehuwd paar met kinderen	-0,00817	(0,0466)
Gehuwd paar zonder kinderen	-0,0151	(0,0553)
Institutioneel huishouden	0,217***	(0,0560)
Niet-gehuwd paar met kinderen	0,0545	(0,0658)
Niet-gehuwd paar zonder kinderen	0,0424	(0,0682)
Overig huishouden	0,241***	(0,0712)
Lager middelbaar onderwijs	0,0692*	(0,0348)
Hoger middelbaar en beroepsonderwijs	0,0958**	(0,0305)
Hoger onderwijs	0,168***	(0,0304)
Aankomst jaar 2015	0,00164	(0,0229)
Aankomst jaar 2016	-0,0851	(0,0504)
Constant	0,659***	(0,0673)
<i>N</i>	1.906	
<i>R</i> ²	0,264	

Standaardfouten tussen haakjes. Referentiecategorieën zijn voor leeftijd '20-29 jaar', voor geslacht 'man', voor huishouden 'eenouderhuishouden', voor onderwijs 'maximaal basisonderwijs', en voor aankomstjaar '2010-2014'. Gewogen gegevens.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabel b1.5 Lineaire regressie van stedelijkheid op vervoermiddelen

	B	SE
Reist wel eens met auto	-0,185**	(0,0662)
Reist wel eens met motor	0,288	(0,230)
Reist wel eens met scooter/brommer	0,429***	(0,128)
Reist wel eens met fiets of elektrische fiets	0,201***	(0,0569)
Reist wel eens met openbaar vervoer	0,172**	(0,0625)
Leeftijd 30-39 jaar	-0,115	(0,0800)
Leeftijd 40-49 jaar	-0,162	(0,0879)
Leeftijd 50 en ouder	-0,122	(0,0892)
Vrouw	-0,124	(0,0642)
Eenpersoonshuishouden	0,310*	(0,144)
Gehuwd paar met kinderen	0,00388	(0,135)
Gehuwd paar zonder kinderen	0,0782	(0,169)
Institutioneel huishouden	0,681***	(0,164)
Niet-gehuwd paar met kinderen	0,297	(0,181)
Niet-gehuwd paar zonder kinderen	0,372*	(0,176)
Overig huishouden	-0,425	(0,379)
Lager middelbaar onderwijs	-0,0558	(0,0912)
Hoger middelbaar en beroepsonderwijs	-0,00293	(0,0810)
Hoger onderwijs	0,236**	(0,0805)
Aankomst jaar 2015	-0,0137	(0,0610)
Aankomst jaar 2016	-0,246	(0,140)
Constant	3,560***	(0,169)
N	1.906	
R²	0,078	

Standaardfouten tussen haakjes. Referentiecategorieën zijn voor leeftijd '20-29 jaar', voor geslacht 'man', voor huishouden 'eenouderhuishouden', voor onderwijs 'maximaal basisonderwijs', en voor aankomstjaar '2010-2014'. Gewogen gegevens.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabel b1.6 Lineaire regressie van tevredenheid buurt op contacten met Nederlandse en Syrische buurtgenoten

	B	SE
Frequentie contact Syrische burens of buurtgenoten	0,0177	(0,0215)
Frequentie contact Nederlandse burens of buurtgenoten	0,0671***	(0,0203)
Leeftijd 30-39 jaar	0,104	(0,0729)
Leeftijd 40-49 jaar	0,227**	(0,0797)
Leeftijd 50 en ouder	0,329***	(0,0771)
Vrouw	0,0217	(0,0548)
Eenpersoonshuishouden	0,189	(0,137)
Gehuwd paar met kinderen	0,265*	(0,124)
Gehuwd paar zonder kinderen	0,394*	(0,158)
Institutioneel huishouden	0,158	(0,158)
Niet-gehuwd paar met kinderen	0,410*	(0,160)
Niet-gehuwd paar zonder kinderen	0,398*	(0,180)
Overig huishouden	0,422	(0,234)
Lager middelbaar onderwijs	-0,0477	(0,0801)
Hoger middelbaar en beroepsonderwijs	-0,196**	(0,0703)
Hoger onderwijs	-0,201**	(0,0689)
Aankomst jaar 2015	-0,0193	(0,0550)
Aankomst jaar 2016	0,145	(0,103)
Constant	3,551***	(0,156)
N	1.551	
R²	0,050	

Standaardfouten tussen haakjes. Referentiecategorieën zijn voor leeftijd '20-29 jaar', voor geslacht 'man', voor huishouden 'eenouderhuishouden', voor onderwijs 'maximaal basisonderwijs', en voor aankomstjaar '2010-2014'. Gewogen gegevens.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabel b1.7 Lineaire regressie van stress op gebied van wonen (1=ja, 0=nee) op huishoudsamenstelling

	B	SE
Eenpersoonshuishouden	-0,0787	(0,0479)
Gehuwd paar met kinderen	-0,0808	(0,0451)
Gehuwd paar zonder kinderen	-0,0722	(0,0576)
Institutioneel huishouden	-0,233***	(0,0437)
Niet-gehuwd paar met kinderen	-0,0699	(0,0639)
Niet-gehuwd paar zonder kinderen	0,0472	(0,0703)
Overig huishouden	-0,0278	(0,116)
Constant	0,233***	(0,0437)
N	1.920	
R²	0,008	

Standaardfouten tussen haakjes.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabel b1.8 Lineaire regressie van mentale gezondheid op tevredenheid buurt en woning

	B	SE
Tevredenheid buurt	2,494***	(0,620)
Tevredenheid woning	2,036***	(0,504)
Leeftijd 30-39 jaar	-0,638	(1,420)
Leeftijd 40-49 jaar	-2,475	(1,539)
Leeftijd 50 en ouder	-0,750	(1,597)
Vrouw	-2,817**	(1,036)
Eenpersoonshuishouden	3,679	(2,200)
Gehuwd paar met kinderen	8,357***	(1,907)
Gehuwd paar zonder kinderen	5,291*	(2,591)
Institutioneel huishouden	12,20***	(2,312)
Niet-gehuwd paar met kinderen	8,481**	(3,105)
Niet-gehuwd paar zonder kinderen	4,545	(3,137)
Overig huishouden	-4,562	(4,858)
Lager middelbaar onderwijs	-1,039	(1,641)
Hoger middelbaar en beroepsonderwijs	-2,643	(1,471)
Hoger onderwijs	-3,502*	(1,464)
Aankomst jaar 2015	0,817	(1,072)
Aankomst jaar 2016	1,741	(2,181)
Constant	42,72***	(3,346)
<i>N</i>	1.906	
<i>R</i> ²	0,065	

Standaardfouten tussen haakjes. Referentiecategorieën zijn voor leeftijd '20-29 jaar', voor geslacht 'man', voor huishouden 'eenouderhuishouden', voor onderwijs 'maximaal basisonderwijs', en voor aankomstjaar '2010-2014'. Gewogen gegevens.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Bijlage 2 Samenstelling begeleidingscommissie

Voorzitter

Dr. Karin Geuijen   Universiteit Utrecht (Departement Bestuurs- en
Organisatiewetenschap)

Leden

Dr. Leen Sterckx   Sociaal en Cultureel Planbureau

Dr. Rik Huizinga   Universiteit Utrecht (Sociale Geografie en Planologie)

Mw. Nadine van Nimwegen   Directie Migratiebeleid, ministerie van Justitie en
Veiligheid (eerste bijeenkomst)

Dhr. Chris Pieterse   Directie Migratiebeleid, ministerie van Justitie en
Veiligheid (tweede bijeenkomst)

Mw. Eline Schoot   Directie Migratiebeleid, ministerie van Justitie en
Veiligheid (vanaf de derde bijeenkomst)

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), Kennisinstituut voor de rechtsstaat, is een onafhankelijk kennisinstituut dat valt onder het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het WODC draagt bij aan behoud en verbetering van de rechtsstaat via het (laten) uitvoeren van kwalitatief hoog wetenschappelijk onderzoek. En door het aanbieden van gevraagde en ongevraagde kennis, verbeterpunten en (waar mogelijk) denkrichtingen.

Meer informatie:

www.wodc.nl